

LD16, B-3785
Heinrich 333

Mi
6135

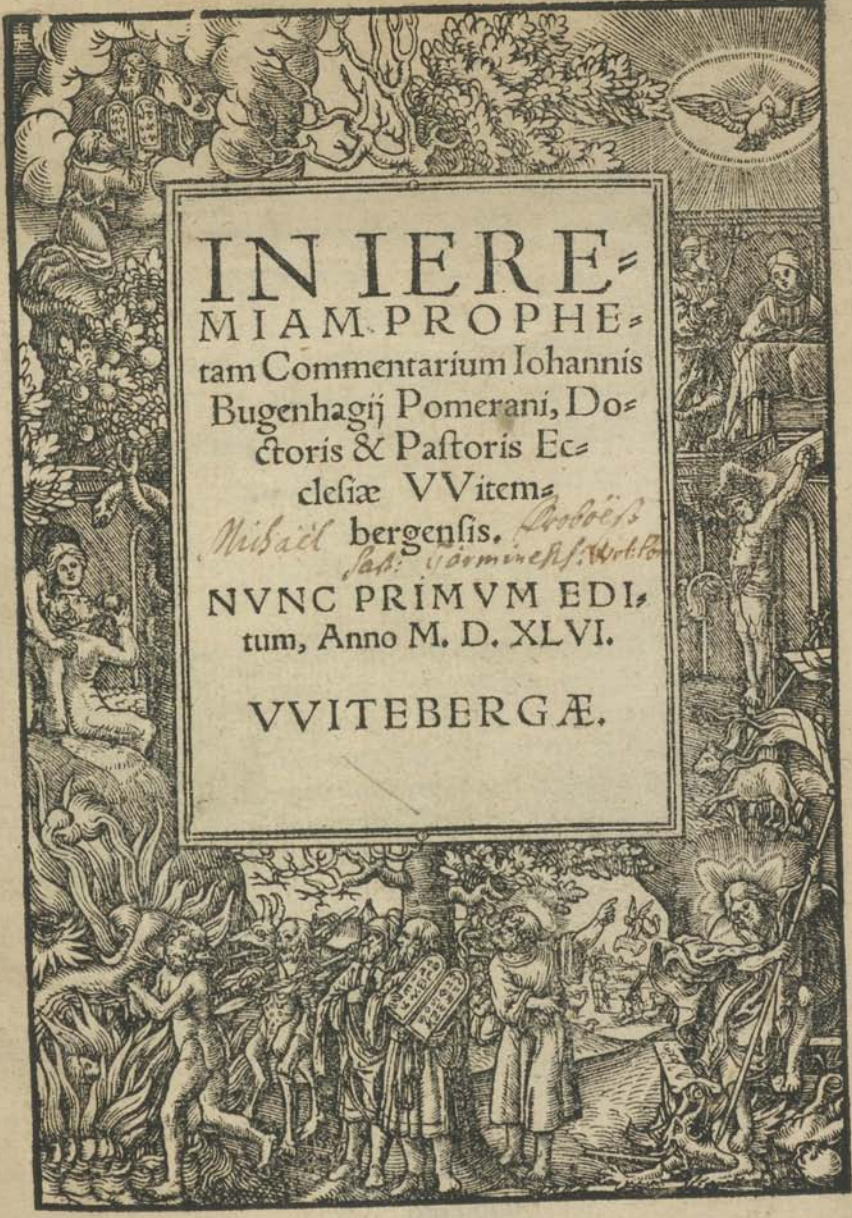
7439/€ 2000.—

1. Jo. Brugenhagius in Jerem. Proph.
2. Eiusd. de Blasphemia Spiritus. pag. 450
3. Eiusd. in Threnos. pag. 545

10

Joh. Kimmli. Præf.
1872.

Mi
6135

IN IERE-

MIAM PROPHE-

tam Commentarium Iohannis

Bugenhagij Pomerani, Do-

ctoris & Pastoris Ec-

clesiæ VVitemæ

Michael bergensis. Proböer

Sal. v. d. m. i. n. e. s. v. d. l. l. e.

NUNC PRIMVM EDI-

tum, Anno M. D. XLVI.

VVITEBERGÆ.

2015 = 417

ILLVSTRISSIMO

PRINCIPI ET DOMINO, DO-
MINO ALBERTO, MARGGRAVIO

Brandenburgensi, Principi Borussiorum, Steti-
nensium, Pomeranorum, Cassubiorum & Van-
dalorum, Burggrauio Nurnbergenfi, & Duci

Rugianorum, Domino suo clementissimo

Iohannes Bugenhagius Pomeranus Sa-

crae Theologiae Doctor exoptat

gratiam & pacem a Deo Pa-

tre nostro & Domino no-

stro Iesu Christo sem-

per & in aeternum.

VNC meum Commentarium in Ies-
remiam Prophetam recens editum,
Illustris. Princeps, uisum est mihi, non
sine consilio Maiorum & Praeceptorum
meorum, tuae Clementiae dedica-
re, ut intelligant omnes quam te Prin-
cipem sancte ueneremur, qui nos pro-
pter Euangelium dignos iudicasti,
quos non uulgariter & ames & honores, dum interim
fere totus mundus conspirat diabolico odio aduersus Do-
minum & aduersus Christum eius, ut eradicet Euange-
lium Glorae Dei & Ecclesiam Sanctorum de terra uiuen-
tium, Sed uiri sanguinum & dolosi non dimidiabunt di-

A ij es suos.

PRAEFATIO.

es suos. Verbum autem Domini manet in æternum, & dabitur Regnum populo Sanctorum, quod non transferetur in æternum.

Itaque Illustris, Princeps, tuæ Clementiæ mitto, offero, dono, & nominatim dedico hunc meum Ieremiam, ut nomine magnificentiae tuæ commendatus eat in publicum, & confiteatur Dominum nostrum Iesum Christum, qui pro nobis uictima factus est, esse iusticiam nostram coram Deo, uel innitit omnibus portis inferorum. Non habeo maius, quo tuæ Clementiæ nunc gratificari possim. Ita amas inclyte Princeps uerbum Dei, siue Sacram scripturam, ut sperem non ingrati tuæ Clementiæ fore hospitem Prophetam Ieremiam, meis Commentarijs uelut umbra comitatum.

Et certe Ieremia siue Ieremias nostro huic sæculo maxime conuenit, quando cum Pontificibus, Phariseis & Saduceis Papisticis nobis res est, per defensionem Euangelij Iusticiæ DEI, in Christo, contra ipsos, sub bono Rege Zedekia, qui cupit liberatum Ieremiam. Sicut enim Ieremia propter uerbum Domini, quod fideliter prædicat a ducibus Ecclesiæ, ita nos propter Euangelium salutis nostræ a Sophistis & Papa sustinemus persecutionem.

Ergo nunc appropinquat uastitas, sicut tunc appropinquauit. Non enim fieri potest, ut post tantam ueritatis lucem, tantamque maliciam & ingratitudinem hominum, non sequatur uastatio, siue illa ultima, siue ultimæ simillima, uel magis horrendi errores & abominaciones quam hactenus uidimus, quando & CHRITVS dicite
ad

PRÆFATIO:

ad Nicodemum defeductis & seducentibus Phariseis
& pharisaico Populo. Hoc est iudicium, id est, damna-
tio mundi, quod lux uenit in mundum, homines & di-
lexerunt magis tenebras quam lucem, Erat enim eorum
mala opera, id est, religiones & cultus contra uerbū Dei,
quibus non sustinebant adhiberi ueritatis lucem &c.

Sed interim nos qui uerbo DEI adhæremus, certi
sumus, nos saluos & seruatos fore, siue ruat mundus,
siue migret. Huius solaciij & certe liberationis, Illustriss.
Princeps, diuina bonitas per IESVM CHRISTVM
Dominum nostrum fecit te participem, cum alijs Prin-
cipibus nostris & Ciuitatum Rectoribus, qui suscep-
runt Euangelium CHRISTI Magni DEI & in E-
uangelio ipsum CHRISTVM, quos hac ratione
DEVS dignos iudicauit, qui Ecclesiam & sponsam
CHRISTI, filiam DEI uiuentis, hospitio susciperent,
alerent & defenderent secundum DEVM in terris.
Isti sunt Reges nutrices Ecclesiæ, ubera sua Ecclesiæ
CHRISTI porrigentes, quemadmodum DEVS
per Esaïam Prophetam suæ Ecclesiæ prædicit & pro-
mittit. Habet quidem Ecclesia CHRISTI in mundo
presuram (non glorificatur, ut Antichristiana Papæ
Ecclesia) sed tamen in CHRISTO habet pacem,
& DEVS Pater per CHRISTVM dilectum su-
um filium curat dilectæ filiæ suæ Sponsæ CHRISTI
hospitium commodum super terram & omnia quibus
opus habet in hac uita, secundum promissionem CHRI-
STI, In mundo presuram, in Me pacem habebitis. Pri-
mum quærite Regnum DEI & iusticiam eius, & hæc
omnia adiicientur uobis, ut ipsa in terris cum Domino

A iij suo

PRAEFATIO.

suo CHRISTO dominetur in medio inimicorum
suorum, ubi Diabolus est Princeps mundi huius.

Habes, optime Princeps, cum alijs pijs hoc tempore Principibus nostris, unde coram DEO gaudeas, & gratias agas de ineffabili dono Gratiae DEI in CHRISTO IESU Domino nostro. Et nos profecto in primis gratias agere debemus hodie DEI paternae bonitati, pro tam raro & ingenti dono in Principibus nostris & Ciuitatum Rectoribus, quod ultra politicam curam Reipublicae, quam tu sapientissime per DEVM administras, tanta sollicitudine & pietate Ecclesias CHRISTI & Scholas etiam complectuntur, DEVS uicissim eos honorabit & proteget terras ipsorum, quemadmodum promisit, Qui, inquit, glorificat Me, illum Ego glorificabo, Qui autem contemnunt Me, erunt ignobiles.

Arguimur hodie seditiosi, quod dissentiamus ab ordinaria potestate, & recepta sub Papa doctrina, Sed in Libro Ieremiae habemus insigne exemplum, quod consolatur nos, quod oporteat nos dissentire, quod DEO grata sit haec nostra obedientia. Ieremias insurgit sua praedicatione contra errores Regum, Principum, Pontificum, Sacerdotum, Prophetarum siue Praedicatorum, & Populi seducti, qui tamen erant instituti & ordinati a DEO. Sic & postea Apostoli faciunt, dicentes, Oportet DEO plus obedire quam hominibus. Non licet nobis omittere Euangelium CHRISTI, propterea quod Hannas & Caiphas repugnant, citantes quod DEVS mandauit Sacerdoti esse obediendum nisi uelis perire.

Hic

PRAEFATIO.

Hic Liber etiam consolatur Prædicatores Euangelij CHRISTI, dolentes propter scandala, & confirmat eos, ne deferant officium. Sic enim misere uexatus Ieremias ait Capite xx. Postquam locutus sum & clamaui & prædicaui de plaga uastationis, factum est mihi uerbum Domini in opprobrium & subsannationem quotidie, Tunc cogitaui, Non recordabor eius posthac, nec prædicabo ultra in nomine eius. Sed fiebat in corde meo & in ossibus meis, sicut ignis ardens, ita ut non sustinerẽ & pene exanimatus fuisset. Audio enim quam multi me crimentur, & pavor est circumquaq; &c.

Sed non opus est hic dicere omnia, ad quæ commodus est Ieremias hoc nostro tempore, quando eadem fere geruntur, & eadem spectamus iudicia DEI & salutem piorum, quæ sese statim offerunt in Præfationibus, & deinde in lectione Prophetæ. Vnum hoc tantum addo. DEVS benefaciet Principibus, defendentibus pios Ecclesiarum CHRISTI ministros & doctores, sicut ibi in excidio Hierosolymorum, datur promissio Abdemelech Aethiopi Principi sancto in aula Regis, qui timuit DEVM, amauit DEI uerbum, & uoluit seruatum Ieremiam Prophetam. Recipet quoq; CHRISTVS pios Principes & Ciuitatum Rectores, qui nunc præbent hospitium Euangelio & Ecclesiae CHRISTI, in æterna Tabernacula, ubi DEVS erit omnia in omnibus in æternum.

Quando uero, Illustrissime Princeps, præter hoc nihil aliud nunc possum, offero preces meas quotidie pro tua Clemetia & pro tuis patri misericordiarum,

PRAEFATIO.

In nomine CHRISTI filij eius, ut seruet tuam Clementiam cum terris & populis tuis in uitam æternam.

CHRISTVS sit cum tua Clementia in æter-

num. Scripsi ex VVitemberga, Anno

Domini M.D. XLVI. xvi. Ianua

rij. Anno ætatis meæ sexa-

gesimo primo.

Gloria in excelsis DEO,

In terra pax.

Hominibus laticia.

Per IESVM Christum

Dominum nostrum.

IN PIVMET PLE

NVM DOCTRINA CHRISTIANA

D. Doct. Ioannis Bugenhagij Pomerani Com
mentarium, INDEX:

A.

- Adam qualis fuerit ante lapsum, fo. 65. facie 2.
Adæ descriptio ante & post lapsum, ibidem & fo. seq.
Adamo lapso an remāserint integra naturalia, seu uires naturales, contra Scholasticos, fo. 68. fa. 1.
Adhæremus Deo & ipse nobis, fo. 201. & infra, Deus.
Adorare Deos alienos, fo. 189.
Aduersarij Euangelij in doctrina non cedend. spe pacis, fo. 114. fa. 1.
Adulterio irritatur prima fides & primū pactum, uide pulch. 14. fa. 2.
Aethiops & Baruch exempla seruatae Ecclesiae, fo. 397.
Afflictorum unicum remedium uide fo. 246.
Ager fertilis Deus quomodo sit, fo. 57. fa. 2. & infra, Deus.
Ager malus. Ager nouus, fo. 98. fa. 2.
Altaria Tophet, fo. 135. fa. 2. uide de infra, Tophet.
Alienos Deos habere uel adorare uide supra, Adorare, & infra, Deos.
Amen aduerbium asserentis, fo. 179. fa. 2.
Ammonitæ unde, uide fo. 420.
Anabaptistarum hypocrisis in quibus appareat, fo. 251. fa. 2.
Anathot, fo. 3. fa. 2.
Anathothitæ, uide fo. 187. fa. 2.
Angeli percutientes, fo. 428. fac. 2.
Animam dicunt hæbr. pro uita uel homine, fo. 58. fa. 2. fo. 64. fa. 2. fo. 112.
Animam leuare, fo. 253. fa. 2. in prin. & fo. 408.
Anna, uide infra, Hanna.
Annus annorum, fo. 294.
Annorum supputattonem uide remissiue, fo. 396. fa. 1.
Antichristi regnum quando ceperit, uide fo. 526.
Apocalypsis locum de uirginib⁹, quæ solij canūt, uide fo. 32. fa. 2.
a Ararat,

INDEX:

- Ararat,** uide fo. 446.
de Arca fœderis non dicent ultra,
 quid, uide fo. 71. fa. 1.
Arriani quare & quomodo ne-
garint Trinitatē, fo. 142. fa. 1.
Articuli Louaniensium uere An-
tichristiani, fo. 180. & infra
 Louaniens.
Ascenas, uide fo. 446.
Afsyriæ regnum diuifum, uide
 fo. 431.
Auaritia Idolorum cultus, & ra-
dix omnium malorum, fo.
 221. fa. 2.
Auaris dicitur aliquid, in fo. 221.
 fa. 1.
Aues fugiunt, expositionem ui-
de fo. 113. fa. 1.
Auis discolor quid fit in Ieremia,
 uide fo. 186.
Augustinus etiam illis qui uoue-
runt, non denegat matrimo-
nium, fo. 25.
Aulicam prædicationem uide fo
 llo 249.

B.
Baal quid hæbreis significet, fo.
 53. fa. 2. uide fo. 435. fa. 2.
Babylonis regnum prima Mo-
narchia perit, uide fo. 435.
Babylonis muri, quales fuerint,
 uide fo. 447.
Babylolonij quo peccato perie-
 rint, fo. 436. & seq.
Babylonis & Romæ meretricis
 calix aureus, uide infra, Calix.
Baculus alacer, uide fo. 10. fa. 2.
Baltheus ad Prophetam applica-
tur, uide fo. 189. fa. 1.
Baptifm & reliquorum Sacra-
mentorum longus & utilis
 tractatus incip. fo. 99.
Baptifatos confepultos cū Chris-
 to, intellige ut fo. 110.
Baruch & Aethiops exempla ser-
 uatæ Ecclesiæ, fo. 397.
Beatitudines ex Matthæo Euan-
 gelista, fo. 83.
Bel, Beel, Beelzebub, uide fo.
 345. fa. 2.
Benedicti Patris mei, uide fo.
 481. fa. 1.
Benedictio in Christo prima,
 summa, propria & æterna, uide
 de fo. 352.
Benedictio in semine Abraham
 an etiam ad Gentes pertineat,
 uide fo. 351. fa. 2.
Benedicentur Gentes, intellige
 ut fo. 78. fa. 1.
Bestijs deterior homo quomodo
 fit, fo. 173. fa. 2. & infra, Homo.
Bibere ex Sihor quid sit, fo 52.
 fa. 2. incip. Auxilium.
Bibere ex Phrat, ibidem, & in-
 fra,

INDEX.

fra, Phrat, & Sihor.
 Blasphemia spiritus peccatum ad
 mortem, fo. 450. fa. 2.
 Blasphemie in Spiritum sanctū
 Tractatus incipit, fo. 450.
 Blasphemie spiritus quæ sint, uide
 de per totum tractatum fo.
 450. & fo. 460.
 Blasphemie contra Ecclesiam
 peccatum, uide fo. 442. fa. 2.
 Bona opera, uide infra, Opera,
 & Charitas.

C.

Cæcitatē poenā, uide fo. 118.
 fa. 2. & fo. 206. fa. 1.
 Calix aureus Meretricis Babylo
 nis & Romæ, fo. 444.
 duo Calathi ficuū, uide fo. 277.
 Camos idolum Maabitharum,
 fo. 420. fa. 2.
 Capthor, hæbreis Cappadocia,
 fo. 417.
 Cap. quidam, distinct. 27. uide
 fo. 25. incip. August.
 Caput 5. Matth. explicatur, a fo.
 78. per aliquot folia, & sum
 matim, fo. 93. fa. 1. Igitur.
 Cap. 11. Matth. Venite ad me
 omnes &c. uide fo. 123. fa. 1.
 Cap. 2. Matth. & prophetiæ in
 eo citatæ, fo. 327. per aliquot fo.
 Cap. Ieremiæ 27. 28. 29. 30.

summa, fo. 300.
 Cap. Ieremiæ 31. summa, fo. 369.
 fa. 1. ad finem.
 Capillū tondere in Ieremia quid
 sit, fo. 135. fa. 1.
 Caritas annonæ propter maliti
 am, fo. 185.
 Caro, uel appellatione Carnis
 quid ueniat in sacris literis, fo.
 218. fa. 2.
 Castigatio piorum, uide fo. 301.
 fa. 2. & seq.
 Cathedra Papalis, seu ut ipsi uo
 cant, Petri, fo. 523. fa. 2.
 Cedar, fo. 45. fa. 1.
 Cedi aduersarijs Euangelij spe
 pacis non debet, fo. 114. fa. 1.
 Celeusina, fo. 285.
 Cethim, uide fo. 45. fa. 1.
 Chaniara Matth. euang. legit le
 choniam, fo. 253. fa. 1.
 Charitas qd, uide fo. 491. et seq.
 Charitas iustificationis signum
 est, non causa, fo. 405. Et
 Charitas signum fidei, non iusti
 cia nostra, fo. 473. fa. 2.
 Charitatem non habentē, certū
 est fidē nō habere, fo. 466. fa. 2.
 Charitas, uide infra, Opera.
 Chyrographum conscientie no
 stræ, fo. 110. fa. 2.
 Christus non est Legislator, fo.
 400. fa. 2. fo. 82. fa. 1.
 a ij Christus

INDEX.

- Christus** misericordia & gratta Dei, fo. 476.
Christus tollit a nobis sententiam Legis, fo. 360. fa. 2.
Christus a principio fuit in Ecclesia Sanctorum, uide fo. 207. fa. 2. & remissiue fo. 209. fa. 2. ibid. Deut. cap. 33.
Christus sacerdos secundum ordinem Melchisedec, fo. 362. fa. 1.
Christus ubiq; est nobis omnia in omnibus, fo. 223. fa. 1.
Christus uerus Deus, Argumentum ab officio, uel ab effectu, fo. 265. fa. 1. per aliquot folia pulchre usq; ad fo. 270.
Christus promittitur post captiuitatē Babyloniam, fo. 299.
Christus Dux & Rex Iudaeorum, fo. 303. fa. 2.
Christus Rex, Sacerdos & unicus Mediator, fo. 304. & alia quot seq.
Christus sanctus Sanctorum etc. fo. 329. fa. 2.
Christus nascetur ex uirgine, uide fo. 337. fa. 2. & seq.
Christus promittitur, uide per fo. 338. & aliquot sequentia.
Christus promissus & natus, uide de plurima bona per cap. 31. & uide fo. 69.
Christus rex miserorum, fo. 357.
Christus solus iusticia nostra, fo. 475.
Christi mors & resurrectio praedicatur, fo. 357. fa. 2. & seq.
Christiani in Christo omnes sunt Reges & Sacerdotes, pulchre fo. 305.
Christianis bene licet magistratum gerere, fo. 88.
Ciuitates Austri, uide fo. 192. fa. 1.
Circumcisio duplex in sacra scriptura, fo. 99. fa. 2.
Circumcisionis & Sacramentorum tractatus, fo. 99.
Circumcisionis spiritualis tractatus, fo. 108.
Cisternae fuitiles, fo. 50. & seq.
Clamor, in sacris quid, fo. 64. fa. 2.
Claudi, cæci, pregnantēs spiritua-liter, uide fo. 322. fa. 1.
Coelibatus duæ defensiones declarantur, fo. 204. fa. 2.
Cæci, uide supra, **Claudi**.
Cælum Iudæi semper dicunt in plurali, fo. 45. fa. 2.
Cælum obstupescere uel exhortare rescere quid sit, fo. 46.
Confessio Lutherana, fo. 465.
Confidere in homine, uide fo. 218. fa. 2. & seq.

Confidere

INDEX

- Confidere in diuitijs, uide fo. 145. fa. 1.
 Confidunt mendacio, uide fo. 192. fa. 2.
 Consolatio contra scandala, B. 3. fa. 2.
 Consolatio in afflictionib. D. 3. fa. 2. fo. 334. & retro. & fo. 428. fa. 2.
 Consolatio Christianorum, fo. 348. & 357.
 Consolatio in persecutionibus, fo. 201. fa. 2.
 Consolatio in tentationib. desperationis, fo. 554. & 555. fa. 2. fo. 51. fa. 2.
 Consepulti cum Christo per Baptistam quomodo simus, fo. 110.
 Consummatum est, dixit Christus, uide fo. 358. fa. 2.
 Contemptus promissionum poena, fo. 73. fa. 2.
 Contemptum sui Deus non fert, fo. 422.
 Contentio. Quomodo Deus nobiscum contendat, fo. 44. fa. 1.
 Contingentiae tractatū, & quod de ea subtiliter non sit disputandum, uide a folio 153. per aliquot sequentia.
 Corda & Renes quid in Sacris literis significant, fo. 183.
 Cornu hæbreis Regnum uel potentiam denotat, fo. 550. fa. 2.
 Crede & omnia erunt tibi sanctificata, fo. 134. fa. 1.
 Credere rem facilem impij existimant, uide fo. 220. fa. 2.
 non Credentium euangelio, finis, fo. 302.
 Cubilia Draconū, fo. 143. fa. 2.
 Cultum in hæbre, uel consilium, uide fo. 237. fa. 1.
 Cultus absq. Dei testimonio non Deo, sed proprijs Idolis seruunt, litera C 3. Quisquis.
 Cultus sine uerbo Dei, cultus Idolorū sunt, fo. 54. & supra.
 Cultus multiplicari quando dicantur, fo. 57.
 Cultus impiorum Deus reprobatur, fo. 121. fa. 1. & uide fo. 237. fa. 1.
 Cultus alieni seu ficti non proficiunt in angustijs, fo. 179. fa. 2.
 Cultus sine fide Deo non sunt accepti, fo. 121. fa. 1.
 Cultuum Papisticorū exempla & similitudines, uide pulchre, litera B 4. fa. 2. per aliquot columnas sequentes, presertim litera C 2. ibi, Sic enim legim⁹ &c.
 Cura Dei pro electis, fo. 389. & 410. fa. 2. cum seq. & etiā pro filijs perditis, uide fo. 444.
 a iij Defens

INDEX

D.

- Defensio legitima, ut quæ sit per
Magistratus, Christianis non
est interdicta uel prohibita,
fo. 89. fa. 2.
- Desertum hæbreis quid notet,
fo. 186. fa. 1.
- Deus fons uitæ, & aquæ uitæ,
fo. 48. fa. 1. & fo. 50. fa. 1.
- Deus est nobis ager fertilis, &
quomodo, fo. 57. fa. 2.
- Deus hereditas nostra, fo. 150.
fa. 2.
- Deus mauult Pater esse quam Iu
dex, fo. 204. fa. 2. in princí
pio, & fo. 277. fa. 1.
- Deus dat & aufert Regna cui
uult, fo. 291. Et
- Deus curat omnia regna, fo. 285
- Deus uult peccatores resipiscere
& uiuere, fo. 288.
- Deus adhæret nobis, & nos ipsi,
uide fo. 201.
- Deus curat pro electis, fo. 389.
& 410. fa. 2. cum seq. Et etiā
pro filiis perditis, uide fo. 444
- Deos alienos habere uel adora
re, fo. 189. fa. 2.
- Dies hominis, uide fo. 225. fa. 1.
- Dilectio sequitur remissionem
peccatorum, fo. 505. & uide
supra, Charitas, et infra, Opera
- Dilige sicut teipsum, uide fo. 85.
cum columna seq.
- Diluuium. Prima gens a Dilu
uio, fo. 118. fa. 1.
- Dissentire a uera Ecclesia non re
cte dicimur ideo quod dissen
timus a maiori parte hominū,
uide litera D 3.
- in Diuitijs non confidendum,
195. fa. 1.
- Docere publice, non uocatus ne
mo debet, fo. 4.
- Docere quæ Deus non manda
uit, peccatum est, fo. 196.
- Doctor Ecclesiæ, uide fo. 10.
- Doctores falsi, ut Papistæ, nō pos
sunt recte orare, fo. 292. fa. 1.
- Doctores falsi non uerentur ius
diciū Dei, donec percant,
fo. 294.
- pīj Doctores Euangelij sustinent
psonā Christi, & sentiunt pas
siones Christi, D 3. in 6. loco.
- Doctrina sana dicitur Sanctum
iuramentum, fo. 77. fa. 1.
- Doctrina Lutherana uetustior
est Papistica, fo. 122. fa. 2.
- Doctrina Lutheri est doctrina
Christi & Apostolorū, ibid.
- Doctrina papistica uult inniti pa
trib, sed & hoc non facit, ibid.
- Doctrinæ falsæ fructus, fo. 274.
- Dominus. Viuit Dominus, uide
cap. 4.

Dracos

INDEX.

- Draconū habitatio, fo. 111. fa. 2.
 Dubitare docent Papistæ, & ma
 le, fo. 42. fa. 1. fo. 149. fa. 1.
 Dubitandum de gratia non esse,
 uide etiā fo. 473. cū sequentib.
 E.
 Ecclesia regitur per infirmos di
 uina potentia mirabiliter, lites
 ra D 2. in quarto loco.
 Ecclesia in scripturis Zion & Ier
 usalem dicitur, & quare, fo.
 70. fa. 1.
 Ecclesia sancta quid, uide fo. 190.
 Ecclesia punitis aduersarijs tan
 dem liberatur, fo. 430.
 Ecclesia non nostra sapientia aut
 nostris consilijs regitur, sed tan
 tum diuinis, litera D 2.
 Ecclesia. Credo sanctam Ecclesi
 am Catholicam, fo. 352. fa. 2.
 Ecclesia. Persecutionis & Blas
 phemix contra Ecclesiam, pec
 catum, uide fo. 442. fa. 2.
 Ecclesiæ promissiones, fo. 73.
 Ecclesiæ regimen longe dissimile
 mundano D 3.
 Ecclesiæ seruatur exempla Baruch
 & Aethiops. fo. 397. fa. 1.
 Ecclesiam oportet castigari, D 3.
 fa. 1.
 Efficacia erroris, uide fo. 112. fa. 1.
 Electos Deus curat, uide supra,
 Deus curat.
 Eleemosinas delere peccata, uide
 fo. 490. & aliquot folia se
 quentia.
 Epistola Iacobi, fo. 466. 529. &
 533.
 Epistolæ Iacobi pius intellectus
 & expositio habetur, fo. 470.
 & aliquot sequentibus, & fo.
 533. cum seq.
 Erroris efficaciam, uide fo. 112. fa. 1.
 Euangelium uenit ad indignos,
 fo. 65. fa. 1.
 Euangelij & Legis differentiam
 uide fo. 369. fa. 2.
 Euangelij persecutio & blasphemia,
 uide fo. 442. fa. 2.
 Euchiristia signum gratiæ & sa
 lutis æternæ, fo. 106. fa. 16.
 Euchiristiæ abusus, fo. 129. fa. 16.
 fo. 522.
 Euchiristiæ & reliquorum Sacra
 mentorum tractatum, uide a
 fo. 99. per aliquot folia seq.
 Euchiristiam accedentibus an sit
 necessarium, melius proposi
 tum, fo. 68. fa. 16.
 Eunuchi. Locū in Ieremia, uide
 fo. 32. fa. 2.
 Excelsa, uide fo. 135. fa. 1.
 Exercitus ad Budā perijt, fo. 81.
 Exhorrescere cœlum, fo. 46. fa.
 2. & supra.

Excom

INDEX.

Excōmunicatio, fo. 125. cū seq.

F.

Fermentum Phariseorum & Sa
duceorum, fo. 60. fa. 2.

Ferrū Babylonicū, fo. 201. fa. 1.

Ficus. Duo calathi ficuum quid,
fo. 277.

Fides perijt, id est, doctrina de fi
de, prædicit Propheta, fo. 134.
fa. 2.

Fides seu fiducia, uide pulchre
folio 219.

Fides qua sola iustificamur qua
lis, fo. 469. & fo. seq.

Fides de Christo, & fides in Chri
stum, fo. 400.

Fides. Crede & omnia erunt tibi
sanctificata, fo. 134. fa. 1.

Fides. Sine fide omnia sunt nihil,
fo. 123. fa. 2. fo. 121. fa. 1.

Fides. Fidē querere, fo. 116. fa. 2.

Fides sine operibus mortua est,
hoc est, ubi non sunt opera &
charitas non apparet, non est
uera & uiua fides, uide late &
pulchre fo. 466. & aliquot se
quentia, presertim fo. 471.

Fides, sine fide impossibile est
placere Deo, fo. 278.

Fide sola iustificamur, Exempla
sunt in Adam & Latrone, fo.
477. & uide inf. Iustificamur.

Figulus. Sumus in manu Dei, ut
lutū in manu figuli, fo. 232 fa. 1.

Flendum cum flentibus, uide fo.
205. fa. 1.

Fœdere abiecto perimus, uide
fo. 192. fa. 2.

Fœmina circumdabit uirum, fo.
337. fa. 2.

Fœnus, fo. 200. & seq.

Fons aquæ uiuæ Deus, fo. 48.
fa. 1. fo. 50. fa. 1.

Fornax ferrea, fo. 174. fa. 2.

Franciscanus habet multos deos
Baalim, fo. 54. fa. 2. & seq.

Fugere quidem, sed non offici
um commissum omittere licit
um est, fo. 288. fa. 2.

Furari uerba Dei, fo. 275. fa. 1.

G.

Galaad, uel Gilead, fo. 139. fa.
fo. 249. fa. 2.

Gaudia honesta donum Dei, fo.
564

Gehenna, gehinnon, fo. 135. &
fo. 236. fa. 1.

Gentes edificabunt, fo. 186. fa. 2.

Gentes. Deus etiam Deus gen
tium, fo. 413. fa. 2.

Gentium conuersio prædicitur,
fo. 209. fa. 2.

Gentes. An benedictio in semi
næ Abrahamæ pertineat ad om
nes

INDEX

- nes Gentes, fo. 351. fa. 2. hebre, fo. 237. fa. 2.
 Gloria nostra Deus quomodo sit, fo. 45. Hebrei uoce preteriti utuntur pro tempore presenti, fo. 2. in prin.
 Gilead, uide supra, Galaad. Hereditas nostra Deus, fo. 150. fa. 2.
 Goim, uide fo. 6. fa. 2. incip. Populus. Historia seu status temporum Ieremiae, litera C 3. fa. 2.
 Gratia Euangelica, uide fo. 336. fa. 2. & fo. seq. Hinnon, uide, Gehenna.
 Gratia & Lex differunt, uide fo. 364. fa. 2. Homo sine gratia quid possit, exempla, uide fo. 239. & fo. 240.
 Gratia non meritis iustificamur, exemplum uide fo. 69. fa. 2. Hypocritae neque latebunt, neque euadent, fo. 221. fa. 16.
 Gratia iustificamur, uide infra, Iustificamur. Hypocritarum ieiunia, uide infra, Ieiunia.
 Gratia, non ob merita Deus nos diligit, fo. 277. fa. 2. fo. 311. Hypocrisis Papistarum & Anabaptistarum in quibus & quomodo appareat, fo. 251. fa. 2.
- ## H.
- Habitatio Demonum, fo. 130. fa. 2. & supra Dæmonum. I.
 Habitatio draconum, struthionum, ulularum &c. quid significet, uide fo. 111. fa. 2. & fo. 143. fa. 2. Iacobi epistola, uide fo. 466. fa. 2. fo. 529. fa. 1. fo. 533. fa. 2.
 Habitacula deserti, fo. 142. fa. 1. Iacobi epistolae expositionem per aliquot folijs seq. et fo. 533. fa. 2. cū seq.
 Hereticus quis sit, fo. 256. fa. 2. in fine. Idola quomodo uana sint, uide fo. 41. fa. 1.
 Hannæ & Simeonis exempla non faciunt pro iusticiarijs illis, fo. 384. & fo. seq. Idola in tentationibus nihil prosunt, fo. 56. fa. 1.
 Hebdomada dierum, annorum, uide fo. 294. Idolatria filiorum Israel & Papistarum, pulchre lit. B 4. fa. 2. per aliquot folia, & fo. 54. fa. 1.
 Hebre, Cultum uel consilium in Idolatriæ & libidinum poenam, uide D 2. in tertio loco.
- ## b
- Idolatricæ

INDEX:

- Idolatriæ doctrinæ merces,** fo. 437. fa. 2.
 272.
Idumei liberati, uide fo. 428.
Iehoiada, uel Ioiada, fo. 297.
Iehoua, uide pulcherrimum tra-
 ctatum fo. 211. & seq.
Ieiunia hypocritarum, fo. 389.
Ieremias ad quid precipue exci-
tatus, fo. 206. fa. 1. fo. 281.
Ieremias uinctus, uide fo. 238.
 fa. 2.
Ieremias peccat impatientia, uide
 B 1. fa. 2. in fine.
MS. **Ieremias timet sibi, est exemplū,**
quod etiam Sancti contremis-
cunt, fo. 391. fa. 2. & infra,
 Sancti.
Ieremiæ Prophetæ ordo, B 2. C
 4. fa. 2.
Ieremię nomē qd significet, fo. 3.
Ieremię prophetia finit cum cap.
 51. fo. 447. fa. 2.
Ieremię prophetia cap. 31. totam
doctrinam Euangelij comple-
ctitur, D 4. in fine 8 loci
Hieronimi Pragensis exemplū,
 fo. 243.
Impenitentibus Deus non par-
 cit, fo. 198.
Impossibilia an & quomodo De-
us precipiat, fo. 67. fa. 2.
Imputatio qua nos Deus reputat
iustos, uide fo. 176. fa. 1. & fo.
- Incredulorum finis,** uide fo.
 802. fa. 2.
Ioiada, uide supra Iehoiada & fo.
 297. fa. 1.
Iordanis est in terra decem tri-
uum, fo. 346.
Ioannes Baptista ad quid uenes-
rit, fo. 383. fa. 2.
Ira Dei unde, uide fo. 151. fa. 1.
Israel quare a Deo uocetur pri-
mitiæ, fo. 14.
Iudæi non credunt Messiam fo-
re uerum Deum, sed male, ui-
de fo. 263. fa. 2.
Iudæi. Contra Iudæos uide fo.
 317. fa. 2. cum folio seq.
Iudex, Deus mauult Pater esse
quam iudex, uide, Deus.
Iudicium Dei aufugere, uide
 fo. 396.
Iudiciū. Omnes uastationes Res-
gnorum propter non seruatiū
iudicium secutæ, fo. 281. fa. 2.
Iudiciū, uel ius, uel iusticiam fa-
cere, uide pulchre fo. 145. fa.
 2. & seq fo. 249. fa. 2. & uide
 fo. 116. fa. 2.
Iudicia Christianis non interdi-
cta, uide fo. 88. 89. 90. &c.
Iūgum confringere, fo. 117. fa. 1.
Iuramentum Dei & promissio,
 uide fo. 175.

Iura

INDEX:

- Iuramentum.** Doctrina sana dicitur sanctum iuramentum fo. 77. fa. 1.
- Iuramētū,** Viuit Domin⁹, fo. 77.
- Iurare** uere in nomine Domini, uide fo. 77. fa. 2.
- Iurare** num liceat, & de alijs quæ dicit Christus in Matth. cap. 5. tractatus incipit fo. 78. fa. 2. & seq. & rursus fo. 94. fa. 2.
- Iustificamur** ex gratia, non ob merita, uide fo. 277. & seq. & 482. & infra.
- Iustificamur** sola fide, uide infra, Sola fide, & supra, Fides.
- Iustificationis** tractatū a fo. 466. per multa folia sequentia.
- Iustificationis,** seu de fiducia in Deum, locus, uel solus Theologum facit, si recte intelligatur, fo. 220. fa. 1.
- Iusticia** ex gratia est, non ex lege, Argumentum, fo. 71. fa. 2. & supra.
- Iusticia Dei,** uide fo. 146. fa. 2.
- Iusticia** etiam ciuilis quare tam rara, fo. 152. fa. 2.
- Iusticiarius** impoenitens, uide fo. 61. fa. 1.
- Iusticiariorum** poena, fo. 193. fa. 1. & seq.
- Iustus.** Deus ppter paucos iustos parcat multis malis, fo. 116. fa. 2.
- Iuueni** imperito uel inexpertō licet docto, non facile committenda gubernacula Ecclesiæ, fo. 8.
- K.**
- Kedar,** uide fo. 45.
- L.**
- Lapsus** Adæ describitur, fo. 65. fa. 2. & seq.
- Lapso** Adamo an remanserint integre uires naturales, uide fo. 68. fa. 1.
- Legatus** debet sequi suum mandatum, alias non est Legatus, fo. 273. fa. 2.
- Lex** quare & ad quid data, fo. 363. fa. 2.
- Lex** non iustificat, ergo inutilis est, male a quibusdam colligitur, fo. 364. fa. 1.
- Lex** & Gratia uel Euang. differunt, & quomodo, uide fo. 364. fa. 2. & breuiter fo. 368. & infra, Testamentum.
- Lex,** propter Christum, iam non habet ius nos accusandi, fo. 362. fa. 2.
- Lex** docet quæ faciamus, non autem quod per ea salui uel iustificem⁹, uide fo. 161. fa. 1. in medio.
- Lex.** Non præteribit unū iota aut apex a Lege, donec omnia fi-

INDEX.

- ant &c. quomodo intelligas, fo. 82. fa. 2.
- Legis abolitio quid, fo. 48. fa. 2.
- Legis impletio, fo. 48. fa. 2. & seq. & infra.
- Legis prædicatio & cognitio necessaria, fo. 68. fa. 2.
- Legis manifesta abrogatio, fo. 71. fa. 1. fo. 270.
- Legis sententiam Christus a nobis tollit, fo. 360. fa. 2.
- Legē quomodo impleant Christiani, fo. 83. fa. 2. & seq. fo. 178. & fo. 564.
- Legem sicut proprie implere nemo potest, ita nec per eam iustificari quis potest, fo. 87. fa. 2.
- Libanum, uide fo. 249. & seq.
- Liberum arbitrium homo quale habeat, fo. 152. fa. 1. & seq.
- Liberi arbitrij tractatus incip. fo. 151. usq; ad folium 160. & uide etiam aliquid fo. 233. fa. 1.
- Lignum hebreis arborem notat, fo. 183.
- Liquare est poenitentiam prædicare, fo. 124. fa. 1.
- Litigari leuiter non debet, & exempla uide fo. 92.
- Litera occidit, Spiritus uiuificat, fo. 366. fa. 2.
- Litigare an Christianis licitū sit, uide aliquid supra, Iudicia.
- Locus a uerbo sanctus est, quod abeunte, locus definit esse sanctus, fo. 130. fa. 1.
- Locus Ieremiæ de eunuchis, uide supra, Eunuchi.
- Locus apocalypsis, de uirginib; q; solē canunt, uide Apocalypsis.
- Louanienses Theologi hostes Christi, fo. 454.
- Louanienses theologi damnant fidem in Christum, ideoq; etiā scripturā, fo. 352. fa. 2. fo. 396.
- Louanienses Theologi negant Iesum esse Christum, fo. 520.
- Louaniensium conscientia, fo. 464.
- Louaniensium aliquot hereticos articulos uide fo. 521.
- Louaniensium articulorum sententia, fo. 527.
- Lucæ cap. 2. locus, ibant singuli in ciuitatem suam, quomodo intelligendus, fo. 313. fa. 2.
- Lumbos accingere, fo. 12. fa. 2.
- Lumē seu lux quid hebreis significet, fo. 191. uide infra, Tenebræ.
- Lutheri doctrina uetustior quā Papistica, ideoq; & probatior & uerior, uide fo. 122. fa. 2.
- Lutheri in uertendo libertas latidatur, fo. 7.
- ut Lutū in manu figuli, nos sumus in manu Dei, uide fo. 232. fa. 1.
- Magister

INDEX

M.

- Magister sententiarum, uide fo. 17. fa. 2.
 Magistratum gerere Christianis non prohibitum, fo. 88. per totum & seq.
 Magistratum officium, fo. 246 fa. 2. & fo. seq.
 Mahomet quare neget Christū esse uerum Deum, & male, uide fo. 264. fa. 2.
 Mahometi magister quis fuerit, fo. 265. fa. prima in prin.
 Malchom, Molech, uide fo. 426
 Maliciam hominum prædicatores magis cognoscunt, fo. 182.
 Malus comparatione ad pessimū uidetur bonus fo. 64.
 Malo non resistend. intellige ut fo. 84. fa. 2. fo. 88.
 Manassis peccatum quare populo damnosum fuerit, fo. 198. fa. 2. ubi plura sequuntur de Manasse.
 Maria mater Dei concipitur, fo. 2. fa. 2. & infra.
 Maria concepit quidem, sed ipsa non fuit concepta ex Spiritu sancto, fo. 409. cum sequent.
 Mariæ matris Dei beatitudo & laus, fo. 344. & fo. 408.
 Masur et pasur, uide fo. 239. fa. 1.
 Matth. cap. 5. explicatur per alia quot folia, incipit fo. 78. fa. 2. Summarie, fo. 93. fa. 1.
 Matth. cap. 2. prophetiæ citatæ explicantur, uide fo. 326.
 Melchisedec. Christus sacerdos ut Melchisedec, fo. 362.
 Melech, fo. 132.
 Mendacio confidunt, uide fo. 192. fa. 2. & seq.
 Merces bonorum operum, uide infra, Opera.
 Meretricis Babylonis & Romæ calix aureus, fo. 444.
 Merita, uide supra, Gratia, & infra Opera.
 Messias erit Iehouah, & Messias sedebit ad dexteram Dei patris, &
 Messias habebit omnem potentiam, uide fo. 264.
 Messiam uerum Deum quare Iudæi male non credant, fo. 265 fa. 2. usq; ad fo. 270. &c.
 Messiam uenisse, Contra Iudeos uide, fo. 317. & seq.
 Ministri uerbi duplici honore digni, fo. 323. fa. 2.
 Miseretur Deus cui uult, intellige ut fo. 155. fa. 2.
 Misericordes estote, fo. 146. fa. 1. fo. 177. fa. 1.
 Misericordiam facit, fo. 145. fa. 2.

INDEX.

- M**isericordia Dei etiam quando
 punit, fo. 335. fa. 1.
Misericordia & gratia Dei Christi,
 fo. 476. fa. 2.
Missa, uide fo. 509. fa. 2.
Missalium sacrificiorum, Satisfac-
 tionum, operum Monachas-
 tium, uotorum & his similium
 abusu papisticorum causa
 originalis, uide fo. 241. & fo.
 seq.
Moab superbus perit, fo. 421.
Moabitæ, uide quædam fo. 420.
Moabitæ propter quod peccatū
 perierint, fo. 422. & fo. seq.
Mœchia spiritalis, uide fo. 117.
 fa. 1.
Molech, uide supra, Malchom.
Monachi neq; in prima neq; in se-
 cunda tabula agunt, uide fo.
 386. fa. 1.
Monarchia prima perit, uide su-
 pra, Babylon, fo. 435.
Monastica uita, fo. 74.
Montes. In montibus quid, fo.
 141. fa. 2. fo. 191. fa. 1.
Muri Babylonis quales fuerint,
 fo. 447. fa. 2.

N.
Nazareth quid significet hæbre-
 is, uide fo. 331. & seq.
Nazarenus quare Christus dica-
 tur, uide ibi deductum.
Negare uerbū est negare ipsum
 Deum, fo. 117. fa. 2.
Neophytus, uide fo. 7. fa. 2. ad
 finem.
Nomen Domini quod erit in Ier-
 rusalem, uide fo. 71. fa. 2.
Nubere quid Paulo significet,
 fo. 16.
Nubere num Paulus prohibeat,
 pulchre fo. 15. per aliquot fo-
 lia sequentia.

O.
Obstinacia, uide fo. 52. fa. 2.
Obstupescere cœlum, uide, Cœ-
 lum.
Oculum pro oculo &c. uide fo.
 84. fa. 2.
Officium mandatum omittere
 non licet, sed fugere quidem
 licet, fo. 288.
Olla ebulliens, uide fo. 11.
Onus Domini, fo. 275. fa. 1.
Opera non merentur iustificatio-
 nem, imo eā sequuntur, fo. 38.
 fa. 2.
Opera sine fide quæcunq; pecca-
 ta sunt, fo. 134. fa. 1.
Opera quæ ex fide sunt placent
 Deo, & quare, fo. 176. fa. 1.
Opera non iustificat, uide tra-
 ctatum de Iustificatione a fo-
 lio

INDEX

- lio 466. per multa fo. seq. ignorantia, fo. 198.
 Opera uere bona & Deo placen Orare pro inimicis nostris quom
 tia quæ sint, fo. 478. modo debeamus, fo. 131. fa. 2.
 Opera etiam nos docemus, sed & seq. fo. 181. fa. 2.
 qualia & quomodo, ibidem. Oratio fidei, fo. 195.
 Opera sunt signa iusticiæ & salu Oratio fidelium, fo. 131. fa. 1.
 tis, fo. 479. Oratio pro Ecclesia Christi, in fi
 Opera non sunt arbor iustificans ne huius libri.
 sed arboris iustificantis fru Orantium gestus, uide fo. 556.
 ctus, fo. 480. & seq. fa. 2.
 Opera etiam filiorum Dei adhuc Originale peccatum carentia ius
 imperfecta, uide fo. 482. fa. 2. ticiæ originalis, fo. 67. fa. 2.
 Opera, uide, Charitas, Originale peccatum quare sic dis
 Opera. Locos scripturæ in quib. catur, fo. 66. fa. 2.
 dicitur de operibus, uide fo. Originalis peccati tractatum uis
 484. fa. 2. de a fo. 65. per aliquot seq.
 Operarij quam non recte addu Originalis peccati fructus, uide
 cant exemplum Thobix & Sy fo. 67. fa. 2.
 rach, fo. 483. fa. 2. Originis uicium quomodo pur
 Operibus redditur sua merces. getur, & per quem, fo. 68. fa. 2.
 fo. 220. fa. 2. fo. 483. & seq. Oues Christi qui uere sint, fo.
 Operibus redditur sua merces 169. fa. 2.
 non quidem merita, sed ex gra
 tia & dilectione promissa, fo.
 334. Et an recte dicatur mer
 ces, fo. seq. & fo. 483. & seq.
 Operum fiducia impijsima blas
 phemia in Deū, fo. 384. fa. 2.
 Operum ueram commendatio
 nē uide fo. 482. & fo. 530. fa. 2.
 Ophus, Ophes, fo. 150. fa. 2.
 Orare pro blasphemis non debe
 mus, ubi blasphemia non sit ex

P.

- Pactum primi præcepti, uide fo.
 173.
 Palea mendaciorū, fo. 274. fa. 2.
 Palea dicuntur impoenitentes,
 fo. 199.
 Panis hæbreis pro cibo dicitur,
 fo. 183.
 Papa cum suis papistis uere per
 secutores Christi, fo. 462.
 Papa

INDEX.

- Papæ omnia fingendi & refugij
 endi potestatem quis dederit,
 fo. 120. fa. 2.
 Papatus nil nisi blasphemix, fo.
 162.
 Papatum Ieremias describit, fo.
 273. fa. 2. & retro.
 Papistæ negant Christum esse iu-
 sticiam nostram, fo. 269.
 Papistæ qui peccant in Spiritum
 sanctum, fo. 461.
 Papistæ sunt Gentiles, fo. 149.
 fa. 2. fo. 163. fa. 1.
 Papistę ut falsi doctores non possunt
 orare, fo. 292.
 Papistę patres preferunt Christo
 & Apostolis, fo. 122. fa. 2.
 Papistæ quam sint egregij successores
 Apostolorum, fo. 5.
 Papistarum hypocrisis quomodo
 appareat, fo. 251. fa. 2.
 Papistarū fides de Christo, fo. 521.
 Papistarum conscientia, fo. 464.
 Parcere impenitentib, Deus non
 vult, fo. 198. fa. 2. & infra.
 Parcit Deus propter paucos ius-
 tos multis malis, fo. 116. fa. 2.
 Passhur & magur uide fo. 239.
 fa. 1. fo. 246.
 Patres q ante incarnationē Chri-
 sti uixerunt non minus fide in
 Christū, uel ad promissionē de
 Christo iustificati, uide fo. 362.
 fa. 2.
 Patres nostros an debeamus se-
 qui, uide fo. 73. fa. 2.
 Patres Papistę preferunt Christo
 & Apostolis, uide fo. 122. fa. 2.
 Pauperes Euangelizantur, uide
 fo. 301. fa. 1.
 Pax & gaudium dona Dei, folio
 311. fa. 1.
 Pax promissa in Christo, est im-
 pleta, fo. 312. fa. 1.
 Peccatum agnitum & defensum,
 uide fo. 53. fa. 2.
 Peccatum Adæ superat omnia
 peccata totius mundi, & quomodo,
 uide fo. 65. fa. 2. & seq.
 Peccatum originale quare sic dis-
 catur, fo. 66. fa. 2.
 Peccatum originis est carentia ius-
 ticiæ originalis, fo. 67. fa. 2.
 Peccatum in Spiritum sanctum
 non remitti, quomodo sit in-
 telligendum, uide fo. 456.
 Peccatum originis an sit damna-
 bile, fo. 66. fa. 2.
 Peccati originis fructus, fo. 67.
 fa. 2.
 Peccati mortalis & uenialis tra-
 ctatum uide a fo. 450. per alios
 quot folia. Et rursus fo. 538.
 Peccati originis tractatum uide
 a folio 65.
 Peccati in Spiritū sanctū tracta-
 tum, uide, Blasphemia spiritus.
 Pennæ,

INDEX.

- Pennæ. Quis dabit mihi pennas, quid, fo. 141.
 Persecutionis contra Ecclesiam peccatum, uide fo. 442. fa. 2.
 Persecutores Euangelij ex ignorantia uel non, uide fo. 464.
 Persequimur ab aduersarijs non ppter peccata nostra, sed quare? uide fo. 201. fa. 2.
 Pharaones dicti fuerunt aliquando omnes Reges Aegyptiorum, fo. 410.
 Phil. Mel in Ieremiam, lit. D1.
 Pios etiam quare Deus castiget, fo. 301. fa. 2.
 Plage quatuor quas minatur Deus suis contemptorib. fo. 198.
 Pluuia matutina & serotina, fo. 60. fa. 1. fo. 118. fa. 2.
 Poena contemnentium promissiones Dei, fo. 73. fa. 2.
 Poena contemptus Dei nulla est sufficiens, fo. 207. fa. 2.
 Penitentes liberati, fo. 444. fa. 2.
 imPenitentibus Deus non parcit, fo. 198. fa. 2.
 Penitentia impiorum, fo. 245. fa. 2. fo. 379. fa. 2.
 Penitentia. Locus de uera & falsa poenitentia, fo. 76.
 Penitentia quomodo per Prophetas olim patribus praedicata sit, fo. 37. fa. 2.
 Penitentiae tractatus incipit cum folio 37. fa. 2.
 Poenitentiae uerbum interdum etiam contritione & remissionem comprehendit, fo. 39. & 72.
 Poenitentiae descriptio papistica reprehenditur, fo. 40. fa. 1.
 Poenitentiam praedicare, uide fo. 39. fa. 1.
 Poenitentiam quomodo sequatur remissio, fo. 39. fa. 1.
 Populū Dei esse, quid? uide fo. 190. fa. 1.
 in Potentia humana non confidendum, fo. 145. fa. 1.
 Praecepti primi expositio, folio 218. fa. 1.
 Praedestinatio extra Christum desperatio est, fo. 171. fa. 1.
 Praedestinationis tractatum uide a fo. 160. usq; ad fo. 171.
 Praedestinationis ordo, fo. 171.
 Praedicare quid, fo. 6. fa. 2.
 Praedicare omni Creaturae, uide fo. 123. fa. 2.
 Praedicatio Aulica, uide fo. 249.
 Praedicationum omnium, piarū quidem, summa, fo. 144. fa. 1.
 Praedicandū & orandum, fo. 321.
 Praedicatoris pij & sancti proprium, uide fo. 9.
 Praedicatoris fiducia coram Deo in aduersis, fo. 225. fa. 1.
 Praedica

INDEX.

- Prædicatores uerbi Dei duplici honore digni, fo. 323. fa. 2.
 Prædicatorū merces, fo. 200. fa. 2.
 Prædicatorum onera, & quid eis debeamus, fo. 239. & seq.
 Prædicatorū tentationes & peccata, fo. 239. & fo. 242. cū seq.
 Prædicatorū constantia, fo. 224. fa. 2.
NB. Prædicatorum pulchre notabile, uide fo. 201. fa. 2. & seq.
 Præfatio Martini Lutheri in Ieremiam, litera C 3. fa. 2.
 Precatio. Omnium piarum precationum summa, fo. 144.
 Prima fides, uide multa bona fo. 14. fa. 2. cum sequentibus, & rursus fo. 34. facie 2.
 Primitiæ, uide fo. 14.
 Principes impij, falsis & impijs doctoribus saniores, fo. 288.
 Probare nos ipsos quomodo debeamus, fo. 106. fa. 2. & fo. seq.
 Promissio Ecclesiæ, fo. 73.
 Promissio Legis & Euangelij, fo. 306. fa. 1. & seq. & fo. 177.
 Promissiones mirabiliter implentur, litera D 1. fa. 2.
 Promissiones cōtemnentes quomodo puniuntur, fo. 73. fa. 2.
 Promissiones Dei etiam operibus factæ, gratiosæ sunt non meritoria uel debita, fo. 178. fa. 2.
 Promissiones Dei quorum sint, uide fo. 175. fa. 2.
 Promissiones patribus factæ etiam nostræ sunt, fo. 179.
 Promissiones Dei etiam per nostra peccata, nō ita fieri irrita, fo. 369.
 Tamē contra impios pertinaces peccatores uide fo. 396. fa. 1.
 Promissiones Gratiæ & Euangelij uide infra, Regnū Christi.
 Promissiones Dei duplices, uide fo. 486.
 Prophetarū lectio quare saltē utilis, litera B. in prin. & pulchre B 2. fa. 2. in præfa. Lutheri.
 Prophetarum potissimum officium, litera D 2. in II. loco.
 Prophetiæ Ieremię finis, uide fo. 446. fa. 2.
 Prophetia de conuersione Gentium, fo. 209. fa. 2.
 Pseudodoctores nō uerent iudiciū Dei donec pereunt, fo. 294.
 Pseudoprophete describunt cap. 23. ubi uide fo. 256. 217. et seq.
 Pseudoprophetarum fructus uide fo. 141. fa. 1.
 Pseudoprophetarum securitas fo. 273. fa. 2.
 R.
 Rechabitarum tractatus uide fo. 383. per quatuor folia.
 Reductionis

INDEX

- Reductionis per Christū tractatū
rum uide fo. 258. per multa
folia pulchre.
- Reductionis promissio quomo-
do intelligenda, fo. 72. fa. 1.
- Regina cœli, canticum illud, uide
fo. 408. fa. 2. uide, Melechet.
- Regnum Christi in mundo qua-
le, uide fo. 318. fa. 1. & fo. 344.
fa. 2. & seq.
- Regnum Ephraim, uide fo. 323.
- Regnum Assyriorum diuiditur,
uide fo. 431. fa. 2.
- Regnum Babylonis prima Mo-
narchia perit, fo. 435.
- Regnum Christi quam mirabile
in terris, fo. 72. fa. 2.
- Regnum Christi non ob merita,
sed ex gratia contingit, fo. 301.
- Regnum Christi dilatabitur, uide
de fo. 370.
- Regnū Papæ, uide aliqd, fo. 428
- Regni Christi fructus, fo. 301.
fa. 2. & fo. 317. fa. 1.
- Regni Christi multas promissio-
nes & testimonia uide fo. 223.
fa. 1. fo. 260. fa. 2. & multis se-
quētib. Itē fo. 301. 373. 376. etc.
- de Regno Christi lege a fo. 350.
usq; ad finem illius cap.
- Regna. Deus curat omnia Re-
gna, uide fo. 285. & 429.
- Regna Deus confert & aufert
cui uult, fo. 291. & 429.
- Regnorū uastationes unde ple-
runq; causatæ, fo. 281.
- Rex impius impios habet mini-
stros, fo. 389.
- Reges & principes aliquādo de-
fendunt falsas doctrinas, fo.
191. fa. 2.
- Regibus concessa pompa, sed nō
p oppressione subditorū, fo. 251
- Religio ficta ex sapientia huma-
na, coram Deo summa est stul-
titia, fo. 144. fa. 1. in fine.
- Religionis ueræ & falsæ differen-
tia, fo. 41. fa. 1.
- Remedium spirituale uide nota-
bile fo. 64. fa. 1.
- Remedium unicum in periculis
constitutorum, uide fo. 246.
- Remissio est gratuita, fo. 404.
fa. 2. uide, Iustificamur.
- Renes & corda in sacris quid si-
gnificent, fo. 183. & 185.
- Repudium, uide fo. 59. fa. 2.
- Resisti malo non debere, intelli-
ge ut fo. 84. fa. 2. & 88. fa. 16

S.

Sabbati & Sacramentorum tra-
ctatum uide pulchre a fo. 125.
usq; ad finem illius capituli.

Sacci signa luctus & poenitentię,
fo. 111.

c ij Sacra

INDEX:

- Sacra & cultus impiorum Deus
 reprobatur, fo. 121. fa. 1.
 Sacramenti Eucharistiae abusus,
 fo. 129. fa. 1.
 Sacramenta sunt signa gratiae no-
 bis uerbo Christi instituta, fo.
 104. & folio seq.
 Sacramentorum tractatum, uide
 fo. 99. per aliquot folia.
 Sacrificium nullū sine fide a Deo
 recipitur, fo. 121. fa. 1. fo. 124. fa. 1.
 Sacrificia nō praecepta nihil sunt,
 fo. 133.
 Sacrificare sacrificium iustitiae,
 134. fa. 1.
 in Sacris externis fidendum non
 esse, fo. 222. toto folio.
 Salus. Summa totius nostrae sa-
 lutis, fo. 133. fa. 1.
 Sancti etiam timent sibi ac trepi-
 dant, fo. 391. fa. 2. & fo. 397.
 Sancti peccant, sed nō imputatur
 illis peccatum, fo. 234. & infra.
 Sanctorum spes, uide fo. 243.
 toto folio.
 Sanctorum tentationes & pecca-
 ta, fo. 239. fa. 2.
 Sanctorum & non sanctorū quae
 sit differentia respectu peccati,
 fo. 241. fa. 1.
 Sanctificare, quid, fo. 5.
 Scandala doctrinae & falsae reli-
 gionis, sequuntur scandala mo-
 rum, fo. 233. fa. 2.
 Scandala ex prosperitate malos
 rum, fo. 184. fa. 2.
 Scortationes Gentium, Idolatrie
 sic dicuntur, fo. 53. fa. 1.
 Scortū. Sedes in uis publicis si-
 cut scortum, quomodo intelli-
 gendum sit, fo. 60. fa. 1.
 Scripturae sacrae potius quam Pa-
 tribus credendum, fo. 142. fa. 2.
 Septem pro numero infinito he-
 breis ponitur, fo. 199. fa. 1.
 Sepultura honesta, uide fo. 289.
 Sepultura regia olim qualis uide
 fo. 380.
 Sefach est Babylon, fo. 284.
 Signa coeli, uide fo. 150. fa. 1.
 Signa uerbis addita fortius mo-
 uent, fo. 149. fa. 2.
 Signa gratiae etiam si tollerentur,
 nihil tamen quo ad gratiam,
 decedit pijs donec sunt pijs, fo.
 223. & seq.
 Signis Deus non alligatus est,
 fo. 150. fa. 1.
 Simeonis & Hanne uiduae exem-
 pla nō faciunt aliquid pro iusti-
 cijs illis, uide fo. 348. & seq.
 Sola fides, fo. 164. fa. 2. & seq. ui-
 de omnino fo. 219. fa. 2. & fo.
 469. & omnino fo. 470. fa. 1. &
 fo. 531. cum sequentibus. & supra,
 Fides, & supra, iustificamur.
 Solitudo

INDEX

- Solitudo sempiterna, uide fo. 282
 Solitudo mala & bona, uide fo. 555.
 Spes Sanctorum, uide supra, Sanctorum.
 Spiritus gratiæ & precum, uide fo. 321. fa. 2.
 Spiritus uiuificat, litera occidit, fo. 366. fa. 2.
 Sponsus, sponsa, in scripturis, uide fo. 13. fa. 2.
 Sponsa Christi sanctificata laua-
 cro aque in uerbo Dei, nō in uo-
 tis Monachalib. fo. 18. in prin.
 Substantia, uide fo. 142. fa. 1. et 2.
 Summa totius nostræ salutis, uide supra, Salus.
 Summa omnium piarum prædicationum, fo. 144. fa. 1.
 Super omnes &c. an de toto mundo, fo. 12.
 Superbire nolite, intellige ut fo. 190. fa. 1.
 Superbi illi nostri Moabotæ, uide de folium 421.
 T.
 Tecta palestinarum qualia, fo. 237. fa. 2.
 Templum Domini, uide fo. 128. fa. 2.
 Tenebræ hebreis infelicitatem significant, Lux uero felicitatem, fo. 43. fa. 1. & fo. 191. fa. 1.
 Tentatio grauissima, uide folium 302. fa. 2.
 Tentationes mortis & inferorū, uide fo. 239. fa. 2.
 Tentationes illas quid potissimū inducat, fo. 241. fa. 2.
 Tentationes prædicatorum, fo. 239. & fo. 242. fa. 2.
 in Tentationibus quid possit homo sine gratia, uide multa pulchra & bona per cap. 20. *NOTA*
 Terra sitis, quid, fo. 42. fa. 2.
 Terrarum de quibus Prophetæ loquuntur sitis, fo. 11. fa. 2.
 Testamentū uetus & nouū quomodo differant, uide late fo. 360. per multa folia sequentia.
 Testamentum nouum remissio peccatorum, ibidem.
 Testamentum nouum erit æternum, fo. 369. fa. 1.
 Testamenti noui manifesta promissio, uide late & pulchre fo. 305. & supra, Regnū Christi.
 Theman, Dedan, Bazra, uide fo. 427. fa. 2.
 Tondere capillum, quomodo in Ieremia intelligēd. fo. 135. fa. 1.
 Tophet, uide fo. 236. & supra, Hinnon.
 Traditiones humanæ accusantur folio 137. fa. 1.

INDEX

- Translatio uetus placet Pome-**
rano, fo. 1. fa. 2. ad finem.
Trinitas, uide pulchre fo. 208.
Triticū ueritatis, fo. 274. fa. 2.
Trogloditæ, uide fo. 197. fa. 1.
Tyranni quare dicantur colum-
bæ, fo. 285. fa. 2.
Tyrannos qd pdat, fo. 446. fa. 2.
V.
Vallis Hinnon siue Tophet, fo.
 236. & supra Gehenna, uel
 Hinnon, uel Tophet.
Vanitas, uide fo. 42. fa. 2.
Vas despectum, Vas electionis,
 uide fo. 253. fa. 2.
Vastationis fere omnium Re-
gnorum causa, fo. 281.
Venite ad me omnes qui labo-
ratis, &c. fo. 123. fa. 1.
Verbū Dei in uno homine, pro-
ferendum omnibus, D 3.
Verbū non absq; fructu, fo. 122.
Verbum negare est ipsum Deū
negare, fo. 117. fa. 2.
Verba Dei furari, uide fo. 275.
Verba mendacij, fo. 128. fa. 2.
Verba, Vt euellas, uide fo. 9. fa. 2.
Verba Pauli de matrimonio 1.
Cor. 7. uide pulchre fo. 16. per
totum.
Verba Pauli. Habētes damnatio
nem, quomodo intelligenda,
 dato etiā quod prima fides ibi
 uota significet, fo. 29. fa. 2.
 Versu, Quarto cui, cū fo. seq.
 Verbis nō gladio uti Ecclesię gu
 bernatorib. cōcessū, fo. 9. fa. 2.
 Veritatem cognitā negare quan
 tū peccatū, uide supra, Peccatū.
 Via non strata, uide fo. 234. fa. 1.
 Viæ gentium, uide fo. 148. fa. 2.
 Vindemiator, uide fo. 121. fa. 2.
 Vindictam diuinam iam instare
 certissimū signum est, si crescit
 contemptus uerbi, uide supra
 in uerbo, Interituris.
 Vir rixæ, uide fo. 200. fa. 2.
 Virga uigulans, fo. 10. fa. 2.
 Virga uirtutis tuæ &c. fo. 164.
 fa. 1. Habes ibi numerum folij
 154. sed debet esse 164.
 Umbra mortis, uide fo. 43. fa. 1.
 Vniuersum, uide fo. 46. fa. 1.
 Vocatio necessario requirit fo. 4.
 Vocatio sua cuiuslibet placeat, &
 an liceat ad meliorem conditio
 nē aspirare, fo. 6. vers. Hacten?
 Votum castitatis quam ridiculū
 & inutile, fo. 18. cum seq.
 Votum impium nō ideo seruand
 dum quia uotum, fo. 26. fa. 2.
 Votum. In tota scriptura non est
 doctrina uel exemplum uoti
 perpetui celibatus, fo. 27. fa. 1.
 Votum, Antiqui Ro. Ecclesiæ
 Doct:

INDEX

- Doct. non negant poenitentia illis, qui uotu celibatus mutant in coniugium, quod nunc tamen Papistae faciunt. Et quomodo ueteres illi exposuerint uerba Pauli, Habentes condemnationem, uide fo. 24. ubi pulchre nota circa medium.
- Vota qualiter apud Papistas olim fuerint libera, fo. 18. fa. 2. vers. Asumt, cum aliquot folijs sequentibus pulchre.
- Vota, De uotis, & an fides inter dum accipiatur pro uotis, uide plene folium 20. cum aliquot sequentibus.
- Vota. De uotis monasticis uide fo. 527. cum aliquot sequentibus.
- Votorum Monasteriorum origo, pulchre fo. 33. fa. 2.
- Vphas, Ophir, fo. 150. fa. 2.
- Z.
- Zababth quid. fo. 53. fa. 1.
- Zelotes Deus, fo. 14.
- Zion, fo. 121. facie 2.

LECTORI dicit qui fecit Indicem.

Hæc tibi pie Lector pro indice sufficiant. Noli enim uel desudiosum reddere uel securum, quasi non opus sit totum hoc Commentarium perlegere. Et nihil memorie commendare, quasi ad hæc omnia Index sufficiat. Pauca posui, eaq; generaliter, idq; studiose. Tu diligenter legas tuum Ieremiam, & habes optimum Indicem in hæc doctissima Commentaria, quæ ordine cum textu procedunt.

Ad hoc habes distinctionem Capitulorum, quæ, si singula diligenter legeris, facile potes reminisci occasiones illius uel illius uerbi uel sententiae, hoc uel illud in Commentario tradi. Praesertim facile erit notare integros illos tractatus, quos Autor pie inseruit, tum alios, tum præcipue hos.

De Iustificatione, & sola fide iustificante.	De prima fide.
De Sacramentis.	De Rechabitis.
De Blasphemia spiritus, ubi etiam de impijs illis & uere hæreticis Articulis Louaniensibus.	De excommunicatione.
	De Contingentia.
	De prædestinatione.
	De poenitentia.

De

INDEX.

De Sabbato.

De Libero arbitrio.

De uoto castitatis.

De uotis monasticis.

De iuramentis.

De peccato originali.

De peccato mortali & ueniali.

De Epistola Iacobi, ubi & eius
expositio pia.

De lehoua pulcherrime.

De reductione per Christum.

De Messiah, plurima bona &c.

Qui fecit Indicem, dicit.

Sis igitur hoc labore nostro contentus, &
utere feliciter, Vale.

IOHANNES BV.

GENHAGIVS POMERANVS IN IEREMIAM PROPHETAM.

Q Vando in omnes & singulos Prophetas eruditissimæ præfationes a Doctore Luthero æditæ sunt, commodum ratus sum hoc loco longis præfationibus abstinere. Quæ vir ille de prophetis scribit, hæc ferè capita habent.

Vtilissimam nunc nobis esse diligentem prophetarum lectionem, tametsi illa vetus historia transferit, quod videmus illic eandem fidem astrui quæ & nobis predicatur, & easdem passionēs, quæ propter fidem siue eandem iusticiam accidunt, esse nobis cum patribus communes. Quæ summa pijs consolatio esse debet, ubi sub cruce Christi laborant. Quoties enim de pænitentia & remissione peccati scribunt, etiamsi quandoq; non exprimant apertis verbis illud sanctum Abrahamæ semen, filium illum Davidis Christum, quid aliud quæso scribunt, quam illam in Christo promissam gratiam: quandoquidem sine Christo remissio peccatorum, a condito mundo, nunquam fuit. Id quod alibi prophetæ sepe manifestis & expressis de Christo verbis & fatentur & declarant, quem admodum Adæ, Abrahamæ & alijs patribus a deo promissum est. Hæc de Christo predicat Petrus Actis, x. dicens. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius quotquot credunt in eum,

Exponunt vero multis verbis & sermonibus diligenter
B gentissime

Prophetarum lectio.

Regnum Christi.

Primum præceptum.

gentilissime primum legis preceptum, additis exemplis & historijs, ut timorem dei & fidem siue fiduciam in deum nobis persuadeant. Huc pertinent illæ comminationes & consolationes, poenę contemptorum & beneficia erga pios. Huc pertinet etiam illa tam frequens in prophetis idolatriæ condemnatio, qua nunc pereunt omnes, vt maxime hoc non uideant, quotquot religiones & cultum dei fingunt & obseruant, sine uerbo dei, atq; adeo contra uerbum dei & sincere fidei rationem.

DE IEREMIA VERO HOC ADMONET LVTHERVS.

*Historia tem-
poris Ieremie
requirenda.*

Ob oculos ponendam esse historiam illius temporis, quando ultra quadraginta annos Ieremias predicauit contra idolatriam, qua ut ante, ita & post Iosiam regem Iuda feruebant illic omnia, donec deus coactus sit populum suum tradere in captiuitatem, quam Babylonicam merito uocamus. Quę omnia prædixit primum Ieremias, deinde & suis oculis aspexit & defleuit, Neq; solum suę gentis perditionem, sed etiam uicinarum gentium & præterea Babylonis prædixit, Nam ad hoc uocatus erat, dicente domino, Prophetam in gentibus dedi te.

Valde itaq; incommodus propheta mundo uisus est, Iccirco multa patiebatur, id quod eius scripta declarabunt.

*Anno Ieremi-
æ.*

Quem prophetam etiam propterea ego amo, q̃ nihil humani ab eo uideo esse alienum, Nam in tentatione sæpe peccat, et tamen neq; sanctitatem amittit, neq; officium suum deserit, sed strenue suam exequitur uocationem. Hęc est gratia dei, ut qui gloriatur, in domino gloriatur.

rietur, quemadmodum & ipse expertus nos admonet.
Rursum uero consolatur maxime populum suum de re-
ditu ex captiuitate post septuaginta annos;

De Regno uero Christi apertissime prædicat, id *Regnum Christi.*
quod tunc maxime necessarium erat propter pios, ne
propter peccata populi metuerent promissionem Dei
perisse.

Quod autem quædam in Ieremia præter ordinem
dicuntur, hoc parum mouebit prudentem lectorem in *Ordo sermonum In Iere.*
hisce vulgaribus homilijs & concionibus, ubi eadem sæ-
pe redeunt & repetuntur, maxime quæ uulgo sunt incul-
canda, Multo minus mouebit, q̃ quandoq; etiam ordo
historiæ non seruetur. Nam absq; confusione aliqua facile
uidere licebit quid quo pertineat, quando etiam quid
quo tempore factum sit manifestis uerbis exprimatur.

Hoc uero etiam considerandum in hoc propheta
admonet Lutherus, q̃ quo propior est uindicta Dei, tan- *Crescit con-*
to magis apud impios crescit contemptus uerbi Dei & *temptus peria-*
prophetarum siue predicatorum, ut iuste pereant qui per-
rire debent, Ita factum est imminente diluui- *tur.*
o, & postea
imminente captiuitate Babylonica, & fit nunc appetente
consumatione mundi, Lege que scribuntur de captiuita-
te Israelis, iij, Reg. xvij.

Hæc ferè summa est duarum præfationum, *Operis Præfationes.*
precium autem mihi uideor facturum, ut ex Germanico *Lutheri.*
ambas præfationes reddam latinas, in gratiam illorum
qui Germanice nesciunt.

PRÆFATIO

DOCTORIS MARTINI LVTHERI IN OMNES PROPHETAS.

*Scripta pro-
phetarum
sunt utilia &
necessaria Ec-
clesiæ Christi.*

Videtur rationi humane prophetarum scripta nunc nobis parum prodesse, maxime quando sapientius siue sciulus aliquis de eis iudicat, qui ad unguem sacras scripturas se nosse confidit, Is præ spirituositate sua & abundantia spiritus sui hæc contemnit ut ociosa & uana uerba, Hoc idem accidit, q̃ gesta & opera illa iam non adsunt, sed tantum uerba siue historia audiuntur. Neq̃ uero hoc mirum est, siquidem & nunc uerbum dei contemnitur, etiamsi coram quotidie & perpetuo signa & opera, atq̃ adeo & Regnum Christi, efficaciter & potenter ob oculos uersentur, quanto magis hæc contemnerentur si non amplius apparerent. Quemadmodum filijs Israel nihil erat deus & ipsius uerbum, quando tamen interim coram uidebant manna, columnam ignis & nubis, ordinatum a Deo sacerdotium & principatum &c.

Itaq̃ nos, qui Christiani sumus, minime conueni-
esse tales sciolos, turpes, fastidientes, ingratos, sed lega-
mus prophetarum scripta, & utamur eis serio & cum
fructu.

*Pro Regno
Christi contra
scandala.*

Primum enim prænunciant prophetae & testifican-
tur de Regno Christi, in quo nos nunc uiuimus, &
omnes Christi fideles hactenus uixerunt, & posthac cre-
dentes uicturi sunt usq̃ in finem mundi. Siquidem hoc
nos supra modum consolatur et confortat, q̃ pro Christi
ana.

ana uita nostra tam potentes & uetustissimos testes habemus, per quos Christiana fides nostra summam accipit consolationem, q̄ ipsa sit uera religio coram deo & uerus dei cultus, contra omnem aliam impiam, falsam, & humanam sanctitatem & iusticiam, contraq; sectas quascunq; quę ualde scandalizant & offendunt pusillanime cor, per sanctam speciem & multitudinem hypocritarum, & per hoc q̄ fideles multo pauciores sub cruce laborant, quemadmodum hoc tempore nobis sectę Turcarum, Papistarum & aliarum maximo offendiculo sunt.

Contra hæc scandala, prophetae nos consolantur & confirmant, ut Petrus gloriatur 1. Pet. 1. dicens, De qua salute nostra exquisierunt & scrutati sunt prophetae &c. quibus & illud reuelatum est, q̄ haud sibi ipsis, immo nobis ministrarent hæc quę nūc sunt annunciata uobis &c. Nobis inquit, hæc ministrarunt, Sic enim sua prophetia seruierunt nobis, ut quisquis in Regno Christi esse uoluerit, sciat se multa passurum antequam glorificetur, ut certo persuadeamur, magnam illam Regni Christi gloriam esse nostram, & haud dubie secuturam, ita tamen ut præcedant crux, contemptus, miseria, ignominia, & omnis generis afflictiones, quę sustineamus propter Christum ne per impatientiam aut infidelitatem diffidamus & desperemus de futura gloria, quę tanta erit, ut etiam angeli desiderent eam intueri.

Deinde, prophetae ostendunt nobis multa & perspicua exempla & experientias de primo legis præcepto, quod scitissime exponunt & declarant & uerbis & exemplis, quo nos efficaciter urgeant ad timorem Dei & ad fidem, & in ea nos contineant. Nam præter hoc q̄ Christi Regnum prenunciant, reliqua omnia sunt tan-

primum præceptum.

tum exempla, descriptiones & historiae, quemadmodum deus suum primum praeceptum serio & efficaciter confirmarit, ut prophetas legere uel audire, nihil aliud sit, quam legere & audire quemadmodum Deus comminatur & consoletur, Comminatur deus impijs qui securi & superbi contemptores sunt uerbi ipsius, ubi uero comminando nihil proficit, percutit eos peste, fame, bello, donec pereant, atq; ita uerificat comminationes quas comminatus est impoenitentibus in primo suo praecepto. Consolatur uero pios & timentes deum, qui miris modis affliguntur, adhibetq; potenter & consilium & auxilium per uaria signa & mirabilia facta, contra omnem Satanæ & mundi potentiam, atq; ita uerificat etiam suas consolationes quas promisit in suo primo praecepto.

*Consolatio
nobis contra
scandala &
contemptum.*

Hisc concionibus & exemplis rursum sancti prophetae commodant nobis abunde, ne scandalizemur, cum uidemus impios secure & superbe contemnere Dei uerbum & dei comminationes, quasi essent nihil. In prophetis enim uidemus quam nemo impune contempserit Dei comminationes, siue tales etiam fuerint maximi Cæsares & Reges, siue sanctissimi & doctissimi uiri sub sole inter homines. Rursum uidemus quam nemo unquam derelictus sit, qui confisus est Dei consolationibus & promissionibus, etiamsi fuerit omnium miserrimus peccator, & sub sole contemptissimus, atq; adeo etiamsi fuerit aliquis Habel occisus & Ionas in mari submersus. Prophetæ namq; per hoc declarant, qd Deus ipse suum primum praeceptum serio seruat, vult enim clemens pater esse afflictorum & fidelium, etiam cum sunt miserrimi & contemptissimi. Contra uero iratus iudex contra impios & contemptores, etiamsi sunt maximi, potentissimi, prudentissimi,

tissimi, sanctissimi, siue Cæsar, Papa, Turca, siue diabolus ipse.

Propter hoc, sancti Prophetæ, nostro sæculo, sunt utiles nobis & necessarij ad legendum, ut talibus doctrinis & exemplis siue historijs confirmemur & consolationem accipiamus, contra condemnati mundi ineffabile, innumerabile & (ut speramus) ultimum scandalum. Videmus enim quam plane pro Nihilo habeat Turca dominum nostrum Ihesum Christum, & Regnum eius, præ se & suo Mahometo. Quam omnino contemptum est apud nos & sub Papatu Euangelium & uerbum Dei præ gloriâ humanæ sanctitatis & traditionum humanarum. Quam secure incedunt Sectarij, Epicurei & alij, suis cogitationibus contra sacram scripturam. Quam sine freno & legibus in mero contemptu omnium uiuit quisq;, secundum suam voluntatem contra reuelatam nunc ueritatem. Sic uiuitur, quasi neq; Deus, neq; Christus sit aliquid, et quasi primum præceptum non sit serium sed Deus sit mendax. Interim uero hoc constitutum est, Expecta, Expecta, inquam, Dispeream, si prophetæ mentiantur & decipiant nos suis historijs & concionibus, iam olim multo potentiores & plures Reges, multoq; infamiores contemptores & nebulones funditus perierunt & extirpati sunt, Non effugient Dei manus etiam isti. Contra, iam olim multo inferiores fuerunt, quos cum gloriâ deus liberauit, Nos etiam non deseremus. Non sunt primi contemptores, qui nunc ferociunt, superbiunt & misantur mala, Neq; nos primi sumus contempti & afflicti, qui nunc patimur & in mundo pressuram habemus.

Igitur ad hæc utamur prophetarum scriptis, & fiet, ut maximo fructu ea legamus.

B iij

Quod

*Multe sunt
comminatio-
nes in prophe-
tis.*

Quod autem in prophetis plus comminationum & poenarum est quam consolationis & promissionis, in promptu causa est. Quia omnibus saeculis plures fuerunt impij quam pii, ideoque propter impios plus urgenda est predicatio legis quam promissionum, qui alioqui secuti sunt, & ad hoc intenti, ut Dei promissiones et consolationes sibi arrogent, comminationes uero & poenas non ad se, sed ad alios pertinere arbitrentur, ita ut non sustineant se ab hoc suo perverso sensu & falsa spe auerti ullo modo. Nam (ut Paulus ait) hoc iactant, Pax & securitas, Non ueniet super nos malum. In hoc perdurant, & usque uadunt in perditionem, repentinus superueniet eis interitus.

*Idolatria om-
nium tempo-
rum.*

Tractatus.

PRaeterea, cum prophetae maxime clament contra idolatriam, scire necessarium est quanam fuerit illa idolatria, Nam apud nos sub papatu multi sibi suauiter blandiuntur, se non esse idolatras ut fuerunt filij Israel, Atque non magni faciunt prophetas, maxime in hac parte, ut quorum increpatio contra idolatriam nihil ad ipsos pertineat. Sunt enim multo puriores & sanctiores quam ut idolatrae sunt, Et nimis ridiculum foret eis, si quod prophetae cominantur idolatris, praedicetur ipsis esse timendum, quemadmodum & populus Israel faciebat, qui nullo modo credidit se idola colere, & prophetarum comminationes pro mendacijs habebat, ac sanctos uiros ut haereticos condemnabat.

Neque uero tam stolidi Sancti erant filij Israel ut adorarent tantum ligna & lapides, in primis Reges, Principes, Sacerdotes & prophetae, qui tamen praeter alios idolatrae erant, Verum haec erat eorum idolatria, quod relicto cultu dei, quem deus hierosolymis & ubi arca foederis erat instituerat, excogitauerunt propria (ut vocant) deuotione sine

sine mandato dei, & instituerunt alibi meliorem cultum, cum alijs modis, personis, temporibus, id quod Moyses ip-
sis serio prohibuerat, maxime Deut. xij. mittens eos ad lo-
cum a deo electum, ad tabernaculum et domum dei, Hæc
intentio eorum bona & falsa deuotio erat ipsorum idola-
tria, id quod sanctum eis uidebatur, & confidebant in
hoc quasi optime facto, cum tamen nihil aliud hoc esset
quam inobediencia & defectio a deo & eius mandato.

Hinc legimus iij. Reg. xij. q. Ieroboam non tantum
duos uitulos statuit, sed etiam iussit populo predicari,
Non ibitis posthac in Ierusalem, sed ecce Israel, Hic est
Deus tuus, qui te eduxit ex Aegypto, Non dicit Ecce Is-
rael, Hic est uitulus, sed, Hic est Deus tuus, qui te eduxit
ex Aegypto, fatetur ingenue Deum Israelis esse uerum
Deum qui eduxerit ipsos ex Aegypto, sed dicit non opus
esse ut curratur Hierosolymam ad eum, posse enim eum
inueniri in Dan & Berseba apud uitulos aureos, & posse
æque coram uitulis aureis atq; coram aliquo Dei signo,
Deo sacrificare & seruare, quemadmodum in Ierusalem
coram deaurata arca Deo sacrificabatur & seruebatur.
Ecce, Hoc est cultum Dei in Ierusalem derelinquere, &
Deum qui talia instituit et mandauit negare, quasi ea non
mandasset. Atq; ita impij ædificabant super arenam, id est
super proprium opus suum & opinionem, & non super
Deum solum.

Hac sua bona intentione, & (ut uocant) deuotio-
ne, postea repleuerunt totum Regnum idolatrijs, in mon-
tibus & uallibus, sub arboribus, ædificabant altaria, sacri-
ficabant, & thura incendebant, quem tamen cultum Dei
Israel uocabant, contradicentes iudicabantur hæretici &
pseudo prophetae. Hoc enim proprie est erigere idolatri-
am, sine

am, sine Dei mandato ex consilio humano & bona (ut
uocant) intentione Dei cultum suscipere, Non uult enim
Deus a nobis excogitari & prescribi quemadmodum
ipse colatur, ne simus magistri qui Deum doceamus, sed
ipse uult nos docere & nobis prescribere, Ipsius uerbum
debet adesse nobis, quod nos & illuminet & ducat, Sine
ipsius uerbo, quicquid fingitur est idolatria, quantumcum
q; pium & speciosum uideatur. Qua de re alias sæpe scrip-
psimus.

Ex his sequitur, q; apud nos Christianos idolatræ
sunt condemnati, Prophetarum comminationibus, quot
quot novos Dei cultus excogitauerunt, & quotquot eos
adhuc seruant, sine Dei institutione & mandato, ex suo
corde & bona (ut uocant) intentione. Per hoc enim suas
conscientias statuunt super sua & a se electa opera, & non
simpliciter super solum Ihesum Christum, Hi uocantur in
Prophetis Adulteræ, quæ non contentæ suo marito Chris-
to, post alienos, id est, adulteros currunt, quasi Christus
solus non possit iuuare, sine nobis & nostro opere, aut
quasi ipse solus non liberarit nos, sed nos quoq; nostro o-
pere nos liberare oporteat, Cum tamen sciamus, quam
nihil cooperati simus, quando ipse pro nobis mortuus
est, quando ipse nostra peccata portauit, & in cruce ex-
piauit, non solum antequam totus mundus hoc uel cogi-
tare poruit, sed etiam antequam nos nascebamur, similiter
atq; filij Israel nihil ad hoc præstiterunt, q; Aegyptus &
Pharao plagis percussi sunt, & ipsi liberati per mortem
primogenitorum Aegypti, quæ omnia certe Deus solus
fecit sine opere eorum.

At dicunt, Suo cultu filij Israel seruierunt idolis &
non Deo uero, Nos autem in nostris templis seruimus
Deo uero & uni Domino Ihesu Christo. Nullum enim
agnoscimus

agnoscimus Idolum. Respondeo. Idem & filij Israel dixerunt, nullus enim eorum non iactitabat omnem illum Dei cultum fieri Deo uero, neq; ullo modo sustinebant idolatriam uocari, aut eum cultum dici, quod exhiberetur Idolis, non magis quam nostri Papistæ sustinent hoc de suo excogitato cultu dici. Atque ideo occidebant & persequiebantur ueros & sanctos Prophetas. Nullum enim etiam ipsi idolum aut Deum alienum agnoscere uolebant, id quod historia nobis apertissime testantur.

Sic enim legimus, Iudicum xvij. quod mater Michæ, (ubi ipse mille & centum argenteos matri ablatis reddiderat) dixit ad eum, Benedictus sit filius meus Domino. Hoc argentum uoui Domino, quod acceptum a me filius meus faciat conf latilem statuam etc. Hic audis aperte, matrem dicere de Deo uero, cui illud argentum se uouisse fatetur ut inde idolum fiat. Non enim dicit, Ego uoui hoc argentum Deo alieno, sed Domino, quod uerbum notum est omnibus Iudæis, quod Deum unum & uerum significat, Sic & Turca facit, suo Dei cultu Deum uerum nominat et illi se seruire iactat, qui creauit cœlum & terram. Sic etiam Iudæi, Tartari, & quotquot homines sunt infideles, & tamen omnis ipsorum cultus est nihil aliud quam idolatria.

Vide uero quam mirabiliter labatur & erret magnus ille Gideon, Iudicum viij. qui post uictoriam, dum magna fide respondet filiis Israel, postulantibus ut ipse & filij eius dominarentur ipsis, Neq; ego ero Dominus uester, neq; filij mei, sed Dominus, id est, uerus Deus, sit Dominus uester, tamen accipit in aures aureas sibi oblatus, & facit inde, non quidem idolum aut Altare, sed ueritutum sacerdotalem, uolens ex bona intentione etiam in sua ciuitate cultum aliquem Dei habere. Hic dicit scrip-

ptura, quod totus Israel in eo uestitur fornicatus est, & quod per hoc periit tota Domus siue familia & posteritas sancti Iudicis. Certe hic magnus & sanctus uir nequaquam idolum aut Deum alienum in animo habuit, sed uerum Deum, quemadmodum eius sancta et spiritu plena uerba testantur. Non, inquit, dominabor uobis, neque filij mei, sed Dominus dominabitur uobis, quo apertissime ipse gloriam dat soli Deo, & fatetur Deum uerum esse solum Deum & Dominum colendum.

Ita & supra diximus, quod Rex Ieroboam iij. Rex xij. non nominat suos uitulos aureos idola, aut deos alienos, sed Deum Israel, qui ipsos eduxit ex Aegypto, qui haud dubie est unicus & uerus Deus, Non enim Idolū siue Deus aliquis alienus eduxerat ipsos ex Aegypto, neque Rex constituerat adorare deos alienos, sed quando metuebat ne suus populus a se ad Regem Iuda deficeret, (ut habet historia) si Deus solum in Ierusalem coleretur, excogitauit proprium & nouum Dei cultum, quo retineret sibi populum, & tamen per hoc uerum Deum uolebat cultum, qui habitabat in Ierusalem, sentiens non esse necessarium, ubique praesentem Deum, tantum in Ierusalem colere.

Sed quid opus est multis? Deus ipse fatetur, quod filij Israel suo excogitato cultu, non Deum alienum colere uoluerunt, sed ipsum Deum uerum solum. Sic enim dicit Hosee ij. Tunc uocabis Me Maritus meus, & non uocabis me ultra Baal meus. Ego enim auferam ab ore eius nomina Baalim, ne sit talium nominum amplius mentio. Hic necesse est fateri, filios Israel suo cultu non uoluisse seruire dijs alienis, sed unico & uero Deo, quem admodum Deus aperte dicit. Non uocabis Me ultra Baal meus, Baal tunc apud eos erat uulgatissimus & maximus Dei

mus Dei cultus, & tamen nihil erat nisi Idolatria, nec p-
fuit eis, quod ita uero Deo statuebant seruire.

Nihil ergo liberat nostros Papistas ab Idolatria,
quod dicunt se nullum Idolum colere in suis Templis,
sed tantum Deum, uerum Dominum, Siquidem ut au-
disti ex dictis, non satis est ut dicas aut cogites, Hoc fa-
cio ad gloriam Dei, Ita colo uerum Deum, Volo unico
Deo seruire, quando omnes idolatræ similiter dicunt &
sentiant, Nihil est tua bona intentio aut opinio, Alioqui
illi etiam essent Dei cultores, qui Apostolos & Christi-
um occiderunt. Siquidem & ipsi (ut Christus ait Ioan. xvi)
arbitrabantur per hoc obsequium se præstare Deo. Et
Paulus testimonium dat Iudeis quod zelum dei habent,
Et Acto. xxvi. dicit, quod ipsi colendo Deum die ac no-
cte, sperant se peruenturos ad promissam salutem. Sed
hoc quisq; uideat, ut siuus Dei cultus, sit Dei uerbo insti-
tutus & mandatus, & non excogitatus propria intentio-
ne & opinione, aut susceptus ab hominibus.

Nam quisquis colit Deum, non habens Dei testi-
monium, scire debet, quod non Deo uero seruit, sed suo
a se excogitato Idolo, id est, suæ opinioni & cogitationi,
& per hoc ipsi Diabolo patri mendaciorum, Neque du-
bium est omnium Prophetarum uerba contra talem Ido-
latriam dici. Talis namq; Deus nusquam est, qui uelit si-
bi præscribi cultum Dei ex nostra electione & intentio-
ne cordis nostri, sine ipsius mandato & uerbo, sed est tan-
tum unus & uerus Deus, qui per uerbum suum abunde
instituit & mandauit uarios hominum status siue condi-
tiones, & Dei cultum uerum, quo sibi uult seruiiri & se
coli, in hoc nobis perseverandum est, & neq; ad dexte-
ram, neq; ad sinistram ab eo declinandum, Non faciamus
plus nec minus, neq; deteriora neq; meliora, Alioqui

C iij idolatria

idolatriarum non erit neq; modus neq; finis, nec discrimen erit ueri cultus & idolatriæ, quando omnes sentiant & iactant se uerum Deum colere, & gloriantur de nomine Dei. Sit unico & uero Deo gratiarum actio & gloria, per Iesum Christum filium ipsius & Dominum nostrum, perpetuo & in æternum, A MEN.

PRÆFATIO

DOCTORIS MARTI
NILVTHERI IN IEREMIAM
Prophetam.

HISTORIA regū. **U**T Ieremiam Prophetam intelligas, non opus est longa interpretatione, modo scias historiam & que gesta sunt sub Regibus, quando ipse prædicauit. Qualia enim tunc gesta fuerunt in terris illis, tales sunt & omnes prædicationes.

Idolatria populi. **P**rimum, illud Regnum erat plenum horrendis peccatis & Idolatria, Occidebant Prophetas, non sustinebant sua uitia et idolatrias uerbo Dei damnari, Ideoque prima pars libri plena est ferè increpationibus & querelis contra maliciam Iudeorum, usq; ad uigesimum caput.

Pœna. **S**ecundo. Prædicat Propheta ipsis pœnam imminentem, nempe uastationem Ierusalem & totius Regni atq; captiuitatem Babylonicam, immo etiam uastationem & pœnam omnium Gentium, Simul tamen etiam consolatur & promittit, certo tempore, post pœnā hanc, liberationem & reditum populi in terram & in Ierusalem etc. Atq; hoc ipsum est precipuum in Ieremia, Ad hoc enim ipse est excitatus a Deo Propheta, quemadmodum uisio

Liberatio.

dum uisio in primo capite ostendit, de uigilante uirga & olla feruente, quæ ueniunt ab Aquilone.

Hoc uero tum maxime necessarium erat, Quia enim tam horrenda plaga uentura erat super populum, ut misere laceratus abduceretur ex sua terra, pia corda, ut Daniel & multi alij desperassent de Deo, et Dei promissionibus, ut qui nihil aliud cogitare potuissent, quam se posthac nihil esse, sese poenitus & omnes a Deo proiectos, Christumq; nunquam uenturum, Deum suas promissiones propter populi peccata retraxisse, nisi Ieremias adfuisset, qui uindictam & iram Dei ita prædixit uenturam, ut non perpetuo manerent in captiuitate, sed post septuaginta annos, soluti redirent in gratiam Dei, Qua Dei promissione ipse Propheta etiam se ipsum consolatus est ut in fide persisteret, qui præter hoc, grauissime tentatus & afflictus est.

Ipse enim miserrimus Propheta fuit, pessimo tempore, periculosa prædicatione, ut qui supra quadraginta annos usq; ad captiuitatem Babylonicam, coactus sit dei uocatione, increpare & contendere contra pertinaces, non cum magno fructu, quiq; uiderit tanto scelestiores fieri homines, quanto ipse diutius prædicaret, siquidem perpetuo cogitabant eum interficere & affligebant miris modis. Ad hæc, Ipse uiuebat & suis oculis uidit et defleuit uastationem terræ & captiuitatem populi, multamq; calamitatem & sanguinis effusionem, Vt nunc nō dicam labores eius, prædicationes, & afflictiones, quas postea a suis passus est in Aegypto, Lapidatum enim & occisum a Iudæis, aiunt, in Aegypto.

Ieremias miserrimus.
De Christo.

Tertio, Agit quod & alij Prophetae, Prædicat de Christo & eius Regno, precipue in capite xxiiij. & xxxi, ubi apertissime de persona Christi, de Regno eius, de

C iiij nouo

nouo Testamento & de abolitione ueteris Testamenti
prænuñciat.

Verum hæc tria in hoc libro non sunt distincta suo
Ordo in libro. ordine, quemadmodum gesta sunt, sed aliquando quæ
dam posterius narrantur quæ prius facta sunt, ut appareat
Jeremiam per sese suos sermones non scripsisse, sed
notarium quempiam (ut Baruch) per partes excepisse
ex ore eius prædicantis aut alioqui dicentis. Id quod præ
moneo, ne hoc legentem te moueat.

Cum instat
perditio, ho-
mines fiunt
deteriores.

Discimus uero ex Jeremia, præter alia, quod (ut fe-
rè fit) quanto diuina uindicta propior est, tanto peiores
homines fiunt, & quanto magis eis prædicatur, tanto am-
plius contemnunt Deum & Dei uerbum, ita ut manife-
ste uideamus Deum permittere ut homines indurentur,
quando ulcisci uult, quæ est ira Dei, ut pereant absq; mi-
sericordia, qui nulla poenitenta iram Dei placare uolunt.
Sic factum est Sodomis, primum non solum contempse-
runt iustum Loth, sed etiam docentem afflixerunt, quan-
do in ianuâ erat eis ultio Dei, ut deinde perirent. Cum
Pharaoni pereundum erat in mari rubro, duplo plus ue-
xabat filios Israel quàm ante, Hierosolyma prius crucifixe-
runt filium Dei quam funditus interirent.

Sic & nunc fit ubiq;. Appropinquat finis mundi, &
tumultuantur & insaniunt homines contra Deum hor-
rendissime, blasphemant & condemnant Dei uerbum,
quod agnoscunt esse Dei uerbum & ueritatem, nec mo-
uentur horrendis signis, quæ apparent in coelo & in om-
nibus ferè creaturis, quæ ipsis terribiliter minantur. Ita
ut nostra tempora non meliora, sed deteriora sint quam
tempora Ieremiæ. Sed ita necesse fit, ut fiant securi et ca-
nant, Pax, Pax, Nihil mali nobis accidet, Oderunt et per-
sequuntur Dei uerbum & uoluntaten, comminationes
& signa

& signa contemnunt donec (ut Paulus ait) repentinus
eis superueniat intentus, antequam presentire queant, In-
terim nouit Christus quemadmodum suos conseruet,
propter quos suum uerbum reuelat & prædicat in hoc
horrendo tempore, Quemadmodum Daniele & alios
conseruauit uel in Babylone, propter quos Ieremias pro-
phetauit & docuit, Eidem Domino Christo sit laus &
gratiarum actio, cum Patre & Spiritu Sancto, unico Deo
super omnia benedicto in sæcula, Amen.

PHILIPPVS ME- LANTHON IN IEREMI- AM PROPHETAM.

ARgumentum complectitur multos grauissi-
mos & utilissimos locos, quorum præcipuos uale-
de prodest semper in conspectu habere, in tota lectione
Prophetæ.

PRIMVS LOCVS ET præcipua pars Argumenti.

Summa principalis prophetiæ est exemplum ser-
uatiæ Ecclesiæ, mirabili & nouo modo, in populo Iuda,
& promissionum mirabili modo et fide expectandarum,
non sicut iudicat humana ratio.

Quod enim exemplum seruatiæ Ecclesiæ nouum
sit, res ostendit, Superiores duces & Prophetæ seruauerunt
populum gloriosis uictorijs, ut Moses, Iosua, Sa-
muel, Dauid, Esaias, Sed hic Ieremias seruat populum,
suadendo deditionem, quæ uidebatur exitium populi.

D

Quomodo

*Exemplum
quemadmodum
semper seruatur
Ecclesia
Christi.*

Quomodo enim sperari potuit reditus ex dissipatione totius gentis? Aut quæ unquam gens dissipata, in ulla historia, ueteres sedes, post tam longum tempus recuperauit? Ac profecto recuperatio maius est miraculum quam prima occupatio.

Deinde, quam difficile fuit suadere deditionem, cum post deditionem Regis Ieconia intercederent anni undecim, usque ad obsidionem, Interea, qui manserunt reliqui execrabantur prophetam, & dicebant eum errasse, & esse impostorem & pseudoprophetam, Ipse tamen manet in sententia contra omnium iudicia, & contra illam euentuum speciem.

Hæc quam sint difficilia, in tantis rebus, ubi Regnum, patria, populus Dei, templum, cultus sunt in extremo discrimine, cogitari a prudentibus utcumque possunt, uerbis explicari non possunt.

De promissionibus.

Promissiones mirabiliter implentur. Maxime autem urgebatur Ieremias oppositis promissionibus, Non auferetur sceptrum de Iuda, donec uenerit Siloh, Item, Hunc cultum, hoc templum mansurum esse usque ad Messiam.

Hic Ieremiae fuit opus spiritali sapientia, interpretante promissiones, Prestat eas Deus, sed non more cogitato a ratione humana, Dat Abraham posteritatem, sed non more cogitato ab ipso, Ita seruat Deus hunc populum & cultum, sed non ut cogitabat ratio humana. Prius uniuersam gentem dissipat, templum funditus euertit, cultum aboler, et tamen reducto populo prestat promissionem.

Hæc discenda sunt, ut uerbum Dei omnibus euentibus, nostrisque consilijs et cogitationibus ante feramus.

Apostolis

Apostolis promissa est Ecclesiæ conseruatio, Ipsi uero & auditores ipsorum trucidantur, et tamen propagatur & magis magisque florescit Ecclesia.

Ita & in omni uita cogitemus, promissiones mirabili modo prestari.

Moses nequaquam cogitauit se quadraginta annis in deserto uagaturus esse. Quā multi interim desperauerunt, & execrati sunt Mosē tanquam impostorem, seditiosum & tyrannum, et tamen Deus tandem perfecit id quod per Mosē inchoauerat.

Hoc exemplum diligenter obseruandum est, quod Deus promissiones prestat aliter quam humana ratio cogitat, ut expectatione earum fidem exerceamus.

Secundus locus.

Huic interpretationi promissionum temporalium de reductione, admiscuntur etiam promissiones de Messia, sicut alioqui constat, omnes temporales referendas esse ad hanc de Messia. Quia est principalis, & est doctrina de iusticia fidei, et de nouo ac perpetuo testamento. Prædicat igitur Ieremias, ut omnes prophetæ, partim legem, partim promissiones de iusticia promissa propter Messiam, cuius nomen ponit, Deus Iustificator noster. Nam hoc est potissimum officium prophetarum, de uenturo Messia & eius beneficijs concionari.

De Messia.

Tertius locus.

Tota prophetia horrendum exemplum est poenae impiorum pontificum, Regum, & omnium in Ecclesia defendentium idolatriam, Item adulteriorum & uiolationis Sabbati, id est, contempti ministerij sacri. Nam hæc peccata allegat Ieremias.

Pœna idolatriæ, libidinis etc.

Ista est haud dubie imago postremi temporis in Ecclesia, Puniatur orbis terrarum propter idolatriam, libidines, & contemptum ministerij Euangelij.

Quartus locus.

Ecclesia regitur per infirmos diuina potentia mirabiliter. Ipsa persona prophetæ est egregium exemplum totius gubernationis Ecclesiæ, & ministerij. Euangelij, & ipsius Christi, quod uidelicet Ecclesia regatur, liberetur & seruetur, non humana potentia sed diuina per infirmos. Ideoque per infirmos res tantæ geruntur, & agnoscitur Dei præsentia, ut apud Paulum dicitur, Virtus mea in infirmitate tua perficitur.

Ieremias rem maximam gerit, & quæ superat omnia humana consilia. Suadet Regi & populo, ut faciant deditionem, contra omnia superiora exempla magnorum ducum & Prophetarum, & hoc nouo modo ait futurum, ut seruentur Regnum, cultus et populus. Concionatur etiam contra impios cultus & alia scelera, Denique per ipsum seruatur populus.

Interim uero, qualis est eius persona? Annis quadraginta uagatur sicut erro, deridetur ut fatuus, includitur carceri, eximitur, rursus includitur, non facit subito miracula gloriosa, ut Esaias aut Elias, aut Eliseus, sed uidetur infirmus, cum per eum Deus res maximas gerat, & seruet electos.

Hoc exemplum nobis considerandum est, ut discamus, non nostra sapientia, nostris consilijs Ecclesiam regi posse, sed tantum diuinis, & ut nostras erumnas boni consulamus, nec desperemus propter potentiam aduersariorum.

Quintus locus.

Vtile

Vtile hic exemplum est, in quo discimus Ecclesiæ regimen dissimile esse humano, In regimine humano *verbum Dei* plus ualent suffragia maioris partis, In Ecclesia plus ua- *in uno homi-*
let unus uir habens uerbum Dei, Ieremias contradicit ne preferen-
Regibus, pontificibus, sacerdotibus & maiori parti po- *dum omnibus.*
puli, ac maxime nos hoc tempore confirmat contra ius-
dicia Papæ, Episcoporum & totius ordinariæ potestatis.

Cum Papistæ clamant, nos dissentire ab Ecclesia,
quia dissentimus a maiori parte & ordinaria potestate,
intueamur Ieremiam, et ab ipso discamus, antefendum
esse mandatum Dei autoritati Pontificum & Episcoporum.

Est quidem durum dissentire a legitima potestate,
quæ se ornat promissionibus Dei, sed exemplum Ie-
remiæ ualde consolatur nos, quod est illustre, Nam hic
Propheta accerrime aduersatus est suis Regibus et Pon-
tificibus, non solum de migratione, sed etiam de cultib⁹,
sicut & nos cum Pontificibus litigamus.

Sextus locus.

Antea dictum est de mirabili conseruatione & *Ieremias susti-*
gubernatione Ecclesiæ, Nunc etiam consideretur, quam *net personam*
personam sustineat Propheta, Non solum docet, prædi- *ecclesiæ et sen-*
cit exitus, terret impios, consolatur pios, & regit eos suo *tit passiones*
consilio, sed etiam sustinet personam aliorum. Sape orat *Christi, ut nū-*
pro populo, item fungitur integro munere sacerdotis. *pij Doctores,*
Et in his precibus sunt acerbissimæ querelæ & sensus iræ *In precibus*
Dei. *Prophetæ*

Hæ sunt Prophetice tentationes, in quibus degu- *quid attenden-*
stant Prophetæ passiones Christi, quas etiam significant *dum sit.*
hi terrores. Ipsi enim agnoscunt iram Dei aduersus pec-
catum, sentiunt Deum horribiliter irasci idolatriæ popu-

D iij li, audaciæ

li, audaciæ Hypocritarum, qui falsa docebant, & iactabant se Prophetas esse diuinitus missos, item in uniuersum prophano contemptui DEI. Deinde uident & suam immundiciem, metuunt se unâ abijci cum populo, metuunt tantam esse iram, quæ absorbeat uniuersam Ecclesiam, ne reliquæ ullæ seruentur, Sicut in diluuió, & conflagratione Sodomæ, in perditione Aegypti, postea in deletionem Cananæorum. Hæc exempla habent Prophetæ ob oculos, & lugent ac clamitant, ne funditus deleatur Ecclesia, & ne ipsi unâ pereant, Hinc sunt hæ uoces capite x. Corripe me Domine, ueruntamen in iudicio & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me, Effunde indignationem tuam super gentes etc.

Ex his exemplis multa discimus, uidelicet dolore nos affici communi luctu pro peccatis populi, & simul agnoscere nostram immundiciem. Nunc quoque grauantur peccata atrocissima, idolatriæ, blasphemiarum, prophetiarum opiniones & turpitudine omnis generis. Hæc non aspiciamus sine dolore, sine metu horrendæ iræ Dei, Cogitemus impendere poenas, & Deum precemur ne funditus omnes pereamus.

Ecclesiæ castigatio.

Est etiam doctrina consideranda in ipsa precatio: Oportet Ecclesiā castigari, sicut hic dicit, Corripe, idem dicit Cap. xxxi. Castigasti me Domine, & eruditus sum quasi iuuenculus indomitus, Et hæ castigationes non sunt leues, sed uidentur significare prorsus nos abiectos & damnatos esse a Deo.

Consolatio.

In hac tentatione consolatur Ecclesiam, & docet imponi castigationes, ut reuocemur ad poenitentiam, & non esse uoluntatem Dei ut pereamus. Ideo orat se corripri in iudicio, non in furore, ne penitus pereat, Item Cap. xxxi. Conturbata sunt uiscera mea super eum, miserans miserebor.

miserebor. Item Cap. xxix. Cogito super uos cogitationes pacis et non afflictionis, ut dem uobis, finem quem expectatis, & inuocabitis me, & ibitis & orabitis me, & ego exaudiam uos, quæretis me & inuenietis, cum quæsieritis me toto corde uestro, inueniar a uobis, ait Dominus.

Consideranda est igitur persona Prophetæ orantis, Considerandæ sunt & ipsæ preces, quæ sunt plenæ doctrinæ de peccato, de ira Dei, de pœnis, de fide accipiendæ remissionis peccatorum, propter immutabilem promissionem de uenturo saluatore.

Septimus locus.

In persona Prophetæ sunt et peculiare tentationes considerandæ, Quod mora euentus predicti prebet occasionem hypocritis calumniandi prædictiones Ieremiæ. Suaferat Ieremias Ieconia & magnæ multitudini, ut discederent ultro in exilium, Postea cum ferè per decem annos urbs staret & mediocrem pacem haberet, sperabant multi nullum periculum reliquum esse, Hi qui manserant gratulabantur sibi suam constantiam, & deridebant eos, qui consilio Ieremiæ obtemperauerant, accusabant Ieremiam quod de cepisset populum, Et prodicebant aliqui tanquam Prophetæ contra Ieremiam, ut Hanneas cap. xxviij. & alij cap. xxix. Et Reges & Principes assentiuntur adulatoribus bene pollicentibus, Ideo persequiebantur Ieremiam.

In hac mora, non sine magno certamine, retinet fidem commendatæ Prophetiæ, ut cap. xx. Et dixi. Non recordabor eius, neq; loquar ultra in nomine eius, Hic penè succumbit dolori, ut uideatur defecturus, Sed rursum erigitur mox, inquit, Dominus autem mecum

D. iij est, tanq

est, tanquam bellator fortis, ideo qui persequuntur me, cadent & infirmi erunt.

Deinde rursus in eo ingens impatientia oritur, ut quasi desperare & fremere aduersus uoluntatem dei uideatur.

Hæc sunt singularia Sanctorum certamina, in quibus ipsi cernunt peccati magnitudinem in natura humana. Et conueniunt hæc cum Paulo, Roma. viij. & alibi, cum ait, Sibi datos esse cruciatus seu aculeum in carne, id est, ingentes pauores. Sed in his spiritus inenarrabili gemitu petit auxilium & eluctatur.

Octauus locus.

Certum uerbum Dei in illo populo.

Cum euentus responderit de septuaginta annis, item cum cæteræ prædictiones de alijs Regnis eueniant, habemus testimonium firmum, quod doctrina huius populi, tradita per Prophetas, sit uerbum Dei, Nulla alia gens habet tales prædictiones de certo numero annorum, ut hic de septuaginta annis dicitur, Nec erat exigua res populi reductio & totius politia restitutio. Nec ullum simile exemplum extat in toto mundo & omnibus ætatibus. Nulla politia penitus deleta sic restituta est, præsertim post tam longum tempus.

Ideo tota hæc historia est plena miraculorum ingenium & operum Dei, Et ipsa Prophetia miraculum est, quod testatur hanc doctrinam a Deo traditam esse.

Complectitur autem Propheta & totam Euangelij doctrinam, ut cap. xxxi.

Statuamus Ieremiam nunc nobis concionari.

Nonus locus.

Videtur autem Propheta de tanta calamitate populi, etiam significare uastationes Ecclesiae ultimis temporibus,

poribus, Sicut Turci uastarunt Ecclesias in Asia et Græcia. Vt autem tunc uastata Iudæa, manserunt tamen reliquæ. Sic sciamus nunc quoq; mansuras esse reliquias. Sed accedent ingentes uastationes.

Ideo sicut Ieremias suis precibus mitigauit mala, ita & nos excitemus nos ad poenitentiam & inuocationem Dei, & nobis iam in præsentis periculo concionari Ieremiam statuamus, sicut uere concionatur nobis, præsertim hac ultima ætate.

Decimus locus.

Exempla memorabilia & hæc sunt, quod Propheta seruatur mirabiliter in tanta persecutione, Postea liberatur per Regem Babylonicum, is etiam donat ei aliquam partem populi. Et hi ab ipso seruati, postea eum interficiunt.

Mirabile exemplum Ieremie.

Hic est finis laborum ingentium, quos sustinuit per annos quadraginta, in hac admiranda uocatione, in qua Deus nouo & inusitato modo populum seruauit, uoce & ministerio Ieremie.

E

Sequitur

SEQVITVR IE
REMIAS PROPHETA CVM
EXPOSITIONE IOHAN-
NIS BVGENHAGII,
POMERANI.

CAPVT PRIMVM.

VERBA IEREMIÆ, FILII
Hilkia, qui erat de sacerdotibus
qui fuerunt in Anathoth, in terra
Benlamin, ad quem factum est
uerbum Domini in diebus Iosia
filij Amon regis Iuda, decimo ter-
tio anno regni eius, & præterea in diebus Ioiakim
regis Iuda, filij Iosia, usque ad finem vndecimi
anni Zedekie filij Iosie, regis Iuda, usque ad trans-
migrationem Ierusalem in mense quinto.

Et factum est uerbum Domini ad me dicens,
Priusquã te formarem in utero, noui te, & antequã
exires de vulua, sanctificaui te, Prophetam popu-
lis dedi te.

Ego autem dixi, Ah Domine Deus, ecce non
ualeo prædicare, quia adolescens sum, At Domi-
nus dixit ad me, Noli dicere, Adolescens sum, sed
ibis

IEREMIAE.

I.

ibis ad omnia quo mittam te, & prædicabis vniuersa quaecunque mandauero tibi. Ne timeas a facie eorum, quia ego tecum sum ut eruam te, dicit Dominus. Et extendens Dominus manum suam, tetigit os meum, & dixit ad me, Ecce, Ego do uerba mea in os tuum, Ecce, Ego constituo te hodie super populos et super regna, ut euellas, destruas, disperdas & dissipes, ut ædifices & plantes

Et factum est uerbum Domini ad me, dicens, Quid tu uides Ieremia? Et dixi Baculum alacrem ego uideo, Et dixit Dominus ad me, Bene uidisti, quia Ego alacer ero ad uerbum meum, ut faciam illud, Et factum est uerbum Domini secundo ad me, dicens. Quid tu uides? Et dixi. Ollam ebullientem ego uideo ab aquilone respicientem. Et dixit Dominus ad me, Ab aquilone erumpet malum super omnes habitatores terræ. Quia ecce, Ego conuocabo omnes Principes regnorum aquilonis, ait Dominus, ut ueniant, & ponant unusquisque solium suum, in introitu portarum Ierusalem, & ad omnes muros eius in circuitu, & ad uniuersas urbes Iuda. Et proferam iudicia mea eis, contra omnem maliciam eorum, quod derelicto me incendunt thura dijs alienis, & adorant opus manuum suarum.

E ij

Tu

CAPVT PRIMVM

Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge, & prædica eis omnia quæ ego præcipio tibi, Ne formides a facie eorum, quasi Ego te terream a facie ipsorum, Ego enim constituo te hodie ciuitatem munitam, columnam ferream, & murum æneum, in tota terra, contra reges Iuda, contra Principes eius, contra sacerdotes eius, & contra omnem populum terræ. Et licet bellabunt contra te, tamen non preualebunt tibi, quia ego tecum sum, ait Dominus, ut liberem te.

Et factum est uerbū Domini ad me, dicens, Vade & clama in aures Ierusalem, dicens, Hæc dicit Dominus. Recordor quod tu fueris suauis adolescentula et amata sponsa, quando sequebaris me in deserto, in terra quæ non seminatur, quando Israel erat sanctificatus Domino, primitiæ frugum eius. Quotquot uorare uolebant eum delinquebant, mala uenerunt super illos, dicit Dominus.

Ratio de quibusdam prolixiore mutatis

PRincipio quod ad versionem attinet, non multum laboro ut reddam rationem. Expositorem ago, ideo studium meum est, ut quam apertissime reddam Prophetæ sententiam, Vetus translatio, modo in corrupta seruetur, mihi præ multis alijs latinis placet, tamen eius aliquid quandoque non temere muto, ut magis perspicua sit oratio.

Alicubi abstuli hebraïsmos, qui in hebræo sunt, & pro ego

pro Ego dedi, Ego constitui, Quotquot uorabant &c. posui, Ego do, Ego constituo, Quotquot uorare uolebant &c. Sic & illa, Incenderunt, adorauerunt, feci, Incendunt thura dijs alienis & adorant opus manuum suarum. Hebræi enim uoce præteriti utuntur pro tempore præsentis, quam & in prophetis sæpe pro futuro positam reperiēs, Id quod nostri hebræi, id est apostoli & Euangelistæ etiam in aliena lingua hebraizantes fecerunt, ut Lucas facit Mariā uirginem cantantem. Magnificat, nō Magnificauit, Moxq; Et exultauit pro Exultat. Ais. In Græco est, Exultauit, Bene scio, sed hebraism⁹ est, & nihil peccas si sine hebraismo latine reddideris, Et exultat, quando hæc et non alia est ibi hui⁹ uerbi sententiā, Nemo enim ibi potest intelligere uocē præteriti, Exultauit, q; Maria iam quando canit coram Elizabeth nō exultat in præsentis sed ante quādoq; exultauit et iam exultare desijt, quis ita illic desperet? Taceo de uerbis quę sequuntur, fecit potentiam, dispersit, deposuit, exaltauit &c. quę dicuntur pro, facit, dispergit, deponit, exaltat siue facere solet, dispergere solet &c. Sunt enim generales sententiæ, q; Deus ita perpetuo facere solet &c. At rursus ais, Ergo & Quia respexit humilitatem, Quia fecit, Sicut locutus est, &c. pro præsentibus accipienda sunt. Quasi uero dicamus, nunquam talia pro præteritis accipienda esse? Sed hæc discernenda sunt ex contextu orationis & sententiā, quemadmodum apd̄ latinos in oratiōe discernimus casus monoptotorum & significationes æqui uocorum etc. Item num Magistri, in oratione, sit singularis uel plurale, nominatiui uel genitiui casus &c.

Non tamen abstuli ubiq; hebraismos, alioqui facillimum mihi fuisset dicere, Ne timeas eos aut Ne timeas coram eis, pro Ne timeas a facie eorum, ut non dicam, q;

CAPVT PRIMVM

hebraismi saepe aliquid significantius & magis erudite exprimunt, quam latine sine hebraismo reddi possit.

Potuissem pro Sanctificaui te, latine dicere, Segregauite, uel Elegite, ut Lutherus transfert, autoritate etiã Pauli Gal. 1. qui eandem sententiam ita expressit. Qui me segregauit ab utero matris meae, Et certe habuissem hic non contemnendã mutandã causam, si indocti & impij monachi alicuius momenti apud me essent, qui asseruerunt tres in utero matris sanctificatos antequam nascerentur, Ieremiam, Iohannem Baptistam & Mariam matrem Christi, De Ieremia producebant ex hoc loco testimonium, De Iohanne Baptista nemo dubitat ex Luca, 1. Mariam uero sic sanctificatam dicebant, ut etiam absq; peccato conceptam ex uiri semine assererent, & cum papa suo fecerent nobis inde articulum fidei & festum conceptionis Marie uirginis, ex nulla scriptura, tantum hoc argumento & mala consequentia, Si Ieremias & Iohannes Baptista sunt sanctificati in utero materno, multo magis est sanctificata in utero matris Dei mater, Non esset autem maior sanctificatio matris Dei quam illorum fuit, si ipsa sine originis peccato concepta non fuisset &c. Sed ego nihil sollicitus de istis insanijs, uolui hic seruare phrasim & consuetudinem scripturae, ut infra suo loco dicam.

Quandoq; etiam singularem numerum mutaui in pluralem, ut apertior sit illius loci sententia, Consueuerunt enim prophetae loqui de populo ut de uno homine, & saepe in foeminino genere, q; Deus uocat suum populum suam uxorem & suam sponsam, Ita inuenies hic quandoq;, Eorum, eos etc. pro eo quod in hebreis est Eius, Eum, &c. Quid queso peccat, qui psalmo quarto. Mirificauit Dominus

IEREMIE.

III.

Domínus sanctum suum, transfert Sanctos suos, consules lectori, ne aliò rapiatur & cogitet ibi dici de aliquo sancto singulari, quemadmodum accidit omnibus fere qui illum psalmum interpretari uoluerunt? Vt nò dicam nunc q; aliò qui apud hebræos, maxime in prophetis & psalmis, in eadem & una oratione subita mutatio est numeri & personæ, id quod turbat lectorem & rapit sæpe in alienam sententiam, Pulchrum fuerit hoc ipsum nostra lingua imitari, ut assuesciamus ad phrasim scripturæ, At in quibusdam locis ubi periculum est ne lector non capiat quod dicitur, quid pecco si mutauero uerba ut clarius reddam quod propheta dicit?

In talibus igitur & in omnibus Lutheri Germanicam translationem secutus, nihil temere mutare, sed consulere lectori uolui, Non inuideo facientibus meliora Nam ego libenter soleo uti aliorum bonis laboribus cum gratiarum actione,

VERBA Ieremiæ.

Titulo & inscriptione incipit Ieremias librum suum, more aliorum prophetarum, ut subaudias. Verba Ieremiæ sunt hæc, sicut & Mattheus incipit suum librum. Liber generationis &c. Addit uero Ieremias patris, generis & loci siue patriæ nomen, ne alius Ieremias fuisse putetur, Non dubium est, quin plures tunc Ieremiæ fuerint, sicut apud nos sunt multi Iohannes, Petri &c. Ieremia interpretatur Sublimitas Domini, uel exaltans Dominum quæ appellatio non uana fuit hunc prophetæ, Siquidem ipse sua prædicatione exaltauit & laudauit Deum & condemnauit errores, idolatriam, & impios cultus.

Quidam ex nostris olim suis libris non addiderunt sua nomina, aut timore aliquo, aut hac uana superstitione

E iij

tione

CAPVT PRIMVM.

trone ne uiderentur quærere gloriam suam, Vnde factum est, ut postea tales libri nobis (qui sine iudicio eramus) obtruderentur nomine Augustini, nomine Ambrosij aut aliorum, Ergo illi quibus auctoritatem dedit in Ecclesia Deus, & qui apud sanctos, id est, fideles Christianos in sua uocatione bonum testimonium habent, & potentes sunt in uerbo Dei, & synceri in tractatione scripturarum, debent suis libris ascribere sua nomina, ut posteritas uideat quid docuerimus, & quomodo per nostram doctrinam Deus seruarit suam Ecclesiam, & ex nostra doctrina iudicet alia scripta quæ forte sub nostro nomine obtrudentur, ne dicamur docuisse quæ damnauimus, Hoc non est quærere nostram gloriam, Non enim nos prædicamus sed Deum, sed est fateri donum & ministerium quod Deus dedit & mandauit nobis ad gloriam nominis sui.

Verba.

Verba, potuisssem transferre, facta uel gesta siue Acta, sicut Lutherus, quando hebræa dictio Dabar, utrumque significat & uerbum & factum uel rem gestam, sed quando utrumque hoc loco conuenire potuit, nolui statim in principio offendere lectorem, ueteri translationi assuetum. Hinc Lucas sic hebraizat, pastores dicebant ad inuicem, Transeamus usque Bethlehem, & uideamus hoc uerbum quod factum est, quod Dominus fecit, & ostendit nobis.

*In Anathoth
persona Prophetæ.*

ANATHOTH ciuitas sacerdotalis est in sorte tribus Benjamin, Iosue xxi. Salomon profert sententiam (iiij. Reg. ij.) contra Abiathar pontificem, Vade in Anathoth ad agrum tuum &c. ut uideas Ieremiam ex ijs sacerdotibus fuisse, qui indigni iudicabantur sacerdotali officio, qui ideo agrum suum exercebant, ut uictum haberent.

Despecta

IEREMIAE.

III.

Despecta eligit Deus ut gloriosa confundat, 1. Cor. 1. Et forte hic Hilkia est ille pontifex Iosie Regis, de quo legis iij. Reg. xxij. Nam Rex optimum quemq; sibi ascituit post idolatriam patris sui & aui sui, & pessimum quemq; abiecit a sancto ministerio.

IN Diebus Iosie. Ergo Iuuenis cepit prædicare, & prædicauit ultra quadraginta annos, bone Deus quanto dolore animi, laboribus, tentationibus, ut uis debis in hoc libro, & dictum est in præfatione. Ut igitur intelligas hunc prophetam, lege horum Regum historias, iij. Regum xxij. usq; ad finem libri, & ij. Para. xxxiiij. usq; ad finem libri. Cognita enim historia, cognosces de quo Ieremias cõcionatur. De Ioiakim, infra leges, c. xxv. De mense quinto. iij. Reg. xxv.

Historia legenda de tempore Prophetæ.

Haftenus de persona prædicatoris siue prophetæ dixit, & de tempore prædicationis eius, quod fuit periculosissimum, quia præter impietatem regum post Iosiam, & sacerdotum & nobilium & populi, instabat & appetebat etiam captiuitas Babylonica & uastatio omnium. Hæc propheta uidere non potuit absq; summo dolore animi, & corporaliter uarie & miris modis per opprobria & afflictiones uexatus est ab impijs, donec eum optime meritum in Aegypto interficerent. Nunc sequitur de eius uocatione, qua uocatur a Deo ad munus prophetandi.

Vocatio Prophetæ.

PRVSQVAM te formarem. Vocatio Prophetæ describitur per totum hoc caput, & accipit mandatum a Deo quid debeat prophetare siue prædicare. Licet enim doctus sis & acceperis a Deo gratiam docendi & tractandi uerbum DEI & sacras scripturas, tamen

Vt uocatus doceas recte.

F

men

CAPVT PRIMVM.

men duo requiruntur ut sis publicus doctor siue publice doceas populum, Primum, ut habeas uocationem, id est, sis uocatus a Deo, uel ab hominibus nomine Dei, ad prædicandum & docendum, Secundum, ut uocatus doceas sincere uerbum Dei, & nihil aliud, ne ordinaria potestate docendi, quam accepisti abutaris, ne solum glorieris te esse uocatum, sed etiam agnoscas ad quid sis uocatus, Huc etiam pertinet, ne negligas officium tuum, aut uocatus ad dicendum ueritatem taceas, tuo honori, tranquillitati aut commodo consulens, quemadmodum Esaiæ. lvi. Impij prædicatores uocantur Speculatores cæci, & canes muti non ualentes latrare, Vtrunq; hic Ieremiæ mandatur, Vocatur ad prædicandum, & Dominus dicit. Quæcunq; mandauero tibi loqueris ad eos, quasi dicat, non alia loquaris, neq; hæc sileas.

In uocatione tua multa sustinebis aduersa, quia ueritas odium parit, ait Comicus, sed confide, Dominus tecum est, uidebis quandoq; fructum laborum tuorum, quemadmodum hic Dominus dicit Ieremiæ. Ne timeas, Ego tecum sum etc. Et certe Deus tunc per miserum & adflictum Ieremiam seruauit illam Ecclesiam, ne deficerent a DEO, & propter mala quæ erant passuri diffiderent uel desperarent de Dei promissis, utcunq; peccatores iram Dei contra se prouocassent. Sine uocatione autem currebant, id est, docebant in varijs locis populum pseudopropheta, quemadmodum Dominus dicit Ieremiæ xxij. & Ego non mittebam eos etc, Ideo Dominus non adfuit eis, sed seducebant auditores sua doctrina & scripturarum peruersione. Siquidem & ipsi non aliud uideri uolebant, quam Doctores uerbi DEI, sed Dominus dicit, Peruertistis uerba Dei uiuentis, Domini exercituum, Dei nostri. Sic Phanatici spiritus docent suos

errores

errores sub nomine uerbi DEI & scripturæ sanctæ, Passi-
pistæ gloriatur de sua uocatione, & Apostolorum (ut
dicunt) successione, sed aut non docent uentres pigri,
aut docent doctrinas Demoniorum (ut Paulus uocat)
humanas iusticias et uanos cultus, id est, Idolatrias, et hos-
tes sunt Christi, damnantes & persequentes Euangelis-
um Christi & doctrinam Apostolorum. Egregij scilicet
successores Apostolorum, potius sal infatuatus, qui nunc
(sit Christo gratia) eiectus conculcatur ab hominibus,
Quid attinet gloriari de uocatione DEI, & interim do-
cere & defendere astu, vi & armis doctrinas Demonio-
rum?

SANCTIFICAVITE, Id est Segrega-
ui, separaui, elegi uel selegi te mihi, in usum meum, ad fu-
turum prophetandi officium, Sic & in Decalogo. Sab-
batum sanctificabis mihi, Exod. xij. Sanctifica mihi om-
ne primogenitum, tam de hominib⁹, quam de iumentis;
Et de infidelibus gentilibus Mædis & Persis, quos De-
us elegerat ad uastandum Regnum Babylonis, dicit Do-
minus, Esaia, xij. Ego mandaui sanctificatis meis, & uo-
caui fortes meos in ira mea, exultantes in gloria mea. Ita
& hic infra, Israel dicitur Sanctus Domino uel Sancti-
ficatus Domino, id est, oblatus Domino & susceptus a
Domino, ut sit populus Dei, cultor DEI, quemadmodū
primogenita sanctificabantur Domino, & quemadmo-
dum primitiæ frugum sanctificabantur Domino, quem-
admodum addit, Israel eductus ex Aegypto erat primi-
tiæ frugum eius, id est, Dominus habebat ira sibi tunc
sanctificatum Israelem, ut Israel esset delitiæ eius, uel ha-
beret Israelem in delitijs, ut primitias frugum præ reli-
quis frugibus, quas sibi iubet offerri & sanctificari.

CAPVT PRIMVM

Vbi uero Sanctificare in scripturis significet, segregare uel seligere Domino uel in usum Domini, a nostro usu & commodo, ipsa oratio & contextus clarissime indicabit, quemadmodum produxi exempla, etiam de iumentis, de quibus sanctificationem spiritus ne somnare quidem licet, ut hoc loco, Dominus dicit, Sanctificaui te o Ieremia, quando nondum natus, in utero adhuc matris eras, Ad quid sanctificaui? Prophetam populis dedi te, id est, in hunc usum meum te elegi a puero, quando hoc tu ignorabas, ut sis mihi Propheta ad populos. Iam olim a me electus es, ut sis mihi Propheta, ne nunc recuses, Sic & Paulus, Gala. 1. ut ante dixi, plane idem de se dicit, Deus segregauit me ab utero matris meę, ut Ieremiam, et uocauit me per gratiam suam, ut Ieremiam, Ad quid? Vt, inquit, per me reuelaret filium suum, quem annunciarer per Euangelium inter gentes, id est, ad hunc usum diuinum segregauit & selegit me sibi Deus a puero, quando ego hoc ignorabam (immo postea uir factus etiam ex ecrabar blasphemus & persecutor Christianorum) ut essem in hoc tempore Apostolus & prædicator Christi.

Ad hoc me creauit Deus, ut fierem prædicator Christi; Sicut ergo Paulus non fuit in utero matris spiritu sancto plenus, propterea quod dicit, Deus me segregauit ab utero matris meę, Ita neq; Ieremias fuit in utero matris spiritu sancto plenus, propterea quod Deus ei dicit, Antequam exires ex utero matris, sanctificaui te, sed hisce uerbis quę idem significant, uterq; a Deo, cum adhuc in utero matris esset, electus dicitur ad sacrum uerbi ministerium. Quid ergo attinebat hanc sanctificationem aliò trahere, quasi Propheta sit absq; peccato natus, ut Iohannes Baptista, ut supra diximus, cum hic satis exprimat, ad quid Ieremias sanctificatus sit, id est, segregatus Deo, nempe, ut sit Propheta etc?

Similiter

Similiter etiam in scripturis ipsa oratio & contextus clarissime indicabit, ubi Sanctificare significet mundiciam siue purificationem uel externam & corporalem, uel internam & spiritualem. Exo. xix. Moses sanctificat populum, ut lauent uestimenta sua, contineant ab vxoribus, & sint parati in tertium diem. Hac erat sanctificatio externa. Quando autem Paulus dicit. 1. Corin. vi. Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis, per nomen Domini Iesu, & per spiritum Dei nostri, quis dubitat de sanctificatione spirituali dici? Vtramque simul dicit de uirgine. 1. Corint. vii. Vt sit sancta & corpore & spiritu. Et 1. ad Tessa. v. Deus pacis sanctificet uos totos etc.

Haecenus de uocabulo diximus ex scriptura, Nunc placeat tibi redeamus ad uocationem, Placeat tibi conditio quam uocatio, nactus es secundum Deum, sciens, quod Deus tibi eam ordinauit antequam nascereris, Et serui in ea bona conscientia ad gloriam Dei, Deus aderit tibi & enutriet te, quae tibus. admodum in Psalmo scriptum est, Sicut sagittae in manu potentis, ita filij iuuentutis, uel filij iuuenes. Sicut miles eiacularur sagittas suas, alias alio, ita Deus curat etiam pro filiis nostris, cum ad eam aetatem peruenerint, ut eligant sibi aliquod genus uitae, Tunc enim Deus potens, qui habet filios nostros, ut & nos, in sua manu, eiacularur eos ad uarias condiciones, dicens, tu esto sutor, tu rusticus, tu Doctor, tu consul, tu Propheta. 1. Corinth. vii. Quisque maneat in ea uocatione qua uocatus est apud Deum Si autem contigerit tibi melior & dignior conditio, & illam accipe seruens in ea & secundum eam fideliter Deo, Nam & illam tibi curat Deus, neque dubitare debes, & hanc tibi dari a DEO, si rite uocatus fueris, id quod Paulus illic addit. Si seruus uocatus es, non sit tibi cura, si autem potes liber fieri, magis utere. Infelicitate omnia tentant.

CAPVT PRIMVM.

tentant, qui non sunt contenti praesentibus. Sanctum uero fuerit seruare hoc prouerbum, Spartam quam nactus es hanc exornare stude.

Gentes.

POPVLIS. Riserit aliquis quasi ineptientem me, quod pro Gentibus (ueteris translationis & omnium translatorum) uerti populis, & paulo post Super populos, pro super gentes, cum nihil necesse fuerit. Verum ego hoc non temere feci, Volui enim ita consultum lectori, contra illos qui ubique Goim siue gentes putant significare infideles gentiles, Constat enim Ieremiam, (licet prophetarit & scripserit contra uicinas iudaeis gentes) non esse a Deo missum ad gentiles, sed ad iudaeos uel populos iudaeorum, apud quos & mansit, a quibus & occisus est, nisi forte dixeris hic iudaeos a Deo gentes appellatos, qui tunc ipsis gentibus erant gentiliores, id quod tibi per me licebit. Iudaei hodie maledicunt Goim, id est, gentibus, uideant hoc loco & se gentes Goim a Deo appellatos, ut periculum eis sit ne sibi ipsis maledicant & pessima quaeque imprecantur. Nos canimus cum Christo ex psalmis contra ipsos, Maledicent illi et tu benedices &c. Haec & quaedam alia, in hoc primo capite, de mea interpretatione, redditis rationibus, indicare uolui. Posthac his indicandis nolo lectori esse molestus, Boni consule dum consulo sententiae propter lectorem.

Praedicare.

NON valeo praedicare. Recte vertit interpretres noster, Nescio loqui, quia puer ego sum, Noli dicere puer sum &c. Ego uero hoc loco, non tam uolui mutare uerba ueteris translatoris, quam interpretari alijs uerbis apud nos usitatis, quod ille ex Hebraeo ad uerbum pene dixit, ne quis prophetam existimet fuisse infantem secundum

secundum aetatem, quando uocatur a Deo, quemadmodum uerba nobis sanare uidentur, Nescio, pro non possum uel non ualeo dicitur, aut certe pro nondum licet mihi, Loqui autem, quis non uidet hic significare, publice loqui, quando propheta siue praedicator elegitur? Vt ergo ego hoc significarem, Lutherum secutus, feci Praedicare. Nam ut praedicare non sine addito dicatur latinis (ut praedicare laudes alicuius, praedicare bonas artes, praedicare Euangelium, praedicare uerbum Dei) tamen uulgatissimum nunc nobis est absolute accipere, praedicare pro concionari, & praedicatorem pro concionatore, Volui igitur usitato potius uti uerbo, ut hic ita & alibi saepe, ut clarior esset oratio. Deinde Puer quod Naar est in hebraeo, Adulescens reddidi, non ab aliam causam, quam ut sententiam indicarem, Significat enim propheta se adhuc nimium iuuenum esse, qui prophetae munus subire ut non possit, ita non debeat.

Nolo posthac, optime Lector, tibi molestus esse hisce minutulis indicandis. Semel dico, Lutherum sequor, non temere, ut audisti, Accusant aliqui Lutherum & alios rudissimos uiros, hebraice doctos, & qui spiritu doctiorum quid spiritus dicat in Prophetis, qui adfuerunt Lutheri uersioni, Accusant inquam Lutherum de libertate, quod liberrime quaedam uertit, ubi secundum ipsos erat propter Rabinos supersticiosissime haerendum, ut uel corruptos quosdam locos, aut uel obscuram habemus scripturam. Nos uicissim accusamus illorum uersiones, de obscuritate, ut non aliud dicam, ne uidear ingratus ipsorum pijs laboribus, quibus & ego cum gratiarum actione uti soleo, Sinant Lutherum Germanice loqui, et clarissime. Sinant & nos latine loqui in multis locis ubi obscuritas uerborum tollenda est. Quisq; suo dono qd

utamur doctorum uirorum sanctis laboribus, non calumniemur.

CAPVT PRIMVM

accepit a Deo, secundum suam uocationem seruiat Ecclesie Christi, absq; æmulatione, ad gloriam Dei, Nos alij, utamur aliorum pijs laboribus cum gratiarum actione, Ita tamen ut seruemus regulam Christianam. Omnia probate, quod bonū est tenete, Sed reuertamur ad rem.

*Prædicator
idoneus.*

Ieremias negat (ut Moses Exod. iij) se suscepturū officium, Tales præstantissimi sunt ad officium Dei, Paulus ait, Ad hæc quis idoneus? Et ij. Corin ij. fiduciam talem habemus per Christum ad Deum, non quod sufficientes simus ex nobis, tanquam ex nobis cogitare aliud quid, siue facere, sed sufficientia nostra ex DEO est, qui idoneos nos fecit ministros etc.

Si quis tamen bona conscientia per charitatem cupit ac querit sanctas occasiones, ut fiat prædicator et doctor Ecclesie, ut prosit multis ad salutem doctrina salutari, non gloriæ aut uentris mancipium, recte, pie & Christiane facit, ut Elaias, qui dixit ad Deum. Ecce ego, Domine, mitte me, Et Paulus dicit. Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Sancte igitur & pro Ecclesia Dei, quam Christus acquisiuit sanguine suo, faciunt qui multis laboribus & suo sumptu a pueris student humanioribus & sacris literis ad hoc, ut si Deus uoluerit prædicatores & Doctores Ecclesie fieri, possint, Non debent dubitare quin hæc uoluntas, desiderium ipsorum & studia sint a Deo etc.

*Iuuenis &
Neophytus
non sunt idem*

At ais. Paulus uult Episcopum non neophytum. Sed quid hoc ad Ieremiam? Ieremias non est neophytus, id est, iam recens ex infideli fidelis factus, sed ex sacerdotibus sacerdos, per sanctum patrem sacerdotem uerbo Dei & sacra scriptura a puero instructus, Sicut et Timotheus non est neophytus, cuius auia & mater fideles fuerant.

IEREMIAE.

VIII.

erant. ij. Timo. i. sed iuuenis, ab infantia tamen satis literis eruditus, propter fidem & egregia dona Dei, quibus a Deo donatus erat, eligitur & mittitur a Paulo ut sit Apostolus & predicator gentium. Quod iuuenis fuerit, testatur Paulus ei scribens, Nemo, inquit, adolescentiam tuam contemnat, iuuenilia desideria fuge. Neophytus & iuuenis non sunt idem. Neophytus primum debet parari, qua fide, qua constantia sit in persecutione, qua eruditione, qua modestia, quibus moribus, antequam doctor siue pastor constituatur Ecclesiae, quemadmodum Paulus de Episcopo dicit, Oportet eum habere testimonium bonum etiam apud externos, Et de Diaconis, Hi parantur primum, & sic ministrent, Qua aetate uero sit Episcopus siue pastor nusquam praescribit Paulus aut alia scriptura, nisi quod Paulus indicat, id quod etiam ratio recte iudicat, quod inexperto iuueni, licet docto, non sunt committenda Ecclesiae Christi gubernacula, cum ait, Eligatur Episcopus siue constituatur (ut manifeste Tit. i. i. Timo. ij. dicitur.) qui est unius uxoris uir, qui filios habet subditos, & domui suae bene praest, His uerbis certe non nimis iuuenem depingit, aut inexpertum, non tentatum, ociosum etc.

Sed hisce regulis Ecclesiasticis & sanctis obseruationibus, ne Neophytus, & ne iuuenis eligatur, nihil praescribitur Deo, Deus Paulum mox a conuersione extrudit ad praedicandum, Et Ieremiam satis adhuc iuuenem facit Prophetam, utrumque summe feliciter. Atque adeo, quis prohiberet Timotheos (si haberemus) ad publicum ministerium uocare?

IBIS & praedicabis. Vox futuri indicatiui a

Futurum imperatiue.

G

puddhe

CAPVT PRIMVM

pud Hebręos imperatiua etiam est, ut hic, Ibis & prædicabis, pro Ito & prædicato, Sic & alibi, Non habebis deos alienos, Non mœchaberis, Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, propter nomen tuum Domine uiuificabis me in equitate tua, Educes etc. Et quāquam ista hic imperatiue dicantur, tamen uocem futuri reliqui & non mutati, tum quia hic hebraismus notissimus est, tum ut liberum relinquerem contentioso, qui forte contenderit hic futurum significari, hoc modo. Ne dicas, Puer sum, quia uiriliter ages, Ibis & prædicabis, perficies negotium meum etc.

*Non aliud
prædicabis.*

Ad omnia, inquit, quod mittam te ibis, nō ad alia, neq; hæc negliges. Et prædicabis uniuersa quæcunq; mandauero tibi, non alia, neq; horum aliquid omittes. Hæc pertinent ad alterum, de quo ante dixi, quod Propheta uocatus, non debet aliud prædicare quam quod ipsi mandatum est, ut fidelis legatus, de quo specialiter paulo post dicam.

*Spiritu opus
est in officio
nostro.*

NE timeas. Trepidantem confortat Deus, Nam post Iosiam Regem pijsimū multa pasciturus ē, regnantibus impijs, quin & ipse infra, cap. xxv, fatetur sese nihil promouisse apud impios etiam tempore Iosiae sanctissimi Regis, quia destinata erat ira Dei contra populum, ut dicitur iij. Regum xxiiij. Non perdurasset hic Propheta, nisi Deus sua manu, id est, spiritu sancto ipsū ita confortasset, adeo sibi sæpe metuit, ut uidebis, Sed quid aliud potest homo etiam sanctus, in tam arduo negotio, persecutione & miseria? Infra legis. Constituo te ciuitatem munitam etc. Hic uidebatur Propheta, quod Dominus extensa manu tetigit os ipsius, ponens uerba sua in os ipsius, Nisi enim Dominus sua manu, id est, spiritu

ritu, tradito nobis uerbo suo, nos animet & confortet, non pugnabimus nostra doctrina contra portas inferorum & mundi impietatem.

VT euellas. Hæc iterum in genere dicuntur quid Propheta sua prædicatione acturus sit. Hæc enim faciunt omnes sancti prædicatores, Prædicatione poenitentia per legem extirpant, destruunt, disperdunt et dissipant, errores hominum, falsas doctrinas, fictos Dei cultus, idolatrias, contemptum Dei, blasphemias, inobedientiam, & alia scelera, Item minantur, impios, nisi resipiscant euellendos, destruendos, disperdendos et dissipandos in æternum, Prædicatione uero remissionis peccatorum per Euangelium, ædificant & plantant, id est, resipiscantibus certo promittunt uitam æternam. Hæc sunt mandata prædicatoribus, lucæ ultimo. Oportet prædicari poenitentiam & remissionem peccatorum in nomine Christi, in omnes gentes.

*Prædicare
poenitentiam
& remissionem
peccatorum.*

Præterea etiam Ieremias specialiter et singulari modo destruit & ædificat sua Prophetia & prædicatione, Euellit, destruit, disperdit, dissipat, quando prædicit exilium Babylonicum, Regnum Iuda, templum & omnia sacra uastatum iri per iram Dei, propter peccata Regum, sacerdotum, nobilium, populi, Rursum ædificat & plantat eos, ut fixis radicibus permaneant in terra sua, quando prædicit reditum ex captiuitate post septuaginta annos, ut reducti, possideant terram suam, donec compleat Deus illic omnes promissiones suas de Christo etc. Ita magno spiritu & fortitudine siue potentia (cui tunc nulli Reges, aut exercitus pares erant, aut resistere potuerunt) animauit Deus & confortauit suum Ieremiam, & mirabiliter seruauit tunc suam Ecclesiam, impijs & con-

G ij temptoribus

CAPVT PRIMVM

temptoribus pereuntibus etc, quæ dicta sunt in præfatis
onibus.

Non gladio
sed prædica-
tione.

Aduerte hoc loco, quod hæc dissipatio & ædificatio
Ieremiæ, non fit gladio aut manu, sed uerbis oris, quia
Dominus eum facit Prophetam siue prædicatorem &
doctorem populi, non Regem aut Iudicem, Et dat ei nõ
gladium in manum, sed uerba sua in os, Nam tangit eius
os dicens, Ecce do uerba mea in os tuum etc, Sic de tri-
bus unctis Hasael, Iehu & Elisa siue Eliseo legis iij. Reg.
xix. Quicumq; fugerit gladium Hasael, occidet eum Ie-
hu, & quicumq; fugerit gladium Iehu, occidet eum Eli-
seus, Sed hic Eliseus ungitur ab Elia, ut sit Propheta, er-
go occidit uerbo, alij duo unguuntur iussu DEI ab Elia,
ut sint Reges, ergo occidunt gladio corporali, In Regno
Iuda Prophetæ plus sua doctrina & increpationibus &
exhortationibus gubernabant populum quam ipsi Re-
ges, ut uideas quam necessarii sint nobis eruditi, pij &
modesti prædicatores, id quod Salomon sapientissimus,
ditissimus, potentissimus Rex, bene uidit & agnouit,
quando dixit, Cum cessauerit Prophetia, id est, prædica-
tio & tractatio uerbi DEI, dissipabitur populus, id est,
omnia feruent sectis & seditionibus, quid tunc faciet
Rex aut Princeps? Vide et historiam Salomonis, quam
diu permansit in uerbo Dei, dedit ei Deus summam pa-
cem, ubi uero defecit ad Idolatriam propter amorem mu-
lierum gentilium, suscitauit ei Deus aduersarios iij. Re.
xi. & post mortem eius scidit Deus Regnum, iij. Reg.
xij. Inde totum Regnum Israel cum suis regibus labora-
bat perpetua impietate, nisi quando Deus illis dedit Pro-
phetas, Dedit autem illis Deus duos insignes Prophetas
Eliam & Eliseum, qui gubernabant populum & Reges
utrumq; impios, & conseruabant illic Ecclesiam, cum
multitudo

multitudo defecisset ad Idolatriam vitulorum aureorum
& cultuum Baal.

Seditiosi rusticorum prædicatores & Anabaptistæ *Contra seditiosos.*
Monasterienses, ex his & similibus scripturis clamaue-
runt, Dictum est Ieremiæ, Vt euellas etc, ergo nos occi-
demus gladio & uastabimus quicquid nobis uisum fue-
rit, Sed uides phanatica illa fuisse, ut non dicam quod ne-
mo ex eis fuit Ieremias, Thomas Monetarius clamauit,
Gladus DEI & Gedeonis, sed ipse non fuit Gedeon,
multo minus Deus. Commentum Diaboli fuit, qui est
homicida ab initio, Ioan. viij. In uerbo Dei uide non
solum quid dicatur, sed etiam num & tibi dicatur, Alia
dicuntur Principi, alia prædicatori, alia Patrifamilias &c,
ne statim clames, hoc dicitur, ergo ego faciam, Abrahæ
dictum est immola mihi filium tuum etc, Quod cum fa-
cerent postea impij, facti sunt homicidæ, non Dei cultor-
es ut Abraham, Siquis dem non secundum uerbum Dei
fecerunt quod dictum est Abrahæ non ipsis, qui non
sunt Abraham, sed fecerunt contra hoc uerbum. Non
occides. Ideo in Psalmo canitur, Immolauerunt filios suos
& filias suas Dæmonijs.

QVID tu uides? Ab hoc loco & in sequen-
tibus, quod Deus in genere dixerat Ieremiæ, Hoc iam *Quid doceat*
in specie mandat ei, nempe quæ prædicet, ut a Deo uo-
catus Propheta, nihil aliud prædicet quam quod ei man-
dat Deus, ut sit fidelis legatus, quemadmodum Paulus
dicit, De uirginibus præceptum Domini non habeo, ut
sim fidelis, id est, cœlibatū, non possum præcipere, quem
si præciperem, non essem fidelis, non enim hoc facerem
ex uerbo Dei, qui mihi mandata dedit, quid doceam, Do-
ctrinæ Dæmoniorum prohibent nubere i. Timo. iij.

G iij Eorum

CAPVT PRIMVM

Eorum uero quæ docturus & Prophetaturus est Ieremias, ut uidebis per totum librum, hæc ferè sunt capita, Resipiscant a sua infidelitate, errore, Idolatria, uanis cultibus, blasphemijs, contemptu uerbi Dei, inobedientia, sceleribus, mendacijs, iniurijs, & reuertantur ad Dominum Deum toto corde suo, ne habeant deos alienos contra Primum præceptum, Et addit ex Primo præcepto, comminationes contra impœnitentes, & promissiones pœnitentibus & resipiscentibus. Admonet ne deficiant a fide propter mala quæ pascuri sunt per Babylonios, quæ certo eis uentura prædicit, & promittit reditum post septuaginta annos, & quod interim Deus fidelis uel in his malis seruaturus est, & pater ipsis futurus, sicut fuit patribus ipsorum, quos seruauit in Aegypto, in mari rubro, in deserto, quibus dedit terram Canaam, Nam de hisce beneficijs Dei hætenus acceptis sæpe admonet populum, ut ad beneficium patrem reuertantur nec ab eo deficiant, Prædicit etiam uicinas gentes hostes Iudæorum & tandem Babylonios quoq; uastandos, & post solutam captiuitatem, omnibus ædificatis et restitutis, uenturum eis ex semine Dauidis Christum salutem æternam, cuius Regni non erit finis. Hæc uidebis in libro Ieremiæ, Hæc ut prædicet & Prophetet, accipit mandata a Deo.

*Baculus alacer
sive uirga
uigilans.*

BACVLVM alacrem. Plane idem dixit noster interpret, Virgam uigilantem, Et postea, Ego alacer ero, noster dixit, Ego uigilabo. Qui in hebræo nunc superstitiosius sua puncta (quæ tamen sciunt olim non fuisse) sequuntur, faciunt hoc loco Baculum amygdalinum, quemadmodum & olim Theodotio, teste Hieronymo. Sed si hoc placet ipsis, cur non postea faciunt etiam sic, Bene uidisti

ne uidisti, quia Ego amygdalabor ad uerbum meum
quando hæc duo, scilicet uisio prophetæ, & interpretatio
Domini, sibi mutuo respondent. Verum cum ipsi non fa-
ciant aliam sententiam quam nos, nihil hæc moramur.

Sicut a condito mundo Deus suam Ecclesiam uer-
bis & signis atq; sacramentis docuit, Ita & hic Ieremiam
signis & uerbis instruit, ut sciat quid debeat prædicare &
prophetare, nempe perituros iudeos cum suo Regno,
cum suis sacris & ciuitate Ierusalem, per Regem Babylo-
nis, qui infundet se cum exercitu, in terram, ab aquilonis
parte, rursumq; a Deo curandos &c. quæ diximus.

Baculus uidetur alacer, id est, paratus & gestiens ad
percutiendum quam primum, Idem significat Virga ui-
gilans, Iudicium DEI, quod ipse comminatur, non dor-
mit, sed tempori adest, quemadmodum ait. Ego alacer
ero, uel Ego uigilabo ad uerbum meum, ut faciam illud,
Interim impij securi aliter iudicant, & contemnunt Dei
uerbum, dicentes, Esa. xxviii. Flagellum inundans, cum
transierit, non ueniet super nos, Et Psal. ix. Non moue-
bor, in generationem et generationem ero sine malo &c.

Ollam succensam uocat malum per Chaldaeos & *Olla ebulliens.*
Assyrios, principes (ut dicit) regnorum aquilonis iudeis
paratum, in quo torqueantur, excoquantur, pereant, quæ
admodum Moses Deuteronomij. iiii. seruitutem & op-
pressionem Aegyptiacam uocat fornacem ferream, unde
suis uiribus iudæi non potuerunt exire ubi certo pereun-
dum illis fuerat, nisi Deus eos ex illa seruitute Dura &
fornace ferrea liberasset.

AB AQUILONE. Queris, quando
Dominus loquitur de Babylone & Chaldaeis, cur dicat,
G iiii malum

Ab aquilone.

CAPVT PRIMVM

malum ab æquilone uenturum, cum Chaldæa hierosolymis potius ad orientem sita sit, Respondeo. Non solum Chaldæa fuit Babylonicum Regnum, sed etiam Assiria, quæ est Hierosolymis ad Aquilonem, Contentio quidem erat sæpe duorum Regum, & iam Chaldæus, iam Assirius superior erat, sed percusso Assirio. iij. Reg. xix. Chaldæus siue Babylonijs monarcha omnia occupauit, quæ hic uocantur aquilonis Regna, & alia, Prima ergo monarchia in terris nunc Babylonijs, siue Chaldecorum, nunc Assyriorum appellatur. Præterea fere omnes propheta Regem Babylonis ab aquilone damna illaturum describunt, respicientes non in situm Babylonis, sed partem regionis iudæis proximæ, qua se exercitus Babylonicus infundet in terras Iudæorum, Item cum dicunt Babylonium ab aquilone habitare, respiciunt non tam in Babylonem & Chaldæam, quam in Assiriam & reliquas terras ad aquilonem sitas, Regi Babylonio subiectas.

Sitis terrarum illic.

Hoc ut intelligas, & cognoscas terrarum situs, de quibus propheta loquuntur, respectu Ierusalem siue Regni Iuda, sic habeto, quemadmodum & Pater Lutherus annotauit in Præfatione in Esaïam.

Ierusalem siue iudæa habet ad orientem mare mortuum, inde Moabitas & Ammonitas, Hinc Chaldæam, Hanc sequitur persia.

Ad Aquilonem Libanum, Hinc Damascum siue Syriam Damascenam, inde uersus orientem Assyriam.

Ad Occidentem Philistæos iuxta mare magnum, inde iuxta idem mare uersus aquilonem Zidonem & Tyrum quæ contingunt Galilæam.

Ad Austrum Aegyptum, Aethiopes, Arabiam, Mare rubrum, Midianitas, Aegyptus iacet ad austrum uersus occidentem.

Super

SVPER omnes Hab. Valde proclives *Non de toto mundo.*
 sunt quidam expositores, ut tales orationes exponant de
 toto mundo, & deinde de extremo iudicio, cum tamen in
 prophetis tantum de illis terris intelligantur de quibus fit
 mentio, ut hic Super omnes habitatores terre scilicet iu-
 dæorum. Esa. xij. Visitatione super mala orbis, id est, totius
 Regni Babyloniorum &c.

ET PROFERAM. Culpam exprimit *Culpa.*
 Deus quare iudicaturus sit Iudæos per Babylonios, quia
 inquit, meo uerbo contempto cum nolunt audire meos
 prophetas, fingunt sibi alias doctrinas & cultus, quæ ipsi
 tamen Dei uocant, sed sunt potius Deorum alienorum,
 quemadmodum Paulus mandata & traditiones homi-
 num, quæ homines tradunt pro conscientijs, uocat doctri-
 nas dæmoniorum 1. Timo. iij. Sicut & nos hactenus re-
 licto uerbo DEI & ignorato Euangelio Christi, per do-
 ctrinas Antichristianas & fictos cultus & ueras idolatri-
 as prouocauimus contra nos iram Dei, ut percussi simus
 furore, amentia et cæcitate, adorantes opus manuum no-
 strarum, id est, derelicta fide confidentes in operibus et ex-
 cogitatis cultibus & religionibus nostris, ut dixi in Deu-
 teronomio, c. iij. & v. Nunc autem quando per Euange-
 lium, id est, spiritu oris Christi, uix est nobis occisus Anti-
 Christianus papa, imminet statim ceruicibus nostris Tur-
 ca cum toto inferorum exercitu, Ita meruerunt peccata
 nostra & ingratitude. Sed Deus pater qui per Christum
 Christi, spiritum nos liberauit a Papistica abominatio- *Amen.*
 ne, etiam nos liberabit ab hoc Satanæ exercitu. Amen,
 Et certe ita uidetur Christus festinare ad diem extremum
 ut redimat nos ab omni malo in regnum suum æternum
 Amen. Scribo hæc Anno Domini M. D. xli. In Octobri.

Accingere
lumbos.

CAPVT PRIMVM ACCINGE lumbos tuos.

Phrasis scripturae est, id est, Esto paratus ad currendum quo Ego te mitto, & ad faciendum quae Ego tibi mando, Inde sumptum, quod illic serui non incedebant decurtatis uestibus ut nostri, Cum ergo uel iter ingrederentur, uel operis quipiam erant facturi, uestem longiorem, ut sit sustollebant praecinctis lumbis, Sic in Euangelio Lucae Christus dicit nobis seruis, Sint lumbi uestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus uestris, scilicet ut parati & uigilantes expectetis dominum uestrum redeuntem a nuptiis, ut praecurrentes in tenebris, deducatis eum domum, quo commendatur nobis ut officia nostra uigilanter praestemus, quemadmodum etiam hic mandatur Ieremae, Sic & filij Israel iubentur in Aegypto edere agnum accinctis lumbis, tenentes baculos in manibus, nimirum ut parati sint ad egrediendum eadem nocte, Si quæris allegoriam Omnes secundum carnem ex lumbis (ut scriptura loquitur) uenimus, Lumbos ergo praecingunt, qui carnem suam cum uitijs eius & concupiscentijs crucifigunt, Gal. v. Et certe ex hac phrasi, facile in scripturis per adiuncta intelliges uel allegoriam uel translationem, ut 1. Pet. 1. Succincti lumbis mentis uestrae, sobrij perfecte sperate in eam quae ad uos defertur gratiam, dum uobis patefit Christus Iesus, tanquam filij obedientes, ut non accommodetis uos pristinis concupiscentijs, quibus, dum adhuc ignoraretis Christum agebamini, Ephe. vi. State igitur lumbis circumcinctis baltheo per ueritatem, Prouer. ult. de commoda uxore. Accinxit, inquit, fortitudine lumbos suos & robustauit brachium suum, Id est, strenue curat domestica negotia & commoda. In Psalmis Accingere gladio tuo super foemur tuum o potentissime, Ad Hiob dicit Domi-

nus, Hiob

nus, Hiob. xxxviij. Accinge sicut uir lumbos tuos, Et addit exponens, Interrogabo te, & responde mihi, Id est, Es to paratus ut & me audias, & si libet, contendas mecum iudicio, Hic Hiob terretur & uidet se esse nihil &c.

NE FORMIDES. Magna hæc est consolat[i]o & fiducia uocati prædicatoris, & in officio syncere agentis. Per talem enim Deus operatur mirabilia, Ego inquit tecum sum, mala tibi accident, sed Ego liberabo te, Aduersarij nõ perualebunt aduersum te, Ego facio te aduersus illos ciuitatem munitam, quæ ut oppugnetur, tamē expugnari non potest, Columnam ferream, quæ deus iijci & frangi non potest, Murum æneum, quem perfringere & perumpere non poterūt omnes aduersarij tui, Talis eris in tota terra Regni iuda. Qui autem non mittuntur a Deo ad prædicandum, aut non docent sincere uerbum Dei, utcunq; magni & inflati sint, tandem nihil aliud sunt quam stercus, Non enim est Dominus cum eis &c. Lege infra in fine xv. capit[is], & Ezechielis. ij.

Feci te inuisibilem.

QVASI Ego te terream. Huic utcunq; accedunt, qui transferunt, Ne forte timere te faciam, uel ne forte contere te faciam, sed non uident sententiam uerborum, Impij Reges, pontifices, sacerdotes, principes, nobiles, populi, sub nomine Dei, uerbi Dei, & Ecclesiæ terrere uolunt & damnare moluntur sanctos prædicatores, quasi hæreticos, Nos sumus, inquit, Ecclesia & populus Dei, nos habemus legem, habemus promissiones Dei, habemus Regnum, sacerdotium, templum, altare, sacra a Deo instituta, Deus dedit nobis has terras, Et tu pseudo propheta, tu hæretice, tu blaspheme, dicis hæc omnia uastanda, Contra Deum loqueris & contra sanctam

Ego non timebo te.

CAPVT PRIMVM.

Ecclesiam Dei, Et ut aiunt infra cap. xviij. Venite, & cogitemus contra Ieremiam cogitationes siue consilia, Non enim peribit lex a sacerdote, neq; consilium a sapiente, nec sermo a propheta, Venite & percutiamus eum lingua, & non attendamus ad uniuersos sermones eius. Hæ uoces certe metum incutiunt sanctis prædicatoribus, quasi terrente Deo, sed Dominus dicit. Vade & annuncia quæ Ego tibi mando, non eris per hæc hæreticus aut facies contra conscientiam tuam, id est, contra me, contra sacra mea a me instituta, contra Ecclesiam, sed ita glorificabis me, & faciã ut succumbant tibi omnes aduersarij tui, id est, ut alij credant & reuertantur ad me, alij uero pereant, Ego tecum sum ut liberem te.

Patheticum.

Sponsus.

Sponsa.

Prima fides.

1. Timo. 5.

RECORDOR. Vt se insinuet & attentos faciat auditores, iubet prophetam incipere pathetica oratione. Scriptura prophetica saepe solet loqui de Deo ut marito uel sponso, & de populo siue Ecclesia ut uxore uel sponsa. Id quod ualde uulgare est in prophetis. Ita hic loquitur Dominus, Paulus Eph. v. facit Ecclesiam sponsam, Christum sponsum etc. Adolescentulam charissimam uocat Dominus, quando primũ assumpsit sibi populum, & separauit a reliquis populis ex Aegypto, ut est in historia Exodi. Vnde dixit Exodi. iij. filius meus primogenitus Israel. Et Exo. xix. Mea est omnis terra, & uos eritis mihi regnum sacerdotale & gens sancta. Ex quo loco Petrus repetijt de Christianis. Ait itaq; sub imagine coniugij ad populum, Valde dilexi te, quando te primum assumpsisti ut sponsam charissimam. Verus amor inter sponsum & sponsam maximus est, non paupertas, non aduersitas separatur, Quando inquit, me sequebaris in deserto ubi nõ erat neq; cibus neq; potus, ubi sustinebas tentationes varias, ubi erat.

ubi erat penuria omnium rerum, ubi non mea bona, quæ uidebantur deesse, amabas, sed me sponsum & maritum tuum, hic amor erat syncerus, tunc Israel erat sanctificatus Domino, erat primitiæ frugum Domini, erat Domino insigne munus & sacrificium, oblatum, datum, sponsum Domino præ cunctis cognationibus totius mundi. Lege, Deut. viij. Afflixit &c.

Primitias Domino oblatas siue sanctificatas & separatas dicit Israel, non quod ipsi Israelitæ primum ante omnes fuerint Ecclesia & populus Dei, habuit enim Deus semper suos fideles a condito mundo, & ante diluuium & post diluuium, Sed quod post diluuium, ubi defecerat sancta doctrina, & fere totus mundus ad impietatem et ignorantiam Dei deflexerat, ipsos Israelitas, primum in peculiarem populum assumpsit, ut hic dicit, Quando sequebaris me in deserto &c. Tunc uocat Israel primitias, quia nos gentes tunc eramus post futuræ sacrificium, populus, sponsa & Ecclesia Dei, Rom. xv. Dicit Paulus, Sacrificio Euangelium Dei, ut fiat oblatio gentium acceptabilis, sanctificata per spiritum sanctum. Eadem ratione Israel uocatur primogenitus, propter nos gentes, quæ post Israel futuri eramus filij Dei, At uero Israel maxime uocatur primogenitus propter Christum ex Israele nasciturum. Hic est primogenitus ex resurrectione mortuorum, primogenitus in multis fratribus Rom. viij. sub quo non est differentia Iudæi & Græci, sed quotquot in ipsum credimus sumus filij Dei, hæredes Regni æterni. Gal. iij.

Israel primitiæ Domino.
Primogenitus.

QVOTQVOT uorare. id est, nocere, affligere, contaminare & perdere uolebant Israel, de linquebant, id est, rei tenebantur, coram me damnati & maledicti erant, & Ego uindicabam in illos, quemadmodum

Zelotes Deus.

CAPVT PRIMVM

dum sequitur, Mala uenerunt super illos. Sic & in psalmo Benedicam &c. Et qui oderunt iustum delinquent, Item Et non delinquent omnes qui sperant in eum. Id est, qui sperant siue credunt in Deum nullo reatu tenentur, habent remissionem peccatorum, non sunt damnati &c. He orationes sunt hebraismi, Quia hebraismo delictum siue peccatum, significat reum quid & rem damnatam & maledictam, Hic declarat Deus se zelotem esse, quemadmodum dicit in primo precepto, qui curiosius obseruet suam uxorem nec possit sustinere ut aliquis indignum quid tentet contra eam. Prouer. vi. zelus & furor uiri non parcat in die uindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

*Prima fides,
pactum primum. i. Tim.
mo. 5.*

HVIVS, inquit Deus, amoris primi non possum obliuisci, Qui ergo fit, ut tu meretrix huius & omnium meorum beneficiorum oblita sis, Tamen reuere, & Ego suscipiam te &c, ut tertio capite uidebis. Paulus uocat primam fidem, securus prophetas qui ita loquuntur. Et est pactum primi precepti, apud nos pactum baptismi, Ego sum Dominus Deus tuus, A quo auersi, iubentur ad illud reuerti, Qui defecerunt a fide iubentur ad eam reuerti, Hæc est fides prima & pactum primum, fides a sponsa sponso primum promissa & data, pactum quod Deus sponus primum fecit cum nobis sponsa sua: Mulier per adulterium facit irritam fidem primam, facit irritum pactum primum, Redit uero ad fidem primam et pactum primum, quando uir neglecto iure suo & sententia siue pæna legis, rursus ex mera gratia & amore recipit eam, ut hic dicitur. Recordor quod tu fueris &c. Sic infra Dominus in Ieremia cap. xxxi, loquitur de ueteri & nouo testamento. Ecce dies ueniunt, dicit Dominus, quando faciam

do faciam cum domo Israel & cum domo Iuda fœdus, non ut erat fœdus quod pepigi cum patribus ipsorū quod ipsi non seruauerunt &c.

Verba Pauli de quibus loquimur sunt hæc i. Timo. v. de uiduis Iunioribus non suscipiendis ut alantur ex bonis Ecclesie, id est, quæ nondum sunt sexagenariæ, Iuniores, inquit, uiduas reijce, cum enim lasciuire cœperint aduersus Christum, nubere uolunt, habentes condemnationem, q̃ primam fidem reiecerunt, Quam fidem illic diceret Paulus, nisi fidem in Christum? ut non dicam, quam aliam fidem diceret primam, nisi fidem in Christum, ante quam fidem nulla est? & loquitur more prophetarum & scripturæ, quæ ex lege coniugij uocat fidem primam, pactum primum, pactum primi præcepti, Fides coniugalıs in desponsatione primum promissa est, pactum primum perpetuo seruandum, a qua fide prima & pacto primo, si deficitur per adulterium uel reiectionem, non potest fieri cum alio coniugium uel secunda fides aut pactum secundum, sed simpliciter damnatio legis est, nisi redeatur per reconciliationem ad primam fidem, ad pactum primum, quemadmodum hic tertio capite dicitur, Tamen tu meretrix reuertere ad me &c. Sacramentum hoc magnum est in Christo & Ecclesia Ephe. v.

Sic & ante nos uerbum Pauli intellexerunt, fidem primam esse fidem in Christum. Athanasius libro vi. de Trinitate, Veh uobis, inquit, qui primam fidem baptismi, coelitus institutam, irritam facitis. Vincentius Lyriensis Gallus, qui uixit sub Theodosio & Valentiniانو Imperatoribus, sic scribit in libro contra omnium Hæresium nouationes. Galatæ coaceruarant sibi Magistros ad sua desideria, a ueritate quidem auditum auercentes, conuersi uero ad fabulas, habentes damnationem, quod

CAPVT PRIMVM

primam fidem irritam fecissent, quos deceperant ij de quibus Romanis scribit, ut obseruetis eos qui dissensiones etc. simul autem & ociosi discunt circumire domos, uerbosi, curiosi etc. Et paulo post, Etiam si nos aut Angelus e cœlo, etiam si Petrus aliud euangelizet, anathema sit, Tremenda districtio, propter asserendam primæ fidei tenacitatem, nec sibi nec ceteris Apostolis pepercisse, Non suffecerat, ad custodiam semel traditæ fidei, humanæ conditionis commemorasse naturam, nisi Angelicam quoque excellentiam comprehendisset, hætenus Vicentius, Hieronymus in præfatione in Epistolam ad Titum, Licet, inquit, non sint digni fide, qui primam fidem irritam fecerunt, Marcionem loquor & Basilidem & omnes Hæreticos qui uetus laniant testamentum.

Vides illos Doctores primam fidem in Paulo intellexisse fidem in Baptismo susceptam & pactum siue uotum primæ præcepti in Baptismo promissum, id quod etiam Pauli contextus requirit, Cum, inquit, lasciuire cœperint aduersus Christum etc. Hæc certe infidelitas est cum cœperint contemnere Euangelium salutis nostræ saginata in ocio ex alienis bonis. Nubere uolunt, id est, querunt sibi uiros, apud gentiles, uel Iudæos uel apud sectas pseudapostolorum, ut tum res erat, ad quos circumeuntes, garrulæ, loquuntur que non decet, id est, obloquuntur Christianis & doctrinæ fidei ut gratiam aucupentur apud eos, & dicunt se credere quicquid illi credunt quibus colloquuntur, ut dicatur prima fides, contra omnes alias fides sectarum & Hæreticorum, quas postea suscipiunt reiecta prima fide, quemadmodum Galatæ per pseudapostolos fecerant, ut uides ex uerbis Doctorum ante citatis.

Nubere

Nubere autem in Paulo non semper significat honestam coniunctionem maris & foeminae, Alioqui ipse non diceret i. Corin. vii. Nubat cui uelit mulier, tantum in Domino.

Et addit Paulus, Habentes condemnationem. Hoc proprie de infidelitate dicitur, secundum uerbum Christi. Qui non crediderit, condemnabitur, Manifestissimum uero est quod sequitur, Iam enim nonnullae defecerunt, secutae Satanam, id est, defecerunt a fide Christi ad certam damnationem, siue a Christo ad Diabolum, Præterea in eodem loco Paulus, cum sæpe meminit fidei, nunquam tamen de alia fide quàm Christi dicit, ut Si qua suis maxime familiaribus non prouidet, fidem abnegauit & est infideli deterior, Cur hoc non idem est cum illo, Primam fidem irritam fecerunt? quemadmodum argumentatur Epistola ad Hebræ. c. x. Irritam aliquis faciens legem Moïsis, absq; misericordia sub duobus aut tribus testibus moritur, quanto putatis deterioribus afficietur supplicijs, qui filium DEI conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, per quem fuerat sanctificatus, & spiritum gratiæ blasphemauerit etc.

Vide quid Paulus in secunda ad Timot. cap. iij. etiam de pseudapostolis dicat. Subeunt, inquit, in domos siue familias, et captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur uarijs concupiscentijs, semper discennes et nunquam ad ueritatis noticiam peruenientes, Per istas Euas pseudapostolici serpentes possunt corrumpere Adam, id est, integras domos & familias. Quod hic Paulus dicit, Ociosæ discunt circumire domos, garrulæ, curiosæ, loquentes quæ non oportet. Erant (ut tum res habebat) illæ uiduæ ex gentibus & ex Iudæis etc, ad illos subinde recurrabant occulte obloquentes, Deflexerunt

CAPVT PRIMVM

enim a prima fide, secuta Satanam etc. An non hæc omnia satis conuincunt, primam fidem, Paulo fidem in Christum esse dictam &c.

CONFVTATIO ADVER-

sus votarios qui nunc Pauli
verbo abutuntur.

Verum vulgo exponunt nostri de perpetuis uotis Papisticis et monasticis, in primis de uoto cœlibatus, nō audeo dicere, castitatis, quam neq; curant, neq; seruant. Omnia alia sua uota, nescio quo loco habeant, Votum cœlibatus maxime urgent, Et quanto aliquis Doctor, apud Papistas, sacrificulus aliquis aut Monachus impurior & impudentior est, tanto magis, in hypocrisis loquens mendacium, secundum doctrinas Dæmoniorum Ci. Timo. iij. clamat, disputat, scribit pro suis uirginitatibus et castitatibus, id est, Sodomis et Gomorrhis, quorum insipientia nunc nota facta est omnibus hominibus, quemadmodum Paulus prædixerat.

Faciunt hoc loco Paulum autorem doctrinæ Dæmoniorum prohibentium nubere, quam ipse abhominatus, cum scripsit ad Timotheum, condemnauit antequam nasceretur, & quam pñ Ecclesiarum pastores siue Episcopi, cum per Montanum & alios Hæreticos nasceretur, condemnarunt, scribentes & indignissime ferentes, quod Montanus prohiberet nuptias & statueret leges ieiuniorum, magna specie sanctitatis, quæ duo tamen apud nostros Papistas sunt maxima & uel sola sanctitas. Lege Eusebium lib. v. Eccles. histo. cap. xviij.

Sic igitur exponunt de uotis perpetuis. Cum luxuria fuerint, nubere uolunt in Christo, Sic enim ferē omnes

omnes legunt & distinguunt, id quod uides aperte in Magistro sententiarum lib. iij. distinct, xxxviii. Non dico, inquit, Nubunt, sed nubere uolunt in Christo, Quomodo quæso uolunt nubere in Christo, quæ habent damnationem quod a Christo defecerunt, ut et ipsi quemadmodum audies, interpretantur. Vt uideas quod etiam Pauli uerba deprauant. Paulus, inquit, dicit, Habent damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, id est, ut exponunt, uotum perpetuum cœlibatus, quod primum uouerunt non seruauerunt, uel, ut Augustinus dicit in lib. de sancta uirginitate, in eo quod primo uouerunt, non steterunt, Et habent condemnationem (sic exponunt) id est, sunt in æternum damnatæ si nupserint, nisi relicto marito redeant ad prius propositum, ut maneant uiduæ. Et Hieronymus in libro contra Iouinianum, pro suo more satis audacter asserit. Si, inquit, hoc est dictum de uiduis, quanto magis de uirginibus præualebit cum etiam his non liceat, quibus aliquando licuit. Virgines enim quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt quam incestæ, Magister citat Innocentium Papam sic argumentantem. Si de omnibus hæc ratio custoditur, ut quæcumq; uiuente uiro alteri nupserit, adultera habeatur, nec ei agendæ poenitentiae licentia conceditur, nisi unus de illis fuerit defunctus, quanto magis de illa tenenda est, quæ ante se immortalis sponso coniunxerat, & post hoc ad humanas nuptias transmigravit, Certe Innocenti, hoc non est. Nubere uolunt in Christo, sed esset potius, deficere a Christo uero marito (ut uos dicitis) ad adulterum. Hanc Hieronymi sententiam & Innocentij absurdissimam argumentationem Augustinus damnat in libro de bono uiduitatis, ut infra recitabo, quamuis enim Augustinus ista periculosa uota con-

I ij firmare

CAPVT PRIMVM

firmare soleat, tamen reliquos laqueos, quos alij addiderunt, damnauit, ne secundum doctrinas Dæmoniorum, prohiberet nuptias ullis hominibus, ne illis quidem qui uouerunt uirginitatem aut uiduitatem, sentiens condemnationem fracti uoti, de quo putat Paulum loqui, esse damnabile peccatum, de quo liceat agere poenitentiam & precari uentam a DEO, sicut de alijs peccatis, & non esse necessarium ut aliquis conijciatur in carcerem, retrudatur in Monasterium etc, quæ posterior ætas addidit, ne non satis essent confirmatæ doctrinæ Dæmoniorum. Distrahere uero coniuges propter uotum, hoc Augustinus summe abominatus est.

Magistrum sententiarum nemo non iudicat uirum bonum fuisse, qui suis laboribus consultum uoluit Ecclesie Christi, utinam uir ille tam sollicitus fuisset de uerbo Dei & sancta scriptura, quam fuit pro doctrinis & traditionibus hominum, quæ sibi dissident, conciliandis. In hac uero re, num fuerit functus officio boni uiri, tu iudicato. Citat primum pro uotis, Augustinum in libro de bono uiduitatis uel de sancta uiduitate, & quæ in eodem loco & contextu mox sequuntur, egregie dissimulans ne uidere quidem uult, atq; adeo uidens & legens se tamen ignorare simulat, Et producit nobis statim coactiones, excommunicationes & carceres Gregorij & Innocentij, faciens uirgines & uiduas uotarias sponfas Christi, quas si Christus non haberet sine sponsis esset, quæ omnia illic Augustinus, ut audies, irridet, confutat & damnat, Hæc Magister habens in manibus & legens dissimulare & silentio premere uoluit, ne periculosis illis uotis noceret, Hic erat ei, pro ipsius more, laborandum, quomodo uerba Augustini cum uerbis et traditionibus aliorum commode concordaret, & contradictorias sententias faceret simul esse ueras.

Vos.

Vos monachi datis uestris montalibus sponsum Christum, sed uos quā sponsam habebitis? Veh tibi impudencia, Christus suæ Ecclesiæ sponsus est, & Ecclesia sponsa Christi uirgo est absq; ruga & macula, sanctificata & ut ita dicam uirginificata lauacro aquæ in uerbo, non uoto monachali, Ephe. v. quemadmodum Paulus ait Corinthijs. ij. Corin. xi. Despondi uos uni uiro uirginem castā exhibere Christo, Non de uirginitate corporis loquitur, quia plures eorum fuerant scortatores, adulteri, molles, immundi, quibus dicit i. Corin. vi. Hæc eratis quidam, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis per nomen Domini Ihesu & per spiritum Dei nostri.

Quæro num uirgo, quæ uouet Deo perpetuam uirginitatem, postea amissa uirginitate, possit redire uel uolens uel coacta per carcerem & monasterium ad suum uotum, id est, uirginitatem. Siquidem uirginitatem Deo uouerat, Quo ergo retruditis miseram? Amisit uirginitatem, Donum enim continendi non habuit, Cui hoc donum non est datum, non permanebit uirgo & corpore & spiritu sancta, i. Corin. vii. Christus dicit Matth. xix. Non omnes capiunt hoc, sed quibus donatum est, Paulus i. cor. xij. unusquisq; habet suum donum a Deo. Et Iohannes Baptista Ioha. iij. Non potest homo accipere quicquam nisi fuerit ei datum e cælo.

Iterum quæro. Num qui donum illud non habet accipiat hoc donum per uotum illud uestrum a D E O, ut quisquis uouet, accipiat donum perpetuo & in æternum continendi, etiam si ante uotum hoc donum non habuerit. Quod si hoc donum non habet, neq; cum uoto uel per uotum accipit, ut certe non accipit (donum enim D E I est non meritum tui uoti, nec potestas tui arbitrij)

I iij non

CAPVT PRIMVM.

non continebit, licet sexcenties iurauerit & uouerit,
Quid ergo insanitis uestris uotorum doctrinis?

Aiunt. Neminem cogimus ad uotum, liberum est
cuique uouere uel non uouere, at postquā uouisti reddenda
est, quia scriptum est, Vouete & reddite, Responde
deo. Scriptura addit Domino Deo uestro, Multa enim
uouentur temere, non Domino Deo, quæ non sunt red
denda, Multa etiam uouentur DEO & redduntur, non
Deo, sed Diabolo, sicut uestrorum scortationes, adulter
ria & immundiciæ probant, de quibus Paulus dicit,
Scortatores, adulteri & immundi regnum Dei non pos
sident, De quibus siue uotis siue iuramentis, uos ipsi
in Magistro sententiarum lib. iij. distinct. xxxix. sic legis
tis, ut alia taceam, Qui inquit sic iurat, uehementer pec
cat, cum autem mutat, bene facit, Qui autem non mutat,
dupliciter peccat, & quia iniuste iurauit, & quia facit qd
non debet, Quod talia sunt uota uestra, & laquei consci
entiarum, & doctrinæ Dæmoniorum, & contra Chris
tum & iusticiam fidei, siquidem, per talia quæritis singu
larem iusticiam et sanctitatem, ut testantur doctrinæ uest
ræ de talibus uotis, iamdudum estis conuicti per nos
tra & nostrorum scripta ex uerbo DEI & ratione fidei
Christianæ. Et certe experientia & exempla siue fructus
uotatorum, declarant uestras doctrinas de uotis perpe
tuis, in primis coelibatus, esse doctrinas Dæmoniorum
in hypocrisi loquentium mendacium i. Timo. iij. Deus
maledicat istis uestris mendacijs & hypocrisi.

Dicitis. Neminem cogimus ad uotum etc, Sed uest
ra Dæmoniorum doctrina fingitis singulares sanctita
tes in uotis, præcipuas coronas & merita in coelis, finxis
tis sanctos ordines & religiones, allicitis ad illas sancti
tates homines, sed non admittitis nisi uoueant coelibat
um, nam

tum, nam castitates & uirginitates uestre quid sunt?
Item habetis ordines sanctos & religiones, quibus coe-
libatus est annexus, etiam si non uoueat, quas seducti ap-
petunt, & suscipientes coguntur postea coelibes per om-
nem uitam uiuere, nam reliqua non adeo curatis, quod
fiunt incesti etc, modo non fiant coniuges, quia tunc sunt
Hæretici, damnati, nec conceditis eis poenitentiam, nisi
distractis rursus a coniugio, incarceratis & ad uestras
Sodomorum sanctitates retrusis. Item habetis in uestris
monasterijs abunde omnia, uictum, uestitum, honores,
in summa libertate, ocio et tranquillitate. Similiter habe-
tis in uestris spiritualitatib⁹ pingues prebendas, opulen-
tos canonicatus, potentes Episcopatus, honores & di-
gnitates, quæ appetunt infideles, cupientes istum uestre
mammona, principatum, ocia, uoluptates etc, sed non ad-
mittitis nisi iuratos, nisi uouentes, nisi coelibes & in coe-
libatu manentes, ut postea excommunicationibus, carce-
ribus, & spoliatione omnium rerum, & dignitatum pro-
hibeatis eos a coniugio a Deo creato, ordinato & bene-
dicto, non ab immundicijs a DEO prohibitis & damna-
tis. Sic pellicitis & allicitis ad uestras immundas castita-
tes homines instabiles, siue ut Petrus ait Inescatis eos &
pertrahitis ad uestra uota, Et interim dicitis. Neminem
cogimus, immo uere cogitis uestra doctrina, dum pro-
mittitis stultis & incredulis (quales sub Papatu ferè om-
nes fuimus) multas & uarias sanctitates in coelo, & co-
piam omnium rerum in mundo, Hanc datis, secundum
Danielem, Terram, inquit, distribuet gratuito colentib⁹
Deum Milsarum, Illas autem nempe sanctitates fingi-
tis, & mentimini, decepti & decipientes. Potius non de-
buisent patres docere talia uota, aut debuissent prohibe-
re, secundum præceptum Pauli, Volo iuniores nube-

CAPVT PRIMVM

re &c. Cur etiam non uouent nunquam edere? Cur ita detestantur coniugium ut statuunt doctrinas dæmoniorum?

Igitur si hic in Paulo libebat fidem accipere pro uoto (licet nusquam in tota sacra scriptura fides pro uoto, quod sit Deo, accipiatur) quid impediēbat quo minus fides prima siue uotum primum esset uotum primi præcepti siue uotum baptismi, quēadmodum exponit Athanasius, dicens, fidem primam baptismi, cælitus institutam, irritam facitis? Hoc enim est Christianorum uotum primum, ante quod nullum est. Hæc est prima fides sponso Christo data, quam irritam facientes, id est, auersi a Christo habemus condemnationem, secuti Satanam, quemadmodum hic Paulus dicit, & Christus ait, Qui non crediderit condemnabitur, nec salui esse possumus ab ista damnatione & ira Dei, nisi reuertamur ad fidem primam, ad pactum primum, ad uotum primum, ad Christum uirum nostrum a quo defecimus lapsi ad incredulitatem, ad papisticos cultus, ad doctrinas dæmoniorum, Vxor per adulterium suum habet condemnationem, quia primam fidem datam marito irritam fecit, nec est nunc uxor eius, quemadmodum & Christus dicit longe aliter quam papalia iura. Nō potest posthac esse uel fieri quod fuit, nempe uxor illius sponsi siue mariti, nisi reconciliata recipiatur a marito ex mera gratia mariti, si enim nō uult maritus recipere eam, non potest iure cogi ut recipiat, Ita loquuntur prophetæ & sacre scripturæ sæpe de fide coniugij spiritualis & de adulterio spirituali, quando contempro dei uerbo suscipimus alienas doctrinas & cultus, Psal. Perdidisti omnes qui fornicantur abs te, Mihi autem adhærere Deo bonum est (sicut uxor adhæret marito) Et quid sit adhærere Deo subdit, Et ponere, inquit, in Dominum

minum Deum spem meam. Hoc modo itaq; data fuisset quidem uocabulo fidei aliena significatio (quod nusquam alibi significat uotum factum Deo) sed non afflicta Paulo aliena sententia, Conuenisset enim hoc cum sententia uera, quam de fide in Christum, quæ prima est, diximus. Conuenisset quoq; Historiæ illius temporis, de uiduis de quibus scribit Paulus, quæ nuper baptizatae, ut tum res habebat in primitiua (ut uocamus) Ecclesia, Christi fidem professæ erant.

At urgent contentiosi, de cælibatu dici a Paulo, quia præcedit, Nubere uolunt, & sequitur, habentes damnationem, quia primam fidem reiecerunt, unde inferunt, post uotum cælibatus non solum nubere, sed etiam uelle nubere damnabile est, Respondeo.

Primum, Paulus non dicit, habent damnationem, quia nubere uolunt, sed habent damnationem, quia primam fidem reiecerunt uel irritam fecerunt.

Secundo, Fides nusquam in scripturis significat uotum factum Deo, multo minus uotum factum homini, cui etiam secundum Scholasticos Doctores uotum fieri non potest, quia scriptum est, uouete & reddite Domino Deo uestro, nisi quando uouent Francisco suo, Domini co, Barbaræ, Claræ, Hannæ &c. tunc uota sunt ipsis sancta, quia tales sancti sunt Domini Dñi ipsorū, secundum illud. Vouete & reddite Dominis dñs uestris, licet sæpe pessime reddant quod male & impie uouerunt, Minime uero omnium in Paulo fides significare potest monastica nostrorum uota, quæ impia esse ostendam Christianis.

Magister dicit de uotis stultorum, hoc unum tantum uerbum, Sunt tamen, inquit, & uota stultorum, quæ frangenda sunt, Et post de his ne uerbum quidem amplius dicit, sed

CAPVT PRIMVM.

est, sed est pisce magis mutus, quæ si potuisset, ex sacro Dei uerbo secundum rationem orthodoxæ uel Christianæ fidei, explicare, profecto deprehendisset ea esse non solum stultorum, sed etiam impiorum & infidelium uota, quæ nostri sua Dæmoniorum doctrina inflant titulo sacrorum ordinum, & singularium religionum, promissione singularium sanctitatum & meritorum, quæ alij Christiani habere non possint.

Nam qui illam doctrinam de sanctitate uotorum suscipiunt, & propter eam uouent, nescio quid, illi non nubunt Christo (ut uos uotarij Doctores mentimini in hypocrisis loquentes mendacium) sed uere abstrahuntur a prima fide, a primo uoto Baptismi, abstrahuntur a Christo Ecclesiæ sponso, in quem erant Baptizati, per quem solum debebant esse iusti, sancti & in æternum salui, & trahuntur ad aliam, id est, fictam & blasphemam sanctitatem, iusticiam, salutem & merita, per quæ postea sentiunt, Non sum sicut cæteri etc, ut Paulus dicit Collos. ij. Frustra inflatus mente carnis suæ in ijs quæ non uidit etc, atq; ita uestri uotarij uere habent damnationem, non quia nubere uolunt (id quod iudicant Hæreticum) sed quia primam fidem irritam fecerunt. Prima fides erat quod baptizati in Christum, Christum induerant, credentes se iustificari per solum Christum iusticiam nostram, se saluari per solum Christum saluatorem nostrum, postea per uota uestra reiiciunt primam fidem, & deficiunt ad alias fides & ad deos alienos, credentes se iustificari & saluari non per solum Christum, sed per uota sua, opera sua, obseruantias, blasphemias, & fictas religiones. His inflantur, sed frustra (ait Paulus) quæ non uident, id est, in ignorantia & cæcitate mentis suæ se aliquid esse credunt præ cæteris, atq; adeo non se ipsos solum, sed etiam alios.

alios, per talia sua opera in obedientia uoti facta, saluare posse, quemadmodum uides in stultis, blasphemis, infidelibus & impijs Monachis, qui etiam literis & sigillis datis, uendunt alijs suas iusticias & sua merita, & faciunt eos qui emunt ab ipsis participes omnium bonorum operum, quæ fiunt in ordine ipsorum die ac nocte per totum mundum, Dominus meus Iesus Christus, uerus sue Ecclesiæ sponsus, conseruet me, ne vnquam particeps fiam talium bonorum, Quibus dicetur, ut fatuis uirginibus, Matth. xxv. Ite ad eos qui uendunt, & emite uobis ipsis.

Hæc autem inde etiam nota sunt, quia inter omnia uota uestra, uotum religionis est maximum, et indispensabile, nisi forte per Papam Antichristum, sed ne per hunc quidem, nisi in ardua necessitate, & cum hac conditione adiecta, ut uouens per alia opera et castigationes suppleat ea quæ in religione erat factururus, alioqui non esset tutus qui uouit, in conscientia sua, per Papæ dispensationem, Hic subaudiendum est, in uerbo Pauli, secundum uestram expositionem, Habentes condemnationem, scilicet, nisi Papa cum eis dispenset in ardua necessitate, cum adiecta conditione etc, præter hoc (ut exponitis) habent certissimam condemnationem, id est, sunt in æternum damnati, qui uouerunt religionem, nisi ingrediantur religionem, & perseuerent in ea usque in finem.

Religionem uocatis monasticen uel monachalem uitam, quasi uita Christiana non sit religio, Et ut maxime fateamini etiam religionem Christianam, tamen religionem monachalem facitis perfectiorem, Et quamuis dicitis. Neminem cogimus ad uouendum, tamen uestris insanis doctrinis, & promissionibus corporalibus et spiritualibus, trahitis homines a uera Christi religione, ad

K ij falsas

CAPVT PRIMVM

falsas religiones Franciscanorum, Dominicastrorum, Præmonstratensium, Marianorum, Crucigerorum, mis-
sariorum etc, ut professio religionis sit eis secundus Bap-
tismus, quo abluantur ab omnibus peccatis, & mundi
sint, sicut puer in Baptismo Christi (sic enim audetis bla-
sphemare) ut postea sancti sint per obseruationem regu-
larum, & quærant iustificari & saluari per sua opera &
merita sui ordinis, & quoties peccauerint, etiam turpissi-
me, contra uota sua, licebit eis ad priorem puritatem &
sanctitatem redire, quam in professione religionis suæ
acceperant, uel recordatione professionis, O infaniam,
o doctrinas Demoniorum in hypocrisis loquentium men-
dacium.

Veh iusticijs uestris, per quas nemo vnquam iustifi-
catus est, nemo vnquam certo & indubitato bonam con-
scientiam habuit coram DEO, quia docetis etiam homi-
nem debere dubitare num habeat remissionem peccato-
rum & sit uere saluus, Eò dementiæ perducunt uos ue-
stra uota, ficti cultus, & religiones, per quæ non nubitis
Christo, ut blaspheme mentimini, sed deficientes a fide,
scortamini cum dijs alienis, et præterea immundicias cor-
porales potius sustinetis in uestris uotarijs, quam ut se-
cundum Deum fiant coniuges qui continere non possunt.
Nonne uota uestra sunt impia, contra Christum,
contra fidem Christianam, per quæ deficitis a fide ad se-
cundas perditionis, ad doctrinas Dæmoniorum, & ita ob-
ligatis uos, ut eos qui deficiunt ab impijs uotis uestris,
dicatis æternam habere damnationem? sic enim de uo-
tis uestris exponitis uerbum Pauli. Habentes damnati-
onem etc, cum magna sancti Apostoli iniuria.

Paulus scilicet negasset illis uiduis nubentibus pœ-
nitentiam & remissionem peccatorum si postulassent?
retraxisset

retraxisset eas a confugio ad immundicias: damnaſſet earum coniugium: truliſſet eas in carceres: Vt Paulus hec non fecit, ita neq; docuit, Ipſe enim in illa ipſa epiſtola ad Timo. uocat doctrinas demoniorum quæ prohibent nubere, 1. Cor. vii. dicit de inconiugatis & uiduis, Si ſe non continent contrahant matrimonium, Nam melius eſt matrimonium contrahere quam uri, Et de uirginibus præceptum Dñi non habeo &c. quaſi dicat, Ego quamuis apoſtolus Chriſti, non debeo præcipere & præcepta neceſſaria facere, quæ non præcepit Dominus, ut ſim (inquit) fidelis, Infidelis legatus eſt qui præcipit illa de quibus non habet mandatum a ſuo principe, ſicut infideles Papiftæ, qui neglecto & condemnato uerbo DEI docuerunt doctrinas & mandata hominũ, de quorum cultibus & religionibus audiſti Fruſtra colunt me. Et ne obijciatis, Paulum dicere de illis quæ non uouerunt, ſubdit, Hæc dico non ut laqueum uobis injiciam, non uult neq; uirgines neq; uiduas uel uiduos laqueis conſcientiarum implicare, Nonne ueſtra uota quæ docetis ſunt uel maximi laquei & carceres animarum, quando poſtea pro Hominiſus, per uota non per Chriſtum ſaluandis, habetis Gregorij & innocentij & aliorum certe hominum excommunicationes, coertiones & carceres etiam perpetuos: Tales ſanctitates, quæ non ſunt Chriſti, debent habere tales legis latores & liſtores.

Et ne contendatis Paulum uelle ueſtra uota, in hoc ipſo loco dicit ad Timo. Iuniores uiduas uolo nubere, filios procreare, domum adminiſtrare, non ſuſcitare ſcandala papalia, monachalia, Nonnalía, non replere piſcinam Gregorij Papæ multis milibus infantum occiſorum, ut ſcribit ſanctus Huldricus Epiſcop⁹ Auguſtanus in Epiſtola &c.

CAPVT PRIMVM

Vbi quæso scribit Paulus de uestris uotarijs uirginibus? Nulla Nonna arroget sibi quæ Paulus scribit de uirginibus, de uirginibus enim scribit non de Nonnis, Virgines creauit Deus, Nonnas fecerunt doctrinæ demoniorum. Iterum rogo, ubi scribit Paulus sacros uestros ordines Epistolares & Missarios habere annexum perpetuum cælibatum? perpetuam castitatem uocatis, sed hæc est Christianorum omnium, ne fiant scortatores, adulteri inmundi ut uestri. Non admittitis coniuges ad uestros sacros ordines, & reiicitis ab officio qui fiunt coniuges, secundum priora uestra iura, nunc autem etiam eos interficitis. Ex patre diabolo mendaces estis falsa doctrina, & homicidæ hac effusione innocentis sanguinis, quemadmodum Christus dixit, Iohannis octauo.

Paulus contra scribit de ueris ministris & doctoribus Ecclesiæ, non de impijs Missarijs. 1. Timo. iij. Tit. 1. Oportet Episcopum esse irreprehensibilem, unius uxoris maritum, qui liberos habeat in subiectione cum omni honestate. Diaconi sint unius uxoris uiri, qui liberis bene præsent & proprijs familijs. Oportet uxores similiter esse modestas. Paulus. 1. Cor. vij. scribit omnibus Christianis, & quod ad coniugium attinet non facit differentiam sacrorum ordinum & laicorum, neq; uota cælibatus uult, sed dicit. Melius est nubere quam uri. Non uolo uobis meo consilio iniicere laqueum. Et ad Timo. Volo iuniores nubere non uouere cælibatum, &c.

Quid immoror his ex Paulo recitandis contra uestra uota & annexum ordinibus uestris cælibatum? Paulus in omnibus ferè paginis ubiq; prædicat Euangelium gloriæ magni DEI Domini nostri Iesu Christi, q; sola in Christum fide iustificamur coram Deo, nō per legem aut opera legis, et dampnat uestra iusticiaria uota, meritoria opera
& imo

& implas religiones. Ad Galatas dicit, A Christo huc a gratia Dei excidistis, qui per legem iustificamini, legem Dei dicit, An non uobis potius dicturus erat, A Christo excidistis qui per uota, opera, regulas, fictas religiones traditiones humanas & cultus quæritis iustificari & saluari?

Cum igitur contra uota uestra, quibus uouetis singulares spiritualitates & religiones (quibus annexum habetis perpetuum cælibatum, quam frustra uocatis perpetuam castitatem) sint contra ordinationem Dei, contra Euangelium de remissione peccatorum per solum Christum, & clament scripta prophetarum & apostolorum & lex DEI contra uestras immundicias, & contra uestras iusticias & sanctitates quæ sunt impietates, in Primis uero sanctus Paulus ubiq; & per Euangelium gloriæ Dei (quod uos non intelligitis) & per expressa uerba damnans impurum cælibatum, quorumcunq; ordinum, ut dictum est, qui & in eo ipso loco, unde uos uultis confirmata uestra uota, dicit, Iuniores uolo nubere &c. Quæquæso impudentia, hæc omnia ex oculis reiicientes, affingitis sanctissimo Christi Apostolo, q; confirmat uestra impia ordinum & religionum uota & iuramenta, per hoc quoddicit, Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt?

Videtis quidem uerbum Pauli ad uestram sententiam, esse obscurum, sed hac fiducia nitimini, q; quidam ex doctoribus sic uerbum Pauli exposuerunt, ut intelligantur illæ uiduæ primam fidem reiecisse, id est, non persistisse in eo quod nouerant, Quid facietis, quando uel eosdem doctores uel alios, quorum nomen merito est celebre in Ecclesia uidetis alibi magno serio in re ardua contra hæreticos, in Paulo fidem primam Christianam fidem

CAPVT PRIMVM

& sanam doctrinam interpretari, Primam fidem irritam fecerunt, id est, defecerunt a fide Christi & sana doctrina: quemadmodum in eadem epistola prædicit Paulus de uobis. Deficient a fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis demoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & canterizatam habentium conscientiam, prohibentium nubere & cibos &c. Hic non potestis inniti expositioni uestrorum doctorum, quia duplicem et dubiam uidetis.

Hoc bene sensit Magister, licet dissimulet unde hoc habeat, quia uult confirmare uotarias religiones, sicut facitis omnes, Vtramque enim expositionem, ita studet connectere, ut utraq; pro uotis faciat, & tacet uerba doctorum. Damnatur inquit, propositi fraus, damnantur tales, quia continentia primam fidem irritam fecerunt, id est, uotum, uel in uoto uiolato fidem quam in baptismo professæ sunt. Egregij estis interpretes scripturarum sub nomine doctorum sanctorum, Non audetis uobis fidere & in uestra de uotis interpretatione consistere. Hac ipsa dubitatione & trepidatione uestrorum deberetis admoneri, ne præter rationem scripturæ sanctæ & sinceræ fidei, interpretationi aliorum siue sanctorum siue non sanctorum inhæreatis, Fides in scripturis nusquam pro uoto quod sit Deo accipitur, ut taceam de uoto continentie, de uoto perpetuo & uoto uestro solenni, In Paulo omnium minime fides uota uestra iusticiaria, & impuri cælibatus uestri laqueos, significare potest, quæ ipse damnat, ut diximus.

Hic ergo contra uestra uota et facienda et facta pronunciamus in nomine Domini nostri Iesu Christi sic. Impia uota non sunt facienda, Vestra uota sunt impia, ut ostensum est, Ergo non sunt facienda, id est, uouenda.

Item

Item impia uota & iuramenta non sunt præstanda, sed irrita facienda, etiam si temere uel per ignorantiam & in fidelitatem uoueris. Vestra sunt talia, ergo etc, Nam & in decretis Papæ ex Isidoro citatur. Impia est promissio quæ scelere adimpletur etc.

Verum quando placebat uobis alteram expositionem uestrorum Doctorum de uotis in Pauli uerbis mordicus retinere, non satis tuta aut bona conscientia ut dixi, cur non eadem modestia, qua Doctores, interpretati estis reliqua? Illi Doctores non negant pœnitentiam illis qui uotum cœlibatus mutant in coniugium, sicut uos facitis, Et exponunt, Habentes condemnationem, id est, damnabile factum, quod non seruant uotum quod sancte (ut ipsis uidetur) uouerunt DEO, si non egerint pœnitentiam, id est, ex animo & certa fide rogauerint Deum ut ignoscat ipsis hoc damnabile peccatum, quod uel temere uouerunt, uel pium uotum non præstiterunt, Sic uos non exponitis uerba Pauli, Virgo uouit DEO uirginitatem suam, postea corrumpitur, huic negatis pœnitentiam, nisi redeat ad suum uotū, id est, uirginitatem, Hanc enim uouit, ut hoc exemplo uos irrideam, qui per perpetuam uouistis castitatem, & uiolantes uotum uestris immundicijs & scortationibus, suauiter uobis promittitis pœnitentiam, ut sitis immundi, & mundi quoties uobis placuerit, quæ certe non est perpetua continentia & castitas quam uouistis, sed potius interpollata, id est, nulla, quando nunquam uere & serio ueram agitis pœnitentiam, Interim damnatis qui post uotum fiunt coniuges, qui tamen nihil peccant in uotum perpetuæ castitatis, ad hoc enim fiunt coniuges ut maneant in perpetua castitate, id est, ut non fiant scortatores, adulteri, immundi, quales uere habent damnationem, quia Paulus dicit. Qui talia agunt

CAPVT PRIMVM

lia agunt, regnum Dei non possidebunt. Præterea illi Doctores non rescindunt coniugia illorum qui post uotum cœlibatus, quod uos uocatis perpetuę castitatis, coniugia contraxerunt, sicut uos facitis, addentes etiam seuitias carcerum & alia crudelia, quæ illis Doctoribus fuerunt incognita, Itaque hic ne Doctoribus quidem satis respondetis, sed ex eis cum placet quæritis fucum uestrarum abominationum, bene dicta illorum suppressentes;

At quis (nisi serpens antiquus) docuit uos, neglecto uerbo DEI & contempta sacra scriptura, ex Doctoribus & humanis scriptis statuere nobis alias doctrinas & religiones, id quod non semel magno serio Augustinus de suis & aliorum scriptis prohibet? Sed reprimo me.

Vt uero hæc uideas in scriptis piorum uirorum, qui tamen uota cœlibatus docuerunt, non ex uerbo DEI, non grauabor (quod ante promisi) recitare quasdam ipsorum sententias de ijs qui post uotum contrahunt matrimonium.

Cyprianus lib. 1. Epistola xi. de uotarijs uirginibus, quarum tunc multas eius Diaconi & alij corrupiebant bona specie, Si, inquit, tales uirgines perseverare nolunt uel non possunt (Nota Nolunt. Non possunt) melius est ut nubant, quam in ignem delicijs suis cadant, Certe nullum fratribus aut sororibus (id est Christianis) scandalum faciant etc, lege epistolam. Paulus nihil moratus siue uotum siue non uotum ibi sit, dixit, Melius est nubere quam vri. Et beatus Cyprianus Pauli uerbum sic intellexit, nempe etiam de illis qui uouerunt, et perseverare nolunt uel non possunt, quod eis melius est nubere quam in ignem cadere siue vri. Ista & similia dicta patrum nostri tacent, quæ tamen sunt ex scriptura, & producant

ducunt quæ sine scriptura & sæpe quæ contra scripturam dicta sunt, quia studio traditiones humanas confirmare uolunt, etiam si conscientijs pereundum est.

Augustinus etiam, tametsi ista periculosa uota confirmare soleat, tamen ut citatur in decretis Papæ distm. xxvij. ca. Quidam, ex ueritate sic coactus est dicere. Quidam asserunt adulteros esse qui nubunt post uotum, Ergo autem dico uobis, quod grauiter peccant qui tales diuidunt. Confer hoc dictum cum interpretatione, quæ primam fidem uotum interpretantur, & uidebis omnino inter se contraria, Ex Paulo dicunt. Habentes condemnationem etc, Augustinus licitum eis coniugium dicit si non continent se, & illos peccare grauiter qui tales separant. Nostri separando putant se obsequium præstare DEO, & igni comburunt eos qui nubentes vri nolunt, In maximos errores & impietates, sub specie religionis, abducti sumus, quod dicta & sententias hominum non nouimus ex uerbo DEI diiudicare, sed illa huic per impietatem & infidelitatem prætulimus.

Item ibidem in decretis, cap. Diaconus, sic dicitur. Tanta est uis in sacramento coniugij, ut nec ex uiolatione uoti possit dissolui coniugium. Talia bona dicta postea in decretis in eadem distinct. corrumpunt, humanis traditionibus, et Gratianus ibi dicit illa uera esse, nisi benedictio consecrationis uel propositum religionis accedat, Deus maledicat istis consecrationibus & religionibus & doctrinis Dæmoniorum quæ cum scortationibus & immundicijs consistere possunt, cum coniugio, quod est Dei ordinatio, non possunt.

Augustinus in libro de bono uiduitatis, interpretatur quidem fidem primam in Paulo, fidem uoti, sed ta-

CAPVT PRIMVM.

men hæc addit. Qui talium (uiduarum quæ uouerint) nuptias dicunt non esse nuptias, sed potius adulteria (hoc tamen dicit Hieronymus & deterius quiddam, & post eum omnes nostri Papistæ ut ex Magistro dixi) non miseri uidentur satis acute ac diligenter considerare quid dicant, Fallit eos quippe similitudo ueritatis. Quia enim coniugium Christi dicuntur eligere, quæ Christiana sanctitate non nubunt, Hinc argumentantur quidam dicentes. Si uiro suo uiro quæ alteri nubit adultera est, sicut ipse Dominus in Euangelio definiuit uiro, ergo Christo, cui mors ultra non dominatur, quæ coniugium eius elegerat, si homini nubit, adultera est. Qui hoc dicunt, acute quidem mouentur, sed parum attendunt, hanc argumentationem quanta rerum sequatur absurditas. Cum enim laudabiliter etiam uiuente uiro, ex eius consensu, continentiam femina Christo uoueatur, iam secundum illorum rationem, nulla hoc facere debet, ne ipsum Christum (quod sentire nefas est) adulterum faciat, cui uiuente uiro nubit. Deinde cum primæ nuptiæ melioris sint meriti quam secundæ, absit ut sanctarum uiduarum iste sit sensus, ut Christus eis uideatur quasi secundus maritus. Ipsum enim habebant & antea, quando uiris suis fideliter seruiebant subdite, non carnaliter sed spiritualiter uirum, cui Ecclesia ipsa, cuius membra sunt, Coniunx est. quæ spei, fidei, charitatis integritate, non in solis uirginibus sanctis, sed etiam in uiduis & coniugatis fidelibus, tota uirgo est. Vniuersæ quippe Ecclesiæ, cuius illa omnia membra sunt, Apostolus dicit. Aptauit uos uni uiro, uirginem castam exhibere Christo. Nouit autem ille coniugem uirginem sine corruptione foetare, quem in ipsa etiam carne potuit mater sine corruptione precreare. Fit autem per hanc minus consideratam opinionem, qua putant lapsarum a sancto proposito

posito fæminarum, si nupserint, non esse coniugia, non paruum malum, ut a maritis separentur uxores, quasi adulteræ sint non uxores, & cum uolunt eas separatas reddere continentia, faciunt maritos earum adulteros ueros, cum suis uxoribus uiuis alteras duxerint. Hactenus Augustinus, qui quamuis ante hæc uerba & post hæc uerba sese torqueat, uerbo Pauli, Habentes damnationē, & probet singulares uoti cælibatus sanctitates, tamen reliquos laqueos nostrorum & distractionem coniugij damnat, Hæc sunt quæ Magister habens in manib⁹ quia citat quæ præcedunt uerba) uidere noluit, ut ante dixi.

Quanta diligentia scripsit Paulus 1. Corin. vii. de inconiugatis, de uiduis, de uirginibus? Quanto spiritu prædixit futuras doctrinas dæmoniorum prohibentium nubere? et tamen non potuit tantus Apostolus cauere, ne postea impietas, quæ fingit alias sanctitates quā per Christum, abuteretur eius uerbis, & inueniret in Epist. ad Timotheum. quo maxime confirmaret doctrinas dæmoniorum, scilicet uno uerbo, Habentes dānationem &c. (quod tamen ad uota illa perpetua cælibatus est obscurum) omnia alia clarissima Pauli scripta uel obscurans uel etiam damnans. Merito hoc uerbū Pauli reputarim inter ea de quibus scribit Petrus. ii. Pet. iiij. Inter Pauli uerba inquit, sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti parumque firmi detorquent, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perniciem.

Nunquam nostri sunt magis indocti, quam ubi in scripturis scribitur de fide, quod certissimum signum est, ipsos, quemadmodū Paulus predixit, defecisse a fide ad doctrinas dæmoniorum, qui nihil morati uerbum DEI, ex uerbis hominum fecerunt nobis nouas religiones, &

CAPVT PRIMVM

cultus, sed neq; hominum bonas sententias ex uerbo DEI prolatas uidere uoluerunt, ubi ipsis non uidebatur com- modum pro suis mendacijs & frustraneis cultibus, Non habent excusationem sui erroris & infidelitatis, per hoc q; possunt pro se citare homines magni nominis. Nam propter nullius auctoritatem suscipere falsa pro ueris deo- bemus.

Hæc interim hæcenus pluribus forte quam hoc lo- co conueniebat dixi, ut declarem monastica nostrorum uota esse impia, atq; ideo uel non facienda uel abijcien- da esse, Non enim propterea debeo manere in doctri- nis Dæmoniorum, quia iuraui uel uoui, sed potius de- beo rogare Deum ueniam, quod uel ignorans & sedus- ctus per uotorum doctrinas, uel temere uoui & iuraui, & redire ad DEI ueritatem & Euangelium Domini no- stri Iesu Christi, nisi uelim esse damnatus.

Quod si sunt impia hæc uota monastica, quanta im- prudentia est, ea affingere Paulo ueræ iusticiæ, quæ per Christum est, preconî, & asserere quod Paulus ea con- firmauit, & abijcientes uota impia damnauit, his uerbis. Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fe- cerunt? Quærant ergo alium patronum pro iusticiarijs uotis, Paulus non damnat eos qui doctrinas Dæmonio- rum abijciunt. Atq; ideo etiam si posset conuinci quod Paulus in eo loco per fidem primam intelligeret uotum nescio quod, tamen hæc uota fictarum religionum & sin- gularium sanctitatum, quæ & periculorum plena sunt, non uellet confirmata, quæ damnare solet.

Addidi et quorundam Doctorum sententias, qui ta- met si probant uota, damnant tamen laqueos & furorem nostrorum, quem exercent contra eos qui uotum castita- tis, honesto & sancto coniugio mutant, ut non fiant im- mundi,

mundi, sed maneant in perpetua castitate quam uouerunt. Vt uideas fucum tantum esse & hypocrisin, quando relicto DEI uerbo per dicta doctorum Ecclesiasticorum sua tueri student. Nam cum quid uiderint in Doctoribus contra se dictum, hic ne Doctores quidem suos suscipiunt. Sed nunc reuertor ad uerba Pauli.

Tertio, In tota sacra scriptura nusquam est doctrina uel factum siue exemplum uoti perpetui cœlibatus, Hoc solum urgent nostri uotarij, ut nunc non repetam quo loco habeant reliqua sua uota. Ergo doctrina de sanctitate talis uoti & singularibus coronis uotantium nō est ex sacra scriptura & uerbo DEI, ut nunc etiam non repetam quod est contra doctrinam Euangelij, contra iusticiam & sanctitatem quam habemus per solum Christum, Vnde igitur est? Ex doctrinis hominum siue sanctorum, siue non sanctorum, ut audiant. Frustra conlunt me per uota sua docentes doctrinas & mandata hominum.

Dicunt, Non cogimus quenquam ut uoueat, At docent summam sanctitatem esse & perfectionem sic se uoto obligare ad excogitatas religiones & obseruantias quæ habent perpetuam castitatem annexam, etiam si perpetua castitas ibi non seruetur. Docent etiam omnia opera bona & maxime obseruantias regularum & supersticiosa religionis opera (quæ hypocritæ iusticiarij, Matth. xx. uocant pondus diei & æstus) quæ fiunt in uoto sub obedientia Abbatis, Prioris uel Guardiani, plus esse meritoria uitæ æternæ, quam si eadem opera fierent sine uoto extra talem obedientiam, & alijs miris sed falsis promissionibus per doctrinam suam inflant ista iusticiaria uota & opera meritoria in uotis facta. Hac doctrina non Dei, sed humana, id est, mendaci pelliciunt animas instas

CAPVT PRIMVM

biles in nalsam suam, ut ex hoc laqueo nunquam postea possint liberi fieri. Nam uerbum Pauli obijciunt eis. Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, id est, uotum religionis non Christianæ, sed monachalis reiecerunt.

Sic enim Gregorius ad Bonifacium, ut uides in Magistro & Decretis, fert sententiam quasi ex Paulo, Viduas, inquit, a proposito recedentes uiduitatis, super quibus nos consulisti, credo te nosse a sancto Paulo, nisi conuertantur, olim esse damnatas, quas & nos Apostolica auctoritate damnandas, & a communione fidelium, atque a liminibus Ecclesiæ arcendas fore censemus, usquequo obediant Episcopis suis, & ad bonum quod coeperunt, inuitæ aut uoluntate reuertantur. Sed hanc non esse sententiam Pauli, ante ex ipsius scriptis & doctrina luce clarius ostendimus. Egregia uero conuersio est, quod dicit Gregorius, inuitæ reuertantur.

Quod uerbum, non Dei sed Apostolicæ auctoritatis, id est, Romanæ sedis, Innocentius Papa, in scrinio sui sacratissimi pectoris, ne nihil addat prioribus auctoritatibus, sic diligenter perpendit, ut carceres addendos iudicaret. Viduæ, inquit, quæ habitum religionis assumpserunt, & deinde apostatauerunt, atque ad priorem uomerunt sunt reuersæ, a nobis & ab omnibus fidelibus, a liminibus Ecclesiæ & a cœtu fidelium, usque ad satisfactionem sunt eliminandæ & carceribus tradendæ. De uiduis loquitur quæ post uotum nupserunt, dicit eas sumpsisse habitum religionis, quasi antea non fuerint in religione, quando baptizate in Christum erant Christianæ, indutæ non monachali habitu fictæ religionis sed Christo qui est iusticia nostra, quemadmodum Paulus Galatis dicit, Quicumque baptizati estis, Christum induistis.

Apostatas

Apostatas uocat, quæ deposito fictæ religionis uestimento, metuentes ne scortatione uel alijs immundicijs poluantur (de quibus Paulus ait, qui talia faciunt, Regnum Dei non possidebunt) fiunt coniuges, ut sint simpliciter Christianæ in perpetua castitate, quæ est omnium Christianorum, sanctæ, iustæ & saluæ per solum Christum, sine illis singularibus sanctitatibus, meritis, coronis, & perfectionibus, quæ finguntur in illis iusticiarijs uotis & fictis religionibus, Hoc est, Innocentius uocat Apostatas, quæ relicto mendacio Antichristiano redeunt ad Christi ueritatem, ut uideas quo loco suas fictas religiones habeant, extollentes eas supra Christi religionem.

At uide quoq; doctrinas Dæmoniorum, prohibentium nubere, latentes sub speciosa ista uotorum & falsarum religionum specie. Innocentius, hac parte minime innocens, dicit tales uiduas, quæ iam honeste nubunt, ad priorem uomitum reuersas, Vnde: ex sanctitate monachali, quo: ad priorem uomitum, id est, sordes & immundicias, quemadmodum canis reuertitur ad suum uomitum, ut est in Prouerbijs cap. xxvi. Ante uotum fictæ religionis uiuente uiro erat in coniugio, nunc ut uitet immundicias damnatas, reuertitur ad coniugium a Deo creatum et ordinatum, licet peccarit grauiter, temere uel ignoranter uouendo, de quo agit poenitentiam & rogat ueniam a Deo, credens remissionem peccatorum per Iesum Christum, si est Christiana mulier, Hoc uocat Innocentius reuerti ad uomitum.

Dic mihi Innocenti, qui in sede uere Romana edis hæc AntiChristiana edicta, Qui uoueat perpetuum celibatum, si donum continendi non habent, quid futuri sunt, (quando per uos coniuges fieri non possunt) aliud
M quam

CAPVT PRIMVM

quam scortatores, adulteri, immundi, de quibus dicit scriptura q̄ Regnum Dei non possidebunt. Ad quam ergo sanctitatem perducitis miseros uestra demoniorum doctrina? Si autem donum continendi habent, qui uouent perpetuum cœlibatum, quæro an uoueant pie uel pium uotū, dicis, piissimū & singulares sanctitates, At nos dicimus cum fiducia ex uerbo Dei, contra AntiChristianam doctrinam & monachales sanctitates, q̄ uouent temerarium & impiū uotum, Putant enim in sua potestate esse, quod deberent cum gratiarum actione agnoscere esse donum Dei, & frui illo dono DEI si uellent, quam diu Deus daret uel ad tempus uel perpetuo. Deinde, quia etiam si donum illud acceperunt a Deo, tamen nesciunt quam diu illud habituri sint. Nam quia donum est, potest rursum illud tibi Deus auferre, ut sanitatem & reliqua dona corporis & spiritus, quid tunc facerent qui iurauerunt uel uouerunt perpetuum cœlibatum? Et certe Deus propter ingratitude[m] quam ostendimus isto temerario uoto, quasi hoc sit in potestate nostra quod est donum DEI, multis abstulit donum post uotum, uero & iusto suo iudicio.

Quod igitur uotum perpetui cœlibatus in nulla scriptura est, & quod nemo Deo uouere potest, qui donum continendi non habet, neq; debet uouere qui illud donum habet, ignorans quam diu habiturus sit, hoc uos Papistę & monachi affingitis Apostolo Christi ita probatum, ut dicat esse damnatus qui post tale uotum matrimonium contrahunt, quia primam fidem irritam fecerunt id est, uotum perpetui cœlibatus reiecerunt. Vos uocatis uotum perpetuę castitatis, quam tamen uos perpetuo non seruatis, & quæ per coniugium non amittitur.

Qui

Qui ergo uouerūt perpetuam castitatem, & postea uident se esse in periculo inmundiciarum, recte & sancte fiunt coniuges, ut qui cœlibes uiderunt se perpetuā castitatem non posse seruare, secundum suum uotum aut iuramentum, seruent perpetuam castitatem uel in coniugio id est non fiant scortatores, adulteri, inmundi, Atq; ita qui uouerunt perpetuam castitatem, quæ est omnium Christianorum, nihil peccant contra uotum suum, quando timore Dei abhorrentes impuritatem fiunt coniuges, ut seruent uel in coniugio perpetuam castitatem quam uouerunt, ut non opus sit eis obijcere quasi uerbum Pauli, habentes damnationem, quia primam fidem (id est, ut dicitis uotum perpetuæ castitatis) reiecerunt. Paulus his potius dicit, Propter scortationem uitandam unusquisq; habeat suam &c.

Sed uos uotarj uestris uotis hoc non requiritis, sed potius doctrinas demoniorū prohibentium nubere &c. Vnde constat toti mundo, qd non iuratis aut uouetis castitatem sed deuouetis & abiuratis castum coniugium Dei, de quo Heb. xiiij. dicitur. Honorabile sit inter omnes coniugium & cubile impollutum. Scortatores autem & adulteros iudicabit Deus.

Paulus scilicet eos qui post temerarium uotum & impium, timore Dei fiunt coniuges, penitentiam agentes & ueniam petentes a Deo de temerario & impto suo uoto, diceret in æternum esse damnatos, negaret eis penitentiam & remissionem peccatorum, damnaret coniugia eorum & diceret non esse coniugia, sed uel adulteria uel quolibet incestu grauiora peccata, dissolueret talia coniugia, retruderet eos in uestros carceres, in uestra monasteria, in uestras damnatas religiones, in uestras inmundicias

CAPVT PRIMVM

mundicias etiam corporales &c. quemadmodum uos dictis & facitis? Quid insanitis?

Vt maxime itaq; Paulus illic de uotis nescio quibus diceret, tamen uestra monastica uota & in primis perpetui calibatus & facticiae religionis nequaquam probat aut probare potest, ut sanctus & fidelis Apostolus Christus, quia talia omnia per Euangelium Domini nostri Iesu Christi fortissime & constantissime damnare solet.

Ex his omnibus uidetis quod Paulum (in uerbis. Habentes damnationem etc.) non habetis patronum uestrae impiae doctrinae de uotis, & uestrae tyrannidis in miferos qui ex uestris laqueis resipiscunt.

Quarto, Ne uideamur contentiosi, permittamus uobis, ut exponatis locum Pauli, primam fidem irritam fecerunt, de uotis. Hoc concesso, uos uotarij qui in religiones alias & doctrinas Daemoniorum iurastis, estis impudentissimi, quod audetis hunc Pauli locum pro uestris uotorum laqueis & tyrannide citare. Nam si tempore Pauli fuerunt uota de non nubendo, de quo non constat nobis (constat tamen maxime quod neq; Paulus neq; alius Apostolus tunc talia uota docuit, uel docere potuit, ut uos facitis) certissimum est ex his ipsis Pauli uerbis, quod Paulus, secundum uestram etiam de uotis expositionem, tantum damnat illas uiduas iuniores quae tunc uouerant, & uotum, quemadmodum exponitis, resiecerant uel irritum fecerant, non tamen negat illis ipsis poenitentiam, sicut uos facitis, neq; docet soluenda illarum coniugia, sicut uos docetis, sed dicit, habentes damnationem etc, id est, damnabile peccatum, quod uotum, ut uos exponitis, fregerunt, quemadmodum & alibi de uobis dicit. Scortatores, adulteri, immundi etc regnum
DEI

DEI non possidebunt, id quod idem est cum eo, quod hic dicit, Habent damnationem, & tamen non uultis sic intelligi hanc damnationem, quod sitis in æternum damnati propter uestras immundicias, sed cogitatis, Habemus quidem damnationem, sed agemus quandoq; penitentiam nescio quam aut quando. Cur quod sic de uobis exponitis, non etiam exponitis de uiduis illis, quę tunc in uota sua, ut dicitis, peccauerant tempore Pauli?

Itaq; hoc uerbum Pauli, Habentes damnationem etc si de uotis exponitis, non statuit nobis mandatum aut regulam de uotis, neq; confirmat uota Monastica quę sunt impia, neq; mandatum aliud nobis facit, de quo non erat mandatum Paulo a Domino, quemadmodum 1. Corinth. vii. dicit se de coelibatu mandatum Domini non habere neq; de uiduis, neq; de uirginibus aut alijs, sed pertinet tantum ad historiam illius Pauli temporis, quod quędam uiduę Deo uouerant se non nupturas, & iam fracta fide uoti uolentes nubere habebant damnationē (permitto enim nunc uobis ut de uotis intelligatis, & fingatis rem tum ita habuisse) Nubere inquit, uolunt, id est, quærunt sibi uiros quacunq; ratione, ut ante satis dixi, apud Iudæos, gentiles, alias sectas, ex quibus illę uiduę erant ad Christum conuersę, & ociosę uagantur in alienis ædibus, loquentes quę non oportet etc. Historia est, Hęc tum quędam uiduę faciebant de lexę post Sathanam, ut dicit Paulus, quemadmodum hodie iurati sacrificuli & uotarij Monachi ambiunt miseras mulierculas quas perdere uolunt, certe non uerbis Dei sed alijs, nihil morati sua uota, sua iuramenta, suas perpetuas castitates, & ordinum sanctitates.

Quid aliud hactenus auditis in Pauli uerbis, quam

CAPVT PRIMVM.

historiam illius temporis, quod quædam uiduæ ita fecerunt, quas uos dicitis uouisse nescio quid, & auditis quod Paulus dicit eas habere damnationem quæ tunc ita faciebant? Nam de illis uiduis tantum eum loqui certissimum est, ut statim audies, Historia illa non facit nobis legem, factum non est lex. At uos ex hac Historia legem Dei facitis, & æternum mandatum, non solum pro uoto pio sed etiam pro uestris uotis & fictis religionibus, dicentes, Sicut Paulus dicit illas uiduas habere damnationem, quia primam fidem reiecerunt, id est, uotum perpetui cœlibatus ut uos exponitis Deo solenniter, (ut uobiscum loquar) factum, licet contra phrasin & rationem totius sacrae scripturae & contra consuetudinem Pauli, ut ante dixi, id quod nunc uobis permitto, Ita & nunc habent damnationem, qui post uotum perpetui cœlibatus & monasticae religionis matrimonium contrahere uolunt, & si contraxerint, dirimenda sunt matrimonia eorum, & ipsi carceribus mancipandi sunt et retrudendi in monasteria, alioqui ab illa damnatione quam habent liberari non possunt, ne per Iesum Christum quidem filium Dei ab illa damnatione quam habent liberari possunt si credunt in eum, sed tantum per dissolutionem casti coniugij & per nostros carceres & Monasteria, ubi uiuant in suis immundicijs qui continere non possunt.

An non pudet uos talium? Respondetis, quid puderet? Paulus talia uult, talia præcepit seruanda nobis. At hoc uere est impudenter mentiri, & nolle uidere quid Paulus illic manifestis & expressis uerbis uelit & præcipiat ut Apostolus Christi ex mandato Domini, ne posthac Ecclesia Christi patiatur illa scandala, qualia suscitata tunc erant per quasdam iuniores uiduas, quæ deflexæ a fide Christi secutæ erant Satanam. Nam simul
cum

cum historia quam audisti, (unde uos facitis preceptum, & confirmatis uestros impios cultus & tyrannides) indignatus Paulus istis scandalis, & cauens ne posthac ista scandala ueniant, quemadmodum mandatum acceperat a Christo dicente, Veli mundo a scandalis etc, scribit Timotheo quid uelit, & precipit, non hoc quod uos mentimini, sed sic.

Alijs uiduis, quæ domi debent curare pro filijs & nepotibus, præcipe ut irreprehensibiles sunt, Quæ autem cupiunt ex publico ab Ecclesia ali, si iuniores sunt reijce eas, id est, non suscipe aut retine eas alendas, ne postea scandalo sint Euangelio Christi, ut quædam quæ iam deflexerunt secutæ Satanam, Non audis impietas quid Paulus nomine Domini præcipiat in eo loco?

Et rursus, Vidua non allegatur, non eligatur, non suscipiatur, quæ est minor annis sexaginta, scilicet ut alatur ab Ecclesia, & ne sexagenaria quidem uidua suscipiatur nisi fuerit unius uiri uxor, in operibus bonis hominum testimonio comprobata, quæ filios educauit, hospitalis fuit, sanctorum pedes lauit, afflictis subministravit, in omni opere bono assidua fuit. Non audis, non uides quid in eo loco clavis uerbis præcipiat Paulus, tollens occasiones unde scandala possint prouenire, secundum preceptum Domini?

Audi etiam quid uelit, Iam, inquit, nonnullæ uiduæ deflexerunt, secutæ Satanam, Ergo ne hæc scandala posthac per iuniores uiduas sint in Ecclesia Christi, uolo iuniores uiduas nubere, liberos gignere, domum administrare, nullam occasionem dare aduersario, ut habeat male dicendi causam, id est, ne dicant gentiles aut iudei, Nostre uiduæ sunt multo honestiores uiduis Christianorum, sic agitur apud Christianos, quis cuperet fieri Christianus?

CAPVT PRIMVM

Quibus omnibus uerbis, in eo loco Paulus, si qua tunc fuerunt uota perpetui cælibatus (ut uos contenditis & exponitis primam fidem, id est, uotum perpetui cælibatus) tollit ea, & prohibet porro talia uota in Ecclesia Christi, ne posthac credentes in Christum uiduæ talia uota uoueant, aut si stulte & temere uouerint ne Timotheus aut Episcopus siue pastor cum Ecclesia talia uota quasi Deo facta suscipiat aut approbet, Siquidem uouet Deo quasi talia sint in ipsarum potestate ut prestent, quæ est uel ignorantia & temeritas ipsarum si donum non habent, uel ingratitudo si donum habent, nescientes quam diu habituræ sint, Ideo Deus hoc uotum ipsarum non acceptat, ut ante diximus, sed ipsæ, ita uouendo Deo, assument nomen Domini inuaniunt, contra secundum præceptum, quod qui fecerit non erit impunitus, ut dicit lex.

Magna igitur Impudentia est (si concedimus uobis exponere primam fidem uotum perpetui cælibatus) quod ex hoc loco Pauli uultis confirmata uestroꝝ uotoꝝ et religionum singulares sanctitates, & uestras tyrannides quibus cogitis uel per carceres & cathenas homines miseros manere in cælibatu, etiam si omnibus impuritatibus & immundicijs ipsis pereundum sit, Et quæritis in eo loco Pauli doctrinam & præcepta pro doctrinis dæmoniorum, ubi Paulus talia prohibet, aliter ordinat & statuit, Vos docetis sanctitatem uotorum et uestrarum religionum, quia doctrina persuadetis seductis hominibus ut uoueant & uestras sanctitates suscipiant, quo facto prohibitum est ipsis nubere. Ergo uestre doctrinæ & traditiones sunt doctrinæ dæmoniorum, docetis enim uota, post quæ prohibitum est nubere, Siue ergo sine uoto, siue per uotum, tamen certum est quod prohibetis nubere, quæ sunt doctrinæ dæ-

nae Dæmoniorum, quas suscipitis quia defecistis a fide Christi, ut prædixit Paulus in eadem Epistola, deflexistis a Christo secuti Satanam, ut hic dicit, Suscipitis in uestra uota & laqueos pueros, adolescentes, uirgunculas, puellas, contra manifestam prohibitionem & ordinationem Pauli, qui prohibet & ordinat ex spiritu sancto, secundum suum uerbum, Propter scortationem uitandam unusquisque habeat suam uxorem, & unaquæque suum maritum. Et audetis mentiri quod Paulus ista uestra probet & confirmet.

Producitis uerbum Pauli, Habentes damnationem quia primam fidem reiecerunt, quod pro uoto perpetui coelibatus (ut nunc uobis permittimus) obscurissimum est, immo, ut ante diximus, aliud certo significat, Et omnia quæ ibi dicit Paulus & in præcedente capite contra doctrinas Dæmoniorum, quæ prohibet ne admittantur in Ecclesia Christi, & quæ ordinat & statuit ex spiritu sancto, ad uitandas immundicias & scandala, secundum præceptum Domini, ne uidere quidem uultis, Veh tibi impietas et infidelitas, Veh tibi blasphemia, Veh tibi impudentia, Veh tibi malicia.

Paulus iubet. Reijce iuniores uiduas, dicit. Volo iuniores nubere, dicit, uiduam non suscipiendam, ut ab Ecclesia alatur, nisi sexagenariam, & ne hanc quidem nisi si probatissimam. Quid hæc, ad uestras uirgines et uiduas uotarias? quid ad supersticiosa uota Monachorum? quid ad iuratos & periuros sacrificulos? An non blasphemia est citare scripturam contra illam ipsam? Suscipiant nostri sic uiduas, quemadmodum Paulus docet, & non opus erit uoto perpetuæ continentie, neque priuato, neque, ut uocant, solenni, de quo tamen Paulus nusquam ne uerbum quidem dicit, sed uos hoc ei affingitis pro uestro more.

N Ex his

CAPVT PRIMVM

Ex his uidetis, in quæ incommoda incidatis, si de-
mus & concedamus uobis, ut primam fidem exponatis
uotum perpetui coelibatus & uestre religionis. Quanto
satius ergo fuisset Paulo ea non affingere, quæ ipse pro-
hibere, & quæ ipse damnare solet, & primam fidem in-
telligere fidem in Christum siue ut alij loquuntur uo-
tum Baptismi, quod est uotum & pactum primi præce-
pti, quemadmodum intelligit Paulus et clarijs uerbis ex-
ponit dicens, Nonnullæ deflexerunt Satanam secutæ.

At hic clamabunt uotarij hypocritæ pro suo more,
Hoc modo perit sua laus uiduis & uirginibus, ubi ma-
net consilium Pauli. i. Corint. vii. Vbi erunt uirgines,
qui soli cantant canticum nouum & sequuntur agnum
quocumq; ierit, ut est in Apocalypsi. In Esaia melius no-
men promittitur Eunuchis quam habent filij & filia.
Respondeo, Vt illud melius nomen et canticum nouum
non intelligitis uos iusticiarij, ita neq; uirgines et Eunu-
chos Propheticos, De Christianis enim loquuntur Pro-
phetia, qui non sunt omnes corpore uirgines, sed syncea-
ra fide adhærentes sincero uerbo Dei, Hi sunt qui cum
mulieribus, id est, doctrinis & traditionibus humanis et
falsis cultibus, non sunt coinquinati & corrupti, ut uos.
cum uotarijs uestris religionibus, quemadmodum Pau-
lus dicit Corinthijs, Despondi uos vni uiro uirginem
castam exhibere Christo, timeo autem uobis ne corrup-
pantur sensus uestri, sicut serpens seduxit Euam etc. Et
Ephe. v. Ecclesia, Virgo sine ruga, sine macula, dicitur
etc.

In vii. autem capite prioris Epistolæ ad Corinthios
Paulus loquitur, ut ante diximus, de uirginibus & ui-
duis & coniugatis, non de Monialibus, Monachis & sa-
crificulis, Habent apud nos suam laudem honestæ uir-
gines &

gines et Christianæ uiduæ iuniores, quid enim attinet ut illam multum laudem de uiduitate quæ iam post sexagesimum ætatis suæ annum primum fit uidua? Si habentes donum, ut dicit Paulus, sua sponte uolunt ita permanere & corpore & spiritu puri & casti, laudamus, & si uidetur, consilium etiam damus, si non uidetur, dicimus, Iuniores uolo nubere, quemadmodum ibidem Paulus dicit, Si quis indecorum suæ uirgini putat etc, Tales nostræ uirgines & uiduæ non obligantur uotis, non abijciuntur a parentibus & familia sua in Monasteria, ad uestras sanctitates, quibus tribuitis in uiduis sexagesimum fructum seminis, in uestris uirginissimis uirginitatibus centesimum, cum iniuriâ Christi & Christianorum, non intelligentes uerbum Pauli, Melius facit, Beatior erit, etc quod tamen quo sensu dicat, ipse satis clare in eodem loco expressit si uidere possetis, & si essetis Christiani qui norunt solum Christum esse iusticiam & sanctitatem suam, Vobis Hypocritis siue continentibus uiduis siue uirginibus, dicit Christus, Meretrices et Publicani præcedent uos in regnum Dei.

Nostris uirginibus & uiduis manet liberum, si quando nubere uoluerint, non prohibemus nubere neque per uotum, neque sine uoto, quemadmodum prohibent uestre doctrinæ Dæmoniorum. Et manent nostræ uirgines & uiduæ in ædibus suis, curantes domum, quemadmodum Paulus iubet Timotheo scribens, & non ociosæ comedentes alienum cibum, quemadmodum Paulus ibidem accusat quasdam iuniores uiduas, quas uos dicitis uotarias fuisse. Sicut & Paulus dicit ad Corinthios. Si quis statuit seruare suam uirginem etc, Seruare, id est, apud se retinere, non tradere nuptum, Hoc certe non est in Monasteria detrudere.

CAPVT PRIMVM.

Sic legimus in Historijs, fuisse sanctas uirgines in ædibus parentum, sanctas uiduas quæ gubernabant filios suos ac nepotes, ut præcipit Paulus talibus, scribens Timotheo, quæ potius mori uolebant quam negare Christum, quam contaminari ab impijs. Leguntur quædam nondum nubiles martyrio Christi insignes factæ. Hæ non uotis & iusticiarijs religionibus obstringebantur, sed liberrime erant quod erant, donec Deus ita uoluit.

At postquam spirituosus Montanus prohibuit nuptias, fecit multas uirgines, statuit leges ieiuniorum, uenditauit & commendauit sese & suos stulto mundo multis sanctitatibus & superstitiosis cærimonijs, quemadmodum & alij hæretici opprimentes ueritatem isto furore & specie sanctitatis, ut semper et hodie quoque fit, ut uides hæc in Montanico Tertulliano, ne quis putet illas cærimonas tam multas et superstitiosas, de quibus scribit, tunc fuisse omnibus Christianis communes, Ibi tum Christiani ueri, hac specie seducti cæperunt etiam amplecti tales sanctitates, indignum iudicantes quod hæretici ipsis uiderentur sanctiores. Postea consuetudo abiit in legem, & pii Doctores ceperunt per errorem talia docere. Tunc ceperunt uirgines relicto patre & matre seorsum habitare, mox collegia uirginum fiebant quæ nunc facta sunt superstitiosa monasteria, Ibi simul cum istis sanctitatibus fiebant quæ Cyprianus scribit de diaconis & uirginibus uotarijs, fiebant quæ sanctus Huldericus de piscina Gregorij scribit, & quædam occultiora in extremo iudicio reuelabuntur, si non per fidem in Christum hic regantur, aboleantur, remittantur.

Hic alunt, Non omnes faciunt ista uel alia mala in religionibus uotarijs & sacris (ut uocant) ordinibus. Respondedo,

spondeo, Neq; Paulus dicit, omnes iuniores uiduas ab Ecclesia ad alendum susceptas deflexisse & Satanam secutas, sed dicit, Nonnullæ iam deflexerunt Satanam secutæ, Et tamen ipse Paulus, non expectat donec omnes iuniores uiduæ susceptæ ita peccarent et scandalo omnes essent Ecclesiæ, sed propter nonnullas, quæ deflexerunt Satanam secutæ, destruit & prohibet omnia illa qualiaqualia fuerunt, nempe illas susceptiones, & dicit, Iuniores uiduas reijce, siue illas quæ petunt suscipi siue illas quæ iam susceptæ sunt, siue uouerint siue non uouerint, Non enim Paulus facit differentiam, sed simpliciter sine exceptione dicit, Iuniores reijce, ne Ecclesia Christi suscipiat aut retineat eas ex publicis piorum elemosynas siue Ecclesiasticis bonis alendas.

Quo, inquit Timotheus, reijciam eas? Respondet Paulus, Iuniores uiduas uolo nubere &c. Nulla uidua suscipiatur nisi sexagenaria, & ne hæc quidem, nisi testimonium habeat probatissimæ uitæ suæ & piorum operum, quia, Nonnullæ iam deflexerunt Satanam secutæ, Horum scandalorum occasiones (ait Paulus) uolo sublatas ab Ecclesia Christi siue uota sint siue tantum susceptio ad alendum ex publicis Ecclesiæ bonis.

Non auditis hæc uos uotarij? Sic & hodie iam rursum reuelata Euangelij ueritate, multo magis destruenda & abolenda sunt, secundum Euangelium & doctrinam Pauli, uestra monasteria, iusticiaria uota, fictæ religiones & ordines, unde ut ex impia & mala arbore proueniunt illa scandala, Veli homini per quem scandalum uenit.

Ite nunc et quærite patrociniū ex Pauli uerbis pro iusticiarijs uestris uotis, religionibus & tyrannide, qui deflexistis a Christo secuti Satanam & doctrinas dæmonio

N iij rum

CAPVT PRIMVM

rum prohibentium nubere &c. Paulus prohibet quæ uos facitis, & condemnat per Euangelium Christi iusticias uestras.

Hic forte mihi deprecanda est culpa tantæ digressio-
nis, q̃ interim omīsa Ieremię tractatione non solum indi-
caui ueram & natiuam sententiam uerborum Pauli, pri-
mam fidem irritam fecerunt, sed etiam addidi longam
confutationem aduersus eos qui nunc eo Pauli loco
impie abutuntur, Sed spero me inuenturum aliquot Le-
ctores qui mihi gratias agant, Nam illum locum Pauli
nos raro tractamus, quando interim impij uotarij per il-
lum perpetuo turbant conscientias & perdunt animas
pro quibus Christus mortuus est, Atq; ideo hunc tracta-
tum de uerbo Pauli in fine capitis primi adieci, ut si quis
nolit legere, statim eo omisso, possit accedere ad secundū
prophetæ caput, Hoc igitur meo uel tantillo labore con-
sulere uolui alijs, non molestus esse.

Vt igitur redeam unde digressus sum, Omnes pro-
phetæ, quoties concionantur de pœnitentia, iubent redire
homines ad primam fidem, de qua loquitur Paulus, id est,
ad fidem & pactum spiritalis coniugij, ad pactum & uo-
tum primi præcepti, ad pactum et uotum nostri baptismi,
quæ est fides prima, quemadmodum quando adultera,
quæ datam primam coniugij fidem reiecit & irritam fe-
cit, reconciliatur marito suo, redit ad fidem primam, &
promittit se posthac fore fidelem uxorem sicut in primo
pacto promissit, Sic loquitur hic in Ieremia Dominus Re-
cordor q̃ fueris &c. Et iij. c. Tu fornicata es cum amato-
ribus multis, tamen reuertere ad me & Ego suscipiam te
&c. Hoc est reuerti ad fidem primam. Hoseæ. ij. dicit
adultera, Reuertar ad uirum meum priorem, apud quem
tunc melius mihi erat quam nunc &c. lege reliqua ibi,
Lege

Lege Eze. xvi. crassissimam similitudinem reiectæ primæ fidei & uiolati pacti primi, ubi in fine capitis ita additur. Hæc dicit Dominus Deus, Et faciam tibi sicut tu fecisti quæ despexisti iuramentum ut irritum faceres pactum, Verum Ego recordabor pacti mei quod pepigi tecum in diebus adolescentiæ tuæ, & suscitabo tibi pactum sempiternum, Et recordaberis uiarum tuarum, & confunderis cum receperis sorores tuas maiorem & minorem, quas dabo tibi in filias, sed non ex pacto tuo, Ego uero suscitabo pactum meum tecum, & scies q̄ Ego sum Dominus, ut recorderis & confundaris, & non audeas ultra aperire os præ confusione tua, cum placatus tibi fuero in omnibus quæ fecisti, ait Dominus Deus. Hic uides Paulum locutum prophetarum more, quum dixit, Primam fidem irritam fecerunt;

CAPVT SECVNDVM.

VDITE VERBVM Domini o domus Iacob & omnes congnationes domus Israel, Hæc dicit Dominus. Quid inuenerunt Patres uestri in me iniquitatis, q̄ elongauerunt se a me, & ambulauerunt post uana Idola, & frustrati sunt? Et non dixerunt, Vbi est Dominus, qui eduxit nos e terra Ægypti, et duxit nos per desertum, per terram horridam & inuiam, per terram sitis & umbræ mortis, per terram in qua non ambulat aliquis, neque habitat homo?

N. iij Et induxi

CAPVT SECVNDVM.

Et induxi uos in terram fructiferam, ut comederetis fructum & bona eius. Ingressi autem contaminastis terram meam, & hæreditatem meam fecistis abominationem. Sacerdotes non dixerunt, Vbi est Dominus? Et legis doctores non nouerunt me, & pastores aberrare fecerunt homines a me, & Prophetæ prophetauerunt de Baal, & uanis idolis adheferunt, Perpetua contentio est mihi aduersum uos, & filios uestros, dicit Dominus.

Transite ad insulas Chithim, & uidete, & in Kedar mittite, et considerate uehementer et uidete nū huiusmodi ibi fiat, num Gentes mutant deos suos, qui tamen Dij non sunt. At populus meus mutauit gloriam suam in uanum idolum. Obstupescite cœli super hoc, exhorrescite & contremiscite, dicit Dominus, Duo enim mala facit populus meus, Me derelinquunt fontem aque uiuæ, & excindunt sibi uarias cisternas, sed pertusas, quæ aquas continere non possunt.

Nunquid mancipium est Israel aut seruus ut fiat preda cuiusvis? Super eum nanque rugiunt leones & uociferantur, redigunt terram eius in solitudinem, & ciuitates eius exurunt, ut non sit qui inhabitet in eis. Filij quoque ex Noph & ex Taphpanhes conterunt tibi caput, Hoc tu ipse tibi fecisti, co

fti, eo q̄ tu derelinquis Dominum Deum tuum,
quoties te ducere uult per uiam.

Ad quid uadis in Ægyptum. ut bibas aquam
Sihor? Ad quid uadis ad Affyrios, ut bibas a-
quam Euphratis? Tua malicia ita arguit te, & in-
obedientia tua ita increpat te, Sic itaque cognoscis
& experiris quam malum & amarum fit deferere
Dominum Deum tuum, & non timere Me, dicit
Dominus Deus Zebaoth.

Siquidem perpetuo semper confregisti iu-
gum tuum, rupisti uincula tua, & dixisti, Non ser-
uiam, In omni sublimi colle, & sub omni arbore
uiridi, discurrens quærebas scortationes tuas, E-
go autem plantaueram te uitem suauem, totum se-
men uerum, quomodo erga uersa es in uitem ama-
ram & agrestem?

Si laues te lixiuio multoque sapone, tamen ma-
gis apparebit macula iniquitatis tuæ coram Me
dicit Dominus Deus. Quomodo igitur dicis.
Non sum polluta, non adhæreo Baalim? Vide
quid facere soleas in conualle, agnosce quid fece-
ris. Discurre ut Camela in tempore concupiscen-
tiæ, et ut fera in deserto cum ardet suis flammis,
quam nemo a cursu retinere potest. Si quis istud
nosse uult, non difficile erit ei, quia in die festo
istud uidere licebit. Siste quæso pedem, & ne ita,
O curras

CAPVT SECVNDVM

curras anhela. Sed dicis. Nequaquam, sed ad amabo alienos, & sequar eos.

Quemadmodum confunditur fur quando deprehenditur, sic confunditur domus Israel cum suis Regibus, principibus, sacerdotibus & Prophetis, qui dicunt ligno, Tu es pater meus, et lapidi, Tu me genuisti. Vertunt enim ad me dorsum & non faciem. Sed in tempore afflictionis sue dicent, Surge, & libera nos. Vbi ergo tunc erunt Dñi tui, quos fecisti tibi? Surgant & liberent te in tempore afflictionis tuæ. Nam tot Deos habes Iuda, quot habes ciuitates.

Quid vultis contra Me iudicio contendere? omnes defecistis a me, dicit Dominus, Frustra percutio filios uestros, disciplinam non recipiunt, Interim nanque gladius uester uorat Prophetas uestros, ut leo uastator, Generatio praua, attende uerbum Domini. Nunquid solitudo suum Israeli aut terra uacua? Quare ergo dicit populus meus, Domini sumus, non opus est ut sequamur te? Nunquid obliuiscetur uirgo ornamenti sui, aut sponsa tegumenti capitis sui? Populus uero meus oblitus est mei in perpetuum.

Quid niteris bonam ostendere uiam tuam, ad quærendam gratiam meam? Hoc fucus auges maliciam. Præterea apud te inuenitur sanguis animarum

nimarum pauperum & innocentum in omni loco, Neque res est in occulto sed in manifesto in locis illis, Et tamen dicis, Innocens ego sum, auertat Ipse iram suam a me. Ecce, Ego iudicio contendam aduersum te, eo quod dicis, Non peccaui.

Quam facile deficiis, nunc huc nunc illuc decidens? Sed ut in Assyriam sperans confusa es, ita & confunderis in Aegyptum sperans, Nam & inde egredieris manibus tuis super caput tuum coniunctis, Quoniam Dominus frustraneam faciet spem tuam, ut nihil tibi habeas prosperum, Et discit. Si repudiauerit uir uxorem suam, & ipsa recedens duxerit uirum alium, licebit ne ipsi marito eam recipere? Nonne polluetur terra illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, dicit Dominus.

Leua oculos tuos ad Excelsa, & uide ubi non sis constuprata, In vijs sedes expectans eos, quemadmodum Arabs aliquis in deserto, & polluis terram fornicationibus tuis & malicia tua, Quamobrem prohibita est pluuia matutina, & pluuia serotina non uenit, Frons meretricis est tibi, non vis erubescere, & tamen clamas ad Me, Pater meus es, praeceptor adolescentiae meae, Nunquid irascaris in perpetuum, & non defines a furore tuo? Ecce, tu doces & facis mala & pergis.

*Penitentia
predicatio.*

CAPVT SECVNDVM

Superiori capite uocationem Prophetæ & mandatum quid debeat prophetare uidimus. Hic uero Prophetæ Jeremias, secundum sui uocationem quemadmodum accepit mandatum a Domino, incipit prophetare siue prædicare poenitentiam, Expostulat cum populo de ingratitude & obliuione beneficiorum DEI, ex quibus debebant agnoscere Deum patrem suum, et accusat grauius Idolatriam ipsorum & uerbi Dei contemptum, unde de futurum esse dicit ut pereant. Si quis optimus sponsus adamauerit indignam, & eam consortem fecerit omnium bonorum quæ habet, nonne pessimam dixeris, si horum postea oblita contempserit maritum? Hac ingratitude utinam ne & nos essemus obnoxij, qui sanguine Christi non ex Aegypto, sed ex peccato & inferis liberati sumus, Vide uero quam amet, qui etiam adulteram & ingratham reuocat, & ad hoc comminatur ei mala, ne ipsa pereat.

POENITENTIA.

*Misericordia
Dei Christus*

Christus, Lucæ ultimo, a resurrectione sua dicit iam futurum, ut, quemadmodum Prophetæ prædixerunt, prædicetur in omnes gentes poenitentia et remissio peccatorum, in nomine ipsius. Hæc per Prophetas etiam patribus olim prædicata sunt, ut uel in Jeremia uides, Tu inquit fornicata es cum amatoribus multis (Hæc est prædicatio poenitentia) tamen reuertere ad me (Hæc est prædicatio remissionis peccatorum) dicit Dominus. Neque uero hæc prædicabant sine nomine Christi, Nam utcumque saepe non exprimerent nomen Christi in prædicatione remissionis peccatorum, ut in Psalmo, Miserere mei Deus etc, tamen ipsi erant populus Messia, habentes Promissiones de Christo, quod sine Christo non esset remissio

set remissio peccatorum aut salus cuiquam, Promissiones erant. Semen mulieris conteret caput serpentis, In semine tuo, o Abraham, benedicentur cunctae cognationes terrae &c. Quoties ergo praeedicabatur eis remissio peccatorum, qui habebant illas de Christo promissiones, intelligebant per Christum & propter Christum sibi remitti peccata, auferri uenenum serpentis, reddi uitam, Quod inde notum est, quia de se desperantes, confugiebant ad solam Dei misericordiam, Haec uero misericordia & gratia per Christum & in solo Christo nobis exhibetur quemadmodum Deus promissit. Sicut enim omnia per Christum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est. Ioha. i. omniaq; adhuc fiunt per Christum & sine ipso nihil fit quod fit, Omnia seruantur a Deo per Christum, (hoc uult hebraismus in Iohannis uerbis) quemadmodum Christus dicit Ioh. v. Pater meus usq; modo operatur & ego operor, Ita Deus nobis remittit peccata & donat nobis uitam aeternam per Christum & propter solum Christum, & sine ipso nihil fit, non est remissio peccatorum, non est nobis uita.

Hypocritae non intelligentes peccatum, & nos natura nihil aliud esse quam peccatum, multa bona in se inueniunt, cum se sentiunt peccatores, & ad suas satisfactiones confugiunt placaturi Deum, Peccatores autem praedicatione legis siue poenitentiae territi, cum uident suam immundiciem, ad solam Dei misericordiam confugiunt, quam Deus promittit, ut hic Ieremias dicit, Tamen reuertere ad me &c. quemadmodum Dauid dicit, Miserere mei Deus secundum misericordiam tuam &c. in tua iusticia (qua tu iustificas impium Ro. iiij. quae est misericordia) libera me Domine, propicius esto peccatis nostris propter nomen sanctum tuum, Nihil enim neq; in se, neq; in ulla

sola fide.

CAPVT SECVNDVM

creatura aut opere inueniunt, quod opponant iræ & iudicio Dei. An non hoc est Sola fide iustificari? Siquidem qui postulat misericordiam contra peccatum, ille respicit in promissionem remissionis peccatorum, quæ non potest nisi fide accipi. Remissio autem peccatorum in semine Abrahæ Christo promissa est, Vnde fit, ut quoties misericordiæ de remissione peccatorum fit mentio, Christus ibi includatur & uere credenti exhibeatur, sine quo non est remissio peccatorum. Misericordiæ meminerunt omnes Prophetæ contra iusticias humanas, Vnde Petrus Acto. x. dicit, Christo omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius quotquot credunt in eum.

Bona opera. Horum memineris in sacra scriptura cum legis de Pœnitentia, de misericordia DEI, de remissione peccatorum, maxime uero memineris, cum legis, quod Prophetæ, quod Christus, quod Apostoli iubent ut faciamus bona opera quæ Deus præcepit, ne seductus credas te per tua opera iustificari & saluari (quæ est infidelitas & Idolatria) ut illi, Lucæ xviij. qui confidebant in semet ipsis tanquam iusti, quæ opera bona tu, ut mala arbor, non facies, nisi prius fueris sola DEI gratia iustificatus & bona arbor factus. Siquidem Christus, Prophetæ & Apostoli per illa bona opera quæ facere debemus non uolunt irritas facere Dei promissiones, de semine mulieris, id est, filio uirginis etc, quemadmodum Paulus de præceptis Dei dicit, Galat. iij. Testamentum promissionum Dei ante a DEO comprobatum, In Christum, lex quæ post annos quadringentos & triginta data est non facit irritum, ut abroget promissionem, Hebræ, ultimo. Christus hodie & heri, ipse est & in sæcula.

Pœnitentia est quam uocamus cordis contritionem.
Prædicatio

Prædicatio poenitentiae est prædicatio legis, qua arguuntur nostra peccata, ut cognoscamus immundiciam cordis nostri, quemadmodum Paulus dicit, Lex est cognitio peccati, Roman. iij. Cognito peccato terremur & fugimus a conspectu Dei, iram eius sentientes, & in damnatione mortis agentes, quemadmodum rursum Paulus dicit, Lex iram operatur. Litera occidit, ij. Corint. ij. lex est ministerium mortis & damnationis, Hoc est, non iustificat aut uiuificat (ut Pharisei sentiunt frustra) sed facit ut peccatum fiat supra modum peccans peccatum, Roman. vij. Hic non libet nobis amplius uel manifeste contemnere deum, uel presumere de nostra iusticia, sed conscientijs nostris territi desperamus, Hoc ministerio legis siue prædicatione poenitentiae, quam nunc uocamus cordis contritionem, utitur Euangelium, ut prius cognoscant peccata, & agnoscant iram DEI & sui damnationem, qui per Euangelium accepturi sunt remissionem peccatorum, Concluserit enim Deus per scripturam legis omnes sub peccatum, & damnationem, ut omnium miseretur, Roman. xi. Et ad Roma. i. dicitur. Reuelatur in Euangelio ira de coelo etc, Christus dicit. Spiritus sanctus cum uenerit arguet mundum de peccato & de iusticia et de iudicio etc, Sic territi prædicatione Petri Acto. ij. dicunt, Quid faciemus uiri? etc. Hæc poenitentia, quam nunc dico cordis contritionem, prærequiritur quidem ante iustificationem siue remissionem peccatorum, non enim iustificantur nisi poenitentes & resipiscentes, sed non iustificat, neque propter eam, sicut neque propter nostra opera et passionem, remittitur nobis peccatum, quemadmodum uides in poenitentia Esau, Saulis, Pharaonis, Iudæ proditoris. Accedens uero fides in Christum iustificat, quæ est remissio peccatorum. Sic Christus uult

O iij vtrunq;

CAPVT SECVNDVM

utrumq; prædicari, pœnitentiam & remissionem peccatorum in nomine suo, Et Iohannes Baptista & Apostoli, cum prædicant Pœnitentiam agite, addunt Appropinquat regnum cœlorum, Paulus Acto. xx. eruditissime utrumq; sic distinguit & distribuit, Annunciaui & docui uos, publice & per singulas domos, testificans Iudæis simul & Græcis pœnitentiam erga Deum, et fidem erga Dominum Iesum.

Quia uero scriptura etiam sæpe sub nomine pœnitentię uel sub nomine conuersionis uel reuersionis ad Deum comprehendit utrumq;, uidelicet & cordis contritionem & remissionem peccatorum, ut Marci. i. Iohannes prædicabat baptismum pœnitentię in remissionem peccatorum. Acto. xi. Ergo & gentibus dedit Deus pœnitentiam ad uitam. Ioelis. ij. Conuertimini ad me in toto corde uestro, ieiunio, fletu, planctu, & scindite corda uestra & non uestimenta uestra, & conuertimini ad Dominum Deum uestrum, quia propicius etc. Nos hoc amplectentes, ne uideamur inanem aut impiorum pœnitentiam docere, sed utilem & Christianam, Ex scriptura docere solemus, Pœnitentiam salutarem habere duas partes, alteram cordis contritionem, alteram fidem in Christum, ut cognito peccato de nobis desperantes confugiamus ad Christum, Hic, ut Paulus ait Gal. iij. lex est pædagogus, id est, urget ad Christum. Nihil prodest cordis contritio quæ facit desperare, nisi credas in Christum qui est iusticia, & sanctificatio nostra, resurrectio, salus et uita nostra. Hæc est salutaris pœnitentia, hæc est tota ad Deum conuersio, de qua prophetæ & psalmi sæpe concionantur,

*Papistarum
pœnitentia.*

Scholastici doctores sub AnthiChristiano papatu, acceperunt etiam nomen pœnitentię pro tota ad Deum conuersione

conuersione & hominis Impij iustificatione, Sed impijs
 me, Cut homines qui defecerant a fide, attendentes spiri-
 tibus erroris et doctrinis dæmoniorum &c. i. Timo. iij.)
 docuerunt poenitentiam habere tres partes, Cordis con-
 tritionem, oris confessionem, operis satisfactionem, his
 tribus absolui & perfici hominis ad Deum cōuersionem
 uel reuersionem, iustificationem & salutem. Vbi hic est
 Christus? Omnia perficies tuo corde, tuo ore, tuo opere,
 Christus hic ad iusticiam nihil est, Christus non est salua-
 tor, Nonne hoc est, quod Petrus de eis dicit. Dominum
 qui eos mercatus est negantes &c. ij. Pet. ij. Contritio
 necessaria est, Satisfactio nostri operis impia est, qua ne-
 gatur præcium sanguinis Christi, Auricularis confessio
 non est necessaria ita ut sine ea non sit tibi salus, Non
 enim debemus nos necessarium facere, quod Deus non
 mandauit, aut Christus non instituit, quemadmodum fe-
 cerunt Papistæ, non solum de confessione, sed etiam de
 multis alijs, Quam uero talis confessio (quam in nostris
 Ecclesijs seruamus) sit utilis ad eruditionem puerorum
 & inexpertorum, ad consolationem peccatorum, in qua
 accipitur etiam priuatim per Euangelium Christi Absol-
 lutio ab omnibus peccatis, non est nunc necessarium dis-
 cere.

Horum memineris lector per totum librum Iere-
 miæ, quia sicut nos mandato Christi prædicamus Euan-
 gelium, hoc est poenitentiam et remissionem peccatorum,
 ita & omnes prophetæ prædicant poenitentiam & remis-
 sionem peccatorum in nomine Christi, ut ante diximus.

QVID inuenerunt. Grauis expositula- Exprobratio.
 tio, Exprobrat populo, hac legis siue poenitentiae prædi-
 catione, peccata, ingrati- Pptum Dei,
 tudinem, Idolatriam, & contem-

CAPVT SECVNDVM

ptum dei, qui eduxerat ipsos ex Aegypto per mare rubrū
per desertum, in terram optimam, ut sponsus charissimam
sponsam suam ex omnibus malis & periculis corporis &
animæ, in omnia bona sua & corporalia et spiritualia, De-
dit enim eis Regnum corporale & Sacerdotium id est
uerbum & sacra sua, Beneficia Dei populo præstita lege
in Exodo & Iosua, Contemptum populi, principum, sa-
cerdotum & prophetarum & idolatriam eorum, lege, in
libro Iudicum, in tertio & quarto Regum & in secundo
Paralipomenon, &c. frustra enim legunt prophetas, &
frustra scribimus illis qui historias ignorant.

*Regnum Sa-
cerdotium.*

Maximum beneficium corporale in terris est habere
Regnum, id est, omnia quæ ad hanc uitam pertinent, &
habere ea in pace, Sed maius est habere sacerdotium, id
est, uerbum & sacra Dei, per quod Regnum æternum &
uitam æternam accipimus, Nos Christiani, utcunq; Re-
gnum Christi nō sit de hoc mundo, tamen habem⁹ etiam
promissionem Christi, Hæc omnia adijciuntur uobis, &
Christus iussit nos orare, Panem nostrum quotidianum
da nobis hodie, Satis habemus super terram, si non uersi
ad auariciam contenti sumus præsentibus, id est, ijs quæ
adsunt, donec Deus curet nobis meliora, qui dicit, Non te
desero neq; derelinquo Heb. xiiij. Sacerdotio autem Chri-
stus nos summe honorauit, non quidem illa pompa Mo-
sis sine legis, neq; datis qui proprie uocentur. sacerdotes,
sed datis Ecclesiæ ministris & doctoribus uerbi DEI &
tractatoribus sacrarum scripturarum, sine quibus Ecclesia
ne esset quidem, nemoq; saluaretur, Et Christus mortuus
est, resurrexit & consedit in dextera patris ad hoc ut spon-
sæ suæ tales daret ministros, quemadmodū Paulus Ephe.
iij. dicit, ex Psalmo. Christus ascendens in altum dedit
dona Homini-bus, id est, quosdam dedit Apostolos, quos-
dam.

dam Euangelistas, quosdam prophetas, quosdam pasto-
res et doctores ad consumationem corporis Christi quod
est Ecclesia &c.

Sed nos, quemadmodum illi, defecimus a uerbo
DEI ad traditiones humanas & doctrinas Dæmoniorz *Ingratitudo
& impietas
nostra.*
sub Antichristiano Papatu, & suscepimus falsos DEI
cultus uerasq; Idolatrias, alias saluandi rationes quam
per solum Christum, Et nunc per Dei clementiam resti-
tutum ministerium salutis, sacrum Christi Euangelium,
contemnimus, odio habemus, persequimur, ut peream⁹
quemadmodum illi perierunt, ut in Psalmo dicitur, No-
luit benedictionem & elongabitur ab eo, Vtinam post
tantos errores, scelera & Idolatrias adhuc audiremus
uoces Prophetarum nostrorum, Quid mali feci uobis?
ait Dominus, Ego tradidi unigenitum meum pro uo-
bis, dedi uobis sanctos prædicatores & Doctores, susti-
nui patienter diu expectans uos ad pœnitentiam, Alijs
pereuntibus uobis peperci etc, Verum hoc summe ac-
cusat in Ieremia, quod etiam admoniti post tantam auer-
sionem, non dicunt, non cogitant, Vbi est Dominus qui
redemit nos, ut reuertamur ad ipsum? Hæc est impœni-
tentia.

VANA IDOLA, id est, quæ nihil sunt, *Idola extra
ditionibus hu-
manis.*
iurare non possunt, & cultus eorum sunt nihili cultus.
At dicunt se ita colere Deum uerum, et hunc uerum ue-
ri DEI cultum esse, ut dictum est in præfatione D. Lu-
theri. Sed Christus dicit ex Esa. Frustra colunt me, id
est, omnis eorum cultus est frustraneus & uanus, qui re-
licto uerbo DEI, docent doctrinas & mandata homi-
num. Ideo sequitur. Et frustrati sunt, id est, Non sunt as-
secuti quod uoluerunt.

*Differentia
falsæ & ueræ
religionis.*

CAPVT SECVNDVM

Aduerte quod hoc uerbum Frustrati sunt, Hic proprie est uerbum Spiritus sancti, quod Ieremias ex Spiritu DEI dicit. Siquidem in hoc differt omnis falsa religio gentilium, Phariseorum, Pseudoprophetarum, Pseudapostolorum, Papistarum, Turcarum, Monachorum, a uera religione populi Dei et Christianorum, quod illa non assequitur remissionem peccatorum & certitudinem siue bonam conscientiam de remisso peccato & data uita æterna, sed frustratur de omnibus quæ sperat & petit, Hæc autem assequitur & non frustratur, quia agnoscit quod in Psalm. dicitur, Apud Dominum misericordia et copiosa apud eum redemptio.

Turca ieiunat, non bibit uinum, sedet super terram, tundit in oratione pectus, iactat caput, circumciditur, habet suos Monachos etc, sed frustratur. Papista docet doctrinas & mandata hominum, satisfacere conatur suis operibus pro peccatis, currit ad loca sancta, emit indulgentias Papales, sacrificat Deo Massam siue Missarum, inuocat sanctos, ieiunat ad honorem sanctorum, hac uita defunctorum, sacrificat eis, confidit eorum patrocinio, assumit singulares fraternitates, aspergitur aqua, ut uocant, benedicta, emit sibi multa missalia sacrificia, emit absolutiones Episcoporum suorum (qui ungunt lapides & rasos truncos, & baptizant campanas, & ornant suos cultus & mendacia uanis indulgentijs) emit sibi merita & bona opera Monachorum, fit Monachus niger, albus, varius, fit Carthusianus, Hos alienos Deos habet quibus fidit, & dicit hæc esse cultum Dei & ueram religionem, & tamen frustratur, non assequitur per talia remissionem peccatorum, ut habeat bonam & certam coram DEO conscientiam sibi remissum esse peccatum, se esse indubitate filium DEI, se certo habere uitam æternam

nam, Nulla enim falsa religio, neq; Iudaica nunc, neq; Turcica, neq; Papistica hanc certitudinem & ueritatem assequi potest.

Ideo Papistici Doctores et Monachi, cum uiderent se post tales conatus & cultus manere in dubitatione, incertos et dubios num uere esset eis remissum peccatum, essent filij DEI & salui, incepterunt docere & certo statuere quod Christianus debet dubitare num uere habeat remissionem peccatorum, placatum Deum & salutem, Quia, inquit, Qui dubitat continetur in humilitate, qui autem humiliat se, exaltabitur, Id est, ut ipsi dicunt, qui dubitat saluabitur. Si autem aliquis (ut aiunt) eo dementiae (sic uocant) peruenerit, ut certo credat sibi remissum esse peccatum & se certo habere uitam aeternam, nihil dubitans, is magna praesumptione superbit, Ideo illum Deus destruet, quia Deus superbis resistit, & qui se exultat humiliabitur. Non audis doctrinas Antichristianas illorum qui defecerunt a fide 1. Timot. iij? Quia post omnes suos labores & uanos cultus sic sentiebant, Nos qui praeter ceteris sumus sancti patres & multa facimus, non possumus omni nostra sanctitate eo peruenire, ut certo sciamus nos propitium habere Deum. Multo minus alij qui non sunt in tam sancto ordine neq; tanta bona faciunt ut nos, possunt ad illud certitudinis peruenire, Si enim aliquis suis meritis eo posset peruenire, nos certe perueniremus. Videtur ergo Deus uelle nos dubitare, ut contineamur in humilitate, Ideoque hoc docebimus, quod Christiano sit dubitandum, Vides quod frustrati sunt etiam optimi inter nos, sicut & Frustrati impij Iudaei suis cultibus, & gentiles suis iusticijs. Non enim possunt inuocare neq; exaudiuntur. Quomodo enim inuocarent qui non credunt? quomodo crederent

CAPVT SECVNDVM

qui docent dubitandum de bonitate Dei erga nos, et interim confidunt in suis operibus, ordinibus, religionibus, meritis: quæ sunt dii alieni ipsorum.

Nos autem Christiani non presumimus de nobis et nostris meritis, atq; adeo agnoscimus nos ex nobis esse peccatores & damnatos & desperamus de nobis, sed credimus in Iesum Christum filium DEI, per quem, & propter quem certo remittuntur nobis peccata, sumus indubitate filij Dei, uiuimus cum gratiarum actione bona conscientia coram Deo, & uere ac certo habemus uitam æternam, Dubitare non est credere sed infidelem esse et manere sub ira Dei, sub qua sunt omnes homines, quotquot non liberantur per illud benedictionis semen Abrahamæ promissum, Christum Iesum Dominum nostrum,

PER TERRAM SITIS, id est, ubi non licebat uiuere hominibus, Deerat enim & aqua & omnia quæ ad uictum pertinent. Vbi Dominus bis ex silice dedit aquas largissimas, Exod. xviij. Num. xx. Et induxi uos in terram fructiferam, scilicet Cananæorum, quā Moses dicit terram lacte & melle manantem, id est, copia omnium rerum abundantem. Quid ergo male meritis sum de uobis, ut me relicto declinetis ad doctrinas & traditiones humanas, propherantes & docentes de Baal, id est, alios cultus, & adhæreatis non viro uestro DEO, ut maneatis in ipsius uerbo, sed uanis idolis per quæ frustramini, id est, nihil accipitis nisi perditionem.

*Vanitas est
uana doctrina
id est, idolatriæ.*

VANITATEM, ut dixi, vocat Propheeta Ieremias falsum Dei cultum & Idolatriam, id est, cultum qui est sine uerbo & contra uerbun Dei tantum ex doctrinis hominum humana cogitatione excogitatus, quò nos

quò nostra stulta sapientia & ratio propendit, vbi nobis relictum sumus sine spiritu DEI, Lutherus Psalmo xxiiij. & alibi, rectissime et significanter uertit uanum siue uanitatem uanam doctrinam, Vbi legimus, Qui non accipit (in Heb. leuauit) in uanum uel ad uanum siue ad uanitatem animam suam, sic uertit. Qui non delectatur uana doctrina, Nam leuare animam quid sit Hebræis, dicam aliàs uel in hoc Jeremia.

VMBRAM MORTIS vocant Hebræi, ubi est tenebrosum, id est, omnia infausta, ubi nihil boni adest, nihil commodi, ubi non libet agere, unde cupimus quamprimum euadere, quia deteriora illic meruimus quam coram uidemus, Siquidem pereundum nobis est, nisi quam primum ad commodiora loca perueniamus, quemadmodum quando filij Israel erant in deserto, & clamabant, Hic non est potus neq; panis, non est ager qui colatur etc, reuertamur in Aegyptum, Sic quis in ualle tenebrosa & desertis syluis, ubi a grege & pastore aberrauerit, est in umbra mortis, non solum non habens tutelam, sed etiam lupis obnoxia. Sic & in umbra mortis ambulamus, quando in lucis & desertis sumus, ubi non solum omnia quæ requirimus desunt, sed etiam periculum nobis est a latronibus, quod alij ibi interfecti sunt. Granatim ibi sumus, & gaudemus inde liberati, Ibi enim est imago mortis, nihil uersatur ob oculos nisi infelicitas & mors. Siquidem Hebræi tenebras infelicitatem, lucem foelicitatem dicunt, ut saepe in Psalmis, ut ibi. Exortum est intenebris lumen rectis corde etc. Item lux orta est iusto & rectis corde leticia. Item, Illuminet Deus vultum suum super nos etc, Hoc modo loquitur quis Christi in Psalmo. Si ambulauero in medio
P. iij. vmbrae

CAPVT SECVNDVM

vmbra mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.
 Homicida aliquis coniectus in carcerem, ut publico iu-
 dicio occidatur, recte dicitur sedere, id est, habitare in
 umbra mortis, nihil enim ibi uidet nisi mortem, edens et
 bibens cogitat mortem, dormiens somniat se rapi ad sup-
 plicium, & uel media nocte cum nullus homo accedit, si
 Mus aliquis ibi currat, metuit adesse lictorem, adeo iam
 totus est in morte etiam antequam occidatur, Si postea
 ex isto periculo, per gratiam principis, præter spem, libe-
 ratur, rectissime dicitur, Hebreo more rediisse saluus ex
 regione vmbra mortis, atq; adeo ex inferis & morte re-
 diisse, ut sæpe in Psalmis, Eruisti ex inferno animam me-
 am, Item, Eripuit animam meam a morte, oculos meos a
 lachrymis, Hoc enim in sacris literis transfertur ad cōsci-
 entiam hominum perpetuo timore damnationis & mor-
 tis æternæ laborantium, qui sedent, id est, habitant in te-
 nebris, id est, ignorantia gratiæ DEI, & in umbra mor-
 tis, qui ut Hebræ. ij. dicitur, metu mortis per omnem ui-
 ram obnoxij erant seruituti, Sic canit de Christo beatus
 Zacharias Luca. i. Remissio peccatorum prædicatur
 per uiscera misericordiæ DEI nostri, in quibus uisitauit
 nos Oriens ex alto, Illuminare ijs qui in tenebris & in
 umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in ui-
 am pacis.

Contaminaue-
 runt ingrati
 terram sanctā

INGRESSI autem, Postquam Deus
 purgauerat terram promissam ab impuritatibus & idola-
 trijs Cananæorum, expulsis inde et deletis ipsis Cananæ-
 is, dedit eam filiis Israel, & uocauit eam terram suam, ter-
 ram sanctam, hereditatem et possessionem suam, quod ibi
 nunc habitarent filij Israel, populus Dei, & ibi haberent
 Regnum & Sacerdotium Dei, uerbum Dei, altare & om-
 nia sacra

nia sacra Dei, Ipsi autem filij Israel egregiam gratiam reddentes Domino, terram fructiferam & sanctam quam acceperant a Domino contaminauerunt suis impuritatibus & sceleribus, plus quam ante Cananei & Amorrhæi, et hereditatem Domini, id est, eandem terram, quam acquisiuerat dextera sua, expulsis Cananæis (ut dicitur, psalm. lxxvij.) fecerunt ut esset Domino abominatio, sua falsa doctrina, seductione, fictis Dei cultibus & ueris idolatrijs. Hæc scilicet perpetuo ferret Deus?

Deus semper tulit peccatores, istos autem contemptores ferre tandem non potest, quorum peccatum fit maius & damnatio grauior, quando increpati uerbo Dei per prophetam non respiciunt, Nam interim expectat eos Deus ad poenitentiam Ro. ij. quibus impoenitentibus melius fuisset uiam ueritatis ignorasse, quam quod retrocedunt a sancto ipsis tradito mandato, ij. Pet. ij. Fiunt enim posteriora ipsorum peiora prioribus, Sicut factum est Iudæis, generationi pessimæ, Luca. xi. propter quos terra dilecta Deo iam facta est abominatio & abominata Deo, ut uideas illud quod uulgo dicimus, locus non sanctificat hominem, sed homo locum uel sanctificat uel Impurat. Quæ autem sit contaminatio & abominatio terræ sanctæ siue terræ Dei, addit Ieremias, Sacerdotes non dixerunt &c. Omnes deferuerunt uerbum dei a minimo usque ad maximum, Non est in eo populo sanitas Esa. i. &c.

PERPETVA contentio. Contendit Deus aduersus maliciam hominum & idolatriam ficti cultus & excogitata religionis, ubi docentur doctrinae & mandata hominum, contendit, inquam, foris per prophetas & prædicatores uerbo Dei damnantes talia, intus uer-

Contendit
Deus.

Q

ro con-

CAPVT SECVNDVM.

ro confundendo, per prædicationem poenitentiae, confici-
entias, ut erubescant homines, & requirant Dominum,
dicentes, Vbi est Dominus? quodnam est Dei uerbum,
& uoluntas? Reuertamur ab erroribus & malicia nostra
ad Dei ueritatem, Quemadmodum nunc rursus reuelas-
ta ueritate Euangelij contendit Deus per predicationes &
doctores contra nostros errores, traditiones & fictos Dei
cultus, idolatrias & religiones, ut agnoscetes nostra ma-
la reuertamur ad Euangelium gloriae Dei. Quod autem
dicit, Perpetua contentio est mihi, &c. significat eos hacten-
us non resipuisse, Perpetuo, inquit, damno uestra mala
quæ non deseritis, & impoenitentes permanetis.

Hæc magna gratia Dei est, q̄ ne peccantes quidem
suos deserit aut abicit, sed increpat eos ut pater filios, &
promittit remissionem peccatorum resipiscentibus. Sed
horrendum Dei iudicium est, quando Deus dicit, Gene.
vi, Non iudicabit (uel, non contendet) posthac Spiritus
meus in homine uel hominibus, id est, Non audient ultra
increpationem sanctæ prædicationis, Quemadmodum
pater aliquis increpando fatigatus & desperans de inobe-
dientibus filiis, dicit frustra tentauit omnia, cogor eos de-
serere, Sic de perduto Regno Israel, dicitur iij. Reg. xvij.
Factum est cum peccassent filij Israel Domino Deo suo
&c. lege reliqua. Et de perduto Regno Iuda, ij. Paral.
xxxvi, Rex & uniuersi principes sacerdotum & populus
præuaricati sunt inique iuxta omnes abominationes gen-
tium, & polluerunt domum Domini, quam sanctificaues-
rat sibi in Ierusalem, Mittebat autem Dominus Deus pa-
trum ipsorum ad illos per manum nunciorum suorum,
de nocte confurgens & quotidie commonens, eo q̄ par-
ceret populo, & habitaculo suo, At illi subsannabant nun-
cios

cios Dei, & parui pendebant sermones eius, illudebantq;
prophetis, donec ascenderet furor Domini in populū ei⁹,
& esset nulla curatio, &c. lege reliqua.

TRANSGITE AD. Chitim, quod *Chitim*
nostri legunt Cethim uel Kethim, sunt Macedones &
alii Græci & Itali, Macedones absq; dubio dicuntur Ke-
thim, i. Machab. i. ubi dicitur Alexander Magnus egres-
sus de terra Kethim. Kedar autem siue Cedar est regio *Kedar.*
Agarenorum siue Arabia, a filio Ismaelis dicta, qui uoca-
batur Kedar, Gen. xxv.

Non laudat hic Deus gentiles, q̄ constantes sunt re-
tinentes Deos suos, sed collatione arguit Iudæos, q̄ uer- *Novissima boni-
minis peiora.
Luca. xi.*
rum Deum & beneficium abijcere possunt, quando illi
uanos Deos, per quos nihil assequuntur, non abijciunt.
Quo manifeste dicit eos qui cognita ueritate uerbum
DEI abijciunt, postea fieri ipsis gentibus gentiliores.

GLORIAM suam. Id est, uerum & be- *Deus per uera
bum est gloria
nostra.*
neficum Deum & uerbum Dei, quo cognoscitur uolun-
tas Dei bona erga nos, mutauit populus, in doctrinas ho-
minum & uanos cultus DEI, quo non Deus colitur sed
Idolū id est, res nihili, quemadmodum Christus dicit ex
Esaia, frustra colunt me, id est, frustraneus est omnis cul-
tus eorum & uanitas, qui docent doctrinas & mandata
hominum, de quibus idolis & cultibus, supra dictum est,
Ambulauerunt post uana idola & frustrati sunt.

Deus per uerbum suum est gloria nostra actiue &
passiue. Ipse enim glorificat nos credentes & suscipientes
uerbum ipsius, facit nos filios esse Dei & dat nobis tem-
poralia & aeterna bona. Nos uero credentes uerbo eius
uicissim glorificamus eum, agnoscetes eum esse patrem

Q. ii nostrum,

CAPVT SECVNDVM.

nostrum, fidentes bonitate eius, adhaerentes ei etiam cum penuria affligimur & mala patimur, certo sperantes q̄ sit succursurus & liberaturus, quemadmodum Moyses dicit. Deut. viij. Afflixit te penuria, ut tentaret etc. pradicantes eius misericordiam, inuocantes eum & gratias agentes. Sic Abraham dedit gloriam Deo, credens in spem præter spem, & q̄ Deus possit & uelit facere alioqui impossibilia, postquam promissit, promissioni Dei credere est glorificare Deum & gloriari de Deo q̄ talem habemus Deum qui possit & uelit nos iuuare & glorificare, O ineffabilem gloriam credentium, De⁹ enim est gloria ipsorum. Alioqui omnes homines peccauerunt Ro. iij. & uacant gloria Dei, id est, non possunt increduli gloriari de Deo, q̄ sit pater ipsorum, q̄ remittat ipsis peccata, quod det ipsis uitam æternam, sed licet sese uarijs & multis quasi DEI cultibus sese torqueant, tamen manent in obscuritate sensus sui, &c. Col. ij. ut ante dictum est, frustrati sunt. Et Ro. i. Mutauerunt gloriam immortalis Dei in imaginem hominis, uolucrum, serpentum, pecudum, id quod desumptum est ex psalmo ubi dicitur de uitulo Aaron. Et mutauerunt gloriam suam, id est, Deum qui gloriose eduxerat ex Aegypto, per mare rubrum &c. in similitudinem uituli comedentis panem.

Cœli.

OBSTVPESCITE COELI, Vel

Obstupeſce cœlum etc. Hebræi semper dicunt in plurali Samaim, id est cœli, sicut latini dicunt tantum in plurali Nuptiæ nuptiarum. Ideo ex hoc nomine non opus est disputare de multis cœlis. Nam quod Salomon in oratione ad Deum dicit. iij. Reg. viij. Ecce cœli & cœli cœli, uel cœli cœlorum non capiunt te, (ubi ter ponitur Cœli) hunc uidetur habere sensum, Domine tota terra non capit te.

pit te, quanto minus hoc templum, quod est super terrā, includet & comprehendet te, Ecce cœli, id est cœlum, & cœli cœli, id est, etiam si essent multi & infiniti cœli, non comprehenderent te infinitum & immensum, qui continet omnia, es intra omnia & extra omnia, incomprehensus. Tamen non repugno si quis etiam in sacris literis contenderit cœlos dici quos nos cœlos & orbis celestes uocamus, modo scias scripturam, ut audisti, cœlos tantum in plurali dicere & facere uarios cœlos secundū uarietatem terrarum, ut huius populi sit aliud cœlum, aliud alterius populi etc, Deus est super omnes cœlos, Christus ascendit super omnes cœlos, id est, ubiq; adest super omnes omnium terrarum homines. Quod nostri interpretes recte uertunt nunc cœlum, nunc cœlos, ut in principio Geneseos, In principio creauit Deus cœlos & terram, quis ibi non recte uersum diceret, creauit Deus cœlum & terram? In oratione Dominica Hebraismus est, Pater noster qui es in cœlis, pro qui es in cœlo. Sed uideamus huius loci sententiam.

Vniuersum, quod uocamus, quandoq; significatur *Vniuersum.* in scripturis sanctis, cœli et terræ nomine, ut in principio creauit Deus cœlum & terram, id est, omnia quæ sunt, siue totum vniuersum. Quandoq; ita explicatur, Cœlū, terra, mare & omnia quæ in eis sunt, ut saepe in Psalmis & Prophetis. Nōnunquam etiam tantum cœli nomine, quo significatur, quicquid cœli ambitu continetur, ut hoc loco.

Obstupesce cœlum super hoc, id est, propter istam inobedientiam, contemptum DEI & Idolatriam populi impœnitentis, qui nullis DEI minis, terroribus, plagis potest emendari aut permoueri ad pœnitentiam, licet clamet per suos Prophetas, tamen nihil efficit etc.

*Creatura in-
gemiscit.
Roman. 8.
Armatur con-
tra impieta-
tem.*

Q. iij,

Exhorresce

CAPVT SECVNDVM.

Exhorresce cœlum, id est, omnis creatura Dei detestare hanc huius populi impudentiam & scelera, quod dereliquerunt Dominum.

Hæc uerba in Prophetis non solum sunt Prolopora, sed creaturæ Dei uere audiunt, etiam aures non habentes, cum impij contemptores non audiunt, quemadmodum Moyses testes uocat suæ doctrinæ cœlum & terram, dicens. Audi cœlum quæ loquar, audiat terra uerba oris mei. Et Christus, Ite, inquit, in mundum uniuersum & prædicate Euangelium omni creaturæ, ut omnis creatura sit testis quod ubiq; prædicatum est Euangelium, & nemo habeat excusationem in die iudicij, quasi non audierit, quemadmodum Paulus Roman. x. Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiit sonus eorum & in fines orbis terræ uerba eorum. Sic audit creatura, ut testificetur contra contemptores uerbi Dei, & commoueatur mandato DEI, irritantis & armantis omnem creaturam aduersus impietatem, ut qui antea omnibus abundabant, quietissima pace fruebantur, quibus omnia seruiebant, cœlum, terra, homines etc. nunc cœlum neget pluuiam, aut alioqui inclementis sit, aer pestilens, sit ignis absumat domos & rem familiarem, aqua exundans sata mergat, bestię damna inferant, uermes & bruci omnia terræ nascentia uorent, uaria pericula, uaria damna, uariæ mortes accendant, seditioes excitentur, affligantur & pereant per Assyrios, Chaldaeos, Romanos, per hostes qui antea metuebant, quando Deus protector erat, per Turcas, ut nunc accidit nobis.

Nunquam & nusquam sumus tuti, postquam sumus traditi in reprobum sensum aduersus Deum, horrenda scelera committimus, Roman. i. malis conscientijs laboramus.

laboramus, omnis creatura Dei armata per Deum contra nos, detestatur et persequitur nos, nihil lucis, id est, felicitatis, gaudij & pacis est nobis, sed omnia sunt nobis tenebræ, Ipsum cœlum lucidissimum & omni aliæ creaturæ benignissimum, nobis est turbatum & iratum, Sol, omni creaturæ iucundissimus, nobis obscuratur, Luna alijs lucens nobis tenebrosa est. Sic Esaias cap. xij. de pereuntibus & occumbentibus Babylonijs dicit. Obtenetratus est Sol in ortu suo, & Luna non splendet in lumine suo, Ecce dies Domini crudelis etc, Super hoc cœlum turbabo & mouebitur terra de loco suo, Cum tamen interim uictorib⁹ Moedis & Persis applaudebant omnia, cœlum, sol, luna, stellæ, terra etc, quemadmodum de eis, ibidem dicitur, Exultantes in gloria mea, Quod quidam non intelligentes, exposuerunt tales locos Prophetarum (ubi de perditione impiorum dicitur) de extremo iudicio, propterea quod Christus prædicit. Sol obscurabitur etc.

Lege Exodum, Vide in plagis Aegyptiorum, quam armet Deus contra eos, cœlum, terram, aquas & ea quæ in eis sunt, donec contumaces pereant, Contra blasphemos filios Israel misit igniuomos serpentes, Contra Cananeos misit crabrones, Deut. vij. ut scirent se in iudicium DEI cecidisse pereuntes antequam Filij Israel aduentarent. Terra illa, in qua regnauerant abundantes copia omnium rerum, iam amplius sub illo cœlo eos non ferebat, Utinam uel in istis Dei iudicijs respiscamus & reuertamur ad Dominum, quemadmodum Paulus dicit 1. Corint. xi. Cum iudicamur, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur, Sed multi indurantur ut Pharaon, ut impenitentes Iudæi, de quibus dicitur, Es

CAPVT SECVNDVM.

Isa. ix. Populus non est reuersus ad percutientem se, & Dominum exercituum non requisierunt.

Quidam hodie ex principibus nostris & stultis Episcopis postquam nunc Turca tenet Hungariam, & metuunt sibi a Turca Poloni, Austria, Carinthia, Morauia, Silesia & magna pars Germaniae, inuestigant diligenter num sit aliquis qui non ieiunet in uigilijs (ut uocant) Apostolorum, capiunt & ultimo supplicio dignos iudicant sanctos praesbyteros qui sincere praedicant Euangelium pacis aeternae, & eos qui illud confitentur, per istas idolatrias & idolomanias & per condemnationem sanguinis innocentis, uolentes placare iram DEI, in quam se uident incidisse, & blasphemantes, quod propter praedicatum Euangelium Christi ista mala per Turcam patiuntur. Plane non aliter quam Ahas Rex Iuda, qui per Syros perditus uoluit placare Deos Syriae, & punitus & uastatus a Deo per Philistaeos, per Assyrios &c. multiplicauit altaria, & cultum Dei, ut Deum haberet aduersus hostes propitium, ut nostri faciunt suis cultibus Sanctorum, processionibus, Missis, iusticijs humanis contempto uerbo Dei & Euangelio Christi. Et caeci (quemadmodum Iudaeorum Principes, Reges, Sacerdotes, prophetae & Populus, contra quos agit Ieremias) non uident, quod propter suas idolatrias & fictos cultus, quae nunc damnantur per Euangelium gloriae Dei, & propterea quod contemnunt, blasphemant, oderunt, persequuntur Euangelium Christi inciderunt in hanc calamitatem, ut adhuc resipiscant. Sed quemadmodum mulier contemnit amatorem suum, ita me contemnit domus Israel, dicit Dominus. Non ergo leue uerbum prophetae est, sed graue ualde, & iudicium indignatione Dei plenum, Obstupefcite caeli, horrescite & con-

& contremiscite, dicit Dominus, id est, quicquid continetur sub cælo, omnis creatura ingemiscat, indigne ferat & doleat hunc Dei contemptum, idolatriam, ingratitude nem, blasphemiam humanarum doctrinarum, ficti cultus & falsarum religionum.

DVO MALA. Elegantissima allegoria uel similitudine eruditissime exprimit peccatum ipsorum propter quod perituri sunt nisi resipiscentes poenitentiam agant, & reuertantur ad Dominum quem dereliquerunt. Hæc duo mala coherent & secundum post primum necessario sequitur. Derelicto enim Deo, id est, uerbo Dei salutifero, quærimus magno studio alia per quæ uiuemur & saluemur secundum doctrinas humanas, sed frustra, ut infra dicit. Siste quæso pedem, & ne ita curras anhela, Nequaquam, sed adamabo alienos & sequar eos, psal. xv. Multiplicati sunt dolores eorum qui post alium accelerant.

Fons uitæ Deus.

Se dicit Deus fontem uel scaturiginem aquæ uiuæ, id est aquæ, quæ ultro suggerit et perpetuo profluit et adfluit nobis, sine nostro sumptu & labore, natura tantum fontis bonitate & abundantia. Habentes enim uerbum Dei, id est, credentes, habemus Deum nobis propicium & patrem, is omnem misericordiam, id est, beneficentiam effundit super nos, quos facit per fidem filios suos, quemadmodum loh. i. dicitur, dedit eis potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomen eius, qui non ex sanguinibus &c. suggerit nobis perpetuo ut fons aquam uiuam mera sua bonitate & gratia sine nostro opere, non nostro merito, peccatores enim sumus & ex nobis damnati, id est, suggerit & effundit nobis credentibus in Christum omnia quæ æternæ & huius uitæ sunt, (hæc est aqua uitæ) uerbum

Beneficia Dei in Ecclesia Christi.

CAPVT SECVNDVM

uitæ æternæ, datis pijs prædicatoribus & doctoribus, dat
sua Sacramenta, dat iusticiam suam siue remissionem pec-
catorum, exhortationem, consolationem, spiritum sanctū
suum, uaria dona, quibus ædificatur & ornatur Ecclesia,
Adest nobis in omni tentatione & necessitate corporis
& animæ, dat panem quotidianum, adiicit nobis omnia
quæ ad uictum attinent, secundum promissionem. Hæc
omnia adiicientur uobis, conseruat nos ne pereamus per
diabolum, mundum, carnem propriam.

Abolitio legis.

Impletio legis.

Ipse abolet nobis legem per filium suum in quem
credimus, ne lex damnare nos possit, quæ damnat om-
nes homines, qui non credunt in Christum. Efficat in
nobis per spiritum sanctum, primum ut credamus in fi-
lium, & hac fide fiamus filij DEI, iusti & in æternum salu-
ui, Deinde ut uaria DEI dona, id est, Apostolos, Euan-
gelistas, Prophetas, Pastores, Doctores, Ephe. iij. habea-
amus ad perficiendum corpus Christi quod est Eccle-
sia, Tertio, ut bonæ arbores, id est, iusti & filij Dei facti,
bonos fructus pariamus, bona opera faciamus quæ De-
us sua lege siue præceptis in prima & secunda tabula
mandauit, & tamen per eundem Spiritum sanctum siue
spiritum fidei continet & retinet nos, ne confidamus in
bonis operibus, quæ facimus secundum mandata DEI,
quemadmodum iusticiarij illi, Luca. xviij. qui confide-
bant in semetipsis tanquam iusti & aspernabantur cæte-
ros, sed confidamus in solo DEO per Iesum Christum
Dominum nostrum, scientes illud. Cum feceritis omnia
que præcepta sunt uobis, dicite, serui inutiles sumus, que
debuimus facere, fecimus. Scit etiam quod hæc bona
non faceremus, nisi ipse per Spiritum sanctum daret no-
bis ut faciamus. Scit etiam quod quæ bona a DEO
præcepta

præcepta facimus, acceptat Deus ut sancta sacrificia, & placent Deo, propter Christum in quem credimus, id est, quia nos ante placemus ei propter Christum cui fide incorporati sumus & filij Dei facti, Et ita placent DEO nostra bona opera non solum secundæ tabule, sed in primis primæ tabulæ, sine qua altera nihil est, ut reddat nobis mercedem, non meritam sed promissam filijs, id est, credentibus, non alijs, corporalia & spiritualia bona.

Sciamus præterea, cum facimus omnia quæ præcepta sunt nobis, quod legem implemus, quemadmodum Paulus ait, Qui diligit proximum legem impleuit, Implemus uero non nostro opere interno & externo, id quod est impossibile, & qui hoc conantur, quasi impleta lege per opera salui sint, semper manebunt sub lege, & sub ira Dei, Roman. ix. Israel sectando legem, in legem iusticiæ non peruenit, quia quasi ex operibus & non ex fide, Sed implemus legem per gratiam DEI, ut Augustinus loqui solet, Scire enim debemus, quod illa quæ facimus, quæ Christus uocat omnia, dicens, Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt uobis etc, minima sunt ad ea quæ lex exigit & quæ non facimus, Perpetuo enim plus exigit Lex dicens, Ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus uiribus tuis, Ille exactor etiam damnaret nos omnia facientes, nisi Christus nos ab exactore & damnatore lege liberafset, ut nunc impleamus legem non sub exactore lege, sed sub Christo, natura spiritus sancti id postulante ut beneficiamus, qui datus est nobis.

Quomodo ergo implemus legem per gratiam Dei? Deus dedit nobis spiritum filij sui, per quem liberamur ab exactione & damnatione legis, sumus iusti & filij

R ij

DEI

Per gratiam
implemus legem.

CAPVT SECVNDVM

Dei in aeternum salui, inuocamus Patrem in omni necessitate nostra, credentes q̄ exaudimur in nomine Christi. Ad hoc enim proprie dedit Deus nobis Spiritum filij sui, ut in eo clamemus Abba pater, Galat. iij. Hic sumus filij Dei & in gratia Dei, Deo accepti, In hac gratia Dei habemus etiam ad hoc Spiritum sanctum, ut legem impleamus, id est, Deo mandanti obediamus, Hoc est, bonam uoluntatem habeamus & beneficiamus, quisq; secundum uocationem suam, Iustificati ergo & filij DEI facti, incipimus facere legem, & hæc inchoata obedientia placet Deo & acceptatur ab eo pro perfecta obedientia, & habet eam quasi omnia fecissemus, & quæ nondum facimus, & quæ perperam contra legem fecimus & adhuc facimus (Optime enim omnia facientes, sumus adhuc peccatores) illa non imputat nobis, quia habemus apud eum remissionem peccatorum per Christum. Hoc est igitur implere legem ex gratia Dei, non ex opere nostro quod est imperfectissimum, cum ex fide facimus quæ Deus præcepit, & illa opera nostra, licet imperfectissima pro perfectis ex gratia acceptat Deus, quasi totam legem fecissemus, & quæ nondum facimus aut male facimus, non imputat nobis sed remittit nobis peccata ex eadem gratia, Hic lex nostra bona accusare non potest, quia aduersus huiusmodi non est Lex, Galat. v. Et nostra mala damnare non potest, quia ea non inuenit in nobis, sunt enim a Deo remissa, tecta, abolita, Hic etiam ipsa Lex iudicabit legem impletam, ubi nihil inuenit q̄ damnet, sed bene uidet non impletam esse opere nostro, sed gratia & imputatione Dei, qui suam iusticiam nobis imputat, & nostram iniusticiam non imputat nobis. Huic gratiæ Dei lex cedere cogitur, Non enim sumus sub lege, sed sub gratia Dei in Christo, Roma. vi. Et Deus operatur

IEREMIAE.

L.

us operatur in nobis & uelle & perficere pro sua erga nos bona uoluntate. Philip. ij.

Vides itaq; Deum credentibus esse Patrem & fontem aquæ uiuæ, qui largitur nobis omnia quæ æternæ et quæ huius uitæ sunt, & facit nos filios DEI, Hæredes Regni æterni, ut non dicam, quod tandem Christus in extremo abolēbit mortem in æternum, & tradet Regnū Deo & Patri, i. Corint. xv. Omnia nobis proueniunt ex illo fonte, ita ut etiam bona opera nostra, quæ nostra sunt, quia nos facimus ea, ipsius sint, cuius spiritu fiunt, & cui ea ex gratia accepta sunt etc, Ita Prophetæ prædicauerunt Deum & Dei gratiam, & prædixerunt in Ecclesia prædicandam DEI gratiam in Christo pro nobis mortuo, quod Deus omnia facit pro nobis, & quod non iustificamur nostris operibus aut nostra iusticia, ut Psal. xxi. Venient & prædicabunt iusticiam Dei populo nascituro quod Ipse facit, Hæc est iusticia Dei, quod ipse est fons aquæ uiuæ, id est, quod Ipse facit omnia nobis in salutem.

Sed uide nunc impietatem ingrati populi. Me, inquit, derelinquunt fontem aquæ uiuæ, id est, Verbum meum abiiciunt, & cupiunt iuuari & saluari per doctrinas & mandata hominum, per sua opera, per suos excogitatos Dei cultus, per suas falsas religiones, Hic stultissime & insanissime laborant & affligunt se frustra, non iuuantur, nunquam pacem conscientie coram DEO assequuntur, sed pereunt potius per talia in corpore & anima, ut Iudæi abiecti in Assyrios etc, & quanto amplius se suis operibus & cultibus affligerint, tanto deterius habent, quemadmodum in Euangelio Mulier, quæ duodecim annis profluuio sanguinis laborans, quanto pl⁹ pro sanitate fecerat, passa fuerat, expenderat, tanto deterius ha-

Cisterne fuitiles.

R iij rius ha-

CAPVT SECVNDVM

rius habebat, donec ueniret ad uerum medicum Christū, quemadmodum ante dictum est, Ambulauerunt post uana idola, & frustrati sunt. Omnia enim sunt uanitas, idola & res nihili ad auxiliandum & salutem, & sunt afflictio & perditio corporis & spiritus, quæ derelicto Dei uerbo suscipimus etiam si stultæ rationi optima & sanctissima uideantur.

Achas cum iudicio Dei premeretur omnibus malis a Syris, Palestinis, & alijs, propterea quod dereliquerat uerbum Dei fontem aquæ uiuæ, uolebat placare Deos Syriæ, multiplicauit cultum Dei, posuit altaria, auxit sacrificia, ut ita malis suis mederetur, quæ ita ab hominibus excogitata, tam sancta ipsi uidebantur, ut etiam contemneret magnum illum Prophetam Esaiam cognatum suum, uerbo DEI talia condemnantem, Hoc est, quod hic dicit, Excindunt sibi cisternas cisternas (sic bis ponitur in hebræo) id est, passim uarias cisternas, sed pertusas, ut pertusum doleum dicim⁹, foraminosas, futiles, porosās, cauernas, quemadmodum exponit. Quæ, inquit, aquam continere non possunt, Elegantissima sane (ut ante dixi) pictura. Derelinquunt fontem, sua sponte, uitam, suauiter sine nostro labore et sumptu, suggerentem, et Excindunt, id est, magno conatu, labore, fatigatione, afflictione, sumptu parant sibi Cisternas uarias uel Cisternas passim hic & ibi, Cum enim ab unico & certo uerbo DEI (in quo uere uerum & unum Deum posidemus & colimus) deficitur, quærimus & facimus non unam tantum cisternam, sed nunc hoc nunc illud opus suscipimus, ut nos hæc tenus sub papatu, multa facimus, innocamus Sanctos, ieiunamus eis, currimus ad loca sacra, emimus indulgentias, missas, fraternitates, simus monachi, in monasterijs per strictum ordinem & obseruantiam regularum monachalium

nachalium tam sancti euadimus & cumulamur nobis merita apud Deum, ut etiam nos sancti fratres uendere possimus alijs nostra merita & bona opera, quæ facimus in religione nostra die ac nocte, ita pro uno uero deo excindimus & effodimus, id est, habemus multas cisternas & Deos alienos nostro labore paratos, quibus fidimus, non Deo, & adoramus opus manuum nostrarum.

Quæ nobis fodimus pulchra nobis uidentur, quæ Dei sunt contemnimus, quia speciem non habent, inde fit ut mundus sit plenus idolatria, contempto uerbo Dei & opere. Nihil est nostris Papistis, quod Christus dicit, Io. iij. et septimo. Qui biberit ex aqua quam Ego do, non sitiet in æternum, sed fiet in eo fons aquæ uiuæ salientis in uitam æternam, Si quis sitit ueniat & bibat, & de uentre eius fluent aque uiuæ, hoc dixit, ait Iohannes, de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Suas uero traditiones & fictos cultus & nouas religiones a se excogitatas magnificant, Harum rerum non est apud eos neq; numerus neq; modus, Verbum uitæ æternæ contemnunt, oderunt, blasphemant, persequuntur.

Sed uide uerba, Cisterna non habet aquam uiuam, ut etiam iure consulti loquuntur, sed labore humano paratur ut colligat aquam pluuialem, aut aliunde in fufam seruet, Hæc etiam si integra est, nihil tamen est ad fontem aquæ uiuæ, Deterius uero est quod sequitur, Pertusas, quæ aquam continere non possunt, quo significatur frustaneos esse hypocritarum cultus, per quos ipsi uere fiunt idolatræ, & nunquam assequuntur quod uolunt &c. quæ ante dixi. Ibi. Et frustrati sunt. Hoc uerbum igitur prophetæ Me derelinquant, &c. imis animis reponendum est.

R. iij.

Nunquid.

CAPVT SECVNDVM.

*Serui.
Liberi.*

NUMQUID mancipium. Scriptus

ra loquitur de libertate & seruitute ut iureconsulti, quia & Iudæi seruos habebant in seruitutem uel natos uel emptos. Qui ex seruitute manumittuntur siue libertate donantur uel pecunia redimuntur, dicuntur liberi quasi liberati. Tamen uno nomine omnes uocantur liberi, quotquot non sunt serui, hinc liberi substantiue dicuntur filij, hæredes nostri. Sic Moses & propheta sæpe loquuntur, filij Israel serui erant sub Pharaone in Aegypto, & Deus eos liberauit & redemit de domo seruitutis & asseruit sibi in filios, ut daret eis hæreditatem terram Cananæorum, &c. Paulus i. Cor. vij. dicit, Si seruus uocatus es, non sit tibi curæ, si autem potes liber fieri magis utere. Christus Iohannis octauo dicit Iudæis suam libertatem iactantibus, Qui facit peccatum seruus est peccati. Seruus non manet in domo in æternum, filius autem manet, Si filius Dei uos liberauerit uere liberi eritis.

*Magnum est
quod filij Dei
sumus.*

Igitur propheta indignitate rei uel absurdo uult permonere auditores ut resipiscant. Cur inquit uos ipsos contemnitis ut iudicio Dei tradamini tyrannis gentium quasi captiui serui aut uile aliquod mancipium, qui estis liberi per Deum filij, Vides quam non uelit Deus hoc contemni a nobis quod sumus filij Dei, Ideo in peccatis tuis, in tentationibus blasphemiae & desperationis, recipe animum & redi ad Christum, dicens. Quamuis ex me sum peccator & damnatus, tamen redemptus & liberatus sum a seruitute peccati & diaboli, præcioso sanguine filij Dei, & filius Dei factus, Pater miserere filij laborantis ne me abijcias a te, in manus alienorum.

Leones.

LEONES uocat Babylonios, qui laceraturi & uoraturi sunt Iudæos, sicut Leones lacerant & uorant

uorant oues & alia animantia imbecilliora, psal. vij. Ne quando rapiat ut Leo animam meam &c Nam hic de captiuitate Babylonica prædicit, Quid est, inquit, quod ante non solum in Aegypto uexatus es, & postea a uicinis gentibus, ut in libro Iudicum legitur & Regum, sed etiam nunc traderis leonibus uorandus?

Sed impij Iudæi sperauerunt auxilium, non a Deo, ne traderentur in manum Babyloniorum, sed ab Aegyptijs, contra uoces prophetarum, ut & Esaias, cap. xxxi. eos increpat, dicens, Veli qui descenditis in Aegyptum ad auxilium, in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt, & super equitibus, quia præualidi nimis. Et non sunt confisi super Sanctum Israelis, & Dominum non requisierunt. Aegyptus homo est & non Deus, & equi eorum caro & non spiritus, &c. fugerunt præterea ad Aegyptios, ut infra legis. cap. xliij. Hos Aegyptios significat propheta per filios Memphisos & Taphneos, Nam Memphis, quam hebræi Noph uocant, & Taphnis quam hebræi Taphpanhes dicunt, insignes sunt in Aegypto urbes, ut etiam infra uides cap. xlii. Item confidebant in auxilio Assyriorum, id quod non solum impium erat sed etiam ualde stultum, quia Assyrii iam ante abduxerant decem tribus Israel, iij. Reg. xviij. Quid ergo boni licebat sperare ab Assyrijs? Sed hæc est humana impietas, abs quouis potius sperare auxilium, etiam a diabolo, quam a Deo, quemadmodum si ouis contempto pastore confidat leonibus & lupis.

Auxilium autem sperare ex Aegypto, uocat uelle bibere ex Sihor, qui forte est Nilus, qui Gen. ij. dicitur Gihon. Auxilium uero sperare ab Assyrijs, uocat uelle bibere ex Phrat, qui est Euphrates fluuius Assyriorum.

CAPVT SECVNDVM

Porro ridiculum est sperare auxilium ab Aegyptijs contra Leones, id est, Babylonios, qui & ipsi postea per Babylonios subacti sunt. Dominus solus est adiutor & protector, ut saepe in Psalmis canitur, Hunc fontem aquae uiuae derelinquunt & excindunt sibi uarias cisternas porosas, quae aquam continere non possunt, id est, querunt humana praesidia, quae nihil proderunt, & quae etiam nocent.

Conterunt tibi caput, id est, illa fiducia tua, qua in ipsos fidis, faciet te perire, aut praedicat quod factum legis iij. Reg. xxiij.

HOC TV IPSE TIBI fecisti, Nostra culpa perimus, quod relicto uerbo Dei, adhaeremus traditionibus humanis, nec resipiscimus postea ab erroribus, impietatibus, blasphemijs, Idolatrijs nostris, quoties nos Dominus ducere uult per uiam, id est, quoties per Prophetas suos & Praedicatores admonet nos, ut ad uiam ueram ex erroribus redeamus, Haec proprie est impenitentia & contemptus DEI, quod est peccatum maius omnibus alijs prioribus peccatis nostris. Nam impij cum iudicio Dei pereunt, non solum non resipiscunt, sed etiam tum magis incipiunt blasphemare et persequi uerbum DEI, quemadmodum Ahas Rex Iuda uexatus a uicinis Regibus, sic sensit, Hoc propterea fit, quia Prophetae alicubi aboleuerunt multos Dei cultus, Sicut nostri nunc propter contemptum Euangelij traditi in manus Turcae, clamant, Scilicet hoc est, quod non ieiunamus Apostolis, quod non inuocamus Sanctos, quod sanctitas Monachorum contemnitur, ut infra in Ieremia dicunt, Quando sacrificabamus Reginae coeli, bene nobis erat etc, Sed hic dicit Propheta, Haec sunt peccata tua, quibus

Nostra culpa.

*Obstinatio in
Idolatria.*

quibus iram Dei & hanc tui perditionem meruisti, sicut sequitur. Tua malicia ita arguit te etc.

DOMINVS ZEBAOOTH, id est, Ex *Zebaoth.*

ercituum, militiarum, uel fortitudinum, qui habet omnia in manu sua, & dirigit omnes exercitus cœlestes, terrestres, & infernales quò uoluerit, ut Imperator & Dux exercitus. Cur ergo non timetis eum? Cur non confiditis ei? Neq; Syrius, neq; Aegyptius, neq; Assyrius est, Dominus Zebaoth. Per Dominum Zebaoth liberabimini & saluabimini, si poenitentiam egeritis, Per illum peribitis, si contemptores & contumaces permanseritis. Nihil alij Reges proderunt uobis, sed & ipsi quandoq; peribunt per Dominum Zebaoth, ut infra Ieremias contra illas gentes prophetat.

SI QUIDEM PERPETVO. Accusat contumaciam impœnitentis populi, uelut contumacis adulteræ, quæ ne admonita quidem uult reuerti ad maritum suum. Scortationes uocat Idolatrias quas colebant, altaribus factis in locis amœnis collium, & sub arboribus etc. Eras, inquit, olim mihi siua uitis ex semine uero uerbi DEI a me plantata, id est fidelis mihi eras, mihi ut sponsa uiro copulata per pactum primi præcepti, quomodo nunc mutata es in amaritudinem, id est, infidelis facta & Idolatra traditionibus humanis, quæ non sunt semen uerum, sed doctrinæ Dæmoniorum in Hypocriti loquentium mendacium, ubi nunquam est bona erga Deum conscientia? lege Esa. v. Psalm. lxxix. Hanc uitem transfulerat Deus ex Aegypto & plantauerat in terra Canaan, uerbo & sacris Dei & beneficijs innumersis, dedit eis Prophetas, Reges, pacem etc.

SILAVES, Lixiuio & sapone notis uocatis
S ij bulis

CAPVT SECVNDVM

Peccatum agnatum & peccatum defensum. **B**ulīs & rebus hic sententiam expressimus, ut Doctor Lutherus. Hypocrisis quanto se plus ornauerit, quasi sit cultus uerī DEI, quo liberetur a malo & placatus fiat Deus, quemadmodum fecit Achas, quemadmodum nostri faciunt suis processionibus, Missis, inuocationibus Sanctorum, indulgentijs etc, tanto plus blasphemā est et foetet coram Deo sua Idolatria. Hāc ueniam non meretur, quia non agnoscit culpam, sed sua defendere uult uel uerbo Dei, sed detorto & deprauato, si fieri possit. Nostri hodie incipiunt negare, quod tam male docuerunt, sed eorum doctrina literis mandata est, & negare tam manifesta non licet.

Peccatum aliud est agnitum, hoc ignoscit poenitenti Deus, Aliud est defensum, ut est omnis Idolatria, falsus cultus & mendax religio, Hoc contendunt Hypocritae summam esse iusticiam, Hoc donec non agnoscitur, donec defenditur (id quod infra dicitur, iudicio contendere cum Deo) remitti non potest.

NON ADHÆREO BAALIM,

Baal.

Baal & maritum significat Hebræis, & dominū siue possessorē, ut Exod. xxi. ex Hebræo, Dabit quantum Baal mulieris statuerit, Item, Baal bouis erit innocens. Huius plurale est Baalim, Baal uocabant Idolum, & Baalim Idola in uarijs locis constituta, ubi Idolatriam exercebant & prædicabantur traditiones humanæ & cultus alienus & uana religio, & iudicabant in cultu Baal, se uerum Deum colere non alienum, nolunt enim Hypocritæ damnari ut Idolatræ, Dicunt, Non adhæreo Baalim, sed hoc Baal cultu colo Deum uerum, quem uoco Baal id est maritum & Dominum meum, quid in hoc pecco? Id quod etiam Deus fateſ, Oſeæ. ij. Vocabit me uir me⁹ & non

& non uocabit me ultra Baali, Et tollam nomina Baalim ex ore eius etc. Sicut & in cultu uitulorum aureorum, docebant coli Deum uerum, qui eduxerat ipsos ex Aegypto.

Sed sine uerbo Dei quid Dei cultus aliud esse potest quam Idolorum cultus? Non enim ibi colitur uoluntas Dei, sed Idololum cordis quod homines sibi de Deo finxerunt, Alioqui & gentilium cultus fuisset diuinus, qui non minus speciosum excogitabant Dei cultum quam nostri, Cum arguuntur nostri de incredulitate & de uano cultu & uera Idolatria per Euangelium gloriæ DEI, dicunt etiam, Non adhereo dijs alienis, quemadmodum uos Prophetæ & insani Hæretici nos condemnatis, quia inuocamus Sanctos, nostris operibus cumulamur nobis merita, placamus Deū, sumus Franciscani, Dominicani, de ordine Mariæ, beati Iohannis, Antonij, confidimus Papalibus indulgentijs et priuilegijs, sacrificamus sacramentum pro uiuis & defunctis, baptizamus campanas, ungimus lapides & truncos, sine quibus non est nobis salus, non habebimus sacramenta etc, Nam per hos Baalim, & per hæc oīa, colimus uerum Deum, & in cappis sumus Christiani perfectiores alijs. Lege infra, cap. vii. Non præcepi etc, Vide hæc supra in præfatione Lutheri in omnes Prophetas.

Hæc Idolatria Baal, ab Assyrijs capta, ubi Bel uel Beel uocatur (unde Beelzebub componitur) vulgaris erat in Syria, & Hypocritis Iudæis deficientibus a uerbo DEI erat speciosissimus & præciosissimus quasi ueri Dei cultus, ita ut Baalim etiam immolarent, maxima religione & sanctitate, suos filios & filias, quasi imitantes Abraham patrem suum, contra præceptum DEI, Non occides, ut habet historia, & in Psalm. canitur, Immola-

S. iij uerunt.

CAPVT SECVNDVM

uerunt filios suos & filias Dæmonijs, & non Deo, Dñs quos ignorabant, Hoc fecerunt, occidentes & persequentes Prophetas, qui hos speciosos DEI cultus condemnabant, donec Deus eos abijceret ad Assyrios & ad Babylonios.

Hoc igitur uerbo. Non adhæreo Baalim etc, nolunt agnoscere sua peccata & Idolatrias, sed contendunt potius ea defendere ut cultus ueri dei, Non adhæreo dijs alienis, sed his cultibus seruo Deo uero, ut dictum est, & habeo maiora merita apud Deum, quam alij qui non ita faciunt.

*Franciscanus
habet multos
deos Baalim.*

Si dicis hodie Franciscano, Tu adhæres Francisco, non Christo, speras enim te saluandum non per solum Christum, sed per ordinem & regulas Francisci tui, Ergo Franciscanus es non Christianus, Subito clamabit. Quid hoc monstri est? Sum Franciscanus, ergo non sum Christianus, Audio Hæreticum. Nam Christianus sum, ut alij Christiani, qui seruant præcepta Dei, quia & ego seruo præcepta DEI (sic enim somniat miser) sed opera mea & obseruantia quas obseruo & cultus Dei secundum ordinem & regulas sancti Francisci, addunt mihi perfectionem, & per ea sum perfectior Christianus quam alij, & sum in statu perfectionis. Alij enim simpliciter tantum sunt Christiani, quia faciunt tantum ea quæ præcepta sunt ipsis (ita putat impius hominem iustificari per legem siue opera legis, & non per Christum solū) Ego autem facio plus quam mihi præceptum est, nempe opera supererogationis, Vnde notum est, quod non solum sum Christianus, sed etiam melior & perfectior Christianus, quam alij, scilicet per mea opera, ordinem, Regulas, obseruantias, cultus ab hominibus excogitados, per singularem & specialem religionem etc.

Vides

Vides quot Deos habeat miser Franciscanus, uerus Idolatra, confidens istis dijs suis (ut Lucae xviij. dicitur; Confidebant in semetipsis tanquam iusti, & aspernabantur ceteros) quia sine uerbo Dei omnia illa suscipit, atq; adeo uerbum Dei prohibet cultus ab hominibus excogitatos, Christus enim dicit ex Esaia. Frustra colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum, adde quod Euangelium gloriae DEI execratur fiduciam operum nostrorum, etiam si facimus opera legis siue opera a Deo praecepta, ut ueram cordis nostri Idolatriam, quam committimus contra primum praeceptum, Non habebis Deos alienos coram Me uel mecum, Ego solum uolo esse fiducia tua o homo, secundum pactum primi praecepti, aut Me uerum Deum non habebis protectorem, curatorem, saluatorem, Patrem, Et tamen Franciscanus dicit. Quis est iste Haereticus, qui audet meas perfectiones & sanctitates damnare, & dicere quod habeam Deos alienos, Ego per talia non adhæreo Dijs alienis: sed colo Deum uerum & sum perfectior DEI cultor quam alij. Non potui in mundo saluus fieri, ergo abiui ex mundo in Monasterium, in quo per obseruantiam sancti Francisci, vnici patroni & defensoris mei, est mihi iusticia & certa salus, ita abunde, ut etiam alijs mea merita uendere possim, modo dent nobis sanctis fratribus & patribus sua bona abunde.

Sic & hic Hypocritæ dicunt, Non adhæreo Baalim, id est, Dijs alienis, sed per hæc colo Deum uerum, qui eduxit nos ex Aegypto, Quibus respondet Propheta, Adulteria tua, id est, Idolatriæ tuæ, in conuallibus & locis amoenis, notæ sunt, quo curris & omnia facis ardenti desiderio & (ut nostri dicunt) magna deuotione, sicut ferae currunt tempore coitus in ardoribus suis, quas ne-

Aptissima similitudo uel comparatio.

S iij mo res

CAPVT SECVNDVM

mo remorari potest, quemadmodum tu nullos Prophe-
tas & prædicatores uerbi Dei audire uis, ut cesses ab an-
helo cursu, a vijs adulteriorum tuorum pessimis, Israel
toto impetu insaniens fertur a uerbo Dei ad cultum Dei
fictum, ad Baal, ad maritum & Dominum alium, certe
non Deum, ad Baalim, id est, alienos cultus, quos non
nouit atq; adeo prohibet uerbum D E I. Negare audes
ista meretrix? In mense tuo, uel Calendis, siue in diebus
tuis festis bene uidetur, quam ferueas Idolatria, quam
curras ad tua sacra loca. Deus sanctificauit sibi dies fe-
stos siue Sabbatum, sed Hypocritæ iusticiarij non quæ-
runt tunc quæ D E I sunt, sed quæ ipsi excogitarunt aut
alij ante eos excogitarunt, abiecto uel contempto D E I
uerbo. Hoc est uere uiolare & polluere Sabbatum.

Ita nunc Franciscanus aliquis, cum nunc premittitur
tanta luce & ueritate Euangelij, negat dicens, Ego non
confido meis obseruantijs, sed Deo, At hoc bene uide-
tur in ipsius factis, Non audet dormire sine cucullo, me-
tuens ne interim periret aut Diabolus eum auferret, si
abijceret cappam, iudicaret se in æternum damnatum es-
se, De quibus Paulus, Titum, t. proprie dicit, Qui dicunt
se nosse Deum, factis autem negant, cum sint abominas-
biles & uerbi Dei non audientes, & ad omne opus bo-
num reprobj, Bene hoc uidetur a Christianis cognoscen-
tibus ueritatem in cultibus Franciscanorum, Bene hoc
uidetur & maxime uidere licet, in abominando illo Li-
bro Franciscanorum, quem uocant Conformitatum
Christi & Francisci, quem suis mendacijs & horrendis
blasphemijs hoc nouissimo tempore, confinxerunt, Nō
uidi maiorem in Christum blasphemiam, Ibi Franciscus
plane & per omnia est Christus & saluator Franciscanis:
Sicut

Sicut uero de franciscano dixi, ita quoque dico de omnibus sectis & religionibus papisticis, & de omnibus hypocritis iusticiarijs, qui confidunt in suis operibus, obseruantijs, patrocinijs Sanctorum, inuocationibus & cultibus Sanctorum, fraternitatibus, peregrinationibus, indulgentijs, rosarijs, abominatis Missis &c. Quibus si dicis, Vos habetis Deos alienos ut Baalim, deserite hasce traditiones humanas, idolatrias, abominationes, uanos cultus, Respondebunt Non adhæremus dijs alienis, sed ita per hæc sumus ueri Dei cultores, Nequaquam audiemus te hæreticum, sed adamabimus alienos, id est, quos tu hæreticus dicis Deos alienos, Hoc est, quemadmodum nostri aiunt, uolumus permanere in fide patrum nostrorum, non uolumus suscipere Euangelium Christi, ut reuertamur ad Christum, in quem baptizati sumus. Hæc est confessio impoenitentiae & contemptus.

QUEMADMODVM confunditur. Ostendit & prædicat uanitatem cultus alieni & excogitatae religionis, Extra tentationem obuertunt Deo dorsum, nolunt respicere in uerbum Dei, contemnunt & abijciunt uerbum eius, & studiose sequuntur sua idola cordis sui quæ sibi finxerunt, dicentes ligno & lapidi, operibus manuum suarum, Tu es Baal, Dominus & pater meus, qui me creasti, cui confido, sicut nostri hypocritæ confidunt in Sanctis, in operibus manuum suarum, in cappis, ordinibus &c. Cum autem Euangelium gloriæ Dei prædicat, quod Sola in Christum fide iustificamur coram Deo, hoc dicunt esse hæresin, quemadmodum Papa Leo decimus in sua bulla aduersus Lutherum hanc propositionem ut hæreticam damnauit, Sola fide iustificamur. Habes bona Ecclesia sancta & immaculata Christi sponsa.

T

Anti Christum

*In tentatione
idolatriæ nihil
prodest.*

CAPVT SECVNDVM

AntiChristum in templo Dei sedentem, Non audis uocem eius unde eum cognoscas & fugias ab eo? In tempore uero tentationis & afflictionis & in hora mortis cum nihil uident prodesse, Nam omnis cultus eorum fictus, & ex cogitata religio & confidentia, sunt idola cordis & manent idola. i. Cor. viij, Scimus quod idolum nihil est, Tunc dicunt Deo, Adiuua nos, Tunc, sicut contempserunt uerbum Dei & irriserunt prophetas & praedicatores, Deus uicissim irridebit eos, Vbi nunc sunt dii tui quos fecisti tibi? liberent te, Hac irrisio & subsannatio Dei per medullas cordis inimicorum uadit & occidit horrende, quemadmodum de inimicis & contemptoribus Euangelij Christi dicitur Psal. ij. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo turbabit eos. Et Sapiencia uerbi DEI loquitur Prouerbiorum. i. Quia uocaui & renuistis, extendi manum meam & non fuit qui aspiceret, despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu uestro ridebo, & subsannabo cum uobis id quod timebatis aduenerit, Cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit, quando uenerit super uos tribulatio & angustia, Tunc inuocabunt me & non exaudiam, mane consurgent & non inuenient me, eo quod exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini non susceperint, nec acquieuerint consilio meo, & detraxerint uniuersae correptioni meae, Comedent igitur fructus uiae suae, suisque consilijs saturabuntur, Nam imperitis exitio est quod auertuntur, & prosperitas perdet stultos, Qui autem me audierit absque terrore requiescet, & abundantia perfruetur timore malorum sublato.

NAM tot Deos. Hoc non putant im-
pij hye

pij hypocritæ, sed quando multiplicant altaria & sacrificia & cultus in ciuitatibus, in plateis, in lucis, in montibus, in uallibus, sentiunt se multiplicare cultum Dei ueri, ut nostri, quibus hactenus non fuit modus aut finis excogitandorum cultuum, quos monachi & sacrificuli predicauerunt & sanctissimus papa suis literis, sigillis & indulgentijs confirmauit, et singuli habuerunt quisque suum apostolum (certe non apostolicam doctrinam) singulae ciuitates & Ecclesiae suos diuos quos inuocabant, & a quibus auxilium sperabant, singulae dioceses suos patronos et defensores in cœlis, Et tamen eramus Christiani, Dei cultores, qui per talia confidebamus nos liberari a peccatis & saluari.

*Multiplicatio
cultuum alienorum.*

Hic uides tunc multos non cessasse ab idolatria uel in occulto, sub pijsimo Iosia Rege Iuda, qui omnem manifestam idolatriam abstulit, itcirco facile fuit impijs Regibus postea rursus omnem idolatriam restituere, Hoc est quod sequenti capite dicitur, Et in omnibus his non est reuersa ad me preuaricatrix soror eius Iuda in toto corde suo, sed in mendacio, id est, hypocrisis siue simulatione, Simulabant multi pietatem propter Regem Iosiam, & propter duces qui Regi adhærebant, Verum in occulto curabant ad sua loca sacra, ad sua sacrificia, ut nostri ad suas papisticas Missas, Et tamen dixerunt in manifesto, Post Baalim non ambulauit, ut supra dictum est.

*Multi simulã
se amare uerbum Dei.*

QVID VULTIS. Hypocrite iusticiarij non uidentur sibi idolatræ & contemptores Dei, sed potius se esse ueros Dei cultores, itcirco contendunt iudicio contra Deum, id est, contra Dei uerbum & prædicatores, ut conuincant se esse iustos & Dei uerbum iniustum & hæreticum, quod damnat eorum sanctitates,

*Contendunt
contra prædicationem.*

CAPVT SECVNDVM

Isti, inquit, hæretici prohibent bona opera (ita mentiuntur) & damnant omnem Dei cultum, &c. Ergo secundum legem, debent occidi, Nostri clamant Ad ignem, Nos, inquit, adhæremus Deo, non defecimus a Deo, quemadmodum prophetae hæretici mentiuntur & seducunt multos, Sed, ut dicitur psal. Ut iustificeris in sermonibus tuis & uincas cum iudicaris, hic audiunt Dei sententiam, Omnes defecistis a me, lege Esai. lix. &c. Non reuertimini ad me, ne admoniti quidem per seruos meos prophetas siue prædicatores, filij uestri non respiciunt ne plagis quidem percussistis, Esa. ix. Populus non est reuersus ad percutientem se, Immo prophetas siue prædicatores uos Caini occiditis, ut leo oues, quemadmodum Christus dixit. Ut ueniat super uos omnis sanguis iustus, qui effusus est, a sanguine Abel iusti &c. Egregie scilicet estis iusti uos sancti mendaces falsa doctrina & homicidæ animarum & corporum, Non estis filij Dei, sed spurij, qui falso dicitis uos Deum habere patrem. Vos ex patre diabolo estis Iohan. viij. Non enim uerbum Dei sequimini sed traditiones humanas, quæ sunt doctrinæ dæmoniorum. i. Timo. iij. Hoc est quod dicit, Generatio praua relinquitque doctrinas mendaces, attende uerbum Domini ut fiat filij Dei, & Deus sit pater uester.

Cum Dei uerbo
Deus est
nobis ager fer
tilis.

NVNQVID SOLITVDO. quasi dicat, Non, Sed sum Israeli ager et terra fertilis, id est, omne bonum corporis & animæ habet ex me, ut ex agro fecundissimo, Dedi ei terram lacte & melle manantem, Dedi Regnum & sacerdotium, id est, politiam optime constitutam, & uerbum meum & sacra, defendi, seruaui etc, Abundamus cum Deum habemus, contenti præsentibus, & bonis conscientijs uiuimus in gratiarum actione,

ctione, Abiecto autem Deo, nihil prosperum est aut iucundum etc.

At aiunt, Domini sumus, non uolumus a tuo uerbo regi quasi serui, plane ut nostri Papistæ dicunt, Quid nobis uitam & doctrinam Apostolorum obtruditis, sub quibus Ecclesia fuit pauper & agebat adhuc in cunabulis? Nunc creuit Ecclesia diuitijs, honoribus, dignitatibus, potestate, pompa, Non uolumus regi aut cogi uerbo Prophetarum & istorum Euangelicorum, Hic miratur Dominus cœcitatem et impœnitentiam ipsorum per simile, dicens, Nulla uirgo obliuiscitur sui ornamenti, At populus meus obliuiscitur mei reiecto uerbo meo in perpetuum, qui hactenus semper fui ornamentum eius & gloria eius, habebat ex me omnia ut ex fertili agro, perdebam inimicos eius, cœlum & terra per me seruiuit ei etc.

QVID NITERIS. Adultera ubi uidet *Impœnitentia Hypocritarū.* se odio haberi a marito, fucum quærit uerbis, Bone uir nihil peccauit, tantū confabulata sum optimo uiro, quem tu adulterum suspicaris, Item quærit fucum ornans se ut placeat marito, quo ornatu placere conatur adulteris, Maritus hoc intelligens magis indigne fert, Quid, inquit, niteris bonam ostendere uiam tuam, dicens, Innocens sum, Non peccauit, ut quæras gratiam meam, fauorem & dilectionem meam? Hoc fuco auges maliciam tuam, apud me, Siquidem certissimum signum impœnitentiæ mihi hoc est, Meretrix es et meretrix manebis, uade ad Diabolum. Sic & Hypocritæ, qui uerbum DEI abiecerunt, et ex traditionibus humanis alios cultus susceperunt, cum uident se despici a Deo, id est, cum patiuntur mala iudicio Dei, uolunt Deum placare suis Idolis

CAPVT SECVNDVM

Iomanijs & peccatis condemnati cultus, & multiplicante
 suos speciosos cultus, processiones, Missas, indulgentias,
 inuocationes Sanctorum & patronorum suorum.
 Ieiunant, & audent expostulare cum DEO, Esai. lviij.
 Quare ieiunauimus & non aspexisti? affliximus nos &
 nescisti etc? Tunc canunt, Beatus Nicolaus iam triumpho
 potitus, uouit suis famulis prebere coelestia commoda,
 qui toto corde poscunt eius petitiones, Illi nimirum
 rota nos deuotione oportet committere, Surge uirgo
 & nostras preces sponso aperi, Ab aestu mundi transfer
 nos ad amœna paradisi, Tunc legunt quas uocant Col-
 lectas, Præsta quesumus omnipotens Deus ut meritis et
 intercessione beati Georgij martyris tui ab omnibus
 peccatis eruamur, & ad uitam perueniamus æternam,
 Per Dominum nostrum etc, quæ est insanissîma infania,
 infidelitas & Idolatria ipsorum, Quid hic respondet De-
 us per suos prædicatores? Hoc, Quid est meretrix quod
 ita mihi placere vis? Hæc sunt peccata tua propter que
 te abieci, A quibus te reuoco per Prophetas & prædica-
 tores meos, Tu autem istis tuis iusticijs, quas somnias, au-
 ges maliciam tuam, tantum abest ut agas pœnitentiam,
 Peccatum tuum non habet remissionem apud Deum
 maritum tuum, quia dicis, Innocens sum, Non peccaui,
 Hoc enim est peccatum non agnitum sed defensum, ut
 ante dictum est,

*Sancti homi-
 cide.*

SANGVIS animarum pauperum, Supra
 dixit, Gladius uester uorat Prophetas uestros, ut Leo ua-
 stator, Animas hic dicit, Hebræorum more, pro homini-
 bus, ut Octo animæ seruatae sunt in Arca Noe, Signifi-
 cat autem, non solum Prophetas occisos ab impijs Hy-
 pocritis, sed etiam alios pios homines uerbum Dei con-
 fitentes

fitentes & errores aliorum damnantes, Nec frustra addit Pauperum, id est, non potentium resistere, Potentibus enim talia non faciunt, sed eis etiam adulantur, In omni loco, id est, in omnibus ciuitatibus et ubicumque uiri sanguinum & dolosi agunt. Ita enim Spiritus sanctus uere appellat Hypocritas iusticiarios, quemadmodum Christus Ioann. viij. dicit eos mendaces & homicidas. Post mendacia falsæ doctrinæ, persequuntur & occidunt etiam innocentes Christi confessores, Et quamuis hoc sit manifestum, tamen negant se peccare, & arbitrantur se per talia cultum præstare Deo, ut dicit Christus Ioannis, xvi.

QVAM FACILE. Id quod est incon- *Vana fiducia*
stantium, qui mouentur omni uento doctrinæ per nequitiam & uersutiam hominum mente corruptorum, Ephe. iij. Omnia credimus præter uerbum DE I. Iudæi non Deo confidentes, confidebant nunc in auxilio Assyriorum, nunc in auxilio Aegypti, mittentes eò legationes, ut supra dictum est, Filij quoque ex Noph etc. Sed iam confusi erant ab Assyrio, qui uastauerat Regnum Iuda usque ad Ierusalem, iij. Reg. xviij. Prædicat autem hic Ieremias ipsos & ab Aegypto confundendos, uel quod non suscepit eos defendendos ipse ab Assyrio præsus, uel quod occidit optimum Iosiam Regem Iuda iij. Reg. xxij. Nam, inquit, etiam inde, id est, ex Aegypto egredieris uel per legatos tuos, uel per desperationem qua desperabis de auxilio Aegypti, quemadmodum additur, Quoniam Dominus frustraneam etc, Manibus tuis super caput tuum coniunctis, id est, tristis & dolens. Caput enim tenere in manibus, est signum magnæ tristitiæ & uehementis doloris, ut legis. ij. Reg. xij. de Thamar
T iij mar

CAPVT SECVNDVM.

mar sorore Absalom, Asperlit cinerem super caput suū, scissa talari tunica, impositisq; manibus super caput, ibat ingrediens & clamans. Adde quod Est ibi nostra manus in qua nos parte dolemus, Percussi in caput, aut læsi, statim manibus suis aduolant ad locum doloris, succurrere cupientes, ita supra dictum est, Conterunt tibi caput.

SIREPV DIAVERIT.

Repudium.

Pergit ostendere peccantibus et contemptoribus iniquitatem (quam Hypocrisis cultus Dei occultant & agnoscere nolunt) ut prouocet ad poenitentiam, Lex Moſis permittit repudiare uxorem dato libello repudiij, ut Christus Matth. xix: dicit, Moſen hoc permisisse, propter duriciam cordis ipsorum, Et ne Mulieres repudium sibi curent quories ipsis uisum fuerit, eadem Lex statuit mulierem repudiata tam quæ nubet alteri uiro, & repudiatur iterum a secundo uiro, esse immundam, & non posse redire ad priorem maritum, ne mortuo quidem secundo, ne polluat terra, quam Deus filijs Israel dedit, Dura lex contra mulieres, ut non cupiant sæpius repudiari, quæ tamen facta est primum pro mulieribus, ut liberarentur a duricordibus uiris. Lege repudiij legem Deu. xxiij. Tu autem (ait Dominus) non per legem repudiata, neq; per repudium (quod tibi non scripsi) libera, inhoneste nupsisti alteri, quia hoc tibi absq; repudio non licebat, & quod deterius est, adultera plane es & meretrix obnoxia multis adulteris & alienis Dijs, quo magis secundum legem non debes recipi a Me priore marito, Tamen reuertere ad Me, Hoc est uere Euangelion pacis & uitæ æternæ, quo per gratiam tollitur et abrogatur damnatio legis, sed cōtemnitur a sanctulis, Pauperes autem Euangelizantur, Matth. xi. etc.

Euangelium.

Excelsa,

EXCELSA, substantiue, uocabant sua sacella, quæ edificabant, impositis altaribus, ad prohibita sacrificia, ut saepe legis in quarto Regum, Vbiq; inquit, es constuprata, id est, exercuisti Idolatriam tuam, contra legem, Deut. xij. & contra Primum præceptum, Item contra legem, Deut. iij. Non adderis ad uerbum quod loquor, nec auferetis ex eo. In uijs sedes, ut publicum scortum, expectans eos, id est, adulteros amatores, Quo significat, ardorem & diligentissimam curam ad traditiones & doctrinas humanas & uanos cultus, postquam dereliquimus uerbum DEI, uerum maritum nostrum Deum.

Excelsa.

Vt scortum.

ARABS ALIQVIS, id est, Latro qui in uijs insidiatur transeuntibus, quemadmodum uetus translator, sententiam reddere uolens, posuit Latro. Arabes enim in tentorijs agentes latrocinijs uiuunt.

Vt Latro.

PROHIBITA EST PLUVIA.

Pœna.

Scilicet secundum comminationem legis. Si non obedi-
eris uoci Domini Dei tui, non dabit tibi pluuiam matu-
tinam & pluuiam serotinam, lege Deut. xxvi. & xi. Terra
ad quam ingredieris possidendam non est sicut terra
Aegypti etc. Non dat uobis Deus corporalia dona, quia
uos datorem et benefactorem in uerbo ipsius non agnos-
citis.

Pluuia matutina & pluuias serotina, non dicuntur de
tempore diei, sed matutina pluuias in scripturis dicitur, Pluuia matu-
tinam & pluuias serotinam, lege Deut. xxvi. & xi. Terra
ad quam ingredieris possidendam non est sicut terra
Aegypti etc. Non dat uobis Deus corporalia dona, quia
uos datorem et benefactorem in uerbo ipsius non agnos-
citis.

FRONS MERETRICIS. Adultera
V negat

CAPVT SECVNDVM

Tandem Epicurei.

negat turpitudinem, uult adhuc honesta uideri, Meretrix autem ut uile scortum, impudenter impudica est, Ita ex Hypocritis, cum arguuntur uerbo Dei, tandem fiunt Athei, Lucianici, Epicurei, Saducei, sic sentientes. Nos conuincimur uerbo DEI, quod nostri cultus, religiones & obseruantia sunt nihil & quod sunt impietas & Idolatria, ergo & ea etiam quae praedicantur uerbo Dei, sint apud nos nihil. Neque hoc neque illud credere uolumus. Edamus & bibamus, cras moriemur, nihil restat post hanc uitam, Haec fides in Italia iam pridem fuit vulgaris, maxime Romae in sanctissimis palatijs, Nunc etiam uenit ad sanctos patres nostros Papistas qui apud nos sunt. Putas quod mortui resurgent etc?

Fermentum Pharisaorum et Saduceorum siue Herodis.

Christus dicit, Cauete a fermento Pharisaorum & Saducaeorum siue a fermento Herodis, Panis absque fermento veteri. i. Corinth. v. est syncerum uerbum Dei & Euangelium gloriae Christi, Deut. viij. Non in solo pane uiuit homo etc. Fermentum Pharisaorum est iusticiae operum doctrina, falsi cultus & uanae religiones. Fermentum Saducaeorum siue fermentum Herodis, (qui erat circumcissus & obseruabant sacrificia legalia, sed nihil credidit) est Haec. Putas esse uera quae praedicantur? Bon Christian, dicit Italus aliquis, iudicium extremum & resurrectionem mortuorum tu scilicet speras unquam futuram? Postquam patres nostri dormierunt, qui etiam dixerunt de talibus, nihil adhuc mutatum est, omnia sic permanent ut ab initio etc. ij. Pet. iij. Hoc fermentum maxime cauendum est, quia proni sumus ad infidelitatem, & colloquia praua corrumpunt bonos mores. i. Corinth. xv. Hic plane impudentes fiunt Epicuræi etiam in conscientia coram Deo, quemadmodum Paulus, Ephe. iij, ait, Qui postquam peruenerunt eo ut dolere

lere (id est conscientiam habere) desierint, semetipsos dediderunt lasciuiæ, ad patrandum immundiciam omnem cum auaritia, Eò uidemus peruenisse Cardinales, Episcopos AntiChristianos, Monachos, Canonicos etc, quos nullius sceleris pudet, postquam statuerunt blasphemare & persequi Euangelium Christi, & seruare sua impia sacra, ut uel uulgus in opinionibus peruersis contineant, Impij & uane religiosi, cum Dei uerbo condemnatur ipsorum Hypocrisis & mendacium, fiunt Illusores, ut Herodes, ut Saducçi, de quibus Psalmo primo dicitur, Beatur vir non sedet in consessu illulorum:

Igitur Ieremias hic egregia utitur similitudine qua *Iusticiarius* depingit hominem impœnitentem, *impœnitens.* Quando mala doctrina siue hæresis, et qui inde prouenit fictus Dei cultus siue impia religio, defenditur, quasi ueritas & quasi iusticia & sancta uita siue bonum opus, contra reuelatum Dei uerbum, quid aliud sit, quam quando meretrix sic sentit, Siue bene siue male faciam, tamen pergam. Et tamen ista hypocrisis, ubi damna & iudicium Dei sentit (ut hic uidetur) audet dicere Deo, ceu gratiam prioris mariti captans, sed mēdacio et in impœnitentia, Tu es pater meus, præceptor adolescentiæ meæ, qui me dirigebas & amabas iuuentulam. Quid merui misera? quid peccaui in te ut ire & furoris tui non sit modus aut finis? Durior es in me, quam pro re, (hic facit Deum iniustum qui flagellat, & se iustam, quasi quæ non peccet, sed sit religiosa mariti obseruatric.) Omnia facio, tu omnia contemnis, Esaias. lviij. Ieiunauimus & non aspexisti &c. Mala. iij. Vanus est qui seruit Deo, quid prodest nobis q̄ seruamus præcepta eius, & laboriosam uitam agimus coram Domino exercituum? ut supra dixit, Quid uultis contra me iudicium?

V ij cio cons

CAPVT SECVNDVM.

clo contendere. Horum doctrinam, cultum & impoenitentiam, quæ est summū peccatū, hic damnat dicens. Ecce tu doces & facis mala & pergis, id est, respiscere & cessare non uis, uis manere adultera & meritrix & nunquam ex animo marito tuo Deo, postquam fidem primam irritam fecisti, reconciliari, quæ est obstinatio & impudens Dei contemptus. Itcirco admonet Paulus, Tit. iij. Hæreticum hominem post unam & alteram admonitionem deuota, sciens qd suo ipsius iudicio sit condemnatus. Videntur omnes hæretici, uident nostri Papistæ & alij noui sectarij sacramentiperdæ &c. sibi obsistere uerbum Dei, quod luce clarius inuulgatur, tamen impudentes sunt, & uolunt uideri quasi tota scriptura stet ab eis, quod cum alijs hominibus multis uerbis & scriptis persuadere nituntur, sibi tamen persuadere non possunt, sed sunt, ut Paulus ait, suo ipsorum iudicio condemnati, Deus conseruet nos. Omnia mala, errorem & peccata potest ferre Deus, hanc impudentiam & contemptum ferre non potest. Permittit quidem sua patientia illis hanc gloriam ad tempus, ut de eis seducti homines glorientur & dicant, Sapientes sunt, Sancti sunt, Sed quia iudicio Dei traditi sunt in reprobū sensum gloriæ mancipia, tandem sterus sunt. Quales uero ipsi sunt, tales reddunt & suos discipulos, nempe contemptores, impudentes &c. Deus liberet seductos, seductores damnati sunt. De illis autem qui errant non sua sponte, hæc non dicimus, sed de illis impudentibus qui frontem meretricis sibi induerunt, perfricta fronte contemnentes unam & alteram ex uerbo Dei admonitionem.

ET TAMEN CLAMAS. Aliud fecit uetus interpres, sed hic (ut dictum est) damnatur Hypocrisis

hypocrisis, quæ sibi persuadet, q̄ etiam si non desinat ab impio cultu et contemptu uerbi Dei, tamen habeat in necessitate Deum propiciū, Verum contra tales in Psal. xvij. dicitur, Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad Dominum, nec Exaudiuit eos.

IN VETERI translatione nunc hæc uulgo leguntur addita, Et pro uerbis pœnitentiæ, uerbis superbix blasphemasti, & implesti cogitationem tuam malam, & ostendisti contra uirum fortitudinem tuam, ut possis facere quod sermone tractasti, Hæc omnia nō sunt in hebræo, neq; in emendatis biblijs nostris. Hoc admo-
neo, ne hic aliquid putes deesse.

CAPVT TERTIVM.

T dixit Dominus ad me, in diebus Iosix Regis, Nunquid uidisti que fecerit desertrix Israel? Abijt super omnem montem excelsū, & sub omnem arborem uiridem, & fornicata est ibi. Et dixi cum fecisset hæc omnia, Ad me reuertere, Et non est reuerſa. Et quamuis obstinata soror eius Iuda uideat, q̄ desertricis Israelis adulterium corripuerim, & eam dato libello repudiij dimiserim, tamen non timet ipsa obstinata soror eius Iuda, sed abit, & fornicatur etiam ipsa, et ex fama fornicationis eius contaminata est terra, Meechata est enim cum la-

CAPVT TERTIVM

pide & ligno. Et in omnibus his non reuertitur ad me obstinata foror eius Iuda toto corde suo, sed in mendaci hypocrisi, dicit Dominus.

Et dixit Dominus ad me, Desertrix Israel iustificat animam suam comparatione obstinatae Iudae. Vade & praedica sermones istos contra Aquilonem & dic, Reuerrere desertrix Israel, ait Dominus, & non irato uultu respiciam in uos, quia Ego misericors sum, dicit Dominus, & non irascar in perpetuum, Tantum cognosce iniquitatem tuam, quod in Dominum Deum tuum praeruaricata es, & passim cucurristi ad Deos alienos sub omnem arborem uiridem, & uos uocem meam non audistis, dicit Dominus.

Conuertimini filij desertores, ait Dominus.

Quia Ego desponsabo uos Mihi.

Et adducam uos, ita ut unus ducat secum totam ciuitatem, & duo totam regionem.

Et introducam uos in Zion.

Et dabo uobis pastores, secundum cor meum, qui pascant uos doctrina & sapientia.

Præterea & hoc fiet, Cum multiplicati fueritis & creueritis in terra, dicit Dominus, In diebus illis non dicent ultra de Arca fæderis Domini, non erit memoria eius, nec prædicabitur de ea,

Non quæ

Non quærent eam, necq; sacrificabitur ibi. Sed in diebus illis uocabunt Ierusalem Thronum Domini. Et congregabuntur ad eam omnes gentes, propter nomen Domini quod erit in Ierusalem.

Non ambulabunt ultra post cogitationes cordis sui prauæ.

In diebus illis ibit domus Iuda ad domum Israel, & uenient simul de terra Aquilonis in terram quam dedi patribus uestris hæreditatem.

Ad hæc promitto, Quam multiplicabo te filijs, & dabo tibi terram desiderabilem, hæreditatem præclaram, nempe exercitum Gentium.

Et promitto, quod Tunc uocabis Me Patrem, & non deficies a Me.

Sed quemadmodum Mulier contemnit amatorem suum, ita domus Israel contemnit me, dicit Dominus. Ideo audietur in excelsis uox filiorum Israel ululatus & ploratus, quia inique ambulauerunt, obliti Domini Dei sui. Conuertimini itaque filij desertores, & ego sanabo desertiones uestras.

ECCE nos uenimus ad te, Tu enim es Dominus Deus noster, Vere mendacium sunt colles & multitudo montium, Vere Israeli non est salus, nisi in Domino Deo nostro, Labor patrū
V iij nostrorum

CAPVT TERTIVM

nostrorum quem obseruauimus a pueritia nostra, pereat confusus, cum ipsorum ouibus, bouibus, filiis & filiabus. Quo enim confidebamus, hoc nunc est ignominia nostra, & nunc erubescimus de eo quod tunc erat spes nostra. Per hoc namque peccabamus contra Dominum Deum nostrum & nos & patres nostri a pueritia nostra, usque ad diem hanc, & non audiebamus uocem Domini Dei nostri.

*Simulata pietas propter
pium Regem.*

Quod tempore pijsimi Iosiae Regis in manifesto idolatria non colebatur, supra diximus. Furtim tamen faciebant impij quæ lege erant prohibita, & multi conque rebantur de ablata idolatria, quasi de abolito optimo Dei cultu, ut nunc impietas contra Euangelium conqueritur & blasphematur, Videbatur quidem populus sub Iosia ad Dominum reuersus, sed hic dicit Ieremias eum reuersum non in toto corde suo, sed in mendacio siue hypocrisi, id quod etiam dicit infra, cap. v. Deus fidem requirit, Alioqui si secundum speciem iudicandum est, optime habebant omnia sub Iosia quæ lex de colendo Deo præcipit. Hæc quæ dicimus conueniunt cum ijs quæ dicuntur. iij. Reg. xxij. contra Ierusalem & populum, ubi Iosia promittitur salus, nempe quod suo tempore non sit uisurus ea mala, & c. sequenti, Veruntamen non est auersus Dominus ab ira furoris sui magni & c. Quia populus noluit agnoscere peccatum, sed potius defendit ut cultum Dei, & post Iosiam facile rediit ad Impios cultus, ut canis ad uomitum, ut periret cum suis sacerdotibus, Regibus & principibus, Nam omne peccatum remittitur agnoscanti & ueniam

ueniam petenti, Peccatum autem defensum remitti non potest, est enim ibi frons impudentis meretricis, ut ante dictum est.

Igitur hoc loco grauius adhuc accusat populum, q̄ nihil ueritus exemplum Israelis, (qui iam erat in Assyris os, propter uerbi Dei contemptum, abiectus, iij. Reg. xvij.) non modo non cessat peccare simili peccato, unde obnoxius fiat simili iudicio, sed etiam grauius & obstinatus delinquit, Interim manifestis uerbis Ieremias prophat egregie de Regno Christi in terris futuro, ut dicemus suo loco.

*Exemplum
non terret.*

Israelem uocat Regnum Israelis, id est, decem tribus in Assyrios abductas, Iudam autem dicit duas tribus siue Regnum Iuda, contra quod nunc prophat, Sorores uocat, quia sunt ex uno patre Iacob qui & Israel dicitur, Gene. xxxij. & iam erant sorores in una impietate, ut dicat propheta. Ambae estis adulterae & meretrices, Te autem Iudam nunc reuoco ut reuertaris ad me nisi obstinata uelis abijci ad Babylonios sicut soror tua abiecta est ad Assyrios. De duobus Regnis loquitur quasi de duabus mulieribus, Et dicit Israeli datum libellum repudiij, quia abiicit eum Deus ex sua terra in Assyrios.

Grauius delinquit Iuda sua peruiacia & obstinacia, quam Israel, quia qui uident iudicio Dei perisse impios, et tamen absq̄ timore Dei non uerentur eadem facere propter quē impij perierunt, maiori peccato obnoxij sunt magis enim contemnunt Deum, quam qui perierunt & talia Dei iudicia non uiderunt, Ideo Paul⁹ nos admonet. 1. Corin. x. Non murmuremus, non efficiamur idolatrae, scortatores, blasphemae, tentantes Christum sicut patres in deserto, qui iudicio Dei perierunt. Et Ephe. v. Scitis q̄ omnis scortator aut immundus aut auarus, qui est simulatus

CAPVT TERTIVM

eorum cultor, non habet hæreditatem in Regno Christi & Dei, Ne quisquam uos decipiat inanibus sermonibus, Propter hæc enim uenire solet ira Dei in filios incredulitatis, Ne sitis igitur consortes illorum, quasi dicat, Timete exempla eorum qui perierunt.

Clamor.

EX FAMA fornicationis. Hic est clamor, cum ita impudenter peccatur & traditiones humane & uani cultus publice docentur, ut alij offendantur, alij imitentur, quemadmodum Gene. xviij. dicitur. Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis. Et alibi in propheta dicitur. Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt, Hic uerum fit quod Germani dicunt, Vuens den leuten uerdreust, so uerdreusts Gott auch. Nam de Sodomis in Genesi sequitur, Deus dixit, descendam & uidebo &c. Graue est pijs hoc uidere & audire quemadmodum Petrus de Loth scribit, qd erat iustus & oculis & auribus & cruciabant animam iusti &c. Ibi contristatur spiritus sanctus in sanctis Ephe. iij. &c.

Malus comparatione ad pessimum uidetur bonus.

ISRAEL iustificat animam suam. Id est iusta mulier est, non simpliciter, sed comparatione Iudæ. Tantum est peccatum Iudæ, ut peccatum Israelis, licet magnum, licet captiuitate Assyriaca punitum, comparatum ad illud possit uideri ueniale. Siquidem Israel contempsit comminationem & iudicium captiuitatis quod nondum erat expertus, neq; uiderat in alijs, Iuda autem, ubi hoc uiderat, tamen contempsit & peius fecit &c.

Animæ.

Animam pro uita posuit siue pro ipso homine, Hebraica phrasi, iustificat animam suam, id est, seipsam, id est, potest iusta uideri &c. ut Psalm. iij. Multi dicunt animæ meæ, id est, mihi uel de me.

Vade

VADE ET CLAMA. Non intelligo

hæc ut Lyranus, abhisse scilicet Prophetam ad Israelitas in Assyriam, aut ad loca Assyrijs uicina, Sed Propheta apud populum Iuda, iussu Dei, uertit se ad Aquilonem, quasi respiciens ad Assyrios, Vbi populus Israel tenetur sub captiuitate propter sua peccata, & clamat, Reuerte re desertrix Israel etc, Id est, Agnosce peccatum uel in captiuitate, & bene spera de Patris DEI bonitate. Hæc clamat Propheta nimis odiose in aures obstinatae Iudæ, quasi dicat, Ecce Deus paratus est etiam damnatum Israel in gratiam recipere, si resipiscens ueniam precetur, et tu Iuda manes induratus, Verum postea dicit Propheta, & ab Israele & ab Iuda istam gratiam contemni.

*Euangelium
uenit ad ino-
dignos.*

Iccirco Euangelium & Regnum Christi indignissimis promittit, hisce uerbis, Conuertimini etc, Euangelium non uenit nisi ad indignos siue Iudæos siue gentiles, Et hic Iudæi non solum æquantur gentibus, sed etiam deteriores esse conuincuntur, suo contemptu quo uerbum DEI & Prophetas siue sanctos prædicatores contemnunt.

PECCATVM ORIGINALE.

Quæris unde sint tanta mala & scelera, quæ etiam mundus damnat, unde sint tot errores & falsi cultus & & fictæ religiones, quæ mundus iudicat esse pietatem, unde sit tanta obstinatio aduersus uerbum DEI & ueritatem, non solum apud alios, sed etiam apud illos qui se gloriantur populum Dei, quemadmodum uides in hoc Propheta Ieremia, Vnde sint dolores, angustie, terrores, morbi, pericula, desperationes, mors ipsa etc, Respondeo, Ex peccato originali, quod ex Adam contraximus. Adam siue homo creatus fuerat a DEO ad imaginem

CAPVT TERTIVM

Dei, id est, ut Paulus exponit, Ephe. iij. & Col. iij. In ueraci iusticia & sanctitate, Hanc imaginem DEI per peccatum, quo contempsit mandatum DEI, amisit, morte mortuus, id est, traditus omnibus illis malis quæ diximus, secundum comminationem Dei, In quacunque die comederis de arbore uetita, morte morieris. Illa enim uita diuina, quæ data erat homini, amissa, quid succederet nisi mors quæ comprehendit omnia mala & corporalia & spiritualia, & temporalia & æterna? Deus enim erat eius uita, & ipse diligebat Deum super omnia, ex tota mente, ex tota anima, ex omnibus uiribus suis, & proximum suum sicut seipsum, Vere cognoscebat Deum Patrem suum, & confidebat sola Dei patris bonitate, totus a patre pendens, eius amore absorptus, summa sapientia, iusticia & sanctitate intus & extra præditus etc. Id quod nunc Lex nobis præcipit sed nemo præstat, peccatores enim nunc sumus & omnes natura filij iræ, Ephe. ij. Illa imagine Dei, id est, ueraci iusticia & sanctitate (sicut Deus uere iustus & sanctus est) amissa, quid restaret homini aliud quam mendacium, Hypocrisis, ignorantia Dei, contemptus DEI, iniusticia & peccatum, turpitudine & Idolatria, breuiter, concupiscentia aduersus Deum & proximum, contra Dei legem & uoluntatem?

*Peccatum
Adæ.*

Licet horrendissima peccata nunc sunt in mundo, tamen peccatum Adæ superat omnia peccata totius etiam mundi, non solum quod omnia hominum peccata & damnationes ex illo sunt, sed etiam in persona ipsius Adæ, Nam omnia peccata nunc fiunt ab hominibus natura corruptis, uel coecis, uel concupiscentia pertractis, Adæ autem erat integer, creatus secundum Deum, id est, ad imaginem Dei, in ueraci iusticia & sanctitate, uidens & summe intelligens, nulla concupiscentia affectus ad peccandum,

peccandum, tamen abiecit uerbum Dei, secutus uerbum serpentis, mero Dei contemptu, Quod peccatum Adæ grauius & magis horrendum est, quam nunc nos homines natura corrupti uel cogitare possumus, Ipse Adam post transgressionem abiecit a facie DEI ex Paradiso, hoc intelligere potuit, quia tanta gloria DEI cecidit in ignominiam & damnationem Diaboli, DEI imaginem habuerat, Deo iusto & uere sancto similis fuerat in uera iusticia & sanctitate, Nunc amissa Dei iusti & sancti imagine, iniustus & concupiscentia mala contra Deum & homines pollutus, induit imaginem diaboli iniusti, mendacis, homicidæ, blasphemæ, qui propter transgressionem & superbissimum Dei contemptum proiectus fuerat e coelo & damnatus, Et factus est homo similis Diabolo mendaci, iniusto, polluto & damnato, mendax, iniustus, pollutus & damnatus, Horrendum dictum est, quo ceciderit homo ille a sua sapientia, ueritate, iusticia & sanctitate, nempe non solum ad miseras corporales huius uitæ, sed etiam in mortem æternam, excacationem, cupiditates, scelera, idolatrias, contemptum uerbi Dei, terrores & desperationem, ut uidemus in historia eiectionis ex Paradiso Adæ, Quia uero hæc intelligere potuit lapsus Adam, ista cognitio peccati occidisset eum, non enim fuisset possibile eum posse uiuere super terram, cognoscentem & agnoscentem suum peccatum, tam horrendum ut nulla lingua explicare possit, nisi Deus Euangelio suo promisso Christo, eum sustentasset, ut in peccatis & miserijs fide confortaretur & saluus fieret, Euangelium est, Semen mulieris conteret caput serpentis, Et signa tanquam sacramenta bonæ uoluntatis Dei erga primos parentes sunt, quod Deus dat eis tunicas pelliceas & fructus terræ quos edant, sed in labore & angustia.

CAPVT TERTIVM

*Hoc peccatum
peruasit in
omnes homi-
nes.*

Hæc autem impietas, hæc excacatio, hic Dei con-
temptus, hoc malum, quod diximus, corporis & animæ,
temporale & eternū propagatum est in omnes homines a
primo parente lapso et corrupto, Et ideo omnes homines
a principio sui, sunt peccatores & damnati. Ro. iij. Om-
nes peccauerunt & uacant gloria Dei, Psal. l. Ecce in ini-
quitatibus conceptus sum & in peccatis concepit me ma-
ter mea, Ephe. ij. Eramus natura filij iræ sicut & cæteri,
Ioh. iij. Ira Dei manet super omnes quotquot nō credunt
in filium Dei, Propterea hoc uocamus peccatum Origina-
lis, quod sicut transfusum est in omnes homines, ita &
omnes homines etiā sunt sub lege, sub maledictio &
damnatione legis, sub ira Dei & damnatione mortis æter-
næ, In quacumq; inquit, die comederis morte morieris.
Ro. v. Quemadmodum per unum hominem peccatum
in mundum introiit, ac per peccatum mors, & sic in om-
nes homines mors peruasit, quia omnes peccauerunt, Vbi
q; ad legem enim peccatum erat in mundo. At peccatum
non attenditur ubi non est lex, sed regnauit mors ab Adā
usq; ad Moysen etiā in eos qui non peccauerant simili
transgressionem ut Adam &c.

Fuerunt, ut olim, ita & nostro hoc sæculo, qui infla-
ti sua uel spirituositate uel inerudita eruditione, qui nega-
rent peccatū quod originale uocatur esse damnabile pec-
catum, assererentq; tantum esse uitium et defectum in na-
tura nescio quem, propter quem nō damnemur, sicut mor-
nolus non damnatur propterea q; non habet duos o-
culos, hi plane nihil intellexerūt in sacris literis, indigni qui
theologi uel dicerentur, Siquidem hac ratione non opus
haberemus Christo, de quo Ro. v. Paulus sic dicit. Non
ut peccatum fuit ita est & donum, Nam si unius delicto
multi mortui sunt, multo magis gratia Dei & donum per
gratiam

gratiam exuberavit in multos per Iesum Christum unum in gratia hominem &c. Quid infelices isti sapientuli ex suasionem serpentis negant & morbum & remedium, peccatum & Christum? Quid norunt qui seipsos non norunt? Homines in experti sunt, qui si non nossent Peccatum originis ex scriptura sancta, quam interim detorquunt alio & deprauant, nosse tamen necessario possent uel ex sua experientia, nisi stupidi sint etiam ad sua peccata & infidelitatem, nosse possent arborem malam in nobis ex fructibus, de quibus infra dicam, Nam etiam per Christum redempti, iustificati, sanctificati, & spiritu Dei pleni, adhuc conqueruntur de natura corrupta, cum Paulo Ro. vii Lex est spiritualis, Ego autem carnalis sum uenditus sub peccatum, Quod enim ago non probo, &c. Noui quod non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum, Nam uelle adiacet mihi, at ut faciam bonum non reperio, delectat me lex Dei secundum internum hominem, sed uideo altam legem in membris meis rebellantem legi mentis meae, & captiuum me reddentem legi peccati, quae est in membris meis, Miser ego homo, quis me liberabit a corpore mortis huius, Gratia Deo per Iesum Christum Dominum nostrum. Itaque idem ego mente quidem seruo legi Dei, carne uero legi peccati, Nulla igitur nunc est condemnatio iis qui sunt in Christo Iesu &c.

Peccatum igitur originis est, quod per contemptum & transgressionem Adae amisimus imaginem DEI secundum quam homo creatus erat (ut Paulus exponit) in uera iusticia & sanctitate, & facti sumus similes Diabolo, iniusti, blasphemae & damnati, ut nunc in hac etiam mortali uita porremus imaginem terreni Adae, subiecti omnibus malis etiam corporalibus & morti. 1. Cori. xv. Et ut simplicissime dicam, Peccatum originis uere est illa

Peccatum Originis.

CAPVT TERTIVM

Post trans-
gressionem
legis, nunc le-
gem prestare
non possumus

concupiscentia mala contra Deum & contra proximum id est, contra omnia D E I præcepta, quam etiam nos per Christum iustificati adhuc in nobis sentimus, Rom. vii. & contra eam oramus & Spiritu fidei pugnamus, Roman. vi. Ne regnet peccatum etc, lege Roma. viij. Idem uoluerunt qui dixerunt, Peccatum Originale esse carentiam iusticiæ originalis, id est, illius iusticiæ quam Deus creando dedit homini, Hanc iusticiam nunc requirit Deus a nobis sua lege siue decem præceptis, dicens, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex omnibus uiribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum, sed amissam nos prestare non possumus.

Aiunt sapientuli, Si Deus sua lege præcipit ea quæ nos prestare non possumus, iniustus est, & præcipiendo irridet miseros homines, non docet quid uelit a nobis fieri, Sed Deus sua lege requirit a nobis iusticiam & sanctitatem ueracem, quæ est imago DEI, quam Dedit primo homini, An non licet Domino a seruo postulare rationem datorum? Vt cum non inuenimus in nobis quæ Deus requirit sua lege, agnoscamus nostrum peccatum, Lex enim est cognitio peccati, Roman. iij. & quæramus gratiam DEI in Christo, Lex enim est pædagogus ad Christum, Gal. iij.

Huius peccati originalis fructus (ne recuses cognoscere ipsam arborem malam) sunt omnia opera & externa corporis & interna cordis, quæ decem præceptis prohibita sunt, ut infidelitas, superstitio, idolatria, absq; timore Dei esse, presumptio, desperatio, coecitas, non sustinere uerbum Dei a Prophetis & prædicatoribus etiam nobis obtrusum, ardenter amplecti traditiones humanas, quæ sunt doctrinæ Dæmoniorum, ut Paulus ait, Vene-

rum

num antiqui serpentis, quo perit a nobis uerbum DEI, Breuiter, Deum neq; agnoscere neq; curare, Inde, mentiri sub nomine Dei, iurare, non orare, non inuocare, negligere uerbum DEI, Inobedientia parentum & magistratus, scortatio, immundicia, homicidium, furtum, fraus, usura, rapina etc.

Error igitur est quod docuerunt in Scholis, post lapsum primi parentis adhuc naturalia in nobis esse integra, id est, naturales uires, Et quod homines natura habeant rectam rationem & bonam uoluntatem, id quod docuerunt magis Philosophice quam Theologice, Item quod homo natura habeat liberum arbitrium ad faciendum bonum, & omittendum malum, ad omittendum bonum & faciendum malum, Et quod possit ex naturalibus uiribus omnia praecepta Dei implere, Deum diligere super omnia, & proximum ut seipsum, Docuerunt, Quando homo facit quod in se est, tunc certo dat ei Deus suam gratiam. Docuerunt, Eunti ad sacramentum suscipiendum non esse necessarium bonum propositum, sed satis esse non habere malum propositum ad peccandum, eo quod tam bona adhuc natura sit & tam efficax sacramentum, Docuerunt non esse in scriptura fundamentum, quod Spiritus sanctus cum sua gratia, sit necessarius ad bonum opus faciendum. Haec omnia non conueniunt cum ijs quae diximus ex uerbo DEI siue scriptura sancta, & ex nostra ipsorum experientia de peccato originali, Haec prouenerunt ex ignorantia peccati et Christi, Sunt enim doctrinae gentiles, et faciunt Christum nobis inutilem, aut saltem (ut Doctor Lutherus dicere solet) pro corporibus eum mortuum docent non pro animabus, & secundum eos corpus tantum est mortis, anima autem integra adhuc est & sana.

CAPVT TERTIVM

Maxime ergo opus est prædicatione & cognitione legis, ut lex operetur in nobis uirtutem & efficaciam suam, id est, reuelet nobis principaliter, & in primis peccatum originale cum omnibus suis fructibus, ut uideat homo in quod profundum ceciderit ignorantia, cœcitatibus & impietatis, quod natura in tantum corrupta sit, ut opus habeat legis reuelatione ad cognoscendum quod non habeat uel curet Deum, quod adoret Deos alienos, id quod sine Lege & prædicatione poenitentia non credidisset, Per hoc primum humiliatur, terretur, desperat, cupit auxilium & nescit remedium, incipit odisse Deum & murmurare etc. Hoc est, quod Paulus Roma. iij. dicit, Lex est cognitio peccati, Roma. iij. Lex iram operatur, Roman. v. Lex auget & fortificat peccatum. ij. Corin. iij. Litera occidit & Lex est ministerium mortis etc.

Christi iusticia.

Ab hoc horrendo originis malo & tetra caligine Satanae & Regni tenebrarum nemo liberatur & eximitur ut redeamus ad amissam DEI imaginem, nisi per Iesum Christum filium Dei pro nobis incarnatum, qui est splendor gloriae Dei & expressa imago substantiae eius, Hebraei. i. in quem credentes & fide in faciem eius intendentes, id est, perpetuo crescentes in cognitione Christi, transformamur ad eandem imaginem, a gloria in gloriam tanquam a Domini spiritu, ij. Corin. iij. quemadmodum Paulus nos admonet & hortatur, ut ante diximus, Induite nouum hominem, qui secundum Deum (id est, ad imaginem DEI) creatus est, non secundum aures, nasum, oculos et os (quemadmodum pueriliter intelligunt imaginem DEI) sed in ueraci iusticia & sanctitate, quem admodum & pater Iohannis Zacharias Lucae. i. plenus Spiritu sancto canit. Seruiamus illi (non traditionibus hominum & pompis operum, quae non sunt imago Dei sed) In.

sed) In sanctitate & iusticia coram ipso omnibus diebus nostris. Itaper Christum deterguntur peccata & tenebræ nostræ, & redimus paulatim ad imaginem DEI secundum quam creati eramus & quam in Adam amisimus, donec perueniamus ad resurrectionem mortuorum, quando perficietur hæc imago gloriæ DEI in nobis, & erit Deus omnia in omnibus. 1. Corint. xv. Hæc est prædicatio Euangelij & Regni gratiæ in CHRISTO, de qua nunc ex Prophetia Ieremiæ dicemus.

CONVERTIMINI. Hic promittitur Christus & Euangelium gloriæ magni Dei, id quod cogentur nobis hoc loco permittere Iudæi, uelint, nolint, Nam non possunt ostendere nobis, quando unus ex ipsis portarit aliquam ciuitatem, & duo totam aliquam regionem & Regnum, ad montem Zion. Item uident hic Iudaicum cultum, in lege mandatum, aboleri, quando dicit, Arcam Domini relinquentiam, & locum Arce, extra quem non licebat sacrificare, Deut. xij. postquam reuelatus erat locus in Ierusalem. Præterea, quomodo erit Ierusalem solium Domini, quando non erit ibi Arca & propiciatorium sedes Dei, secundum promissionem, Exod. xxvi. ij. Reg. viij. & ix. & Adde, Quando omnes gentes ad Dominum conuersæ, congregatæ sunt in Ierusalem? Denique uideant, quid Propheta dicat de reducendo, non solum Iuda sed etiam Israele, & quod unum Regnum ex eis rursum futurum sit, sicut unum fuit sub Dauide & Salomone, Regno Iuda promissa erat reductio post septuaginta annos, non Regno Israelis, Et tribus Iuda cum tribu Beniamin reducta est, & reddita suis sedibus & agris, ut legis in Esdra. Quanquam & de reductione Israelis alias dicam in hoc Propheta. Item

Christus &
Euangelium
eius.

Y ij reductis

CAPVT TERTIVM

reductis etiam hic promittitur hæreditas gentium. Taceo nunc de gratia DEI quæ hic describitur, quam neque Iudæi neque ulli iusticiarii intelligere possunt. Ostendant nobis Iudæi hæc omnia in suo terreno Regno post captiuitatem completa, Et cum non potuerint ostendere, nos ostendimus in Christo hæc ita completa, ut ne iota quidem ex his perierit, attestantibus nobis & alijs Prophetis & scripturæ locis.

Gratia.

Primum dicit, Conuertimini filij desertores, in quo mera gratia prædicatur, ne quid meritis nostris arrogemus, Non enim uocat iustos, sed peccatores, Esaia. xliij. Ego sum, Ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter Me, & peccatorum tuorum non recordabor.

Fides.

Secundo, Quia ego desponsabo uos Mihi. Mirabilis gratia Christi sponsi nostri, nobis hic significatur in imagine coniugij. Siquidem unum sumus cum eo, & per eum accepti sumus Patri, Omnia mala nostra facit sua, aufertque ea a nobis Agnus DEI qui portat peccata mundi, & omnia sua bona communicat nobis & nostra esse facit, quando interim ipse quantus quantus est noster est, & per eum ipse pater est noster, lege Ephe. v. Viri diligite etc, Osea. ij. Hæc ita dicuntur. Et sponsabo te Mihi in sempiternum, & sponsabo te in iusticia & iudicio & in misericordia & miserationibus, & sponsabo te Mihi in fide, & scies quod Ego sum Dominus. Non dicit, Paciscar tecum, ut cum patribus, sed sponsabo te Mihi, Non est maior amor in terris quam inter sponsum & sponsam. Hæ nuptiæ, ut audis, sunt Regnum fidei, quas Rex facit filio suo, ut est in Euangelio.

*Propagatio
Ecclesie.*

Tertio dicit. Adducam uos, ut unus secum ducat totam ciuitatem, & duo totam regionem uel terram, Vel sic, Et assumam uos, unum cum ciuitate, & duos cum natione,

stione, Interpretes hoc loco metuebant ita transferre, absurdum forte iudicantes, Et intellexerunt, ex multis undique paucos suscipiendos, & reliquias saluandas, ut alibi scriptura promittit, cum contra, hic dicatur, eos maximo numero suscipiendos & multiplicandos, ita ut unus susceptus a Deo rapiat secum ad Deum unam aliquam totam ciuitatem, & duo totam aliquam regionem uel nationem. Hoc factum est ubi coepit inuulgari Euangelium, Vnus multos adduxit, id est, conuertit ad Christum, & pauci praedicatores multas nationes, Lege Acta Apostolorum & alias historias. Ita & Esaia. xlix. dicitur, Leua in circumitu etc. Ecce leuabo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum, & adferent filios tuos in ulnis, & filias tuas super humeros portabunt etc. Apoca. vlt. Spiritus & sponsa dicunt, Veni, & qui audierit, dicit, Veni.

Quarto dicit, Et introducam uos in Zion, Infra dicitur ^{Alia Ierusalem} In Ierusalem, Ecclesia Christi in scripturis Zion et Ierusalem ^{et Zion sursum.} appellatur, Quia illuc olim populus Messie congregabatur ad uerbum Dei & sacrificia, Et postea Euangelium, misso e coelis Spiritu sancto, ibi coepit praedicari, & Ecclesia Christi congregari, ut legis Act. ij. sed non in eo loco solo permansit. Siquidem creuit multiplicata, & inde dilatata est per totum mundum, secundum illud Esaia. ij. & Michee. iij. Venite ascendamus ad montem Domini & ad domum Dei Iacob, et docebit nos uias suas & ambulabimus in semitis eius, quia de Zion exhibit Lex, & uerbum Domini de Ierusalem etc. Et in Psalm. Virgam uirtutis tuae, siue Sceptrum Regni tui, id est, Euangelium, emittet Dominus ex Zion. Ideo Zion et Ierusalem Ecclesia Christianorum est ex Iudaeis & gentibus congregata in unitate non loci sed fidei, ad Domi-

CAPVT TERTIVM.

num & ad Christum eius, Psalm. ij. Ego autem constitui Regem meum super Zion montem sanctum meum, Quia Christus uenit sanctificaturus populum non locum, Et additur ibi de dilatatione Regni, Postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem terminos terræ. Hoc est quod de superna Ierusalem, id est, Regno cœlorum siue Regno Christi, cuius conuersatio non est in terris (Philip. iij.) dicit Paulus, Gal. iij. Ierusalem quæ sursum est, non illa terrena, est mater nostra, lege ad Hebræ, xi. Accessistis ad montem Zion, & ad ciuitatem Dei uiuentis Ierusalem cœlestem, & ad innumerabilem Angelorum cœtum, & ad concionem primogenitorum, qui conscripti sunt, in cœlo, & ad iudicem uniuersorum Deum, & ad Spiritus iustorum perfectorum, & ad noui testamenti mediatorem Iesum, & ad sanguinem aspersionis, meliora loquentem quam loquebatur sanguis Abel, De hac sancta ciuitate & Regno Christi sæpe dicunt Prophetæ, lege Esa. xlix. liij. liiij. lv. lx. lxi. lxij. lxv. lxvi. Et in Psalm. qui incipit, Fundamenta eius, dicuntur Philistæi, Tyrii & Aethiopes, Aegyptij & Babylonij, id est, gentes nasci in Zion, quemadmodum hic Ieremias dicit, eò congregandas omnes gentes, Hec certe Iudaicas expositiones non admittunt, sed in Christi Ecclesia complentur, Interim uero non negligendum est quod dicit. Ego adducam, Ego introducam etc, ne quid in hac Christi gratia nobis tribuamus etc.

Boni pastores

Quinto dicit. Et dabo uobis pastores secundum cor meum, qui pascant uos doctrina & sapientia. Quos predicatorum promittit contra Pseudoprophetas & Pharisaicas traditiones. Ezech. xxxiiij. Ecce. Ego ipse requiram oues meas etc, Egregium & summum donum Dei est quans

est quando dat bonos Doctores, prædicatores & rectores, Vnde Christus admonet, Rogate Dominum messis ut mittat operarios in messem suam, qui & ascendens in altum dedit dona hominibus, fecit enim quosdam Apostolos, alios Euangelistas, alios Prophetas, alios pastores & Doctores in ædificationem corporis sui, quod est Ecclesia etc, Ephe. iij. Contra, Summa Dei maledictio est, quando aufertur uerbum, lege Amos viij. Et mittam uobis famem, non panis, sed audiendi uerbi etc.

Sexto dicit, Cum multiplicati fueritis & creueritis *Abrogatio* in terra, in diebus illis, dicit Dominus, non dicent ultra *legis man-* de Arca foederis Domini, Non erit memoria eius, non *ifesta* prædicabitur ultra de ea, Non quærent eam, neque quiesquam fiet, id est, non sacrificabitur ibi. Sed in diebus illis uocabunt Ierusalem Thronum Domini. Et congregabuntur ad eam omnes gentes, propter Nomen Domini quod erit in Ierusalem.

Hæc est manifesta abolitio & abrogatio legis et ueteris obseruantia a Deo Iudæis præcepta, Arca foederis DOMINI hic nihil est, cui locus electus a DEO ante quærebat, & postea Templum ei a Salomone ædificabatur, Nihil hic sunt omnia legis sacrificia, quæ in loco Arcae Domini fieri iubebantur, Breuiter, Non adoratur neque inuenitur nunc ultra Deus super illud Arcae propiciatorium, Non est hic Deus ultra in omni illo cultu ueteris legis. Siquidem in Ierusalem illa cœlesti, id est, in Ecclesia Christi est aliud propiciatorium, aliud solium Domini, extra quod Deus non inuenitur. Hoc propiciatorium & solium est Christus Iesus per sanguinem suum, Ibi adoratur, ibi inuenitur Deus, Roman. iij. Quem Deus proposuit propiciatorium etc, Hebræ. iij.

Y iij. Accedamus.

CAPVT TERTIVM

Accedamus ad Thronum gratiæ etc, 1. Ioan. ij. Qui est propiciatio pro peccatis etc, Est enim nunc iusticia DEI manifestata per Euangelium sine lege, Roma. iij. Impu-
tatur nobis iusticia, id est, remittitur nobis peccatum, & gratis donatur uita æterna propter solum CHRISTUM, quem habemus ubiq; præsentem, ut non opus sit currere Ierosolymam, Romam etc, neq; opus sit Antichristiana Papistarum prædicatione, Ecce hic, Ecce illic Christus, quemadmodum Simeon cecinit de puero Christo, Lucæ. ij. Video salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen etc. Quod autem addit, Propter Nomen Domini quod erit in Ierusalem, alludit ad hoc, quod post ædificatum Templum dicebatur nomen Domini habitare in Ierusalem, & uere ibi erat, quia ibi de Deo predicabatur eius uerbum, sacrificabatur secundum uerbum DEI Deo, inuocabatur Deus, & Deus ibi exaudiebat inuocantes, secundum ipsius promissionem Exo. xxix. Habitabo in medio filiorum Israel etc, Nunc uero est alia nobis Ierusalem, in qua habitamus, nempe non terrena sed cœlestis. Ibi solum est Nomen Domini, quia ibi docetur Euangelium, inuocatur Deus, administrantur CHRISTI sacramenta, Omnia fiunt ad gloriam DEI in Christo Iesu Domino nostro.

Nomen Domini.

Ecclesia ex omnibus gentibus per Remissionem peccatorum.

Septimo dicit. Vbi congregatæ fuerint omnes gentes in zion, (has terrena Ierusalem quando caperet) tunc non ambulabunt ultra post cogitationes cordis sui prauæ, Iudæi habuerunt legem scriptam, & per illam non potuerunt iustificari, Gentes eam non habent & iustificantur, ut hic uides, Ergo ex lege non est iusticia coram Deo, sed ex gratia (ut hic dicitur) desponsationis, quando credimus promissioni gratiæ in Christo, Vides itaq; ut antea abolitionem legis, ita & nunc abolitionem peccati

cati etiam apud gentes sine lege, quæ erant populus Sathanae, omnino sine Deo & sine Christo in hoc mundo. Ephe. ij. secundum aliam prophetiam Danielis. ix. Ut consummetur prauaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iusticia sempiterna &c. Nusquam in scripturis magis exprimitur gratia, quam quando gentes, quæ ne fingere quidem sibi meritum possunt, uocantur & suscipiuntur ad gratiam & Christo incorporantur.

Octauo dicit. In diebus illis ibit Domus Iuda ad domum Israel, & uenient simul de terra Aquilonis in terram quam dedi patribus uestris hæreditatem. Non potest hoc intelligi de reductione ex captiuitate Babylonica, ut supra dictum est, quando ex Iuda & Benjamin reducti sunt Iudei, tantum in terram Iuda, non in terram Israel, ubi Samaritanam Samaritani & alij tenebant, in locum Israelis ab Assyrio Rege subrogati. Itaque hæc dicuntur de spirituali reductione, qua homines propter peccatum & Impietatem a Deo abiecti reducuntur fide ad Christum, inuulgato Euangelio. Tunc & multi ex Israel, ex omni natione quæ sub cælo est, habitabant Ierosolimis propter religionem. Acto. ij. Verum de corporali etiam Israelis siue decem tribuum reductione (quæ tamen non sunt redditæ suis agris) clarius alibi in hoc propheta dicam. Alij uero ex Israel manentes in suis locis, dispersi inter gentes omnium nationum quæ sub cælo sunt, postea susceperunt Euangelium, Quæ est uera reductio de qua hic dicitur, non mutatio loci sed infidelitatis. Hic est uerus ingressus in terram sanctam patribus promissam & datam. Siquidem fide ingressi sunt in habitacula Dei, de quibus in Psalmis sæpe canitur. Et Abraham ne passum quidem pedis accepit in terra Canaan, Acto. vii. Id quod Heb. xi.

Z

sic dicitur.

Spiritualis reductio ex captiuitate mortis ad uitam Deum.

CAPVT TERTIVM

sic dicitur. Expectant ciuitatem habentem fundamenta, Exeamus cum Ihesu extra castra, opprobrium crucis portantes, Non enim hic habemus permanentem ciuitatem, sed futuram inquirimus, ut patres illi olim, Et rursum, iuxta fidem hi omnes defuncti sunt non accipientes hic promissionem &c. Præterea multi sancti & propheta omnia mala in terra sua olim sub impijs passi sunt, de quibus ibidem dicitur, hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur, facile igitur uides hic terram intelligi Ierusalem & zion, ea ratione qua ut supra diximus, quam non mutatione loci quaerimus. Siquidem dilatata est per totum orbem terrarum, immo nomen orbis dicitur, ut Psal. viij. Quoniam uidebo coelos tuos, opera digitorum tuorum, lunam et stellas quæ tu fundasti, ut est in epistola ad Hebre. cap. ij. Non enim subiecit Deus angelis orbem terræ futurum de quo loquimur.

Mirabile Regnum Christi in terris.

Mirabile est hoc Regnum cælorum in terris. Nam a mundo non uidetur. Non enim mutat locum, faciem, uestem, uictum, officium, sexum, ætatem, opera debita, san- nitatem, languorem, tempora, leges, consuetudines, politi- tias, magistratus, coniugia, liberos, possessiones, cælum, aerem, solem, diem, noctem &c. nisi quid turpe sit & homine probo indignum, et tamen facit nouos homines, nouum lumen, nouos affectus, terrenorum contemptum, ita ut quæ donata & commissa a Deo habent non aliter possideant quam ut Dei dona, non hisce transitorijs innitentes sed tantum gratiæ patris, in cuius domo siue Regno se habitare per fidem agnoscunt.

Testimonium Prophetarum

De hac coniunctione Iuda & Israel, qui olim post mortem Salamonis perpetuo sese mutuo conficiebant, & de hæreditate

de hereditate gentium, ad Iudeos, Christo per fidem mis-
 sertos, peruentura, (quod factum est per Euangelium
 quod ex Iudæis uenit ad nos gentes) sic etiam dicitur
 Esa. xi. In die illa radix Iesse, id est, Christus &c. Et dis-
 persos Iuda colliget a quatuor plagis terre, (non solum
 ex aquilone) & auferetur inuidia Ephraim, id est, Regni
 Israel &c. Et Osee ij. Dies multos sedebunt filij Israel
 sine Rege, sine principe, sine sacrificio, sine altari, sine E-
 phot, sine cultu Dei, Post hæc conuertentur filij Israel, &
 quærent Dominum Deum suum & Dauid Regem su-
 um (id est, Christum ex carne Dauid nasciturum) & ue-
 nerabuntur Dominum & gratiam eius in nouissimo dies-
 rum, Et cap. i. Et erit numerus filiorum Israel quasi arena
 maris, quæ sine mensura est, & non numerabitur. Et erit
 in loco ubi dictum est eis, Non populus meus uos, dice-
 tur eis, Filij Dei uiuentis, Et congregabuntur filij Iuda et
 filij Israel pariter, & ponent sibi met caput unum (id est,
 Christum) & ascendent de terra, quia magnus dies Iesse
 el (id est, seminis Dei, siue populi qui est semen DEI) Sic
 & Ezechiel ait ca. xxxiiij. Suscitabo super ea, id est, peco-
 ra mea, pastorem unum, qui pascet ea, seruum meum Da-
 uid (id est, Christum) ipse pascet ea, & ipse erit eis in pa-
 storem, Ego autem Dominus ero eis in Deum, & seruus
 meus Dauid princeps in medio eorum, Ego Dominus lo-
 cutus sum, Et faciam cum eis pactum pacis, & celsare fa-
 ciam bestias pefsumas &c. De hoc Regno Dauidis, id
 est, Christi, & de hac reductione populi, infra uidebis Ier.
 xxiij. & xxxi. Ecce dies uenient, dicit Dominus, et feriam
 domui Israel & domui Iuda fædus nouum, non secundum
 fædus quod pepigi cum patribus eorum &c.

Nono additur promissio Dei (quàm inquit mul-
 tiplicabo te &c.) de multiplicatione populi in Ecclesia

Promissiones
 Ecclesie.

CAPVT TERTIVM

gentium, et de dilatatione Ecclesię per totū orbem terrarum, psal. xxi. dicit Christus ad patrem, Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesię laudabo te, De te laus mea in Ecclesia magna, Domini est Regnum & ipse dominabitur gentium &c. Esa. xlix. leua oculos tuos circumquaq; &c.

Decimo. Et promitto q̄ tunc uocabis me patrem & non deficiet la me, Hoc per legem & studia nostra uel merita fieri nō potest, Iohan. i. Qui non ex sanguinibus &c.

*Pœna contem-
nentium pro-
missiones Dei.*

SED QVEMADMODVM. Conqueritur Dominus promissa sua & de terrenis rebus & de cœlestibus contemni, Ideo homines casuros in malum captiuitatis, ut ubiq; audiatur ploratus & ululatus etc, Impij suo contemptu prouocant contra se iudicia DEI, Non enim Deus sustinebit se perpetuo contemni impune, quando admoniti etiam uerbo DEI & allekti promissionibus DEI resipiscere nolunt. Ergo frustra scilicet prædicatur uerbum Dei. Non, quemadmodum Deus dicit Esa. lv. Sicut descendit imber & nix de cœlo etc, Quia quidam conuertuntur ad Dominum & dant gloriam Deo, ut sequitur.

*Confessio Ec-
clesiæ Christi.*

ECCE NOS VENIMVS. Mimesis est illorum, qui accepta prædicatione uerbi DEI, postea ex miserijs & peccatis, cœcitate & Idolatrijs suis redituri sunt ad Deum, deserentes suum et patrum suorum errorem, Certe hic non dicunt, ut nostri impij obstrepentes Euangelio, Ego uolo credere sicut Patres mei crediderunt, uolo manere in antiqua fide, id est, uolo esse Atheos & nihil credere, sed dicunt Patres nostri errauerunt, & horrenda Idolatria contaminati docuerunt falsam religionem & mendacem cultum, Hęc est uera poenitentia.

*Patres non se-
quendos, sed
Deum Patrem
qui dicit, Hęc
audite.*

nitentia et resipiscentia illorum qui reducuntur reducti-
one spiritali ad Deum. Sic & nos hodie Euangelio
Christi illuminati, & agnoscetes gratiam Dei in Chris-
to, confitemur & abiicimus blasphemias doctrinas Pa-
pistarum & Antichristianos ipsorum cultus & errores,
Nihil morati quos patres illi nobis obijciant & dicant,
Sancti patres sic statuerunt & obseruauerunt, Quales
quales sint illi patres, ego reuertor ab erroribus, quos
nunc cognosco, ad Euangelium salutis aeternae, Etiam
si Angelus e coelo aliud euangelizet (ut nō obijcias mihi
tuos uel meos patres sanctos uel non sanctos) anathema
sit, Gal. 1.

Colles & montes dicit, ubi colebant Deum contra
Dei uerbum, qui erant mendaces, id est, quicquid ibi do-
cebatur & fiebat, erat nihil aliud quam seductio.

Dicunt nostri Hypocrite iusticiarii hodie, Illa omnia
quae feci per uiginti annos in Monasterio aut aliis, nihil
scilicet essent: tam pulcher cultus DEI scilicet esset
nihil: Sed hic resipiscentes dicunt, Labor & cultus pa-
trum nostrorum & noster confundatur & pereat, cum
ouibus & bobus & omnibus quae sacrificauerunt, & cū
filijs & filiabus ipsorum, quia & ipsos sacrificauerunt
summo, ut putabant, & DEO acceptissimo sacrificio, ut
in Psal. dicitur, Et immolauerunt filios suos & filias suas
Daemonijs dijs quos ignorabant, ut canit Moses in can-
tico, Non recordetur Dominus istius laboris nostri, nos
libenter sustinemus ut pereat sine nobis. Quod crede-
bamus esse cultum DEI, & in quod confidebamus, hoc
nunc est ignominia nostra, & agnoscimus fuisse pecca-
tum Idolatrie, quo ad iram potius concitauimus Deum,
quia uerbum DEI sequi debemus, non somnia cordis

CAPVT QVARTVM.

nostri, aut traditiones humanas, siue obseruationes & cultus patrum nostrorum.

CAPVT QVARTVM.

I conuerti ibis Israel, conuertere ad me. Si abstuleris abominatio- nes tuas a facie mea, non hinc de- migrabis. Tunc iurabis in uerita- te & in iudicio & in iusticia, uiuit Dominus, Et benedicentur in Ip- so gentes, quæ gloriabuntur de Ipso. Hæc enim dicit Dominus uiris Iuda & Ierusalem. Arate uos- bis nouum agrum, & nolite serere inter spinas. Circumcidite uos Domino, & auferte præputia- cordium uestrorum uiri Iuda et habitatores Ieru- salem, ne erumpat furor meus ut ignis, & succens- datur ut nemo possit extinguere, propter malici- am studiorum uestrorum.

Annunciate tunc in Iuda, & clamate in Ieru- salem & dicite, Clangite tuba in terra, clamate for- titer, & dicite, Congregamini, & ingrediamur ci- uitates munitas, Leuate uexillum in Zion, Cumu- lamini, & nolite cessare, Quia Ego adduco ma- lum ab Aquilone, & calamitatem magnam. As- cendit Leo de cubili suo, & uastator gentium e- gressus procedit de loco suo, ut faciat terram tu- am solis

am solitudinem, & ciuitates tuas exurat, ut nemo ibi inhabitet, Propter hoc induite uos saccis, plangite & ululate, quia ira furoris Domini non cessat a nobis.

In die illa, dicit Dominus, peribit cor Regis & cor Principum, & obstupescunt sacerdotes & prophetæ consternabuntur. Ego autem dixi, Ah Domine Deus, ualde frustrari fecisti hunc populum & Ierusalem sua spe, quando dixerunt, Pax erit uobis, cum tamen gladius usque ad animam pertingat, In tempore illo dicetur populo huic & Ierusalem, Ventus urens uenit a montanis uelut ex deserto, qua itur ad Filiam populi mei, non ad uentilandum, neque ad purgandum, uentus fortior ipsis, Tunc Ego loquar iudicia mea contra ipsos, Ecce, Ascendit ut nubes, & currus eius quasi tempestas, uelociores aquilis sunt equi eius, Veh nobis, Vastabimur.

Laua ergo Ierusalem a malicia cor tuum, ut libereris, Quousque apud te morabuntur uani doctores? Vox enim uenit a Dan, & a montanis Ephraim nuncium malum, quod Gentes gloriantur, Et fama peruenit usque ad Ierusalem, quod Custodes ueniunt ex terra longinqua, & uociferabuntur contra ciuitates Iuda, Obsidebunt eas circumquaque, uelut custodes agrorum, Quia ad iracundiam

CAPVT QVARTVM

diam me prouocauerunt, dicit Dominus, Vig tuę
& facta tua pepererunt tibi hæc, Tunc sentiet cor
tuum, quam grauis sit malicia tua.

Quam doleo intus, Cor meum palpitat in
me, & non cesso dolere, Quia uocem tubæ audit
anima mea, cædem & clasicum continuum, Tota
enim terra uastatur, Subito tentoria & tabernacu
la mea destruuntur, Quam diu uidebo uexillum,
& sonitum tubæ audiam? Sed stultus est popu
lus meus, non credit mihi. Filij insipientes sunt,
contemnunt, Sapientes sunt ad faciendum mala,
sed ut bene faciant discere nolunt.

Aspexi terram, & ecce uacua erat & inanis.
cælos & non erat lux in eis. Intuebar montes, &
ecce, mouebantur, & omnes colles trepidabant,
Aspexi, & ecce, non erat ibi aliquis homo, & om
ne uolatile sub cælo aufugerat, Intuebar, & ecce
agri erant solitudo, & omnes ciuitates eorum de
structæ, coram Domino & ira furoris eius.

Quia sic dicit Dominus, Tota terra uastata
erit, sed tamen consummationem non faciam, It
circo lugebit terra, & cæli super hoc incerebunt,
quia Ego locutus sum, Ego ita constitui, & non
Me poenitebit, neq; ab hoc cessabo, Omnes ciui
tates fugient a clamore militum & sagittariorum,
current

currentq; in densas syluas, & ingredientur in ca-
uernas petrarum. Omnes ciuitates derelictæ erūt
ut nemo ibi habitet.

Quid tunc facies tu vastata? Etiam si te pur-
pura uestias, & aureis monilibus ornes, & faciem
tuam fucaris, frustraneus erit ornatus tuus, Nam
qui tibi nunc adulantur amatores tui, contemnunt
te, & quærent animam tuam, Vocem enim audio
ut parturientis, angustiam ut primum parientis,
Vocem filie zion, clamantis & manus suas iactan-
tis. Vex mihi, deficit anima mea propter interfe-
ctiones.

Ad poenitentiam & fidem horratur ut ante, promit-
tens ueniam peccatorum & gratiam DEI, impoenitenti-
bus uero comminatur captiuitatem Babylonicam, Hæc
omnia Propheta agit egregijs uerbis ut perpetuo.

SI CONVERTI VIS. Egregius lo-
cus (si quis uidere possit) de uera poenitentia, Nam falsæ *Vera & falsa*
poenitentia sunt multæ. Hypocritæ enim cum præmun- *poenitentia.*
tur famæ, peste, bello, alijs malis, conuertuntur et prædi-
cant poenitentiam, sed non conuertuntur ad Dominum,
quemadmodum hic dicit. Si conuerſi uis Israel, conuer-
tere ad me, id est, relinque tuos errores, Idolatrias, uanos
cultus, falsas religiones, & conuertere siue reuere ad
Me, id est, ad uerbum meum, quemadmodum sequitur,
Si abstuleris abominationes tuas (quas tu iudicas san-
ctos esse cultus) a facie mea, non hinc demigrabis scilicet

CAPVT QVARTVM

in Babylonicam captiuitatem. Dicunt quidem, Relinquamus malam uitam nostram, & conuertamur ad Deum, ut nos liberet, sed quò conuertuntur? non certe ad Deum, ad Euangelium gloriæ DEI, sed ad abominabiles (ut nostri Papistæ) ad suas satisfactiones pro peccatis, multiplicant sua iusticiaria ieiunia, ut ille qui dixit, Ieiuno bis in Sabbato, augent processiones quas uocant, inuocant patrocina Sanctorum, quarunt indulgentias Papales in locis suis sanctis, augent cultus quos uocant DEI, quemadmodum Ahas Rex Iuda fecit in tempore angustiarum suarum, Hæ quidem sunt poenitentiarum & conuersiones, sed non conuertuntur ab errore ad uerbum DEI, a suis blasphemis ad Deum, immo magis tunc uanis & blasphemis cultibus & infidelitate prouocant Deum ad iram, ut diximus ante de poenitentia capite secundo.

Ideo cum non liberantur a malis, impropere Deo sua bona, ut Esa. lviij. Ieiunauimus & non aspexisti, affliximus corpora nostra & non sciuiti etc. Et in Malachia dicunt. Vanus est qui seruit DEO, quid prodest nobis quod ambulauimus tristes etc. Audiunt quidem Hypocritæ illas Prophetarum uoces, ut Ioelis. ij. Conuertimini ad me ex toto corde uestro, ieiunantes, flentes, lamentantes, Scindite corda uestra & non uestimenta uestra, et conuertimini ad Dominum Deum uestrum, Ipse enim est clemens etc. sed non intelligunt, quid sit, Conuertimini ad me ex toto corde uestro, Ego sum misericors & remitto peccata, Scindite corda uestra. Tantum ieiunia & quædam opera simulant, non ut signa ueræ conuersionis & poenitentiarum de quibus dicit Ioel, sed ut satisfactiones, per quas mereantur gratiam DEI, quæ est infidelitas ipsorum, Hoc est quod hic admonet, Si conuerti uis Israel, non conuerrere aliò per falsam poenitentiam, sed conuerrere

conuertere ab errore & impietate tua ad uerbum meum
etc.

TVNC IURABIS. Ad promissionem
corporalem siue corporalis boni, Non hinc demigrabis,
addit duas spirituales respicientibus, Prior est, quod pos-
tea illuminati uerbo DEI, non amplius uana docebunt
sub nomine Domini, quasi cultum Dei, ut hactenus fe-
cerunt, sed prædicabunt & docebunt DEI ueritatem,
Dei iudicium, & Dei iusticiam, Hoc est (resoluendo he-
braismos) Iurabis, id est, prædicabis, in ueritate, id est, ue-
re, non mendaciter siue in Hypocrisi, ut nunc facis, quan-
do non nosti Deum, etiamsi glorieris de Deo et Dei cul-
tibus, Ro. ij. quemadmodum Christus iusticiarijs Iudæis
dicit, Ioann. viij. Quem dicitis quod Pater uester est, &
non nouistis eum, quod si dixerō non noui eum, ero si-
milis uobis mendax, Doces enim nunc traditiones hu-
manas, fictos cultus & religiones, magna specie sanctita-
tis in mendacio, Esa. xxix. Item iurabis uel prædicabis
in iudicio, id est, recte uel iure, damnans scilicet quæ sunt
damnanda, Recte prædicabis legem & pœnitentiã si-
ue conuersionem ad Deum, non docebis per legem aut
opera legis nos iustificari, sed potius per legem nos pec-
catores iudicari, Et iurabis siue prædicabis in iusticia, id
est, iuste, uel iusticiam Dei, quod non iustificantur homi-
nes per sua opera, sed quod solus Deus iustus est & ius-
tificat impium per fidem, Rom. ij. ut in Psalm. dicitur,
Apud Dominum misericordia & copiosa apud eum re-
demptio, Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus
eius.

*Sana doctrina
uocatur San-
ctum iuramen-
tum.*

Vulgaris iuramenti forma apud hebræos erat hæc *viuit Domi-*
ni. Viuit Dominus, quasi dicas, Per Deum uiuentem, Per
Deum

CAPVT QVARTVM

Deum uerum, Ita iurabant contra idola & uanitates gentium, Nam dii alieni dicuntur quidem ab infidelibus, sed non sunt, non uiuunt, non possunt iurare, daemonia sunt seducencia homines, quemadmodum Paulus doctrinas & traditiones humanas uocat doctrinas daemoniorum, in hypocrisi loquentium mendatium &c. i. Timo. iij.

Iurare uere in nomine Domini. Aduerte q*uod* iurare uere in nomine Domini, est Deum timere summumq*ue* honorem Deo tribuere, nempe ueritatis. Psal. laudabuntur omnes qui iurant in eo, Deut. vi. & x. Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, & per nomen eius iurabis. Hanc reuerentiam & timorem non habebimus Deo, neq*ue* hanc ueritatis gloriam ei tribuemus in doctrina & confessione, nisi ab erroribus nostris ad ipsius uerbum conuerſi, Conuerſis autem promittit hic se hanc daturum gratiam, ut sint & corde & ore ita affecti erga Deum, alioqui permanebimus perpetuo in hypocrisi nostra, Nostro studio nunquam emergeamus, ut taceam, q*uod* hypocrisis, quia caeca est, hoc studium ne desiderabit quidem, Hinc factum est, ut in prophetis iurare accipiatur saepe per hebraismum, pro praedicare siue publice docere in nomine Dei, & confiteri constanter uerbum Dei, maxime propterea, q*uod* sacerdotes & prophetae docentes nomen Dei contestabantur dicentes, hec dicit Dominus. Viuit Dominus, id est, uere per deum hoc quod doceo est uerbum Dei, falsi doctores docentes non uerba Dei sed doctrinas & mandata hominum quasi uerbum Dei & doctrinam iusticiae, falso, mendaciter & in hypocrisi iurabant, neq*ue* iudicium Dei neq*ue* iusticiam Dei uere docentes quemadmodum capite sequenti dicit Ieremias. Quod si etiam dixerint, Viuit Dominus, & hoc falso iurabunt, Hoc se aboliturum resipiscenſibus, hic Deus promittit,

mittit, & se daturum ipsis sanctos prophetas, prædicato-
res & doctores. Hoc etiam uidere licet Esai, xlv. ubi eti-
am Gentes uocantur ad iusticiam Euangelij. Conuertimini (inquit) ad Me, & salui eritis omnes fines terre. Ego
enim sum Deus, & præterea nullus. Ego iuro per Me
metipsum, & uerbum iusticiæ egreditur ex ore meo, &
non mutabitur. Nempe hoc, Mihi curuetur omne genu,
& iuret omnis lingua, & dicat, in Domino est mihi iusti-
cia & Fortitudo. Tales ueniunt ad Eum, qui autem re-
pugnant ei confundentur, In Domino enim iustificabi-
tur omne semen Israel, & de Eo gloriabitur. Et lxxv. de no-
uo testamento, Et interficiet te (Iudæos contemptores)
Dominus Deus, Seruos autem suos uocabit nomine alio,
ut qui sibi benedixerit super terram, benedicat sibi in Deo
uero, Et qui iurauerit super terram, iuret per Deum ue-
rum, Obluioni enim traditæ sunt priorum angustiae, &
absconditæ ab oculis meis, Quia ecce, Ego creabo cælum
nouum & terram nouam, ne priorum sit mentio aut desi-
derium, Sed gaudebunt in æternum & exultabunt in ijs
quæ Ego creo &c.

Altera promissio est, Et benedicentur in Ipso Gen-
tes, quæ gloriabuntur de Ipso. Hic est illius iuramenti si-
ue sanctæ doctrinæ Dei fructus, quod etiam Gentes benedi-
cent & magnificabunt illum Deum, qui a populo suo ue-
ritate colitur, unde habeant uere bonas conscientias &
certi sint de sua salute (id quod per doctrinæ humanas et
alios cultus fieri non potest) ita ut cupiant conuerti ad ta-
lem Deum & ad talem populum, ubi uerbum Dei synce-
re tractatur, & Deus ista ueritate & doctrinæ & conuers-
sationis colitur, Contra Ro. ij. ex prophetis dicitur, prop-
ter uos blasphemus & scelestus nomen meum blasphematur
inter Gentes &c. Quasi dicat propheta hic habebitis

*Benedictio in-
ter Gentes.*

CAPVT QVARTVM

Regnum Christi spirituale illud, de quo Abraham promissum est, In semine tuo benedicentur cunctae cognationes terrae, Sic & Zacharias praedicat. cap. viij. Decem uiri ex omnibus linguis Gentium apprehendent uestem unius Viri Iudaei, & dicent, Nos ibimus uobiscum, audimus enim quod Dominus uobiscum est, Sic & Paulus de prophetia, id est, praedicatione nostra dicit. i. Cor. xiiij. Si omnes prophetetis, ingrediatur autem in caetum uestrum incredulus aut indoctus, coarguitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus, & sic occulta cordis eius manifesta fiunt, atque ita procidens in faciem adorabit Deum, pronuncians quod Deus uere in uobis est.

Nos sub papisticis erroribus praesidi haecenus doctrinis humanis, uolebamus conuertere Iudaeos & alios incredulos, sed nos ipsi eramus a Deo auersi, et nihil efficiebamus, Nunc autem uenerunt illa tempora Eliae & Enoch, de quibus fama erat, ut contemnamus & condemnemus errores & doctrinas AntiChristianas, & doceamus uerbum Dei in ueritate, lege damnantes peccata, Euangelio praedicantes iusticiam Dei & remissionem peccatorum per Christum, id quod est, Iurare in ueritate, in iudicio, & in iusticia. Nunc ergo conuertentur Iudaei & increduli, qui conuertendi sunt, sentientes uere bonitatem & misericordiam Dei in Christo Iesu Domino nostro, Amen.

AN IVRARE LICEAT, ET DE alijs quae Christus dicit. Matth. v.

Hic quaeritur an liceat iurare Christianis, postquam Christus dixit, Matth. v. Nolite iurare omnino. Respondet deo, licere testantur dicta prophetarum de iurando, quae audiuius ante, quae prophetant & praedicunt de nouo testamento

testamento & de Christianis. At Christus prohibet, Prohibet certe, non statuendo nouas leges, quod stulti theologiasseruerunt, ex Matth. v. (saluator uenit Christus, non legislator) sed interpretando ueteres leges decalogi, contra scribarum & pharisaeorum interpretationem & iusticiam, Nisi, inquit, abundauerit iusticia uestra plus quam Scribarum & pharisaeorum, non intrabitis in Regnum caelorum.

Soluebant enim scribae & Pharisaei minima legis, id est, docebant & sentiebant non esse peccata illa quae minima iudicabant, id est, contempta & nihil, ut ibidem Christus dicit. Qui soluerit unum de mandatis istis minimis, (ut scribae & pharisaei faciunt sentiendo & docendo & uiuendo) minimus uocabitur in regno caelorum siue in Ecclesia mea, hoc est, nullus erit, falsus Doctor erit & transgressor legis, Tales doctores mea Ecclesia non sustinebit, Sunt enim falsi legis dei interpretes, facientes sua doctrina ut homines non timeant Deum offendere hisce minimis, id est, quae reuera minima non sunt, sed ipsi minima uocant, id est, dicunt talia non esse peccata contra Dei praeepta, ut irasci alijs, dicere Racha, dicere Fatue, dicunt non esse contra mandatum Non occides, Concupiscere mulierem alienam, dicunt & sentiunt non esse contra mandatum. Non machaberis quemadmodum Papistae, quae Christus Matth. v. ita dicit, dicunt esse contra praeepta, Iosephus antiquitatum libro Duodecimo, uere pharisaicam & iudaicam protulit sententiam, dicens, ca. xiiij. Miror Polybium Megalopolitanum, quod uir bonus existens dicit ideo periisse Antiochum, quia uoluit templum dianae in perfide uastare, Nam qui nullatenus egit peccatum, sed tantum cogitauit, nullo reatu tenebatur, Vides ex uerbo Iosephi quid tunc senserint & docuerint de lege.

CAPVT QVARTVM

Repudiare & abijcere uxorem non adulteram, non solum non peccatum esse docent Iudæi, sed etiam iusticiam, quia lex dicit, Da ei libellum repudij, Quasi uero illa lex, Deut. xxiij. præcipiat Iudæo uxorem repudiare, (tunc enim nullus Iudæus retinere posset suam uxorem propter illam legem) & non potius coniiciat culpam repudij in repudiantem maritum, quem illa lex dicit peccare in uxorem, id est, eam odio habere. Si, inquit, illa mulier non inuenit gratiam in oculis uiri propter aliquam fedtatem, id est, propter aliquid quod displicet uiro in famina, Quod exponit Malachias, ca. ij. sic, Si odio habueris eam &c. Egregie scilicet uir iustus est, immo Impius, infidelis & maliciosus est, qui castam & pudicam vxorem, antea dilectam (ut ibidem Malachias dicit) contemnit & odio habet, quam Deus ordinauit tibi, quæ socia est uitæ tuæ, cui fœdere te alligasti, Ita non fecit ille Vnicus, id est, Abraham &c. hic, ut mulier liberetur a malicioso uiro, & uir per maliciam suam non faciat deterius quid in vxorem, Moses iubet dare libellum repudij, nullo modo iussurus, si uir impius non odio haberet eam, quam Deus ipsi ordinauerat, & cui ipse fœdere coniugij sese alligauerat, Quia, ut Christus dicit, Quos Deus coniunxit homo nō separet, ut uideas legem, quæ statuit diuortium, damnare uirum, q̄ durus & maliciosus est, odio habens eam quam Dominus ipsi dedit uitæ sociam, mulier interim in hac re potest esse absq̄ peccato, malicia uiri antea præssa & nunc domo per repudium electa, Hinc facile uides, illam legem fuisse permissionem diuortij, ut repudiarent Iudæi suas uxores contra legem & ordinationem Dei, Erunt duo in carnem unam uel una caro, Quos Deus coniunxit homo non separet, Sic Christus dicit Iudæis Matth. xix. Propter duritiā cordis uestri permisit hoc uobis Moses, id quod Christus

Christus bene uidit ex uerbis ipsius legis, ut & Malachi-
as propheta, longe melius quam quidam hoc tempore sa-
pientuli, qui uel ex ignorantia uel ex mera malicia con-
tendunt aliud de illa lege. Christus ergo dicit suis discipu-
lis hoc diuortium non fore in regno caelorum, id est, apud
uere Christianos & filios Dei, Qui enim nunc odio ha-
bent suas uxores, & maliciosi, iniusti, duro corde, miris
modis indigne tractant, non sunt Christiani, nec sunt, nisi
resipiscant, pro Christianis habendi, Non ergo iusti sunt
per illam legem Iudaei repudiantes uxores suas, sed dam-
nati potius per illam legem, quod odio habent & indigne
tractant suas uxores a Deo ad hoc ipsis datas ut summa
inter ipsos sit dilectio, secundum illud, Relinquet homo
patrem & matrem &c.

Ita etiam scribae & Pharisei dicunt & sentiunt non *iurare.*
esse contra mandatum DEI omnibus uerbis nostris ad-
dere iuramentum, & iurare per Deum & per ea quae Dei
sunt, nulla utilitate quando iuramentum nemo exigit a
nobis. Sicut nostri Germani & in primis milites & qui-
dam nobiles non iudicant se fortes uideri & nobiles, ni-
si perpetuo maledicant, blasphemant & iurent, id quod
bonis hominibus horrendum etiam est audire, Quam
fortunam daret nobis Deus per tales contra Turcam?
Aiunt enim scribae & Pharisei, Iurare non est prohibi-
tum, immo laudatur in scripturis & uerbo DEI, Ergo
non solum non est peccatum, sed etiam gloria & cultus
Dei, quoquo modo iures, modo iures per Deum uerum
non per Deos Gentium, & non iures falsum, quia sic di-
citur, Leuitici. xix. Non iurabitis falsum in nomine
meo, nec prophanabis nomen DEI tui, quia Ego sum
Dominus. Et Deu. vi. Dominum Deum tuum timebis,
et illi soli seruias, et per nomen eius iurabis, non ibis post
Bb Deos

CAPVT QAVRTVM

Deos alienos cunctarum gentium etc. Vides, inquit iunt, quod non solum licet iurare, sed etiam Deus iubet iurare, Ideo religiosum iudicabant uulgo in ore habere nomen Domini, et omnibus suis uerbis adhibere iuramentum, nihilque dicere sine iuramento, Ita docebant quasi ex uerbo DEI, ita sentiebant, ita loquebantur, Et sicut nostri uulgo habent in ore, sanguinem DEI, passionem Dei, Ita me Deus adiuuet, Scit Deus, Testis est mihi Deus. Per matrem Dei, per animam meam etc, & illas Gentiles maledictiones, plagam sancti Viti, Antonij, Valentini, Confundat te Deus, Manus DEI te tangat, Diabolus te hinc auferat, dispeream, hoc mihi accidat, Diabolus me auferat etc, ut taceam nostros porcos, cum quibus ne ipsi quidem porci Epicuræi possent commode uersari, non enim sunt homines, qui nihil habent in ore nisi Diabolum & centum milia Diabolorum. Ita tunc Iudæi impij, uulgo habebant in ore sua iuramenta, sine quibus non loquebantur, ut uides Matth. v. & Matth. xxij. per cælum, per terram, per Hierosolyma, per caput meum, per Templum, per aurum templi, per altare, per oblationem altaris, quæ omnia Christus interpretatur esse iuramenta Dei siue per Deum, quia diuina sunt & DEI, & eo nomine iurantur.

Igitur scribe & Pharisei errant ista legis interpretatione & male intelligunt de iuramento legem, sicut et legem de non occidendo (ad quam etiam pertinent quæ Christus dicit de non uindicando & quod etiam inimicos diligere debemus) & legem de non moechando non satis intelligunt & seducunt suis interpretationibus prauis, homines alios, Vnde fit ut lex non sit ipsis cognitio peccati, sed cum tantum externum opus prohiberi lege putant, inueniant in se, (ut nostri Sophistæ, Scholastici Doctores

Doctores & Papistæ) adhuc multa bona, liberum arbitrium ad ea quæ sunt salutis æternæ, post lapsum hominibus naturalia adhuc esse integra, nos posse nostris uiribus implere legem, perfecte diligere Deum ex toto corde & tota anima, ut dicant etiam coram Deo, Non sum sicut cæteri, raptores, adulteri, iniusti etc.

Non enim Deus mandauerat illam in sermonibus nostris iurationem (ut ipsi falso intelligunt) sed prohibuit, dicens, Non assumes nomen Domini DEI tui in uanum, addita comminatione hac, Non erit impunitus qui hoc fecerit, Dixit quidem, Non iurabis falsum in nomine meo, Id est, Cum iurandum est, uide ne falsum iures, & cum timore & reuerentia magna nominis mei iures, sed addit, Nec prophanabis nomen Dei tui, id est, Non facies nomen Dei commune, contemptum, pollutum, Quod non solum fit quando falsum iuratur, sed etiam quando vulgo & contemptim, absq; timore & reuerentia nominis DEI, ubi nihil est necesse, in omnibus sermonibus nostris iuratur, Tunc enim assumitur nomen Domini iuratum, quo non honoratur Deus (ut scribæ & Pharisei somniant) sed prouocatur ad iram ut puniat nos, Dicit enim, Non erit impunitus qui hoc fecerit.

Perijt Anno M. D. XLI. in Autumno non contemnendus nostrorum exercitus ad Budam, certe non Turcarum uiribus, Perijt paulo post & Cæsaris nostri exercitus tempestate in aquis (Bone Deus, Non est alius qui pugnet pro nobis contra sanguinarium Turcam, & contra incendiarios, homicidas & mendaces Papistas nisi tu) Quid enim aliud accideret eis, qui ebriosi perpetuo istis blasphemijs laborant nec vlla admonitione uers-

CAPVT QVARTVM

bi Dei prohiberi possunt? Declarat ibi Deus ueritatem suæ comminationis, Non erit impunitus qui hoc fecerit.

Itaq; dum scribæ & Pharisei (qui putant se esse legis Doctores) intuentur solum in scripturam de iuramento, quæ est species aut pars tantum secundi præcepti, incur- runt & offendunt, in genus aut totum secundum præcep- tum suis uulgaribus iurationibus, quando non loquun- tur aliquid sine iuratione, Assumunt enim nomen Do- mini in uanum, quod summe honoratum oportebat, quemadmodum nos Christiani in primis oramus, San- ctificetur nomen tuum, Hoc cæci non uident, Sicut er- go legem de non occidendo, & legem de non Mœchan- do non intelligunt, ita etiam legem de iuramento non intelligunt cæci & cæcorum duces, Est enim uelamen Mo- sis super corda eorum, ij. Corin. iij, ut non intelligant legem nos & omnia nostra damnare, & legem esse pæ- dagogum nostrum ad Christum, Gal. iij. ut fide iustifi- cemur etc.

Vester,

*Vester, inquã,
sermo sit om-
nino absq; ullo
iuramento.*

Christus igitur quando dicit, Nolite iurare, omnino tollit istum iurandi abusum, & abusum nominis DEI, ne nos Christiani, filij Dei facti, assumamus nomen Domi- ni in uanum, ac prohibet iurare, ubi? in sermone nostro, (id quod bene nota) quia exponendo addit, Sit sermo uester Est Est, Non Non, Vester, inquit, sermo sit omnia no sine ullo iuramento, Simpliciter uel asserite uel nega- te quod sentitis ex animo, Nolite iurare omnino in ser- mone uestro qui uere uester est, ubi aliorum necessitas, commodum, salus non requirit iuramentum, ne assuma- tis nomen Domini in uanum, contra secundum præcep- tum, Non enim erit impunitus qui hoc fecerit, qui no- men Domini prophanauerit, uulgatum, commune, con- temptum,

temptum, praua consuetudine, sine mente, sine timore
& reuerentia iactatum fecerit, Quemadmodum apud
nos nemo bonus uir potest manere in conuiuio, ubi isti
ebriosi iuratores suis clamoribus omnia complent, Nec
nos (nisi stulti) credimus illis qui nihil dicunt sine iurati-
one & malis imprecationibus, sicut neque credimus mer-
catoribus iurantibus & se se deuotibus. Fere enim
omnes qui sic uulgo iurant & imprecantur sibi nescio
quid, sunt mendaces, Qui enim essent ueraces qui non ti-
ment DEVM, nec ullam reuerentiam habent nomini
DEI? Tali iuranti dicimus nos Germani, Quid iuras?
Non possum te audire, Schvuer das dir die augen aus-
gehen, id est, Iura, ut amittas oculos.

Prohibet autem Christus iurare Christianis, id est, *Longa Di-
gressio ad alia
quæ Matth. 5.
dicuntur.*
ijs, qui sunt in Regno cœlorum siue in Christi Ecclesia
pijs & credentibus (ut dixi) non statuendo nouas leges,
quasi ante licuerit iurare, iam autem non liceat, sed inter-
pretando legem Dei per Moysen datam, quemadmodum
stultissime intelligunt CHRISTUM tradere nouas leges,
qui etiam apud nos hactenus uoluerunt esse legis & ius-
titiæ legis Doctores, nescientes de quibus asseuerant,
non intelligentes quæ loquuntur. i. Timo. i. qui putant
CHRISTUM dicere, Dictum est antiquis, Non occides,
Non Mœchaberis, non periurabis, Ego autem dico uos
bis, id est, Ego statuo alias leges quasdam perfectiores
legibus Moysi, ut de non occidendo & de non mœchan-
do, quasdam etiam illis contrarias, ut de non iurando,
quod olim licebat etc, Ita homines qui defecerunt a fide,
faciunt ex Christo legislatorem, non intelligunt esse sal-
uatorem, qui a legis damnatione nos liberet, Neque ui-
dent ipsa uerba Christi qui Matth. v. non loquitur de le-
gibus nouis aut alijs faciendis, sed de lege quam Deus

CAPVT QVARTVM

per Moſen dederat, quam Scribæ & Pharifæi non recte intelligebant.

Sic enim dicit, Nolite putare, quod uenerim ad deſtruendum legem et Prophetas etc, Vnum ſota aut apex non præteribit a lege, donec omnia fiant, Scribæ & Pharifæi ſoluunt minima mandata, quæ ipſi minima iudicant & contempta, & docent ſic homines, Hoc uos mei diſcipuli non facietis, Non erit ita in Regno cœlorum, in Regno meo, in Eccleſia mea, Mei Chriſtiani perfecte intelligent legem etiam decem Præceptorum, ſcient quid Lex requiratur aut exigat, & peccatum agnoſcentes trepidabunt ad uerbum legis, Non uiuent ſecure quaſi iuſti, quaſi nihil mali ſit in ipſis, quemadmodum iſti iuſticiarij Scribæ & Pharifæi, qui audent etiam coram Deo dicere, Non ſum ſicut cæteri, iniuſti, raptores, adulteri etc, Chriſtiani habebunt conſcientiam de peccato commiſſo contra legem & mandata D E I, non ſolum quando perpetrant adulterium, homicidium, periurium, furatum etc, a quibus prauis actionibus ipſi cauebunt, aut de eis uere agent poenitentiam, ſcientes quod Homicidæ, ſcortatores, adulteri, immundi, ebrioli, auari, Regnum Dei non poſſidebunt, ſed etiam quando iraſcuntur alijs, loquuntur contra alios, concupiſcunt alienam mulierem, inconſulto iurant, in uanum aſſumunt nomen Domini, & concupiſcunt alienam rem, cupiunt uindictam uel contra iniurioſ, non diligunt inimicos, non benedicunt maledicentibus, non benefaciunt perſecutoribus, non orant pro eis. Hoc enim aduertentes ſciunt eſſe peccatum contra legem & mandata D E I, & poenitentiam perpetuo agentes, rogant remiſſionem peccatorum. Remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris, Et ſentiunt, ut in Epiſtola Iohannis, Si dixerimus

Chriſtiani
ſunt ſancti, ſa-
cientes legem,
& tamen ad-
huc peccato-
res. Non tales
ſunt Pharifæi.

dixerimus, peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & ueritas in nobis non est, Si autem confiteamur peccata nostra, fidelis est Deus, ut remittat nobis peccata nostra, & sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni peccato.

Isti sunt pauperes spiritu, lugentes, mites, esurientes & sitientes iusticiam, misericordes, mundo corde, pacifici, propter iusticiam persecutionem patientes, quos illic Christus beatos pronunciat, dum ipsi sibi uidentur peccatores & miseri, quia habent remissionem peccatorum, Deus diligit eos, & placent Deo, Filij DEI per fidem in Christum facti, Isti iam fide per solum Christum iustificati & filij DEI facti, ut bonæ arbores faciunt fructum bonum, id est, Implent legem & faciunt præcepta Domini perfecte, non ut scribæ & Pharisei simulant imitationem Legis externo tantum opere & externa specie, qui non sunt mundo corde per suam infidelitatem.

Lex requirit mundum, cor quod non sit affectum ad peccata uel ad ea quæ Deus prohibet, quæ est Originalis iusticia & imago Dei secundum quam conditus est homo, Dicit enim, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & tota anima tua, & proximum tuum sicut teipsum, Non concupisces, quale cor & iusticiam & sanctitatem ad imaginem Dei habuit homo in Paradiso ante lapsum, Nunc autem perdita per peccatum imagine Dei, concupiscentia contra Deum & proximum plenum est cor nostrum naturaq; corrupta, ut nemo diligat Deum ex toto corde etc, qd est Originale peccatū, et imago Diaboli in cœcitate, impietate, infidelitate, iniusticia, impuritate nostra, Ideoq; sumus sub damnatione legis, et nemo, neq; Iudæus, neq; Gentilis facit legem, sed damnatur a lege & sumus sub ira Dei, Per solum autem Iesum

CAPVT QVARTVM

sum Christum filium DEI Dominum nostrum, si credimus in eum, redimus ad imaginem Dei, id est, ad ueram iusticiam & sanctitatem coram DEO, quemadmodum Ephesijs & collossensibus Christianis dicit Paulus, Renouamini spiritu mentis uestre, & induite nouum hominem qui secundum DEVM creatus est in iusticia & sanctitate ueraci, donec hæc imago perfectissima fiat in resurrectione nouissima, quando DEVS erit omnia in omnibus.

Filij itaq; DEI Christiani, faciunt legem DEI siue precepta dei, alij nihil faciunt legis, ne illi quidem qui in speciem sanctissimi dicunt, Non sum sicut cæteri etc, Et faciunt Christiani, id est, credentes in Christum legem et iusticiam legis siue quæ præcepit Deus, non ut inde iustificentur (quæ est incredulitas & impietas Scribarum & Phariseorum) quia iam ante per fidem in Christum iustificati sunt & filij DEI facti, alioqui non facerent illud bonum fructum, sed ad gloriam Euangelij CHRISTI & DEI patris, quemadmodum ibidem Christus ait, luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona & glorificent Patrem uestrum qui in cœlis est, Et faciunt nō simulatione externi operis sed ex corde, quemadmodum in Psalmo CX. dicitur, Fidelia omnia mandata eius (non sunt ut mandata hominum & traditiones) consummata in sæculum sæculi, fiunt (in concilio Iustorum siue credentium) in ueritate & æquitate, id est, fideli corde & recto opere.

Faciunt autem mandata & implent legem perfecte (ut dixi) non ipso perfecto opere quidem (quod est impossibile) sed per gratiam, ut Augustinus dicere solet. Incipiunt enim ex corde obedire Deo & facere DEI præcepta, & hanc inchoatam & imperfectam obedientiam im-

tiam imputat Deus suis filiis per gratiā pro perfecta obedientia, Quae faciunt placent deo, quemadmodum opera obedientiae filiorum placent patri utcumq; Imperfecta, & ita placent, ut Deus etiam promittat pro istis obedientiae operibus mercedem, & reddat mercedem non merito operis nostri, sed ueritate suae promissionis, id est, mercedem non meritam a nobis sed a Deo, qui mentiri non potest, promissam, Quae autem adhuc non perfecte faciunt (in hac enim infirmitate atq; adeo Impossibilitate manebunt etiam filij Dei in hac uita) & quae per lapsum contra Dei legem se facere aduertunt, haec adhuc sunt peccata eorum, quae agnoscetes poenitentiam agunt perpetuo & credunt & rogant a patre per Iesum CHR Istum remissionem peccatorum & accipiunt, Ita per gratiam Dei & fauorem isti filij Dei perfecte implent legem, ut Lex eos in nullo damnare possit, Dum quod faciunt secundum Dei mandata placet Deo, & quod nondum faciunt & perperam faciunt ignoscitur & non imputatur a Patre, propter Christum in quem credunt placent ipsi Deo & sunt filij Dei, & placent Deo opera obedientiae ipsorum, & propter Christum & in Christo habent perpetuo remissionem peccatorum. Ita filij Dei faciunt legem perfecte per gratiam & imputatione Dei, dum interim infideles per totum mundum nihil faciunt legis sed sunt ad omne opus bonum reprobis, inquinata ipsorum mente & conscientia, quemadmodum Paulus Tit. 1. dicit, de hypocritis iusticiarijs, Nihil ergo nunc est damnationis ijs qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant Rom. viij. &c. Ita uult Christus nos perfectissime legem intelligere ut sciamus qd lex requirit in nobis mundum cor, absq; concupiscentia, quod non sentit affectum contra Deum & contra proximum quemadmodum dicit, dilis

CAPVT QVARTVM

ges ex toto corde &c. quale cor post lapsum hominis, nemo habet, & sumus omnes sub lege & ira Dei damnati, alioqui somniabimus nobis sanctitatem & iusticiam ex lege, ut scribæ & pharisæi, nec intelligemus quid sit remissio peccatorum & quid Christus nobis proffit.

Habes lector (si recte consideres) interpretationem fere totius capitis Matth. v. De quo multa disputantur ab illis, qui non melius intelligunt legem præceptorū quam scribæ illi & pharisæi.

Vel in una illa lege, Oculum pro oculo &c. Leuit. xxiiiij. quam fœde hallucinati sint scribæ & pharisæi, uideret licet, Hæc lex iudicium præscribit magistratui, non per mittit cuius uindictam priuatam, Ipsi autem docebant licere cuius priuatim uindicare lege talionis, modo seruaretur modus, & non amplius damnum inferretur nocenti, quam ipse intulerat, interim uero nō uidebant hoc esse contra legem, quæ dicit, Leuit. xix. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum, Non quæras ultionem, nec memor eris iniuriæ fratrum tuorum, quemadmodum & Salomon Prouer. xxiiij. interpretatur legem talionis non pertinere ad priuatos homines, dicens, Ne dicas, quemadmodum fecit mihi sic faciam ei, & reddam unicuique secundum opus suum, Dixit quidem hoc Samson, Iudicum, xv, sed ut iudex & magistratus dixit, & miraculo Dei fecit alioqui homini impossibilia.

Breuius, quando Christus dicit, Ne resistatis malo, sed quisquis impegit alapam in dexteram tuam maxillam obuerte illi & alteram, & qui te uelit in ius trahere ut tunicam tuam tollat permittite ei & pallium, & qui te adegerit ad unum miliarium uade cum illo duo, non tollit ius magistratus, imo magistratus debet resistere malo, debet uindicare

uindicare tales iniurias, Rom. xiiij. Non sine causa portat gladium ordinatione DEI, ad defensionem bonorum, uindictam uero malorum. Peccat magistratus si talibus malis nō resistit, sed contra opinionem, seductionem, doctrinam & obseruationem scribarum & phariseorum de lege talionis, Christus interpretatur suis Christianis (ut recte intelligant) secundam legis tabulam, quæ dicit, diliges proximum tuum sicut te ipsum, Hic proximum intelligebant amicum, non quemcunque hominem (ut uides in parabola de Samaritano Luc. x.) et argumentabantur, Si proximus, id est, amicus est diligendus, inimicus est odio habendus, Nam quod Christus recitat, Odio habebis inimicum tuum, non ex lege DEI est, sed ex additione & mala interpretatione scribarum & phariseorum, Moses enim siue lex (sicut & Christus qui legem hic interpretatur) etiam inimicum facit proximum, Exo. xxiij. Si occurreris boui inimici tui aut asino erranti, reduc ad eum, Si uideris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis, sed subleuabis cum eo, lege parabolam de Samaritano, Lucæ. x. ubi legis doctor dicit, Et quis est meus proximus? &c.

Quod dicit Lex, Sicut te ipsum, non intelligebant illam legem naturæ mandari (ut Christus interpretatur Matth. viij.) Omnia quęcunque uultis ut faciant uobis homines (de hominibus loquitur, non solum de amicis) hæc & facite illis, Hoc est, Dilige proximum tuum sicut te ipsum, Hæc enim, ait Christus, est lex & Prophetæ, id est, Hoc Lex præcipit, & Prophetæ & sancti Prædicatores ex lege hoc docuerunt, non intellexerunt legem Pharisæice de externorum tantum iusticia, sed detecto uelo uidentes in faciem Moysis, sic intellexerunt et docuerunt legem, Diliges proximum tuum sicut te ipsum, seruans

CAPVT QVARTVM

dam ex corde & toto affectu erga quemcunq; hominem etiam inimicum, quemadmodum ego interpretor, Non adfero nouam interpretationem legis, quia Moses & Prophetæ eadem dixerunt, Non abrogo legem, de non occidendo, non mœchando etc, (quis enim hoc Christo imputaret nisi infans?) Non enim ueni soluere legem (quemadmodum blasphemus mundus clamat contra Euangelium gloriæ Dei, quod prædicat libertatem spiritus siue conscientiarum) sed implere etiam ista minima legis, quæ Scribæ & Pharisei minima sentiunt, & docent contemnenda, sed reuera maxima sunt intelligenti & conanti ipsa implere, inueniuntur enim impossibilia ad implendum, ne unum quidem iota aut apex preteribit a lege donec omnia fiant.

Non hic dicimus de eo quod Christus filius DEI factus homo sanctissimus, conceptus de Spiritu sancto, natus ex Maria uirgine, perfectissime in sua persona impleuit legem præceptorum, qui peccatum non fecit neq; inuentus est dolus in ore eius, neq; ullo tangi potuit affectu peccati contra Deum aut contra proximum, Neq; dicimus de eo, quod ipse impleuit promissiones DEI, quæ de ipso erant prædictæ in lege, Prophetis et Psalmis, Lucæ ultimo, quod ipse satisfecit legi pro nobis, damnationem mortis quæ erat per legem, & peccata nostra in se transferens, quæ est gratia Dei per Christum. De quibus omnibus liceret intelligere, quod dicit. Non ueni soluere legem aut Prophetas etc, Sed dicimus hic tantum de lege mandatorum (quæ sunt decem præcepta) de quibus hic Christus dicit. Non occides, Non mœchaberis, Diliges proximum etc, quod Doctor bonus in Regno coelorum non sentiet neq; docebit homines de lege sicut sentiunt & docent Scribæ & Pharisei, quasi lex tantum requirat

requirat externorum iusticiam, ut quærant per legem siue opera legis iustificari & fiant Hypocritæ, qui dicant, Non sum sicut cæteri etc, Roman. ix. Israel sectando legem iusticiæ in legem iusticiæ non peruenit, quare? quia non ex fide sed tanquam ex operibus etc, Sed pius Doctor in Regno cœlorum, id est, in Ecclesia Christi, obseruabit etiam illa quæ minima & contempta iudicabant Scribæ & Pharisei, et docebit ita homines, ut intelligant totam legem, quæ est, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus tuis, et proximum tuum sicut teipsum, ut homines ex hac lege cognoscentes immundiciam cordis sui & peccata sua, & iram Dei, desperent de impletione mandatorum, id est, de iusticia legis, & confugiant in istis horribus & terroribus ad Christum, iusticiam nostram, Atque ita intelligent legem non esse iusticiam nostram, sed, ut Paulus ait, Pædagogum, qui agat nos ad CHRISTUM iustificatorem & saluatorem.

Vide autem, Si tunc Scribæ & Pharisei, qui lumen uidebantur & Doctores populi, tam foede errabant & ignorabant in secunda tabula, de qua hic Christus producit exempla, Non occides etc, & quod de iuramento dicit, ad secundam tabulam pertinet, nam loquitur de sermone nostro inter nos ipsos. Sit sermo uester etc, ne in ipso iurantes peccemus contra primam tabulam per abusum nominis Dei, Non dubium est quod plane cœci fuerint in prima tabula, Athei & sine Deo, præter uerba legis nihil scientes. Talem inuenit ibi Christus Ecclesiam & Ecclesiæ Doctores. Quemadmodum apud nos Euangelium Christi iam rursus reuelatum inuenit talem Ecclesiam & Papisticos Doctores, qui legibus & traditionibus humanis occupati legem DEI non intelli-

Ce in gunt.

CAPVT QVARTVM.

gunt, ut non dicam de Euangelio, quod etiam oderunt & persequuntur. Aliqui eorum dicunt Christum hic tradere nouas leges quas uocant Euangelicas, nescientes quid dicant, Alij dicunt hæc esse consilia non præcepta, non uidentes quod Christus, interpretando legem, comminatur damnationem ijs qui talia non obseruant, Nisi, inquit, abundauerit iusticia uestra plus quam etc.

Quantæ ergo tenebræ tunc fuerunt in illo populo, tantæ hætenus in nostro populo & Doctoribus fuerunt sub Papa. Frustraneus erat omnis cultus Dei, ut Christus dicit Matthæi, xv. ex Esaia, frustra colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum, Doctores erant cæci & cæcorum duces, Vbi oculus, id est, Doctor non uidet, nullum membrum in corpore est in luce, Matthæi, vi. Lucerna corporis est oculus etc. Si lumen quod in te est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt?

Igitur Scribæ & Pharisei, quia legerant, Oculum pro oculo, Dentem pro dente etc, iudicabant & docebant non esse peccatum sed iusticiam, si quis odio haberet suum inimicum, uindictam quæreret & exerceret, nocenti noceret, maledicenti remalediceret, calumnijs ageret, inuidia laboraret, malum pro malo redderet, Iudicabant pertinere ad quoscunq; quod dictum est Magistratui, & ita impegerunt in totam secundam tabulam legis, quæ dicit, Diliges proximum tuum sicut teipsum.

Priuatim ulcisci & uindicta ardere non est diligere proximum, Quod enim tibi non uis fieri alteri ne feceris. Sic debes ex animo diligere proximum tuum sicut teipsum, ut non cesses a diligendo, non irascaris ei, non uindices aut quæras uindictam, etiam si sit tibi inimicus,
etiam

etiam si impegerit alapam in maxillam tuam, & uim tibi intulerit manifesta iniuria, etiam si specie iuris coram iudicio cauillis et mendacijs auferre uoluerit tibi tunicam, etiam si coegerit te ut eas cum ipso unum miliare, tantum absit ut desinas a diligendo utq; irascaris proximo licet uim & iniuriam inferenti, & ut quæras uindictam, malumue pro malo reddas, ut etiam paratus esse debeas ad alteram iniuriam tolerandam potius quam ut deficias a dilectione proximi, Alioqui non seruabis preceptum. Diliges proximum tuum sicut teipsum, Diliges, inquit, Audis quod cor tuum requirit, quod bene affectum sit secundum Deum erga proximum, quemadmodum addit, Sicut teipsum. Licet enim tu iniurius sis proximo, tamen non uis tibi malum reddi, Quod ergo tibi non uis fieri, alteri ne feceris, & omnia quæ uultis ut faciant uobis homines, hæc & facite illis. Hæc est Lex & Prophetæ, et qui diligit proximum, legem impleuit, Roman. xij.

Ais. Si ita res habet, quemadmodum uerba Legis sonant, Ex toto corde, ex omnibus uiribus tuis, diliges Dominum Deum tuum, & proximum tuum sicut teipsum, quo sine dubio requiritur cor perfectum quod sit sine concupiscentia & affectu peccati, & iusticia & sanctitas illa quam dedit Deus Adæ & Eux quando creauit eos, & per legem requirit Deus a nobis rationem accepti doni, quis seruabit & integre nunc præstabit Legem? Respondeo. Nullus per naturam, quæ nunc corrupta est, Ita ut etiam sancti & filij DEI in hoc mundo, qui legem seruant obediētes DEO (ut ante diximus) deplorent sui cordis immundiciem, adhuc sentientes concupiscentiam contra DEVM & contra proximum, ut Paulus plenus Spiritu sancto tantus Aposto-

CAPVT QVARTVM

Ius, Roman. vii. Scimus quod Lex est spiritualis, At ego carnalis sum, uenditus sub peccatum, Noui enim quod non habitet in me, hoc est, in carne mea bonum, Nam uelle adest mihi, sed ut faciam bonum non reperio etc.

Quando ergo erimus iusti ut placeamus Deo, qui sumus peccatores & damnati? Respondeo. Nunquam per legem, id quod tamen Hypocritæ somniabant, Lucae xviij. qui confidebant in semetipsis tanquam iusti etc.

Quis ergo poterit saluus fieri? Respondeo. Nemo per legem, Per legem enim est cognitio peccati & concupiscentiæ siue immundiciæ cordis nostri, & manemus in conscientiarum nostrarum pavoribus sub ira DEI, Et ut facias omnia quæ potes sine spiritu, tamen non ueritas, non sanctitas, non iusticia erit nisi externa tantum, sed Hypocrisis, Nam intus cor immundum manet, & Lex ipsa (si eam non intelligas pharisaice) non sinis te esse mundum & iustum, quia perpetuo plus exigit quam tu præstare possis, & facit tibi perpetuo malam conscientiam quod legem non præstas, quod es sub ira DEI transgressor legis. Ideo Esaias cap. ix. uocat legem Exactorem, cum dicit, Baculum exactoris eorum confraxisti, sicut in die Midian etc. Et in Hebræo Psalm. liij. Exactores uocantur, qui per legem & traditiones humanas cogunt homines, quasi ad iusticiam & salutem, Sic enim ibi dicitur, Deus dispergit ossa Exactorum, Tu confundis eos, Deus enim eos contemnit. Etiam si sis externo opere (ut ille Phariseus) non iniurius, non rapitor, non adulter, Des quæ debes, reliqua quæ facias quæ debes, id est, quæ Deus præcepit (nam quæ præcipiunt homines & traditiones humanas, non vult a nobis præstari Deus ut cultum DEI, Matthæi. xv. Frustra colunt me etc, ut est illud, Ieiuno bis in Sabbato) tamen non satis fac

tis facis legi, non es iustus per legem, Cor enim manet in mundum & perpetuo dubitas num placeas Deo, donec credas in Christum, quemadmodum Petrus Acto. xv. dicit, Deus purificauit corda gentilium fide, Iugum legis neque patres nostri neque nos portare potuimus, Et Paulus Ro. viij. Quod lex prestare non potuit, quia inefficax erat per carnem, hoc Deus, proprio filio misso, sub specie carnis peccati prestitit, ac de peccato condemnauit peccatum per carnem, ut iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus sed secundum spiritum. &c.

Ex hisce uerbis Christi, Ne resistatis malo &c. & ex superioribus, Habeto beneuolentiam cum aduersario tuo cito &c. olim & nostro saeculo quidam superstitiosi spiritus, & quidam etiam seditiosi, non intelligentes hec Christi uerba esse interpretationem precepti, Dilige proximum tuum sicut teipsum, quod etiam Paulus Roma. xij. clarissimis uerbis interpretatur, dicens, Dico enim per gratiam quae data est mihi &c. usque ad finem capitis, senserunt & docuerunt, Christianum hominem non posse gerere magistratum aut esse Dominum aliorum, & Christianos non debere habere uel agnoscere magistratum, Hinc dixerunt Christianis omnia externa debere esse communia, quemadmodum nostri Anabaptistae docuerunt, sed contra suam doctrinam facti sunt Monasterij statim homicidae, raptores, seditiosi, facientes sibi coronatum Regem &c. Haec non habuerunt ex uerbis Christi, ut somniabant, sed ex mendacijs Satanae qui fuit homicida & seditiosus ab initio, Iohannis octauo, Nam Christus dicit hic, Non ueni soluere legem &c. Si Christus prohibuisset magistratum gerere, magistratu pro defensione uti (qui est ordinatio Dei Ro. xij.) magistratui obedire, cuius

Contra seditiosam doctrinam.

CAPVT QVARTVM

libus ordinationibus parere, (quis feret has blasphemias in Christum?) ipse certe soluisset legem, Nam præter decem mandata etiam singulares leges statuerat Deus pro magistratu atq; maioribus & obedientia subditorum, Instituit enim principes, Iudices, doctores, commendauit nobis Dominos nostros & parentes, mandauit obedientiam subditis, discipulis, seruis, ancillis, filiis, Quæ in nouo testamento non abolentur, quis enim hoc diceret nisi insanus? sed confirmantur ut legis Ro. xiiij. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, Non enim est potestas nisi a Deo &c. Ephe. v. Viri diligite uxores uestras, uxor reuereatur uirum, Et vi. Filij obedite parentibus uestris in Domino, Patres ne prouocetis filios uestros ad iram sed educetis eos per disciplinam & correptionem Domini, Serui obedite Dominis uestris, tanquam Christo, non ad oculum seruientes &c. Et uos Domini eadem facite erga illos, remittentes minas &c. Heb. xiiij. parete ijs qui præsumunt uobis & concedite, siquidem illi uigilant pro animabus uestris, tanquam rationem reddituri, ut cum gaudio hec faciant & non gementes, nam id est inutile uobis, Audis non prohibuisse Christum, ut non obedientiam erga maiores, ita neq; ut ita dicam, maiorem sed ipsum plane diabolum in quibusdam uel superstitionis uel seditiosis, ex Christi uerbis hoc finxisse contra Christum, qui confirmat magistratum dicens, date Cæsari quæ sunt Cæsaris &c. & Qui acceperit gladium gladio peribit,

Ridiculi.

Quidam hoc, Non resistite malo, intellexerunt etiam non resistendum pediculis mordentibus, non resistendum morbis per medicinam &c. Ego scilicet non resistam per aquam igni qui corripuit uicini mei aedes, Egregia scilicet charitate donec tota ciuitas pereat, cum Christus tantum loquatus

Iouatur de proximo diligendo, interpretatus præceptum Diliges proximum tuum sicut teipsum, non de diligendis pediculis & periculis & damnis. Tales spiritus non deberent etiam resistere fami per cibum, quo fieret ut non diu talia commenta nobis prædicarēt. Quid dicis? Maximum malum est nobis seductor & homicida diabolus cum suis sectis, qui docent doctrinas dæmoniorum. Ei scilicet non est resistendum, quia Christus dicit. Non resistite malo? Cur ergo Petrus mandat, diabolo fortissime resistendum, sicut & tota scriptura, dicens Cui resistite fortes in fide?

At dicis, Quid opus est magistratu si eo non licet *Magistratus.* uti? Christus dicit, Si quis uoluerit contendere tecum in iudicio, &c. Habeto beneuolentiam cum aduersario tuo &c. Luca vi. Ab illo qui aufert tua ne reposcas. Respondeo, hoc rursum affingitur Christo, q̄ non licet uti magistratu. Magistratus est Dei ordinatio (Ro. xiiij.) Dei minister, tibi in bonum, non frustra portat gladium, ultor ad iram operanti malum, cui oportet subditos esse, non solum propter iram sed etiam propter conscientiam.

Christus exponens legem, docet q̄ debemus sustinere iniurias, damna, probra, & non irasci, maledicere, uindicare aduersus inimicum, non reddere malum pro malo, non reposcere res nostras per iram, maledicta, uindictam, uolentiam, ne peccemus contra legem. Diliges proximum tuum (etiam inimicus tuus est tuus proximus) sicut teipsum. Omnia quæ uultis ut faciant uobis homines, hæc & facite illis, Et promittit nobis Christus, q̄ Deus reddet nobis centuplum bonum etiam in hac uita, & in futuro uitam æternam, Marci, x. Vbi hæc iniuriæ accidunt nobis propter Christum & Euangelium, quemadmodum illic

CAPVT QVARTVM

in Marco Christus manifeste dicit. Quid facies apud magistratum tu Christiane, qui tibi iniquus est? quid facies ibi in primis tu Euangelij & ueritatis prædicator? Iniqui enim Iudices sinent te obrui calumnijs & mendacijs, ut etiam iustissimam habeas causam, tamen condemneris, quemadmodum hic Christus dicit, Ne Iudex tradat te tortori, donec reddas quod ne debes quidem, Sic fecerunt prophetis, Sic apostolis, Sic Christo filio Dei, Quis fecit? Magistratus, Reges, Principes, Iudices, pontifices, pseudoprophete siue falsi prædicatores et seductum mendacijs uulgus, Si autem pium habes magistratum non iniquum tibi, non uetat Christus sua legis interpretatione uti magistratu, Dei ordinatione, (si uolueris) pro defensione tui, uxoris, filiorum, familiæ, rerum tuarum, tuorum amicorum, uicinatorum &c. Sic enim dicit Paulus Ro. xij. Dei minister est, tibi in bonum, Cui dicit Paulus Tibi, nisi Tibi Christiano? Si autem non licet Christiano uti magistratu, non est Christiano magistratus in bonum.

Patere ergo iniurias & damna propter Christum & Euangelium, quæ impius magistratus in primis solet inferre Christianis, Si autem potes defendi per magistratum, licebit tibi magistratu uti, ut ordinatione Dei, pro defensione, Est enim minister, tibi in bonum. Quemadmodum i. Cor. vij. dicit Paulus. Si seruus es, non sit tibi curæ, si autem potes liber fieri & manu mitti magis utere, Sed ita licebit tibi petere defensionem, ut non pecces in legem, diliges proximum tuum (qui etiam est aduersarius tuus) sicut te ipsum, ut remittas ex corde aduersario iniurias tibi illatas, alioqui pater cælestis non remittet tibi peccata tua Matth. xviij. ut agas apud magistratum absque cupiditate uindictæ, absque odio, atque adeo absque ira priuata, absque.

absq; calumnijs & mendacijs & contumelijs, Hæc enim sunt peccata contra legem, diliges &c. a quibus longe debemus abesse, quibus Christus dicit, Nisi abundaueris iusticia uestra plus &c. Priuatim appetere uindictam, regere maledictum, reddere malum pro malo lex tibi non permittit sed prohibet, ut ante diximus, id quod cæci scribæ & pharisæi non uident.

Vide q; hæc clarissime Paulus dicit. i. Cor. vi. Non prohibet iudicia Christianis, sed arguit primum Corinthios, q; suas causas gentiliter cum mutua offensione & iniuria agunt coram gentilibus & impijs iudicibus, coram quibus mutuo sese accusabant de iniurijs, & acerbè alter in alterum, ut sit in lite, inuehebat, Id quod iudices & alij assistentes, qui odio habebant Euangelium Christi, libenter audiebant, & ridebant nomen Christi, dicentes inter se, Ecce tales sunt Christiani, quales auditis ex propria ipsorum confessione, quis uellet fieri Christianus? Christiani præ cæteris de iusticia multa dicunt, sed quales sint uidetis &c. Atq; ita Corinthij his litibus & contentionibus erant scandalo maximo Euangelio Christi & Ecclesiæ DEI, Cum hoc scandalo Euangelij nostri non quæram iudicium apud Iudices qui me propter Euangelium oderunt, non quæram, inquam, in æternum, ne blasphemetur bonum nostrum Roma. xiiij. quemadmodum Paulus i. Cor. viij. de alia libertate dixit, Ne fratrem meum scandalizem, non manducabo carnes in æternum. Deinde arguit eos ut transgressores legis charitatis, quemadmodum hic Christus scribas & pharisæos, & dicit sic, frater cum fratre litigat, idq; sub infidelibus, Iam quidè omnino peccatum in uobis est, q; lites habetis inter uos inuicem, Cur non potius, ut Christiani, iniuriam patimini? Cur non potius damnum accipitis? imo uos iniuriam faci-

CAPVT QVARTVM

citis, non Christiane, & damno afficitis idq; fratres, quod ne inimicis quidem uestris facere deberetis, secundum illud. Diliges proximum tuum sicut teipsum, An nescitis q; iniurij regni Dei hæreditatem non consequentur? Ne erretis &c. Interim uero Paulus illic iubet constitui inter Christianos Iudices arbitros, coram quibus agant causam qui iniuriam & damna sustinere non uolunt, & sinant se reconciliari & pacificari non aduersario, Non peccant tales arbitri q; sunt Iudices, sicut insani dicunt, Christiano non licere gerere magistratum, sed beatos eos Christus pronunciat, Beati, inquit, pacifici, quoniam filij Dei uocantur, Nec peccant qui ab eis petunt iudicium, modo interim diligant aduersarium quem accusant, ne quærendo uindictam, peccent, contra præceptum, Diliges proximum tuum sicut teipsum, Quid si tales arbitros ab Ecclesia constitutos qui iniuriam fecit audire noluerit? quid si ille qui iniuriam accepit iam coram iudicio reconciliari petenti aduersario noluerit, & per odium et maledicta iam incœperit iniurius fieri aduersario? Respondet Paulus, tales non sunt postea habendi pro Christianis, quia iniurij (ut ait) Regnum Dei non possidebunt,

Quid somniant inepti homines ex uerbis Christi iudicia prohibita & increpationes, Audiam⁹ ipsum Christum eadem dicentem quæ ex Paulo audiui⁹, & expressius, Matth. xviij. Si, inquit, peccauerit in te frater tu⁹ (In te, dicit de tua persona) uade & argue eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Si uero te non audierit, adhibe tecum adhuc unum aut duos, ut in ore duorum aut trium testium stet omne uerbum, Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ, Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico

dico uobis quaecumq; alligaueritis &c. Audis nō resistere
 malo, non esse non contradicere, non accusare, non qua-
 rere iudiciū ut defendaris, sed potius ut dictum est, non
 uindicare, non remaledicere, non repercutere, non redde-
 re malum pro malo, non odisse aduersarium. Quia Chris-
 tus ipse non solum permittit, sed etiam mandat frateri
 nam correptionem & contradictionem, absq; odio & cu-
 piditate uindictæ, ex dilectione, ut frater emendetur. Ius-
 bet adhiberi testes, accusari coram publico iudicio Eccle-
 siæ illius in qua est qui peccauit in te, Dic pastori uel con-
 sistorio ab Ecclesia constituto, dic patrifamilias sub quo il-
 le seruū agit, dic pædagogo & Magistro a quo ille do-
 cetur, dic patri & matri illius qui peccauit, Et ne contem-
 natur iudiciū Ecclesiæ addit Christus promissionem de
 clauibus Regni cælorum. Quodcumq; ligaueritis super
 terram &c. Si ergo nos Christiani ista maxima mundum
 & angelos iudicabimus (ait Paulus) indigni scilicet su-
 mus qui ista minima quæ ad uictum & ad usum præsen-
 tis uitæ attinent iudicemus, maxime inter fratrem & fra-
 trem, id est, eos qui uolunt esse Christiani, Habes uerba
 Christi, Matthæi xviij. ne male intelligas uerba Christi
 Matth. v.

Vide iam & factum eius, qui nihil peccauit in legem:
 Diligis proximum tuum sicut teipsum, Non enim pecca-
 tum fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, Esa. liij. Non
 restitit malo, i. Petri ij. Cum maledictis incesseretur non
 regessit maledicta, cum malis afficeretur non minabatur,
 sed tradidit uindictam ei qui iudicat iuste, Hic percussus
 a seruo pontificis in maxillam, quamuis non solum alte-
 ram maxillam paratus erat expendere, sed etiam totum
 corpus & uitam, ne stulte disputes q; non præbuerit al-
 teram maxillam, &c. tamen corripuit & condemnauit fa-

CAPVT QVARTVM

Etum serui, ne sibi uideretur recte fecisse, & dixit Si male
 locutus sum testificare de malo, sin bene, cur me cedis?
 Sic saepe legis in Euangelistis, quod Christ⁹ phariseos &
 scribas ipsum blasphemantes & irridentes arguit & uo-
 cat eos hypocritas, Sic & Paulus. Acto. xxij. percussus
 dixit ad pontificem. Deus percutiet te paries dealbate, Et
 tu sedes iudicans me secundum legem, & contra legem
 iubes me percuti. Item Paulus utebatur magistratu cum
 appellauit ad Casarem contra suos aduersarios, nec per
 hoc fecit contra praeceptum, Diliges proximum tuum si-
 cut teipsum. Dilexit enim suos Iudaeos atrocissimos ad-
 uersarios, quemadmodum dicit Roma. ix. dolor est mihi
 magnus & assiduus cruciatus cordi meo, pro meis Iudeis
 &c. Stephanus, Acto. vij. durissime loquitur contra suos
 aduersarios & condemnat eos dicens, Dura ceruice & in-
 circumcisi corde & auribus, uos semper spiritui sancto re-
 stitistis, sicut patres uestri ita & uos, &c. et tamen interim
 diligit inimicos suos, pro quibus orat cum lapidatur,
 Domine, ne statuas illis peccatum hoc. Si igitur sic potes
 uti magistratu, ut nihil agas contra praeceptum, Diliges
 proximum tuum sicut teipsum, non est tibi prohibitum
 magistratu uti, qui est ordinatio & minister DEI, tibi in
 bonum.

At qui sic esse uolunt Christiani, ut nullas iniurias
 ne uerborum quidem, nullaue damna rerum patiantur,
 nihil ignoscant peccantibus, nihil remittant, sed omnia
 trahant in ius ad lites & contentiones, laborantes cupi-
 ditate uindictae, odio, maledictis, cauillis, ut uictores e-
 uadant & glorientur contra aduersarium, Illis accidit,
 praeter hoc quod non sunt Christiani & non possunt o-
 rare & inuocare Deum, quod primum non habent qui
 etem in animo suo per omnem uitam suam, quae est mis-
 serrima

ferrima uita super terram, Deinde, ut maxime uincant, pluris constat eis uictoria quam damnum illud fuit, Preterea saepe fit ut iudicio condemnentur, postquam sibi iustissimam suam causam somniant, ut ille seruus nequam, Matthæi. xviij, Contra quod admonet Christus ne nimium confidas tuæ iusticiæ, sed habeas beneuolentiam cum aduersario tuo in uia antequam uenias ad Iudicem etc.

Quidam iniusti, cum a principio sese paruo redimere possunt, arrogantia & stultitia potius uolunt iudicium experiri, confidentes in suis mendacijs, negationibus & cauillationibus, uel etiam sperantes se corrumpere posse iudicem, donec amittant omnia. Vidi ego, qui iniuriam & damna maxima passi, cum a principio potuissent quedam recipere, amica transactione, suadentibus etiam amicis, ut a suo iure cederent, attento quod aduersarij essent potentes, diuites, pro quibus Oratores et Iudices impij essent dicturi, implicuerunt sese litibus & contentionibus coram iudicijs, dicentes, aut totum cum expensis & cum meo interesse recipiam, aut totidem quantum perdidi impendam in lites, ut mihi satis fiat, donec per sententias Iudicum, licet iniustas, amitterent totum, & condemnarentur in expensis, fierent non solum miseri & pauperes, sed etiam exules, Ita pessime sibi uxori- bus & liberis consulebant, Salomon prouerbiorum. xviij, dicit, Qui litem inchoat, perinde est, ut qui aggerem aperit aquis, Desine a lite antequam ei impliceris, Et xx, Gloria est uiro abstinere a lite, qui autem student litigare omnes sunt stulti, lactatur prouerbium ex experientia natum, Lis litem ferit, Et prudentes uiri dixerunt, Patere & abstine, Et Christus, Beati mites, qui subiacent, nec reddunt malum pro malo, quoniam ipsi possunt

Ec sidebunt

CAPVT QVARTVM

fidebunt terram. Qui nihil amittere uolunt, turbidi & turbati amittent pacem & bona sua, Mundus ridet hanc doctrinam, sed ueram esse suo damno experietur,

Homo coram DEO. Officium erga alios. Ut uero hæc omnia intelligas quæ Christus interpretando legem, Matthæi. v. & Luce. vi. dicit, diserte distingue & separa hominem ab officio, Cuiq; homini data est Lex decem præceptorum, & homo peccat contra legem non solum externo opere & iniuria, sed etiam affectu & concupiscentia mala aduersus Deum & homines, ut Christus interpretatur, Ideo per legem omnes sumus immundis cordibus, sub ira DEI dammati, ut confugiamus ad Christum. Sed præterea sunt aliæ Leges uerbo Dei traditæ officijs a Deo institutis, ut quisq; siue Princeps, siue Iudex, siue Prædicator, siue Doctor, siue parentes, siue filij, siue domini, siue serui faciant suum officium.

Homini præcipitur, Noli irasci, noli dicere quæ alius non libenter audit, Noli iudicare, noli alios condemnare, ne facias contra legem, Non occides, Diliges proximum tuum sicut teipsum, Quæ uobis non uultis fieri, non facite alijs. Iudici & potestati dicitur, Irascere malis, & uindicare, Roma. xiiij. Potestas est minister DEI uindex in iram, Patri familias dicitur, Virga percutite filium peccantem, Argue seruum inobedientem, Seruo dicitur accusa coram Domino tuo quos uides domino tuo esse infideles aut officium suum non præstantes, ut tu sis fidelis, quemadmodum Matthæi. xviij. serui accusant conseruum peccantem, quem Dominus tradit tortoribus etc, Prædicatori dicitur. Obsecra, argue, increpa, condemna fidei non obediētes, scortatores, iniustos etc, Filij dicitur, Obedite parentibus, Subditis præcipitur, Ob

bedite maioribus, Sed quando Maiores præcipiunt contra Deum, contra Legem & uerbum Dei, est aliud mandatum, Non obedite maioribus contra Deum, debetis quidem dare Cæsari quæ sunt Cæsaris, sed ita ut simul detis Deo quæ sunt DEI, Et Christus ipse irascitur, Marci. iij. qui tamen per hoc nihil peccat contra legem, Non occides, Nam ex officio irascitur, & tamen interim eos diligit dolens quod nolint saluari. Nam utrunq; illic ita scribitur, Circumspiciens eos in iracundia, condolebat super cæcitate cordis eorum. Homini dicitur, Noli iudicare, Iudici autem, Tu debes iudicare iustum iudicium, Homini dicitur, Non concupisce mulierem. Sponsus autem & marito, Dilige sponsam tuam & uxorem tuam, Homini dicitur, Non occide, Dilige etiam inimicum, Iudici dicitur, Occide homicidam, seditiosum etc, Homini præcipitur. Non furare, Iudæis exeuntibus ex Aegypto dicitur. Vnusquisq; secum auferat uasa aurea & argentea & uestes ab Aegyptiis mutuo acceptas, In bello iusto non mirum si licet rapere ubi etiam licet occidere. Accelera, inquit Esa. viij. spolia detrahe, festina predari, Condemnantur impij Iudæi, quod immolauerunt filios suos, Abrahamæ autem præcipitur, Immola mihi filium tuum etc, Sic & de iuramento paulopost dicam.

Igitur ne stultis quæstionibus torquearis ex Matthæi capite quinto, & phanaticis ac seditiosis doctrinis seducaris, sub nomine Christi, quasi Christus talia docuerit aut statuerit, qui non uenit nobis legislator sed saluator, sic habeto. Sicut in decem præceptis nihil statuitur contra Magistratum, maioritatem & obedientiam, neq; quisquam vnquam ita insanus fuit, ut diceret decem præcepta prohibere Magistratum, maioritatem in hoc mundo & obedientiam, aut prohibere quæ quisq; pro
Ee ij suo sin-

CAPVT QVARTVM

suo singulari officio & conditione ex diuino mandato præstare debet, quæ potius per decem mandata mandantur præstari & confirmantur, Nam quisq; per suum officium & demandatam uel institutam a DEO functionem debet fideliter & ex animo seruire alijs, & Reipublicæ, Sic enim ipse sibi uult serui ab alijs conditionibus a Deo ordinatis, id quod fit, secundum illud præceptum, Diliges proximum tuum sicut teipsum, An non hæc sunt perspicua de quibus nemo bonus aut prudens dubitat? Ita etiam in uerbis Christi Matthæi, v. & Luc, vi, nihil statuitur aut præcipitur contra magistratum, maiestatem (ut ita dicam) & obedientiam, quia illic uerba Christi, ab eo loco, Ne existimetis quod ueni soluere legem etc, nihil aliud sunt quam præcepta Decalogi & interpretatio eorum, contra sententiam & doctrinam scribarum & Phariseorum, ut ante satis dixi. Quid potuit clarius dici? Sed hoc etiam nostri Scribæ & Pharisei non intellexerunt, ergo mira somniarunt sibi ex Matthæi, v.

Quisq; homo debet ita seruare præcepta DEI ut sit mundo corde quod sit absq; omni affectu peccati, & non concupiscat aduersus Deum & proximum, quale cor habuit Adam ante lapsum creatus ad imaginem Dei in iusticia & sanctitate uera, Diliges inquit Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex omnibus uiribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum, id quod supra diximus, Quis hoc præstabit nunc? Hæc dicit Christus Matthæi, v. Per hæc uero nihil detrahunt politicis & ciuilibus ordinationibus & conditionibus a Deo ordinatis, quia per has seruimus alijs, facientes quæ nobis a DEO & legibus siue iure mandata sunt, seruire autem alijs est diligere alios secundum præceptum, Diliges proximum tuum, Quod

Quod interim conqueruntur contra nos malefactores, quos pro officio nostro & iure castigamus, hoc nihil est, Non enim nos hoc facimus ut homines, sed ius quod nobis mandatum est, Ius autem & iudicium DEI est, quemadmodum Iosaphat Rex Iuda. ij. Paral. xix. dixit ad suos iudices, Videre quid faciatis. Non enim hominis exercetis iudicium sed Domini, & quodcumq; iudicaueritis, in uos redundabit. Sit timor Domini uobiscum, & cum diligentia cuncta facite etc, Nihil per hæc peccamus contra præcepta uel contra expositionem Legis, Matthæi. v. imo peccaremus si non hæc præstaremus, quia Deus mandauit nobis hæc officia, & decem præcepta Dei requirunt ut Deo obediamus, sicut obediuit Abraham huic præcepto, Immola mihi filium etc, Quid si etiam Diabolus conqueratur contra nos Christianos? Præceptum habemus, Non habeto deos alienos, Resiste Diabolo & fugiet a uobis, secundum illud Euangelium. Semen mulieris conteret caput Serpentis, Ne huc trahas illud. Non resiste malo, Quid si etiam pediculi contra nos querantur & Lupi nocentes? Quid si etiam innoxia animantia, oues et pisces & uolucres, quæ et occidimus & edimus? Præceptum habemus, Subiicite uobis terram, Domini sumus omnium.

Ego de iudicijs etiam dixi & scripsi in priorem Epistolam ad Corinthios, cap. vi. Præclare uero de omnibus quæ hic dixi, Lutherus in quintum caput Matthæi, Hic ego institueram tantum dicere de iuramento, & interim repetij fere omnia quæ Christus de Lege dicit, Matthæi. v. quod hæc noui grata fore Lectori qui illis phanaticis disputationibus ex Matth. v. uexatur, & quod hæc omnia magis perspicuam & clariorem faciunt sententiam de iuramento, Nunc ergo reuertamur ad iurationem.

Ee iij Augustinus,

CAPVT QVARTVM

Post digressi-
onem, iura-
mentum rur-
sus.

Augustinus, ut uides in Magistro sententiarum, li-
 bro. iij. distinct. xxxix. putat a Christo prohibitum nobis
 ne iuremus omnino, ne afsiduitate iurandi labamur in
 periurium & tamen iurare licere docet. Sic enim scribit
 Hilario in Epistola contra Pelagianos & Manichæos,
 quæ est Epist. lxxxix. Iurationem caue quantum potes,
 Melius quippe nec uerum iuratur, quoniam iurandi cō-
 suetudine & in periurium saepe caditur & semper per
 iurio propinquatur. Paulus iurauit etc, Sed non ideo
 quia in suis literis iurauit. Apostolus uir infirmitate fir-
 missimus, ludus nobis debet esse iuratio, Multo enim
 tutius, ut dixi, quantum ad nos attinet, nunquam iura-
 mus, ut sit in ore nostro Est Est, Non Non, sicut Domi-
 nus monet, Non quia peccatum est uerum iurare, sed
 quia grauissimum peccatum est falsum iurare, quo citius
 cadit qui consueuit iurare. Hactenus Augustinus. Hæc
 ratio Augustini, ne cadamus in periurium, non est satis,
 & qui post Augustinum non aliud uiderunt, non potuerunt
 certo docere quod liceat iurare, postquam Chris-
 stus dixit, Ego autem dico uobis, ne omnino iuretis etc,
 Et quod dicit Augustinus, Non esse peccatum uerum
 iurare, est contra uerbum Christi, unde nos dicimus, Et
 tiam uerum iurare in sermone nostro absq; ulla neces-
 sitate proximi esse peccatum, quia assumitur nomen Do-
 mini DE I in vanum, quod qui fecerit non erit impu-
 nus, ut in secundo præcepto dicit Deus.

In uestro ser-
mone ne iure-
-tis omnino.

Tu autem sic intellige uerba CHR Isti ut sonant,
 quemadmodum ante dictum est. Non iurate omnino,
 nullo modo uos Christiani iurate in sermone uestro quo-
 tidiano, cum loquimini cum alijs, quemadmodum multi
 nihil loquuntur sine iuramento, praua assuetudine, cum
 contemptu & irreuerentia subinde iactantes nomen
 Domini.

Domini, Quia sic iurare absq; necessitate, est asumere nomen Domini in uanum, quod est graue peccatum cōtra secundum praeceptum, de quo Deus ipse comminatur, Non erit impunitus qui hoc fecerit, Et Christus interpretans seipsum addit, Sit sermo uester, Est Est, Non Non, id est, absq; iuramento, Quod autem amplius est, id est, si ultra simplicem assertionem uel negationem addideritis etiam iuramentum, hoc est a malo, id est, a Diabolo peccatum, contra secundum praeceptum, Non assumes nomen Domini DEI tui in uanum, Sic simpliciter intelligo, A malo est, id est peccatum est contra Legem, Christus enim interpretatur legem, & dicit non licere iurare in sermone nostro, qui debet esse, Est est, Nō non, absq; iuramento, ubi nulla est iurandi necessitas, Et in sermone nostro iurare, esset uanitas, ne faciamus grande malum & peccemus grauiter contra secundum praeceptum.

Per hoc non tollit Christus iuramentum siue iusiurandum, quasi Christiano non liceat iurare cum hoc postulat aliorum necessitas, ubi certe nō assumitur nomen Domini in uanum, sed summe honoratur uero iuramento, sicut summe blasphematur & polluitur falso iuramento. Hoc probo & demonstro primo sic, Iuramentum pertinet ad secundum praeceptum. Secundum praeceptum non est sublatum uel prohibitum a Christo Christianis, quis enim hoc diceret, nisi insanus? Ergo neq; iuramentum est sublatum uel prohibitum a CHRISTO Christianis. Secundo sic, De iuramento dicit Lex, Deu. vi. quem locum (ut non dubites Christum non prohibuisse iuramentum) Christus citat Matthaei. iij. contra Diabolum, Dominum Deum tuum timebis aut coles, & illi soli seruies, & per nomen eius iurabis. Et Christus dicit, Ee iij cit, Non

CAPVT QVARTVM

cit, Non ueni soluere legem, Ergo Christus non prohibuit iuramentum suis Christianis, si enim prohibuisset, soluisset legem, At ipse dicit se non uelle soluere Legem. Neq; uero prodest hic obijcere de lege Iudiciali & Cæremoniali, De lege Decalogi hic loquimur, quæ per petuo manet.

Cum itaq; necessitas, commodum, charitas & salus proximi exigit a te iuramentum, præstare debes, Quia debes seruire proximo ut cures eius commodum & salutem re licita, iuramento, ibi tum non accipies nomen Domini in uanum & frustra, sed maxime honorabis nomen Domini tribuendo DEO gloriam ueritatis ad commodum uel salutem proximi, Sed sic accede ad iuramentum cum timore & summa reuerentia, ut ad rem sacratissimam & diuinam maiestatem nominis Dei, ne eo abutaris, sicut summus Pontifex semel in anno ingrediebatur in sancta sanctorum cum timore & tremore & reuerentia maxima, ne moreretur.

Sit sermo tuus, Est Est, Non Non, absq; omni iuramento, ne assumes nomen DEI in uanum. Cum autem iurandum est, agnosce te aliam esse personam, qui secundum uerbum & mandatum DEI debes seruire uel per obedientiam tuis maioribus, uel per charitatem fratribus, Et ne dicas, Non debeo seruire alijs per rem illicitam, per furtum, latrocinia, scortationem, blasphemias, Iuramentum est illicitum, quia Christus dicit. Nolite iurare omnino, Dixi supra a principio ex scriptura, Iuramentum esse rem licitam & licere iurare, non tamen in sermone nostro vulgari & quotidiano frustra, ne frustra & in uanum accipiamus nomen Domini, & sanctum sanctorum vulgo temere aperiamus, sed tum quando necessitas, periculum, commodum uel sal^o proximi hoc postulat,

postulat, etiamsi proximus meus cuius res agitur non petat iuramentum, aut ne cogitet quidem de meo iuramento, A deo enim Deus uult & mandauit nobis ut solliciti simus pro proximis, ut libenter patiaturs atq; adeo uelit & gaudeat sese asciri testem & adiutorem uel per iuramentum necessarium in proximi nostri necessitate.

Abraham nullo modo, nec unquam in aeternum debet occidere hominem, quemadmodum & nos mandatum habemus, Non occides, Cum autem speciale accipit mandatum, Immola mihi filium tuum, debet occidere uel filium charissimum, & innocentem, Et apud nos cum Iudici mandatur, Occide malefactorem, debet occidere, Non enim sic nobis commendata est secunda tabula legis, ut non obediamus iuri diuino & ipsi DEO in prima tabula, ut non faciamus officium nostrum nobis diuinitus demandatum, Ego ut homo seruo mandatum DEI, Non occides, Sed ego ut Iudex occido malefactorem, nec potest malefactor iure conqueri contra me, quod eum ego occido, quia non ego, sed Deus ipse suo iure & lege occidit eum, Hinc magistratus & Iudices dicuntur in scriptura Dñi, quod uice DEI iudicant, Roman. xiiij. Minister DEI est etc, Exod. xxi. Offerat Dominus seruum Dñi, Et. xxij, Dominus domus applicabitur ad deos, Ad deos utriusq; causa perueniet, Psalm. Deus stetit in synagoga Dei, in medio autem Deos diiudicat etc.

Ita etiam de iuramento accipe, Noli omnino iurare ullo modo in sermone tuo, ne abutaris nomine Domini, & frustra illud assumes, Cum autem in necessitate proximi tui Deus dicit tibi, Iura proximum tuum, qui non potest credere tibi recte consulenti aut obedienti uel coram iudicio uerum dicenti nisi iures, tunc iurato uerum

Ff in nomine

CAPVT QVARTVM

In nomine Domini, & non assumes nomen Domini in uanum, sed summe honorabis, ut dictum est, Sic Deus iurat per seipsum, Viuo ego, Gene.xxij.etc, Sic Christus iurat nobis saepe, Amen, Amen etc, ex mandato Patris, ut nos & promittenti & iuranti credamus. Et Paulus iurat, Testis est mihi Deus, Scit Deus quod non mentior, Testem inuoco Deum in animam, Et illud iurantis est, 1. Corinth. xv. Quotidie morior per uestram gloriam fratres. Si inuoco nomen Domini super buccellam panis quando edo, cur non inuocarem nomen Domini ad confirmandum proximum meum, uel ad reddendum testimonium ueritati, in re proximo necessaria siue corporis siue animæ? Et Hebræ. vi. dicitur, Homines per maiorem se iurant, atq; iisdem omnis controuersia finis est, si accedat iurandi confirmatio.

Omnino.

Quid ergo CHR Iustus dicit, Ne iuretis omnino? Scio quod iste scrupulus semper torfit quosdam, quasi Christus dicat, Nunquam iurandum, & faciat iuramentum suis Christianis prohibitum & illicitum, nulla exceptione, quia uniuersaliter dictum est, Ne iuretis omnino, Sed hoc Omnino, non eò pertinet, quia Christus non uenit soluere legem, Pertinet uero ad uarios iurandi modos. Quidam enim iudicabant se non periurare, cum falsum dicerent in iuramento, modo non nominarent Deum, Sicut nos dicimus, Per animam meam, Per salutem animæ meæ, Per honorem & fidelitatem meam, & vulgo, Per iuramentum meum, Et a contemptoribus DEI finguntur quotidie noui iurandi & maledicendi modi. Ita & illi dixerunt, Per coelum, per terram, per Hierosolyma, per caput meum, per templum, per Altare, per sacrificia & oblationes, Contra quod Christus non prohibens licitum iuramentum, quo non assumitur nomen Domini

Domini in uanum, sed exponens legem, ne frustra assumamus nomen Domini, quod sacratissimum nobis in doctrina, confessione & iuramento esse debet, quemadmodum oramus, Sanctificetur nomen tuum, dicit, Sit sermo uester, Est Est, Non Non, id est, absq; iuramento, Ne iuretis in sermone uestro omnino, id est, nullo modo iuretis, neq; hoc modo, neq; illo modo, neq; alio modo in sermone uestro, Et ne illud Omnino, aliò trahas, Christus se aperte exponit, dicens, Neq; per coelum etc, quæ omnia sunt DEI & iuramenta Dei, etiamsi in uoce Deus non exprimitur. Grauitèr ergo nostri iuratores & maledictores increpandi sunt, etiam si dicant se per Deum non iurare, Iuratio sacra res est, & sacramentum latinis appellatur, quibuscunq; uerbis exprimitur, etiam facta per res bonas, quæ sunt DEI, quemadmodum Ioseph iurat per salutem Pharaonis, Nam per scelera & turpia iurare esset manifesta blasphemia.

At ais, Illa Antithesis. Dicitur est antiquis, Non peierabis, sed persolues Domino ea quæ iuraueris. At Ego dico uobis, ne iuretis omnino etc, uidetur manifeste dicere, quod olim licuerit iurare, nunc non liceat, Respondedo, Videtur quidem illi, qui non uidet, quid Christus agat, Matthæi. v. Illa antithesis non est contra aliquam Dei legem, quia Christus dicit se non soluere Legem, sed est contra expositionem & doctrinam Scribarum & Phariseorum, qui uulgo iurare, non solum non peccatum esse iudicabant, sed etiam gloriam DEI, quia legebant dictum, Per nomen Dei iurabis, et Laudabuntur omnes qui iurant in eo, & impegerunt in sacratissimum mandatum, Non assumes nomen Domini DEI tui in uanum, Id quod etiam notum est, ex eo quod infra dicit. Dicitur est, Diliges proximum tuum, & odio ha-

CAPVT QVARTVM

bebis inimicum tuum, Certe hoc non est dictum a lege
 Dei, ut ante diximus, sed a Scribis & Phariseis, Quæ er-
 go dicit tibi Christus, non dicit contra legem de iuramen-
 to, sed contra doctrinam & falsam interpretationem
 Scribarum & Phariseorum, qui non intelligebant le-
 gem de iuramento, et faciebant ut homines grauiter pec-
 carent contra legem, Non assumes nomen Domini Dei
 tui in uanum. Atque ideo non est intelligendum, Dictum
 est per legem Dei antiquis, Patriarchis, Prophetis & illi
 populo Iudeorum ad montem Sina, Ego autem dico
 uobis aliud, quia Christus non uenit illam legem solue-
 re, & Lex quæ dicta est illis antiquis, dicitur & hodie
 nouis, Nam Christus non dedit nobis alias leges pro il-
 lis, Non occides, Non mœchaberis, Non peterabis, sed
 dixit, Mandatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem
 sicut ego dilexi uos. Quare hoc mandatum nouum sit,
 & quomodo Christiani noui sint, & liberi a lege, mun-
 dus non intelligit, quæ alias docemus, Sed sic intelligen-
 dum est, Dictum est uel predicatum est, non a lege, sed a
 Scribis & Phariseis, & dictum est Antiquis siue ueteri-
 bus (non dicit Patribus uestris in deserto ad montem Si-
 na) Id est prædicatum est a Scribis & Phariseis iamdu-
 dum uestris progenitoribus, auis, proauis, attauis etc.
 Hos dicit ueteres, qui hætenus iamdudum multis annis
 seducti sunt a Scribis & Phariseis, docentibus, quod ira
 sci, irridere proximum, maledicere proximo, non sit con-
 tra legem, Non occides, Concupiscere mulierem, non
 sit contra legem, Non mœchaberis, Vulgo iurare frus-
 tra, non solum non sit contra Legem, sed etiam pro lege
 & gloria DEI etc, Sic docuerunt, sic seruant legem, su-
 ues homines, qui multa bona in se inueniunt per suum
 intellectum, rationem & liberum arbitrium, & dicunt.

Non si in

Non sum sicut ceteri, raptore, iniusti, adulteri, ut hic Publicanus etc. Ego autem (ait CHRISTUS) dico uobis. Omnis qui irascitur fratri suo etc. Diligite inimicos ue-
stros etc. Veteribus dictum est (inquit) quia Iosephus antiquitatum libro. xiiij. capite. viij. dicit, Pharisaicam se-
ctam fuisse apud Iudæos tempore Machabæorum. Pos-
teris etiam uerbo Veterib⁹ siue Antiquis, uti contra nos-
tros qui clamant contra Euangelium, Volo credere si-
cut patres nostri crediderunt, ut dicas eis, Vestri ueteres
siue maiores seducti sunt, quorum errores tulit Deus,
Vos autem propter errores eorum, nolite contemnere
Euangelium, quia hoc non feret Deus.

Itaq; Christus Matthæi. v. nihil loquitur contra Le-
gem, ut notum est, neq; tradit perfectiores leges aut ali-
as quam olim traditæ sunt, sed exponit præcepta DEI,
quemadmodum Moses & Prophetæ & sancti Prædica-
tores ante exposuerant & docuerant, contra doctrinam
Scribarum & Pharisaeorum, ne interim somniet, hanc
Christi legis interpretationem esse nouam, Errorem
Scribarum & Pharisaeorum, qui tunc fuerunt & nunc
sunt, damnat, non adfert noua. Inde notum euadit, quod
Christus etiam Matthæi. v. nihil loquitur contra Magi-
stratum, maiorem & obedientiam, quæ pertinent ad
legem, Honora patrem & matrem etc, sed docet unum-
quemq; hominem, siue discrimine & acceptione perso-
narum in primis Christianum (qui hanc doctrinam sus-
cipit, dum alij contemnunt) ut sciat quid ex puro & fi-
deli corde præstare debeat erga Deum & erga homines,
ut sciat quid Lex requirat a nobis, ne somniet se iustum
per legem, donec Lex eum accusare poterit, Qui ista de
lege non nouerit, nunquam cognoscet uere suum pec-
catum & immundiciam cordis sui, Atq; ideo non con-
fitebitur, sed fugiet.

CAPVT QVARTVM

fugiet unquam sincere et fidei corde ad Christum, Lex enim est Pædagogus noster ad Christum, & Pauperes Euangelizantur.

ARATE uobis nouum agrum. Idem

Malus ager.

Nouus ager.

sed alia figura dicit quod ante. Si abstuleris abominatio-
nes tuas &c. Vos hypocritæ uestra falsa pœnitentia uultis
multa serere, multa bona opera facere, ad Deum conuer-
ti, Deum timere siue colere doctrinis, legibus & traditio-
nibus humanis, sed omnia frustra facitis, dum manetis in
uetustate uestra, in infidelitate uestra, non conuertimini
ab erroribus uestris uera pœnitentia ad uerbum Dei &c.
quæ ante diximus de pœnitentia, uos estis ager induratus
incultus, qui semen uerbi Dei non suscipit, Vos estis ager
spinofus, ex quo susceptum semen non prouenit, sed exor-
tum suffocatur, ut & Christus dicit in parabola seminis,
frustra ergo aratis, frustra seminatis, frustra facitis omnia,
Non estis arbores bonæ, ergo impossibile est ut faciatis
fructus bonos, Optima quæ facitis sunt idolatria, super-
stitio, falsus cultus, ficta iusticia, Si ergo uis conuertere Isra-
el, conuertere ad Me, dicit Dominus, Aufer abominatio-
nes tuas a facie mea, Expurgate uetus fermentum ut sitis
noua conspersio, & celebretis Sabbata Domini in azymis
sinceritatis & ueritatis, nō in fermento maliciæ et nequi-
tiæ .i. Corin. v. Renouamini spiritu mentis uestre, & in-
duite nouum hominem qui secundum Deum creatus est
in iusticia & sanctitate non ficta sed uera, Eph. iiii. Depo-
nite mendacium, loquimini ueritatem unusquisq; cum
proximo suo, Irascimini & nolite peccare, Qui furabatur,
non furetur amplius, magis uero tribuat egestatem pati-
enti, Omnis sermo spurcus ex ore uestro non procedat
&c. quæ est uera pœnitentia, ut ante diximus.

Circumcisi

IEREMIAE:
CIRCVMCISIO ET

XCIX.

Sacramenta.

CIRCVMCIDITE uos Domino :

Alia uerborum figura sumpta a circumcissione præputij (Gen. xviij.) prouocat eos ad poenitentiam ueram, Sicut Paulus, i. Cor. v. ex obseruatione ueteris phase (Exo. xij.) hortatur ad poenitentiam, Expurgate, inquit, uetus fermentum, ut sitis noua conspersio, sicut estis azymi, Itaque diem festum agamus, non in fermento &c. Hæc dicit propheta non gentibus incircumcisis, sed Iudæis qui erant in carne circumcisi, quos dicit incircumcisos corde, Auferte, inquit, præputia cordium uestrorum, quemadmodum sæpe propheta clamant contra impios Iudæos, Et Moses ipse Deut. x. Circumcidite præputium cordis uestri, & ceruicem uestram ne induretis amplius, Et xxx. Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum & cor seminis tui, ut diligas Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & in tota anima tua, ut possis uiuere. Leuit. xxvi. Inducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircumcisa mens eorum, Iere. vi. Cui loquar & quem contestabor ut audiat? Ecce incircumcisæ sunt aures eorum & audire non possunt, Ecce uerbum Domini factum est eis in opprobrium, nec suscipient illud, Et ix. Visitabo super omnem qui incircumcisum habet præputium, super Aegyptum, & super Iudam, & super Edom, & super filios Ammon, Moab, et omnes qui in angulis deserti habitant, Quia omnes gentes habent præputium, omnis autem domus Israel incircumcisi sunt corde, Iudæi impios gentiles Deum ignorantes uocabant incircumcisos, propterea quod in carne non erant circumcisi, Quemadmodum Dauid, i. Reg. xviij. dicit de Goliath. Erit hic Philistæus

Ff iij incircumci

CAPVT QVARTVM

incircumcisiſis quaſi unus ex eis, Et ij. Reg. i. Ne exultent filiæ incircumciſorum, Et Saul, i. Reg. xxxi. Ne ueniant incircumciſi iſti & interficiant me illudentes mihi. Ergo Iudæi ſumma iniuriâ & ignominia ſeſe affectos iudicabant, quando a prophetis ſuis ipſi uocabantur incircumciſi, id eſt, gentiles & gentilibus deteriores, quemadmodum uides in hiſtoria Stephani, Acto. vii. Stephanus dicit eis. Vos dura ceruice, & incircumciſi cordibus & auribus &c. Ipſi hoc audiētes diſſecabantur cordibus ſuis, et ſtridebant dentibus ſuis in eum, &c. Vides quemadmodum prophetas ſuos odio habuerint, perſecuti ſint, & occiderint propter ueritatem, quemadmodum & noſtri paſiſtæ faciunt contra nos.

Igitur notum eſt ex ſacra ſcriptura duplicem eſſe circumciſionem, alteram quæ fiebat in carne, ſecundum inſtitutionem & mandatum Dei, quam Paulus Ro. ij. uocat circumciſionem per literam, alteram quæ fit in ſpiritu, quam Paulus & prophetae uocant circumciſionem cordis & aurium, Circumciditur cor, & aufertur preputium cordis, quod uelamen uocat Paul⁹ ex hiſtoria Moſis. ij. Cor. iij. quando reiecta cordis impietate & infidelitate conuertitur homo & credit in Deum, i. Cor. iij. Vbi conuerſi fuerint ad Dominum tolletur uelamen, Tunc etiam circumciduntur aures, ut homo iam audiat uerbum Dei, & dedignetur poſthac audire doctrinas humanas & errores quos antea amauit.

Certe hæc duplex circumciſio, uel hæc duæ circumciſiones fuerunt ſimul apud Iudæos una perfecta circumciſio, ex inſtitutione Dei, Gen. xvij. Nam Deus nō ſolum inſtituit & mandauit circumciſionem carnis, ſed etiam illi circumciſioni addidit promiſſionem & pactum ſuum, ut, inquit, ſim DEVS tuus & ſeminis tui poſt te, Et hoc pactum

pactum meum sit in carne uestra per circumcisionem, Hæc promissio DEI si creditur, hoc pactum DEI (Ero Deus tuus) si suscipitur, est circumcisio in spiritu, quam Deus uoluit accipi cum circumcisione quæ sit in præputio carnis, Atq; ita instituit Deus circumcisionem quæ esset pactum Dei cum homine qui circumciditur. Non ergo circumcissus octauo a natiuitate die puer erat sine verbo Dei, quemadmodum nec nostri paruuli qui baptizantur sunt sine uerbo, promissione & pacto Christi, Suscipiunt enim baptismum Christi, in nomine patris & filij & spiritus sancti, uerbo Christi institutum, & pactum Christi, de quo ipse ait, Sinite paruulos uenire ad me, & nolite prohibere eos, Talium enim est regnum cælorum &c. quemadmodum i. Pet. iij. dicitur. Baptismo non carnis sordes abluuntur, sed est ibi stipulatio uel pactum bonæ conscientiae erga Deum, per resurrectionem Iesu Christi. Quare re scripsi ex professo contra Anabaptistas, pro baptismo paruulorum, item et contra nostros qui damnant paruulos Christianorum quos conamur baptizare et non possumus, Scripsi, inquam, in psalmum, xlix. cuius initium est Adferre Domino &c. Eadem scripsi etiam in decimum caput prioris Epistolæ ad Corinthios, ubi dicitur, Patres nostri omnes sub nube erant &c. & nuper in primum caput Deuteronomij, ubi Moses dicit, Paruuli uestri & filij, qui hodie boni & mali ignorant distantiam, ingredient, & ipsis dabo terram & possidebunt omnia &c. quæ nunc fere sunt in omnium manibus.

Sed ut olim tempore Prophetarum Hypocrite reieciabant uerbum Dei & pactum primi præcepti, deficientes a fide ad humanas doctrinas & effictos cultus & religiones, quasi Dei, ut fierent incircumcisi cordibus et auribus, et gloriabantur de circumcisione in carne, quod

CAPVT QVARTVM

non essent Gentiles, & quod essent ex semine Abrahamæ secundum carnem progenerati, Ita & nostri Papistæ defecerunt a fide, reiecto Euangelio Christi & pacto Baptismi, quod est Baptizatio per Spiritum sanctum, & uera cordis & aurium circumcisio in spiritu, & gloriantur de Baptismo externo, quod non sunt Turcæ aut Gentiles, sed Christiani & uera Ecclesia, ut qui non Euangelium Christi a patribus, Apostolis et Christi Prædicatoribus, sed doctrinas Dæmoniorum, in Hypocrisis loquentium mendacium, ab alijs patribus, matribus, auis & proauis, Monachis et monachabus susceperint, Hi quando in hac tam clara Euangelij luce non resipiscunt a suis erroribus, sed augent suas blasphemias, condemnati sunt, sententia Christi, quæ non fallit, Ite, inquit, in mundum uersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ, Qui crediderit & Baptizatus fuerit, saluus erit, qui uero non crediderit, condemnabitur. Quid profuit illis, quod in carne circumcisi erant, qui non credebant Moysi & Prophetis? quemadmodum Abraham dicit, Lucæ. xvi. Habent Moysen & Prophetas, illos audiant. Quid prodest nostris, quod Baptizati sunt, qui non credunt Euangelio, atq; adeo Euangelium condemnant & persequuntur? Nam Christus dicit. Qui non crediderit Euangelio quod uos prædicabitis, condemnabitur, Et Ioan. iij. Qui non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomen unigeniti filij DEI.

Sicut olim Circumcisio in carne & circumcisio in Spiritu, quæ est pactum DEI susceptum siue creditum, una & uera erat coram Deo circumcisio, secundum Dei institutionem, quam legis, Gene. xviij. ubi Circumcisio in carne nunc signum fœderis, quia externe uidetur & testatur ibi fœdus & pactum DEI interne esse in Spiritu, nunc

tu, nunc uero foedus ipsum siue pactum Dei a Deo uocatur, quia credit homo quod Deus cum ipso pactum æternum fecit, quæ est Circumcisio in spiritu. Ita & nunc credere per spiritum sanctum Euangelio, qui est Baptismus in spiritu, Acto. xv. Fide purificans corda eorum, & baptizari aqua, est unus Baptismus ad salutem & uitam æternam, institutione Christi. Sic enim ait. Qui crediderit & Baptizatus fuerit, saluus erit, Et Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in Regnum Dei, Et Paulus Epesijs dicit, CHRISTUS mundat Ecclesiam suam lauacro aquæ in uerbo etc, Et Tito, Secundum misericordiam suam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos (quo baptizauit nos) abunde, per Iesum Christum saluatorem nostrum etc.

Sicut Non uoluit olim Deus Hypocriticam circumcissionem, ut homines circumcisi, postea essent absq; uerbo DEI, absq; pacto DEI, id est, absq; fide, Ita non uult hodie Christus sua institutione, Hypocriticum Baptismum, ut baptizati postea sint absq; pacto Dei, absq; uerbo DEI & fide, quemadmodum Simon Magus in Hypocrisis sua Baptismum suscepit, homo impius & absq; fide, ut legis in Actis Apostolorum, Cui Petrus dicit, Non est tibi pars in hac salute etc, Et Christus dicit, Qui non crediderit condemnabitur, Credere in Christum est uere spiritu sancto baptizari & regenerari, ut sis fili⁹ Dei, & fide purificetur cor tuum, Nam credere non potes Euangelio, nisi per spiritum sanctum tibi datum, Cum certo credis per Euangelium in Christum, certo scias te habere spiritum sanctum, quemadmodum Paulus Galatis dicit, Misit Deus spiritum filij sui in corda nostra clamante

CAPVT QVARTVM

tem Abba pater, Ergo Credere Euangelio & baptizari,
est renasci ex aqua & spiritu sancto ut saluus fias,

Igitur hoc loco dicamus quædam de sacramento si-
ue signo circumcisionis, & deinde de spiritus circumcissi-
one, quamuis de altero sine altero, ut diximus, commode
ex scripturis siue ex institutione Dei dici non potest, Ex
quibus intelligemus etiam rationem nostrorum Sacra-
mentorum.

DE SACRAMENTO CIR- cumcisionis & de nostris Sacra- mentis.

Signum circumcisionis, a Deo institutum, ut legis
Gen. xviij. quam ridiculum fuerit rationi humane, notum
est omnibus, Gentiles riserunt Iudæos propterea hoc sig-
num ut stultissimos, id quod adhuc uidere licet in quibus-
dam poetis, ut Iuuenale etc. Signum autem baptismi non
tam pudendum est rationi ut circumcisio fuit. Sed ratio
maxime ridet significatum & rem baptismi, & iudicat nos
stultos, dicens. Quid posset aqua? quemadmodum quidam
ex phanaticis spiritibus, etiam in hac Euangelij luce, coepe-
runt contemnere Christi Sacramenta, in res externas tan-
tum (ut aliqua bestia) non in uerbum instituentis Dei
intuentes, etiam sic iactabant spiritum, quasi illam sapi-
entiam ipsorum nemo nosset, Quid posset aqua? Paulus
dicit Gal. iij. Quotquot in Christum baptizati estis, Chris-
tum induistis, Nos Christiani in baptismo sumus? Christo
incorporati pacto Dei æterno, ut credamus solum Chris-
tum esse iusticiam nostram & uitam æternam quem fide
suscepimus, in quem baptizati sumus, Hanc fidem & fidu-
ciam nostram, uides quam nostri Papistæ, qui se iactitant
esse

esse Christianissimos, rideant, oderint, condemnent, persequantur, & iudicent nos insanissimos & hæreticos.

Sed ais, Cur Deus dedit tam stulta (ut uidetur) sacramenta uel ligna, cum potuisset dare gloriosa, & quæ mundus contemnere non posset? Respondeo, Sic uoluit Deus & ita nobis commodum & salutare est, atq; fideles ita suscipiunt sacramenta ut Dei uerbum, ut certissima signa salutis & Dei pactum, Diabolus autem (ut in paradiso) & nostra infidelitas quærunt. Cur præcepit uobis &c? Tamen ne stulta in his ratio uideatur sibi sapiens, respondemus et hoc. Ridet ratio circūcisionem, baptismū, coenam Domini, quæ nihil in nobis per hæc signa ridenda immutatum uidet, sed Deus dicit, Nisi hoc modo stultus fias, damnaberis. Si Deus non dedisset tam pudenda signa, sed regalia, aurea &c. non mortificaretur nostra superbia. Sunt ergo hæc sapientibus scandalum & excæcatio, credentibus gloria summa. Potuisset quidem Deus aliter, sed ne sic quidem placuisset stultæ rationi. Ipse est Deus absconditus, & non cognoscitur in uerbo & Sacramentis, nisi a suis fidelibus, quibus ipse se reuelauerit &c.

Quæris, quomodo circūcisio dicatur pactum æternum, ut manifeste uides in institutione Dei, si ipsa iam mutata est, & non est nunc necessarium circumcidi, Respondeo.

Si respicis in pactum siue fædus, ut institutio Dei loquitur, nihil est immutatum, neq; mutabitur quicquam in æternum, quia pactum & fœdus Dei est, Deus autem fallere non potest, Mala. iij. Ego Dominus, & non mutor, id est, qui mentiri non potest, ut exponit Paulus Tit. i. Et Baalam Nu. xxij. Non est Deus quasi homo ut mentias

CAPVT QVARTVM

tur, nec ut filius hominis ut mutetur. Pactum uero DEI in circumcissione est, ut uides, q̄ uult Deus esse Abrahæ & seminis eius post eum, si permanserint posterī in hoc pacto, id est, credant in Deum ut Abraham, Constitutam, inquit, pactum meum inter me & te & semen tuum post te in posteritate ipsorum, ut sit pactum æternum, ita ut sim Deus tuus & seminis tui post te. Idem pactum DEI & Domini nostri Iesu Christi nobiscum est in baptismo, maiore gloria & gaudio, q̄ nunc accepimus Christum semen Abrahæ promissum, qui in circumcissione expectabatur uenturus secundum DEI promissionem, benedictio omnium gentium per inuulgatum Euangelium, Nam nunc baptizamur baptismo CHRISTI, id est, lauacro regenerationis & renouationis spiritus sancti, in nomine patris & filij & spiritus sancti. An non & hic uides idem pactum Dei in Christo Iesu Domino nostro, non transitorum sed æterni DEI æternum, quemadmodum Petrus quoq; ait i. Pet. iij. In arca Noe pauca, id est, octo animæ saluatae sunt per aquam, quæ nunc & nos saluos facit in baptismo, per illam significato, non depositio quidem sordium carnis, sed pactum siue stipulatio bonæ conscientie cum DEO per resurrectionem Iesu Christi, &c.

Si autem in signum externum circumcissionis tantū respicis, quod ad homines attinet, etiam nullus unquam in æternum potuisset illud mutare in illa progenie Iudæorum & familia, Non enim homo mutare potest, quod Deus instituit, ut apud nos AntiChristiana impietas mutare præsumpsit institutionem cœnæ Dominicæ in suam abominandam Missam, & prohibere & condemnare eiusdem sacratissimæ cœnæ & conuiuij usum in communicatione laicorum, pro Euangelio et remissione peccatorum in Christo,

in Christo, restituere nobis uota & obseruantias Monachales, & operum humanorum traditionumq; infinitarum examina, & gloriatur mendaciter et impudenter, se hanc potestatem habere a D E O iure diuino, promittit suis fidelibus propter talia uitam æternam, et fideles Christi ita persequitur, ut blasphemiarum, mendaciorum & homicidiorum non sit ullus finis. Postquam autem uenit Christus, qui expectabatur ex illa carne & familia, quæ acceperat circumcisionem, quemadmodum Paulus Galat. dicit, Donec ueniret semen cui promissum erat etc, Idem Deus in Christo mutauit circumcisionem in Baptismum, quem dedit non illi solum familiæ, neq; masculis solum, sed toti mundo, Ite, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eas etc, Ite in mundum uniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ, Qui crediderit & Baptizatus fuerit, saluus erit etc, Alioquin nulli hominum in æternum licuisset illud fœdus circumcisionis in illa familia abolere, sicut nemo potest abolere fœdus baptismi.

Familiam autem illam dico, non solum progeniem Abrahamæ, sed etiam illos qui eis accedebant, quemadmodum Deus ait, Similiter circumcidatur quicquid familie dominatum est, uel emptum est, aut alioqui peregrinū, non ex uestro semine, in domo siue familia uestra. Credo ergo Ismaelem, qui circumcissus fuit ut filius Abrahamæ in domo eius, postea non fuisse obnoxium circumcisionis mandato cum sua posteritate, nec posteritati eam profuisse quicquam, postquam separatus est ab Abrahamæ familia, nec recensitus est in semine Abrahamæ, quemadmodum dictum est, Non in Ismael, sed in Isaac uocabitur tibi semen. Nec opinione mea ducor. Nam instituens Deus circumcisionis pactum generi & familiæ Abrahamæ,
Gg iij addidit

CAPVT QVARTVM.

addidit dicens. De Ismael quoque exaudiui te. Ecce benedixi ei, & fructiferum eum faciam, multiplicaboque eum uehementer, duodecim Principes generabit, & proderunt ei ex eo gentem magnam. Pactum uero meum statui cum Isaac, quem pariet tibi Sara in tempore hoc, sequenti anno. Et tamen de hac circumcisione gloriantur adhuc hodie Saraceni, qui potius Agareni sunt ex posteritate Ismaelis, & post eos Turcæ, sed frustra. Porro gentes, quæ sic ut dictum est, accedebant ad familiam Abrahamæ, & postea ad Iudaismum, dictæ sunt profelyti, id est, aduenæ, ut uides in nouo testamento. Nec tamen necesse fuit circumcidi gentes, quæ accesserunt ad fidem Dei Israel, nisi uellent esse in familia Iudæorum. Alii qui in terris suis potuerunt esse pii & fideles absque circumcisione, quæ non erat eis mandata. Testes sunt Naaman Syrus, Abimelech Rex Palestinæ, Pharao sub Ioseph, cum credentibus tunc per Ioseph Aegyptiis, Nabugodonosor, Cyrus etc. Multo minus erat unquam mandata circumcisio gentibus per totum orbem, Ergo gentes nunquam erant obnoxie circumcissioni,

Apostoli post abolitam circumcisionem, dato Baptismo, quo baptizamur in Christum, qui a circumcisione expectabatur, cum fiducia pronuntiabant, Circumcisio nihil est. i. Corinth. vii. id quod antea, cum pactum Dei erat in circumcisione, non licuisset, Et tamen ferebant ad tempus circumcisionem in Iudæis suis, sicut & reliqua Legis Moysis, donec Christum bene discerent, & crederent se in eo habere omnia, quemadmodum egregie Paulus Col. ii. scribit. Hinc & ipse Paulus, non propter pactum Dei, sed propter Iudæos circumcidit suum Timotheum, Acto. xvi. sicut & assumpsit uorum & purificationem

rificationem Iudaicam, non propter conscientiam quod esset talibus alligatus, ut notum est uel ex ipsius scriptis & doctrina, sed propter Iudæos, Acto. xxi. Cum autem legis zelatores, licet Baptizati & Christi nomen profitentes, urgerent circumcisionem ut necessariam, quem admodum nostri Papistæ suis traditionibus nostras conscientias alligant, quibus Deus nos non alligauit, immo quas Deus abominatur, & quæ nihil aliud sunt quam Idolum cordis & uera Idolatria, quando eas ut necessarias suscipimus, restitit eis Paulus, & ne ad horam quidem cedere uoluit eis ut circumcideret Titum, ut ueritas Euangelij permaneret apud nos gentes, id quod legis in Epistola ad Gal. Quemadmodum & nos, & multo amplius resistere debemus nostris tradicionibus siue traditionarijs, qui non habent tam bonam speciem ut illi. Nullam enim DEI institutionem uidentur defendere mendaces & homicidæ principes Sodomorum & populus Gomorrhæ.

Magna itaq; stulticia fuit Pseudapostolorum, qui ex Iudæis uidebantur conuersi ad Christum, et tamen Christum non intelligentes, urgebant suos Iudæos ad Christum conuersos ut circumciderentur, qui iam erant a circumcisione liberati, uel testimonio Moysis dicentis, Deu. xviij. Prophetam suscitabit tibi Dominus Deus tuus ex fratribus tuis, sicut me, illum audies. Et omnis qui non audierit Prophetam illum, ego ultor existam, dicit Dominus. Qui ergo olim dixit, Masculus cuius præputij caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo, Is nunc dicit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non potest uidere regnum Dei, longe certe aliter quam Pseudapostoli, qui dicunt Acto. xv. Nisi circumcidamini non potestis esse salui. Maxima uero fuit insania eo-

CAPVT QVARTVM

rundem Pseudapostolorum, quod gentes sub necessitate salutis consequendæ cogere uolebant ad circumcisionem, quibus Deus nunquam mandauerat circumcisionem, ut ante dictum est, sed soli sanguini Abrahamæ & familiæ eius. Contra tales Doctores, qui etiam ex ipso Euangelio et Christo nobis nihil aliud quam leges faciunt, Euangelium & Christum ignorantes, ut tunc ita & nunc, dicit Paulus ad Timo. Volentes esse legis Doctores, nescientes de quibus affirmant etc, Et Col. ij. Frustra inflatus mente carnis suæ in ijs quæ non uidit etc.

Definimus ergo ex circumcisionis pacto nostra sacramenta, quod Sunt signa gratiæ DEI, nobis uerbo Christi instituta. Nam sicut circumcisio est signum fœderis illi qui circumciditur, & est ipsum Dei fœdus credenti, Vtrumq; enim dicit Deus instituendo circumcisionem, Gene. xviij. nec licet nobis aliter interpretari uerbum Dei, quam ipse interpretatus est, Sic & Baptismus & cœna Domini sunt signa fœderis et stipulationis Dei, & fœdus ipsum credenti, & stipulatio quæ non fallit nos. Quæ ita sunt accipienda ex manu Christi sponsi & saluatoris nostri, tanta admiratione & consolatione, atq; si Deus noua miracula e cœlo pro nostra salute faceret. Scimus quidem quod Sacramenta ex opere operato, ut uocant, non iustificant, sine fide, quin & in iudicium suscipiuntur, Nec mirum. Non enim tota Trinitas tibi prodest ad salutem, aut mors & resurrectio Christi sine fide; Sed tamen fidei sunt signa salutis, confirmatioq; fidei et uita, propter additam promissionem cui credit. Atque hoc modo signum fœderis siue salutis sit & fœdus ipsum siue salus credenti, Ne ergo dicat impietas, Quid prodest pauculum aquæ? Quid panis & uinum? quid prodest abscissio pelliculæ? Signum fœderis DEI est, & si cres

& si credis foederi est foedus ipsum, Certificamur de fauore Dei atq; adeo incorporamur Christo, si credimus, per nostra Sacramenta. Sunt enim propter additam Dei promissionem ipsissimum Euangelium Christi, quemadmodum & Augustinus eleganter dixit, ea esse uerbum uisibile.

Gaudemus itaq; de nostris Sacramentis, & fide confortamur per ea, ut per signa fauentis Dei & gratiae Christi, si ea ita accipimus quemadmodum Christus instituit, quemadmodum gaudet sponsa, & contra omnes maleuolorum suasiones confirmatur de amore sponsi erga se, per dona & munuscula a sponso donata, haec osculatur, recondit ut suum thesaurum, certificata per hoc, qd sponsus, quantus quantus est, ipsius totus est cum omnibus bonis quae habet, Tu scilicet haec dona, & haec gratiae & summi fauoris ac beneuolentiae signa dices nihil prodesse? Institutionem Christi & promissionem ibi attendimus, nihil morati qd tua spirituositate ibi non plus uideres potes quam equus & mulus.

Quidam aiunt Sacramenta tantum esse signa & uelut tesseras militares inter homines, quibus agnoscamur ab alijs esse Christiani. Respondeo, Permittimus alijs hominibus, ut ex his signis agnoscant nos esse Christianos, Quia publice accipiuntur, ideo sunt confessio fidei nostrae, quam diabolus & mundus non sustinent, Sed quam ex his signis alij falli possint, testis est Paulus, qui ait, indigne accipientes coenam Domini iudicium sibi accipere, Et nota est omnibus historia de communicatione Iudae proditoris in coena, & de baptismo Simonis magi, Et quam omnia externa signa fallant alios, significat & Iohannes in epistola dicens, Ex nobis exierunt, sed ex nobis non fuerunt, Et tamen hoc certum est, qd Sacramenta toti

CAPVT QVARTVM

Ecclesiæ Christi sunt signa gratiæ & salutis. De fide autem & salute accipientium quis iudicare uere potest nisi Deus? Hoc est quod ante diximus ex institutione circumcissionis, Sacramenta esse signa fœderis Dei, & si credis sunt fœdus ipsum, non ex se, quia ex opere operato non iustificat, quando etiam quidam ad iudicium siue condemnationē accipiunt, sed ex fide siue ex fœdere credito. Non enim Abraham ex circumcissione iustificatus est, sed ex fide, annis fere uiginti ante circumcissionē, Ro. iij. Circumcisionem accepit signaculum iusticiæ fidei, quam assecutus ante fuerat in præputio.

Dicere autem Sacramenta tantū esse signa inter ipsos homines, est manifeste falsum, & est impia contra uerbum DEI doctrina, & negat plane etiam sponsa in prædicta similitudine. Qualis queso tescera fuisset in proptulo pudendum signum circumcissionis? Siquidem Deus, in institutione circumcissionis, ne semel quidem meminuit signi inter homines ipsos, sed quemadmodum muneris sponsi certificat sponsam de fide & amore & perpetuo coniugio sponsi, ita inquit Deus ad Abraham, Hoc est fœdus meum inter me & te & semē tuum post te &c. hoc erit signum fœderis mei in carne uestra inter me & uos. Ergo uere Sacramenta sunt signa gratiæ & fauoris Dei & salutis aternæ, contra nostras tentationes, quando languente fide nostra, diabolus & mendacia traditionum humanarum & aliæ aduersitates nobis uolunt persuadere aliud, nempe nos Christo sponso non esse dilectos, quemadmodum mendacia ora sponsam turbare solent. Contra sponsus ipse uenit, & consolatur eam uerbis, & confirmat fidem eius dulcibus promissionibus & datis muneribus, sicut nos Christus Euangelio & Sacramentis.

mentis. Qui, inquit, crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, Et Paulus uocat baptismum non symbolum aut resseram militarem inter homines, sed lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti. Et Christus de coena sua ait. Accipite, edite, bibite, clare ostendens se illis dare suum corpus & sanguinem in Sacramento qui edunt & bibunt. Vnde longe aliud fecit AntiChristiana Missatio & calicis prohibitio, sed ipsa uiderit, non est hoc quod Christus instituit, Et addit Christus. Pro uobis datur, pro uobis effunditur in remissionem peccatorum. Vides itaque & in cena Domini signum foederis & foedus ipsum gratiae & remissionem peccatorum, si credis promissioni quae dicit, Pro uobis. Nam si non credis remissionem peccatorum per solum Christum, contemptor uel hypocrita, sumis Sacramentum ad tui condemnationem.

Quod si indigne sumens sumit ad sui condemnationem, ad quid sumet qui digne, id est, in fide & fiducia remissionis peccatorum per solum CHRISTUM sumit? Certe, non ad nihilum, sed ad salutem aeternam, Est enim hoc Sacramentum signum salutis aeternae, quo abutuntur indigne sumentes, & simul est ipsa salus aeterna & pactum aeternum, quo nullus abuti potest, nam solus credens accipit hoc pactum, De qua fide potius quam de Sacramento externo multa dicit Christus Ioha. vi. teste etiam Augustino, qui tamē in hoc nō est perpetuo sui similis, Nam in Aphrica etiam infantibus tradidit corpus & sanguinem Domini, sicut & ante eum Cyprianus & alij, & scribit libro ij. de peccatorum meritis & remissione peccatorum cap. xxiiij. non posse ullis infantibus esse salutem aut uitam aeternam sine hoc sacramento, Id quod & nostri Bohemi ex Augustini Doctrina & uerbis senserunt &

CAPVT QVARTVM

fecerunt, Vbi est hic in infantibus probatio, de qua Paul⁹ dicit, Probet seipsum homo & sic edat & bibat etc: Sed de his nunc non disputo.

De fide hac loquitur Paulus in coena Domini, Probet seipsum hō &c. id est, uideat num sit fidelis, hoc est, uere credat remissionem peccatorum per solam Christi mortem et sanguinē, quantuscūq; sit peccator, & quamuis adhuc infirma fide laboret, resipiscens tamen a peccatis & erroribus suis. Sic Paulus sua ipsius uerba exponit. ij. Cor. xij. Vos ipsos tentate num sitis in fide, uos ipsos probate, an non cognoscitis uos ipsos, q. Iesus Christus in uobis est? Quis posset nobis ipso Paulo clarius exponere Pauli uerbum? Dicat mihi aliquis quid alioqui significaret, probare seipsum. Nostri, ex hoc dicto Pauli, fecerunt carnis cinam conscientiarum, & deterruerunt homines a salutari Christi conuiuiō & coena iucundissima, iubentes non accedere nisi purgatissimos, qui confessi fuissent omnia peccata, respicientes nō in seipsos quales essent coram Deo, sed in opera satisfactoria & meritoria, in ieiunia, in indulgentias &c. quasi uero talia probare sit probare seipsum. Omnia alia probant, seipsos non probant, solliciti quo ueniant aut quid ualeant ipsorum bona, ut uocant, opera, non quo ipsi ueniant aut quid ipsi ualeant coram Deo. Et utinam uel illa ipsa opera ex uerbo Dei & ratione fidei Christianae probarent, certissimū deprehenderēt idolatriam esse talibus fidere ad remissionem peccatorū, nihil magis obesse huic salutari conuiuiō, in quo opera & beneficia Dei accipim⁹ gratis, nihil damus. Homo coram Deo aut fidelis aut infidelis est, proba teipsum uter sis. Agnosce peccata tua, & crede tibi remitti ea propter Christum solum, ita teipsum satis bene probasti, Absit illa impietas, qua te dignificare uis ut digne hic edas & bibas, quasi

quasi Deo daturus beneficia, non ab eo accepturus, Vbi uero probas teipsum, ut dixi, non est stultis Monachis & Papistis metuendum, ne non sobrius, aut sine oratione & inuocatione Dei, & reuerentia Christo debita, accedas ad coenam Dominicam, Nam illa probatio non aliud permittit. Et fidelis nouit quod Christus instituit, Hoc, inquit, facite in mei commemorationem, id est, praedicare, audite, canite, confitemini, gratias agite, docete alios, quod Ego corpus meum tradidi pro uobis in mortem, & sanguinem meum effudi in remissionem peccatorum uestrorum, Non itaque Christianus imparatus accedet, si probatus a seipso accesserit. Atque ita durabit praedicatio Euangelij per Christi hanc coenam usque ad finem mundi, id quod non conuenit cum Silentio quod Papistae in sua Missa faciunt. Sic enim ait Paulus. Quotiescunque manducabitis panem hunc & calicem Domini bibetis, mortem Domini annunciate quam diu. Donec, inquit, ueniat, Frustra ergo AntiChristiana factio conata est mutare CHRISTI de Sacramento institutionem, ante eius nouissimum aduentum, per sacrificia pro uiuis & defunctis, Calix est nouum testamentum, id est, pactum, in sanguine Christi, Si nouum, ergo & aeternum, secundum Prophetas, quia est remissio peccatorum, quemadmodum etiam ipsi in suo canone Missario legunt, Calix noui & aeterni testamenti. Cur ergo quod aeternum Dei testamentum est, AntiChristiani temporarium faciunt, & auferunt Christi fidelibus? Sed haec alias.

Mirum uero quod Papistica siue ignorantia siue praesumptio, tres dictiones, Probet seipsum homo, sic obscurare potuerit, quemadmodum multa alia, ut nullam ex his hactenus uidere potuerimus quid significaret.

An tu putas uel homines fuisse, qui ne uocabulum quidem

Hh iij dem ho

CAPVT QVARTVM

dem, homo, intelligere quid significaret potuerunt: Paul⁹ iubet hominem edere de pane hoc, et calicem Domini bibere, Ibi homo Antichristianis significat tantum Papisticum sacerdotem, qui abominato sacrificio uexet animas in ficto purgatorio, Nam si homo ibi etiam laicos significaret, quomodo staret ipsorum prohibitio? Quomodo non totus mundus iudicaret AntiChristos esse, qui calicem Christi, a Christo discipulis, id est, Euangelij auditoribus datum, prohibuerunt? Omnibus enim notum est, quod Paulus tantus Apostolus, plenus Spiritu sancto, vas electionis, bene intellexerit Christi institutionem de Sacramento, Sed cesso.

Ex his notum est, quod Sacramenta non tam sunt signa inter homines ipsos, quam pactum & signa gratiae inter Deum promittentem & dantem siue paciscentem & hominem accipientem, Id quod nobis maxima est consolationi, ut saepius ad consolationem nostri in memoriam reuocemus Baptismum nostrum, saepius accedamus ad mensam Domini, & perpetuo audiamus pactum illud aeternum, id est, Euangelium gloriae Christi, & meditemur in lege Domini die ac nocte. Sic & Augustinus in Psalm. x. cum de ministrorum dignitate & indignitate disputaretur, dixit, Quid te interponis? Sine me dicere, In Dominum confido, Hic duo tantum agunt, Deus dans & conscientia mea accipiens etc, In centum aureis, quos Rex per famulum siue bonum siue malum tibi dono mittit, attendis bonitatem Regis, nihil moratus qualis sit nuncius.

Contra Anabaptistas, qui damnant Baptismum parvulorum, & rebaptizant, mirum quam multa ex uerbo DEI & ex institutione Circumcisionis hic dicere possem, sed ante testatus sum me alibi copiose haec dixisse.

De Cir

IEREMIAE. CVIII.
DE CIRCVMCISIONE SPI

ritus, siue de circumcissione spirituali.

ANTE diximus Prophetas clamare contra circumcisos Iudæos, quod sunt incircumcisi cordibus et auribus, id est, uerbum Dei neque audientes neque credentes. Quæ omnia dicuntur contra populi Hypocrisis, qui uerbo & pacto DEI abiecto, id est, uera cordis iusticia quæ est per fidem, tamen confidit, quod habet Sacramenta, caeremonias a Deo institutas & cultum. Sacramenta enim supra diximus ex Roman. iij. esse sigilla iusticiæ fidei quæ in nobis est, & signa gratiæ & fœderis DEI confirmantia fidem nostram. Ideoque nihil profunt Hypocritis, qui opera operata inde faciunt, neque audientes, neque credentes uerbum DEI, hoc est, deficientes a pacto Dei, quod per Sacramenti susceptionem init nobiscum Deus. Foris nitent omnia, intus est infidelitas, præsumpta mundiciæ et omnis spurciciæ, sicut in sepulchris dealbatis uidere licet, ut ait Christus. Non igitur per Sacramenta sunt meliores quam Gentiles, ut ait Ieremias, sed deteriores, habentes iudicium, quod profitentes per Sacramenta iusticiam fidei & pactum DEI, corde non fidunt Deo, uerbum DEI hæresin dicunt, & sequuntur doctrinas Dæmoniorum, Non mirum, si postea & alijs uitijs laborent, odio, inuidia, fastu, contemptu aliorum, præsumptione, auaritia, quæ omnia sunt speciosa peccata, grauiora tamen alijs turpioribus, propterea quod magis excoecant, & iusticiam sæpe sese esse mentiuntur. Ex his & quæ ante diximus, satis notum est, quod Prophetæ & Apostoli DEI uocant incircumcisos corde, qui non credunt uerbo Dei, incircumcisos auribus qui ne audire quidem uerbum Dei possunt. Hinc patet etiam quæ sit

CAPVT QVARTVM

Circumcisio cordis & aurium, nempe auditus uerbi & fides, qua non pellicula aut pars carnis absciditur, sed exiit per hanc fidei iusticiam totum peccati corpus, ut innouari, & abscisso a nobis per Dei remissionem omni peccato, simus filij Dei. Hæc est circumcisio spiritalis in spiritu nō in litera, quam requirit Deus, nempe fides, ut olim in circumcisis, ita & nunc in baptizatis. Infideles nunquam fuerunt populus Dei, utcumq; se Hypocritæ Sacramentis, sacrificijs, cultibus, operibus coram hominibus iustificarent.

Hanc spiritualement circumcissionem, cum multi ex nostris uident in scripturis requiri, interpretantur esse refrenationem affectuum per liberum arbitrium, & nungantur multa de uitijs & uirtutibus, his suscipiendis, illis recidendis, siue, ut aiunt, circumcidendis. Et non uident, cum se dicere promittunt de spiritali circumcissione, sese plane nihil dicere de spiritu siue de fide, sed omnia, ubi optime uidentur dicere, dicunt de Lege & de iusticia operum, putant Sacramenta tantum esse signa nostrorum operum & morum, & non potius signa uoluntatis & promissionis DEI erga nos. Non mirum, quod tales sua infidelitate & crassa ignorantia postea dicant, Aristotelem & Iustinianum eadem docere quæ Christus docet, & Christum filium DEI uenisse ut perfectiores leges iusticiæ doceret quam Moses, De spiritu promittunt se dicere, & spiritum nihil aliud somniant quam allegoriam, autore Origene & Hieronymo, contra quem errorem scribit Augustinus in libro de litera & spiritu. Putant cum dicitur Ama Deum super omnia, posse statim præstare hominem quod dicitur aut iubetur, & non potius moneri hominem quod debet, etiam si non sit soluendo. Sic cum dicitur, Circumcidite præputium cor

tlum cordis uestri etc, putant hominem præstare quod dicitur, Alioqui De⁹ hoc dicendo esset iniustus, et rideret hominem præstare non potentem. Sed ignorant, quemadmodum Paulus dicit, Si spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis, ita & spiritu non carne aut uoluntate carnis siue libero arbitrio nos oportere circumcidi spirituali circumcissione, ut audiamus libenter uerbum DEI & credamus ei, perq; fidem circumcisos nos esse oportere a toto peccatorum carnis corpore, ut omne peccatum, iudicium Dei, potestas Satanæ, timor ex conscientia & condemnatio gehennæ a nobis auferatur, Id quod uult etiam ipse Moles, qui non solum fert legem, Circumcidite præputium cordis uestri etc, sed uidens legem neminem deducere ad perfectum, promittit etiā, Circumcidet Dominus Deus tunc cor tuum & cor seminis tui, ut diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, ut possis uiuere.

Sed istorum relictis nugis, qui omnib⁹ modis ignorant quid sit Spiritus, & tamen dicere uolunt de spiritu ali circumcissione, quibus facile consentiremus, si tantum uellent dicere de allegorica aliqua aut morali circumcissione, Audiamus præter ea quæ ante diximus. Spiritum sanctum in Paulo. Col. ij. de spirituali Christianorum circumcissione loquentem. In quo, inquit, & circumcisi estis etc, Quorum hæc est Summa, Pseudapostoli uolunt uos Christianos adigere ad circumcissionem, id est, ut circumcidamini, & per hanc ut sitis obligati ad omnia quæ legis sunt in conscientia uestra. Sed non opus est nobis tali circumcissione. Siquidem nos Christiani meliorem habemus circumcissionem etc, Iucundum uero fuerit hoc uidere in uerbis Pauli, Nusquam enim in sacris, tam manifestis uerbis declarata est Circumcisio spiritualis, ut hoc loco Pauli,

Ii ij In quo

CAPVT QVARTVM.

In quo, inquit, id est, in Christo circumcisi estis circumcissione non manu facta &c. Si non manu fit, Ergo sine opere humano fit solum per spiritum sanctum, id est, per fidem cum creditur Euangelio. Per legem enim hoc fieri non potest. Quæ autem sit illa non humana circumcissio, subdit. Per exuitionem, inquit, corporis peccatorum carnis, circumcissione Christi. Hic non exuitur unus & aliter affectus, de quibus præcipiunt qui putant se bene intelligere circumcissionem spiritualem. Etiam si nominent omnes affectus, tamen nihil efficiunt, uolentes, ut Paulus Timotheo scribit, esse legis doctores, nescientes de quibus affirmant, Non uident se legem docere & carnis uires philosophico more, et tamen audent spiritualem uocare circumcissionem. In hoc errore sub Papa fuimus omnes, ex quo nemo resipiscere potest ad Euangelium gloriæ DEI, nisi cui Deus dederit, Paulus autem hic ait nos Christianos habere circumcissionem Christi, quæ sit non opere & studio nostro sed sine manibus. Est autem exuitio, non pelliculæ preputij, sed corporis peccatorum carnis, id est, exuimus totum corpus peccatorum quæ sunt in carne nostra, in peccatis concepta & nata & ad omne malum propria, unde nobis certa est damnatio. Exuimus uero, non nostris uiribus & operibus, ut somniant, sed per hoc quod per misericordiam propter Christum, Deus nullum peccatum, utcumque adhuc, quod in nobis est, simus peccatores, impurat nobis. Hæc non impuratio, quæ est gratia, non nostra merita aut satisfactiones, facit ut exutum sit nobis totum corpus peccatorum carnis nostræ, & spiritum sanctum habeamus. Quia est circumcissio Christi, non quam ignorantes fingunt, sed quæ sit sine manibus, remisso propter Christum peccato, Ergo tu doces homines, ut circumcidant affectus, uana uerba, opera immunda, Cur non doces te ipsum?

plum? Cur ipse hæc non præstas? Nihil doces nisi circumcisionem quæ fit manibus, id est, tentatur quidem opere nostro, non tamen fit, id quod & optimi Philosophi experti sunt qui etiam talia docuerunt. Latus est nobis hic campus ad dicendum multa, ut uides, sed pergamus audire Paulum.

Consepulti, inquit, simul cum Christo per Baptismum, in quo etiam resurrexistis, per fidem operationis DEI, qui excitauit illum ex mortuis. Quæ mala, quæ peccata, quos affectus, & ut ad Pseudapostolos loquar, quam pelliculam vultis nobis Christianis circumcidere, postquam dato Baptismo non requirit Deus posthac signum circumcisionis? Baptizamus in CHRISTUM, cum quo morimur, sepelimur & resurgimus noui homines, filij DEI, absq; peccato, hæredes regni & uitæ æternæ. Circumcisio nunc nihil est. In Christo, in quem Baptizamus, habes omnia, quemadmodum in eodem loco Paulus dicit, Hæc lege Roman. vi. Et ne audias nostros nugatores, qui docere uolunt spirituales circumcissionem sine spiritu, addit Paulus qui fiat ista spiritualis, id est, non manuum nostrarum siue uirium, sed Spiritus sancti circumcisio. Per fidem, inquit, operationis Dei, id est, quam fidem sua efficacia operatur Deus in nobis summum Dei donum, qui excitauit Iesum a mortuis, lege hoc expressius Ephe. i. uidelicet, quam ardua res & maximum Dei in nobis opus sit quod credimus, nempe non minus opus quam illud fuit, quod excitauit Dominum nostrum a mortuis, & statuit eum ad dexteram suam super omnia, ut omnia in omnibus adimpleat. In quo, ut hic ait Paulus, sumus completi, id est, cum Christum habemus, nihil aliud requirendum est nobis ad iusticiam & salutem. Eodem pertinent quæ sequuntur. Et uos cum es-

Ii iij setis mori

CAPVT QVARTVM

letis mortui delictis & præputio carnis uestre, id est, uere coram Deo incircumcisi, habentes peccata atq; adeo corpus peccatorum carnis, nihilq; aliud existentes quam caro, id est, homines absq; spiritu, in ignorantia DEI, uiuificauit uos simul cum CHR. Isto, condonans nobis omnia peccata, & delens (audis circumcisionem spiritus) chirographum nobis per decreta DEI, id est, per legem aduersarium. Hoc chirographum est conscientia nostra, qua tanquam proprio chirographo a nobis scripto conuincimur esse damnati peccatores reuelato per decreta, id est, per legem peccato, tantum abest ut lex uel legis opera iustificent,

Hoc chirographum sustulit CHR. istus nobis e medio, ex conscientijs nostris, affrigens illud cruci, ubi effudit sanguinem suum in remissionem peccatorum nostrorum, Nec solum uicit mortem & peccatum cum Diabolo, sed etiam (ne aliam circumcisionem aut iusticiam querat) triumphauit. O foelix nimium, qui spiritualibus oculis, id est, fide uidere potest, ut hic Paulus, CHR. istum triumphantem, id est, expoliatis principatibus & potestatibus, palam, id est, coram Angelis & oculis fidelium ostentantem & traducentem principem huius mundi cum peccato & morte, ablata legis Tyrannide, quæ non potuit aliud quam iuste damnare transgressores, atq; id facientem non per nostras uires aut iusticiam nostram qui sumus peccatores damnati, quid enim nos essemus ad principatus & potestates? sed, ut ait Paulus, per semetipsum. Ipsius enim Christi & solius est hæc uictoria & triumphus, Alioqui nullus uincere potest, ne minimū quidem peccatum, sed omnes homines a peccato uincuntur. Qui autem hoc uidere potest, intelligit quid nam sit quod CHR. istus dicit, Confidite, ego uici mundum, & quid

quid uelint psalmi, Dixit Dominus &c. Deus iudicium
 tuum &c. Domine Dominus noster &c. & illud. Ascen-
 dens Christus in altum captiuam duxit captiuitatem, &
 illud Esa. Iugum oneris eius &c. ut non solum sis liber a
 peccato et inferis, sed etiam ita liber ne metuas quidē hanc
 aduersariam potestatem & uictam & triumphatam. Pro-
 fuerit hic proponere adolescentibus & rudi uulgo imagi-
 nem triumphorum, quales a senatu saepe decreti sunt Ro-
 mae superbis uictoribus bene meritis de repub. romana.

Nos hic finem facimus postquam satis fecimus pro-
 missis. De circumcisione enim primum tractauimus quae
 fiebat in carne, non tamen erat carnalis, quia erat signum
 gratiae & pactum Dei in spiritu, id est, fide, propter pro-
 missionem DEI adiectam, sicut et de nostris Sacramentis
 diximus, deinde de circumcisione spiritali, qua De⁹ ipse
 per fidem, suo spiritu nos circumcidit, quam Paulus Col.
 ij. clariis uerbis exprimit & describit, quae tamen non nisi a
 spiritalibus intelliguntur. Alij suis ineptijs & nugis pu-
 tant se tractare de circumcisione spiritali, cum tamen ex
 eis nihil spiritus audis, sed tantum moralia uel ex philoso-
 phia uel ex lege de uiribus nostris. Citant magno fastu &
 sapientia Aristotelem & alios, qui nihil norunt de uolun-
 tate DEI erga nos. Quasi uero magna sapientia sit nosse
 quod etiam rustici nostri nouerunt, modo homines sunt,
 quod oportet iuste uiuere, non facere alijs iniuriam &c. in
 hoc solo inferiores illis, q̄ Aristotelem et leges citare non
 possunt.

ANNUNCIATE TVNC. Tunc, Ironia:
 addidi, id est, quando ueniet calamitas, ut intelligas quid
 uelit propheta, Est enim amara Ironia & Sarcasmos.

CAPVT QVARTVM

Quando ueniet Leo, id est, Babylonius rex cum exercitu suo contra uos, tunc tentate omnia frustra, ut uos defendatis, Ibi uos contemptores uerbi DEI uicissim a DEO contemnemini, In illa necessitate omnia nihil erunt, in quibus infidelitas confidebat, contempto Deo & prophetis eius. De leone, id est, Babylonio rege supra dictum est. c. ij. Quare autem predo & uastator gentium dicatur, ex historia & ex ipso Ieremia postea disces, Nam non solum Iudæos uastauit &c.

*Saccus.
Cilicium.*

INDVITE VOS SACCIS. Hec erant signa luctus & poenitentiae, ut in psal. Ego cum mihi molesti erant induabar cilicio siue sacco. Matthæi. xi. In cinere & cilicio egissent poenitentiam, ut Niniuitæ &c.

*Vis Deum
mutum, habet
bis Deum surdum.*

IN DIE ILLA. &c. Regnum & politia, sacerdotium & propheta siue doctrina, sunt optima dona Dei in terris, & plane regnum Satanæ est ubi hæc auferuntur, His enim ablati Prophetæ solent quod reliquum est in ciuitatibus uocare habitationem draconum, struthionum, ulularum, satyrorum &c. ut Esa. xxxiiij. Verum hic Ieremias significat Regem, principes, sacerdotes & Prophetas, id est, Doctores & Prædicatores, esse nunc contemptores uerbi Dei, impios, confidentes, feroces, qui in calamitate desperabunt, Nam qui uolunt habere Deum mutum, inuenient in calamitate sua Deum surdum, Id est, qui nolunt audire Deum loquentem, id est, DEI uerbum, in tentatione sua inuenient Deum non exaudientem. Supra modum effrenes & superbi sunt contemptores Dei extra tentationem, in tentatione despondent animum & pereunt, psal. Clamauerunt, nec erat aliquis qui saluos faceret, ad Dominum, nec exaudiuit eos.

Valde

VALDE frustrari &c. Vetus inter ^{Mittit Deus} pres dixit, Ergo ne decepisti populum hunc Domine &c. ^{efficaciam erro} intelligens hoc loco illam insignem sententiam quæ alibi ^{roris etc.} legitur, q̄ Deus ipse mittit efficaciam erroris ijs qui non credunt ueritati. ij. Tessa. ij. & tradit in reprobum sensum Rom. i. Decipit eos iusto suo iudicio qui ueritatem auersantur, decipit, inquam, per pseudoprophetas & alios falsos doctores, ut iusto Dei iudicio incidant in malum. Hæc. xiiij. Propheta cum errauerit, & locutus fuerit uerbum, Ego Dominus decepi prophetam illum &c. quemadmodum & historia habet in fine tertij Regum. Itaq; hic intelligunt Deum decepisse & dixisse de pace & prosperitate populi per pseudoprophetas, cum non crederent bonis & sanctis prophetis uerbo DEI comminantibus & ad poenitentiam salutarem prouocantibus. Verum hic est simplex sententia q̄ decepti sunt per illos, qui contra uoces sanctorum prophetarum & Ieremiæ promittebant pacem & omnia bona populo.

Vsq; ad animam, id est, uitam nobis auferendam, Sic & in psal. Intrauerunt aquæ usq; ad animam meam, id est, ita submergor persecutionibus, ut mihi periculum sit, nisi tu Deus me salues uel liberes.

AD filiam populi mei, id est, ad populum meum conterendum, uel ad Ierusalem subuertendam, Significat tempestatem exercitus Babylonici, Id quod sic dicit, Non ad uentilandum et purgandum scilicet frumenta, sed ad auferendum homines. Ascendit scilicet in montana nostra, ut nubes obrutura nos pessimo diluuiio, & currus eius, apparatus bellicus quasi tempestas breui nos perditura.

CAPVT QVARTVM

LAVA ERGO. Iterum predicat poenitentiam, ut non amplius sequantur falsam doctrinam, & promittit liberationem, Impoenitentibus autem comminatur ut ante, dicens, Vox uenit a Dan &c. Dan est iuxta libanum in finibus Iudææ ad aquilonem, cui succedit terra Ephraim, per quam ex Babylone uenturus Ierusalem prædicatur exercitus Babylonicus. Custodes dixit Ironice, pro destructoribus.

QVIA AD IRACVNDIAM.

Hæc est causa futuri mali hanc culpam sequetur poena, Nunc ante malorum sensum non uis hæc credere sed potius maliciam & infidelitatem tuam defendere.

QVAM DOLEO.

Vox est Prophetæ, pro populo pereunte dolentis, uel etiam Dei uox, more humano de se loquentis, cum non uult mortem peccatoris Eze. xviij.

*Ad uerbum
Dei non sumus
sapientes*

SAPIENTES SVNT. In alijs sumus sapientes, etiam ad faciendum ea quæ Deus prohibet, Doctrinas humanas & cultus fictos, falsasq; religiones, religiose suscipimus & defendimus, ad uerbum autem DEI (quod creditum est uera & summa sapientia) sumus obstinati, Discere nolumus ut agnoscamus & faciamus uoluntatem DEI, quæ est uera stulticia atq; adeo insania nostra, Vnde canit Psalmus, Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus, uel Deus nihil est etc, Ephe. ij. Eramus sine Deo in hoc mundo, quia eramus sine DEI uerbo, In uerbo suo Deus possidetur in hoc mundo. Si uerbum DEI contempnis, contempnis Deum, & stultissimus es quod interim fingis te esse religiosum DEI cultorem per opera nescio quæ, quemadmodum Christus dicit

dicit ex Esaia. Frustra colunt me docentes doctrinas & mandata hominum.

ASPEXI. Vastitatem futuram tragice de- *Tenebrae & tempestas.*
scribit. Quod autem dicit, nullam etiam lucem futuram, non tam Hyperbole est, ut sentiunt quidam, quam simplex oratio sine figura, si respicias in mentes et conscientias impiorum, quando ruunt subito in insperatum interitum. Ut nunc taceam quod alioqui Hebrei lucem prosperitatem, tenebras infortunitatem dicunt. Impiis ubi subito incidunt in iudicium Dei, ne lux quidem solis est lux, sed statim inuoluuntur tenebris desperationis, non habentes spem in precibus fidei, sicut pii habent spem in tentatione uel tenebris suis, Vide quæ dico in hoc loco, Iudæis, inquit, non erit lumen cœli, quia pereunt, Interim quis dubitat lumen cœli habuisse Babylonios uictores? Sic Esaie. xiiij. negatur Babylonij lux solis & lune, quia ubi pereunt, uidentur illis omnia esse tenebræ, præ terroris & doloris magnitudine, Interim tamen Mædi & Persæ uictores lumen habent, Hoc admoneo, Quia uidebis quosdam interpretes qui hæc non attenderunt, statim in talibus locis, absq; iudicio, omnia, uel allegorijis ineptis confundere, uel de extremo mundi die interpretari, quando signa præcedent in sole, & luna & stellis, secundum uaticinium Christi, Hæc etiam dixi cap. ij.

Quod autem dicit, etiam omne uolatile sub cœlo aufugisse etc, si Hyperbolen dixeris non refragor, quam hoc etiam sine Hyperbole intelligatur. Nam ubi tumultus tanti exercitus sese, ut locustæ, infuderit in aliquam regionem, non mirum, si trepidum uolatilium genus, ipsum strepitum & populi multitudinem fugiens, *Aues fugiunt.*

CAPVT QVARTVM.

auolet, quando etiam arbores in nemoribus exciduntur ad ignem & ad machinas bellicas & ad alios necessarios usus, quando & uolucres & feræ iaculis petuntur etc, Graphice ergo & Poetice uoluit Propheta describere Iudaicæ terræ uastitatem futuram per Babylonium exercitum.

SED TAMEN consumationem scilicet huius populi non faciam, id est, non faciam ut hic populus in totum pereat, sed seruabo multos in captiuitate Babylonica, quos postea huc reducam, Obscure his uerbis de eo loquitur, quod populus Iuda post septuaginta annos reducendus est in terram suam, De quo alibi hic Propheta clarius dicit, Ita Deus in ira misericordiæ recordabitur, quemadmodum Abacuc in cantico cecinit, Sed hæc aliās.

LVGEBIT TERRA, MOEREBUNT cœli. Vbi? In sensu afflictorum, ut ante dictum est.

IN DENSAS. Sic & Christus prædicat de nouissima Iudæorum captiuitate, Tunc dicent montibus, cadite super nos, & collibus, operite nos.

QVID TVNC. Iesabel frustra se stitio pinxit, Nam e cœnaculo proiecta lacerata est a canibus. iiii. Reg. ix. Indicat Propheta Hypocritas, quod in principio huius capituli diximus, frustra in necessitate sua confugere ad sua sacrificia, suum illum DEI cultum, sua bona opera, fictas religiones, execrata sacra, quando simulant pœnitentiam, ut Esau amissis primogenitis suis, ut supra dictum est ex Psalm. Clamauerunt nec erat qui saluos faceret, ad Dominum, nec exaudivit eos.

Amato

AMATORES uocat gentes, quorum ex ecrata sacra Iudæi susceperunt, ut placerent eis, contra Deum & legem eius, quemadmodum Ahas Rex Iudæ impie placuit Assyrio. iij. Reg. xvi. Adultera quamuis obsequatur adultero, tamen postea contemnitur ab eo, Nouit enim eam esse impudentem & foedifragam meretricem, Contra, Adulter cogitur reuereri honestatem illius foeminae, quæ ipsi turpe obsequium negauit, Ita, Tu ne cede malis, sed contra audentior ito, Qui perseverauerit usque in finem, saluus erit, Nihil cede aduersariis a ueritate Euangelij uel timore uel cupiditate uel etiam spe pacis, & Dominus ita erit tecum, ut uel ipsi metuant hanc tuam in CHRISTO constantiam, & alijs exemplo sis ad ueritatem accedendi, Alioqui etiam ipsi te ridebunt & contemnent si contra Deum & conscientiam tuam ipsis fueris obsecutus. Illi non possunt nisi corpus perdere, & tum solum cum bona erga nos Patris uoluntas uoluerit. Tu uero time Deum, qui ubi occiderit corpus, animam potest mittere in gehennam ignis, Lucae, xij.

Non cedens
dum aduersariis
Euangelij
spe pacis. Deus
us curabit
etc.

Habes exemplum hodie Christianorum, quos per contemptum uocant Lutheranos, quasi nouam sectam, His Deus hactenus dedit constantiam, ut nihil cederent in omnibus Principum imperij comitijs de ueritate Euangelij et sincero usu coenæ Dominicæ, quamuis multum vrgerentur, & quamuis ipsi, in primis Saxonum Principes et alij, nihil magis amarent quam pacem, quam erga Casarem secundum Deum obedientiam & fidem debitam, quam amicitiam omnium. Vnde effectum est per Deum, ut Euangelium CHRISTI propagatum sit ad multos. Sit nomen Domini benedictum in sæcula etc, Si hominibus placerem, ait Paulus, CHRISTI seruus non

CAPVT QVARTVM

essem, & illi ipsi quibus placere cupio, postea me perderent, irridentes quod non habeamus Deum cui audeamus fidere, quia ueritatem, quam maxime ex uerbo DEI probauimus, deserimus. Hoc est quod hic additur, Contemnent te, & quærent animam tuam, id est, quærent te, non ut ament, sed ut occidant.

Dolores primum parturientis.

VOCEM ENIM. Dolores & gestus mulieris primum parientis, quæ nondum dolores partus experta est, describit. Quo significatur maximam populi angustiam futuram.

VEH MIHI. Deficit Propheta dicendo, propter dolorem & terrorem, quia præuidet multos ex populo misere occidendos & perituros per Babylonis um exercitum,

CAPVT QVINTVM.

CRVTAMINI in plateis Ierusalem, & considerate & quærite in uicis eius, num inueniatis uirum facientem iudicium, et quærentem fidem, et propicius ero ciuitati. Quod si etiam dixerint, **Viuit Dominus,** & hoc falso iurabunt.

Domine, oculi tui respiciunt fidem. Tu percutis eos & non dolent, atteris eos et nolunt emendari, duriores petris fecerunt facies suas, nolunt reuerti.

Ego autem dixi. Forsitan isti pauperes stulti sunt

sunt, ignorantes uiam Domini, iudicium Dei sui. Ibo igitur ad optimates & loquar eis, Ipsi enim cognoscunt uiam Domini, iudicium Dei sui. Verum ipsi simul omnes confregerant iugum, rupe-
rant funes.

Iccirco lacerabit eos Leo ex sylua, Lupus ex solitudine uastabit eos, Pardus insidiabitur ciuitatibus eorum. Omnem qui inde egressus fuerit uorabit. Quia multiplicatae sunt iniquitates eorum, qui obdurati sunt in inobedientia sua, Qui quaeso tibi propicius essem? Filij tui derelinquunt me, et iurant per eum qui non est Deus. Postquam saturauit eos, moechantur, & in domo meretricis congregantur. Vnusquisque hinnit ad uxorem proximi sui, ut equi saginati singulo mane, Ego scilicet propter haec non uisitare eos, dicit Dominus, et contra talem populum non ulcisceretur animae meae?

Ascendite muros eius & dissipate, Consummationem autem nolite facere, Abducite propagines eius, quia non sunt Domini, sed contemnunt me & domus Israel, & domus Iuda, dicit Dominus, Negant Dominum & dicunt. Istud non est Ipse, neque hoc malum ueniet super nos. Gladium & famem non uidebimus, Prophetæ in uentum loquuntur, non habent uerbum Dei, ipsis talia eueniant.

CAPVT QVINTVM

Ideo hæc dicit Dominus Deus Zebaoth,
Quia dicitis talia, ecce Ego facio uerba mea ut sint
ignis in ore tuo, & populum hunc ut sit ligna, &
ignis uoret ipsos.

Ecce, o domus Israel, Ego adducam super
uos gentem de longinquo, dicit Dominus, gens
robustam, quæ prima gens fuit, gentem cuius
ignoras linguam nec intelligis quid loquatur, Pha
retra eius est apertum sepulchrum, omnes sunt gi
gantes, Segetes tuas & panem tuum comedent, fi
lios tuos & filias tuas deuorabunt, Oues tuas &
boues absument, uitem tuam & ficulneam tuam
edent, vrbes tuas munitas quibus confidis conte
rent gladio, Veruntamen in diebus illis, ait Domi
nus, non faciam uos consummationem. Si uero
dixerint, Quare facit nobis Dominus Deus no
ster hæc omnia, dices ad eos. Sicut derelinquitis
me, & seruitis dijs alienis in terra uestra, ita serui
tis alienis in terra non uestra.

Hæc annunciate domui Iacob, & prædica
te in Iuda, dicentes, Audite nunc istud popule stul
te, cui non est cor, qui habent oculos & non ui
dent, aures habent & non audiunt, Me ergo non
timebitis, ait Dominus, & a facie mea non con
tremiscetis. Qui pono arenam terminum mari,
præcep

præceptum sempiternum quod non præteribit, commouebitur quidem, sed non præualebit, intumescunt quidem fluctus eius, sed non transgrediuntur. Athuic populo est cor incredulum & inobediens, recedunt & abire pergunt. Non dicunt in corde suo, Metuamus Dominum Deum nostrum, qui dat nobis pluuiam priorem & posteriorem commodo tempore, & conseruat nobis annuam messem fideliter, Verum iniquitates uestræ ista præpediunt, & peccata uestra auertunt ista bona a uobis.

Inueniuntur enim in populo meo impij, insidiantes hominibus, & laqueos ponentes ad capiendum eos, quemadmodum aucupes suo aucupio faciunt, Domus eorum repletæ sunt dolis, sicut cauea plena est auiculis allicientibus, Inde potentes fiunt & diuites, pingues & nitidi. Student malis artibus, Causam nullam dijudicant, Non agunt causam pupilli, & prosperi sunt, neque iudicant pauperi, Ego scilicet propter hæc non uisitarerem, dicit Dominus, & contra talem populū non ulcisceretur anima mea? Stupenda & horrenda fiunt in terra, Prophete docent mendacium, Sacerdotes dominantur in officio suo, & populus meus diligit talia. Quid tandem fiet uobis?

CAPVT QVINTVM

Pœna quare?

Hoc capite, iusta damnationis impiorum causa exprimitur, nempe, ut ante sepe diximus, quod contemnunt Deum in uerbo suo, & suam idolatriam defendunt, ut cultum Dei, non uulgius solum, sed etiam & multo magis principes & rectores populi, cum sacerdotibus & prophetis, qui capita sunt iniquitatis. Cū uulgius accusatur, nemo iudicat tantam impietatem esse in uiris sapientibus, potentibus, honestis et sanctulis, Sed hi sunt cœci et duces cœcorum, ut simul in foueam omnes cadant.

Propter paucos iustos, qui orant, uult parcere Deus multitudini.

Nota est historia Gen. xviij. q̄ Deus uult parcere Sodomis propter decem iustos, ita hic uult parcere Ierosolymis & Regno Iuda, si aliqui ibi iusti inueniantur, quem admodum propter unum Ioseph benefecit toti Aegypto, ut & perpetuo benefacit multis impijs, donando fruges, pacem &c. propter preces piorum. His uerbis propheta insignem impietatem significat in illo populo, q̄ non licebat illic inuenire uel aliquem iustum, qui timeret Deum & faceret iusticiam. Quid enim sanum maneret sub fallis doctoribus & fictis cultibus? Doctores seducunt, Principes seducuntur, & simul sua tyrannide impias doctrinas defendunt &c.

FACIENTE IVDICIUM ET

Facere iudicium. Querere fidem siue ueritatem.

querentem fidem. Ista duo coniunguntur. Facere iudicium, id est, quod iustum est secundum uerbum DEI, est fructus & declaratio boni hominis. Querere autem fidem siue ueritatem (utrumq; enim hic transferri potest,) est ipse bonus & internus homo coram Deo, Nam Deus qui est cordium cognitur, fidem respicit, ex qua opera & externi fructus sunt boni & accepti Deo. Hypocrisin autem operum & magnifica uerba nihil moratur Deus, etiam si homines dixerint, *Vixit Dominus, Quia sine fide impossibile*

impossibile est placere Deo, De hac forma iuramenti, & quid significet, lege supra, ca. iij.

TV PERCVTIS EOS. *Grauit* Ne castigati
accusat eos impœnitentiæ, & pertinaciæ q̃ ut rebelles *quidem.*
filij, ne castigati quidem & plagis afflicti resipiscunt. Sic &
Esa. ix. Populus non est reuersus ad percutientem se.

CONFREGERANT IUGVM. *Iugum colla*
quemadmodum indomiti boues & equi, non sultinent a *fringunt.*
Deo regi per uerbum, CHRİstus, Tollite iugum meum
super uos &c. Iere. in threnis, Bonum est uiro cum por
tauerit iugum ab adolescentia &c.

LEO, id est, Babilonius Rex, qui & lupus
& pardus dicitur, quia lacerabit eos ut oues.

POSTQVAM saturauit eos. Meis, *Ingrati ido*
ait Dominus, beneficijs uiuunt, & alijs dijs seruiunt in *lola*
gratissimū mihi, Sic et Moses in cantico Incrassatus, est dis
lectus & recalcitrauit, incrassatus, impinguatus, dilatatus,
dereliquit Deum suum, & recessit a Deo salutari suo &c.

Quamuis uero impia doctrina et species sanctitatis,
turpitudinem corporis uel manifestam uel occultam so
leat habere annexam, ut idolatræ & fictæ religiosi, id est,
qui absq; uerbo Dei & contra uerbum Dei multos DE I
cultus fingunt, laborent scortatione, adulterijs & alijs hor
rendis immundicijs, quemadmodum nostri qui spiritua
les sese uocant, quæ sunt horrenda peccata, propter quæ
uenit ira Dei in filios incredulitatis. Ephe. v. Tamen spi
ritualem hic licet intelligere mœchiā, ut ante, qua ar
denter quiduis potius amplectimur quam Dei uerbum,
in domo meretricis, non in domo Dei, mœchantur, id est,

CAPVT QVINTVM.

audíunt insanas doctrinas, & obseruant cultus alienos, Vnusquisq; hínit ad uxorem proximi sui, id est, cuiusq; homínis doctrinam potíus suscipiunt & amant quám doctrinam Dei, Alienus cultus neq; uíctum corporis neq; pacatam conscientiam dat, Deus dat utrumq;, & per illud beneficium uult nos ad hoc perducere &c.

ASCENDITE MVROS. Apóstrophe est, ad hostes, id est, ad Babylonios siue Chaldæos.

CONSVMMATIONEM AVTEM. Superiori ca. Sed tamen consummationem non faciam &c. infra hic. Veruntamen in diebus illis, ait Dominus, non faciam uos consummationem, Eadem est sententia.

PROPAGINES, id est, palmites, & significant populum, lege Ioha. xv. Omnem palmitem in me non ferentem fructum &c.

DOMVS ISRAEL, sunt decem tribus, quæ tunc erant abductæ in Assyrios, ut dictum est, c. ij.

NEGANT DOMINVM. Habes hic manifestum textum, q; Dominus negatur quando negatur eius uerbum, quia ut superiori c. diximus, Deus in uerbo suo possidetur a nobis in hoc mundo, Sine DEO es, quando non habes Dei uerbum, Istud, inquiunt, scilicet quod prædicat Ieremias & prophetae alij, non est Ipse Dominus, sed est Diabolus, ut impij Germani hodie dicunt, hoc non est Euangelium, hoc non est Christ⁹, quod nunc prædicatur, sed est Diabolus, Es ist der Teuffel. prophetae siue prædicatores loquuntur uana & hæreses, non habent oracula Dei, Ita blasphemant impij. Hoc uere est negare

Negant Dominum.
Istud non est
ipse.

est negare Deum & Christum eius. Ipsi talia eueniant, id est, quæ prædicunt mala nobis uentura, ueniant super ipsos Prophetas &c.

ECCE EGO FACIO. Verbis tuis o Jeremia nolunt saluari, debent ergo tuis uerbis condemnari & incidere in Dei iudicium, quemadmodum Deus Esaia dicit, Esa. vi. Excoeca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude &c. Prædicatores uerbo potestatem habent ligandi incredulos, & soluendi credentes, ut est in Euangelio, Grauius damnatur qui uerbum contempserunt quam qui uerbum non habuerunt, Matth. xi. Veh tibi Chorazin, ueh tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone talia facta fuissent, &c. & habent hanc sententiam, Qui non crediderit condemnabitur.

QVÆ PRIMA GENS FVIT. Quia post diluuium coeperunt Chaldaei in terra Senaar, ubi est Babel siue Babylon, Gen. x. & xi. Prima gens a diluui.

Cuius ignoras linguam, Miserrimum est sustinere tyrannos cum quibus loqui non licet, quos nullis precibus flectere potes, Fortitudinem & seuitiam Babylo-
niorum minatur impijs uenturam. Ignoras linguam.

SICVT DERELINQVITIS me. Non uultis seruire DEO ut suscipiatis uerbum eius qui dat uobis omnia, seruietis alienis, id est, crudelibus Babylonijs qui omnia uobis auferent & uitam.

AVDITE. Sicut uerbo DEI credere est summa & uera sapientia, ita summa stulticia & uera infania ipsaq; impietas uerbo DEI credere nolle. Qui pono arenam etc, Omnes creaturae obediunt DEO, ut in Psalm. canitur. Præceptum posuit & non præteribit, Obedit & mare alioqui insolentissimum. Homo autem Non uultis seruire Deo bene fico.

CAPVT QVINTVM

contemnit præceptum & uerbum Dei sui, Mirum quanta foeditas, quanta ignorantia & cœcitas, quanta impietas, quam horrendum & infinitum malum sit peccatum Originale, quod omnes homines, post Adæ lapsum sunt cœci, & contemptores DEI etiam tunc, quando Deus offert eis suum uerbum & beneficia, De hoc dixi supra, capit. iij.

Pœna cœcitas

Prophetæ quærela siue lamentatio est, quod Deus punit nos cœcitate, propter præcedentem contemptum, ut nihil moueamur neq; promissis, neq; comminationibus Dei, neq; etiam plagis & damnis acceptis, Esa. lxij. Indurasti cor nostrum ne timeremus te. Impij Prophetæ & Príncipes quærunt sua commoda contra uerbum Dei dolo, astutia, vi, neq; sana doctrina curatur neq; politica iusticia.

Pluuia temporanea & serotina.

PLUVIAM PRIOREM ET

posteriolem, ausus sum ponere, ut consulam Lectori, In Hebræo est, quemadmodum transferunt, pluuiam temporaneam & serotinam, sed multi intelligunt pluuiam temporaneam matutinam, id est, quæ mane exoriente die cadit, serotinam, quæ in serum diei uel appetente nocte cadit, quasi quotidie sit expectanda pluuiæ, quid hoc pertinet ad rationem frugum? cum potius pluuiæ temporanea in Mose & Prophetis significet illam pluuiam quæ nullo tempore uenit quando arandi sunt agri, & quando iacta sunt semina, & serotina pluuiæ quæ uenit cum iam fruges accedunt ad maturitatem appetente messe, Nisi has pluuias a DEO acceperimus, actum est de frugibus, Vt igitur hoc significarem, dixi pluuiam priorem & pluuiam posteriorem, pro pluuiâ temporanea & serotina.

Inueniuntur

INVENIUNT VR. *Sua commoda, sua querunt.*

diuitias, uoluptates quærunt per fas & nefas, Ius autem negligunt, cuius ipsi deberent esse executores, Psalm. liij. Die ac nocte circumdabit eam iniquitas siue iniuria & dolus, & labor in medio eius & iniusticia, Et non defecit de plateis eius usura & dolus.

SACERDOTES DOMINANT *psalm. xij.*

tur in officio suo. Id est, Non docent uerbum DEI, nec agnoscunt sese esse ministros Dei, sed abutuntur officio ad suam ambitionem, & docent non quod debent, sed quod pro imperio libet, dum & tyranni facti sunt ex ministris. Quemadmodum & postea erant Principes sacerdotum, Scribæ & Pharisei, quos Esa. liij. non pastores sed dominatores uocat. Quid aliud hodie sunt apud nos Papistici Episcopi & sacerdotes cum suis theologis monachis? Sed populus amat tales seductiones, secundum illud DEI iudicium, ij. Tels. ij. Mittet illis Deus efficacem errorem etc, Nam ueritatem siue fidem amare non possunt ad salutem. *Qui dicunt lingua nostra regnemus etc*

CAPVT SEXTVM.

Ongregamini uos filij Beniamin ex Ierusalem, & super speculam Thekoa clangite buccina, & super speculam Beth Cherem leuate uexillum. Quia malum uidetur ab Aquilone uenire & calamitas magna, Filia Zion est ut amœnum & iucundum pratum, Sed pastores uenient ad eam cum gregibus suis